Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्री जैन आत्मानंद सभा–ग्रंथ रत्नमाला.

भावनगर.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रस्तावना ।

विज्ञापयावो विविधानवद्यवेदविधिविद्याविशारदविद्वद्वर्यान्–पूर्वं श्रीमन्नारायणानुशासनाद्ब्रह्मणा परमेष्ठिना समष्टिव्यष्टिरूपेण यदा सृष्टिः सृष्टा तदा च स्ववर्ष्मतो वर्णचतुष्टयं वष्टचोत्पादितवानिति प्रसिद्धमेव यथोक्तं मनुना—

लोकानां तु विवृद्ध्यर्थं मुखबाहूरुपादतः । ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं च निरवतर्यदिति ॥

तथा च स्वकीयदेहं द्विधा निर्माय स्त्रीपुरुषे उत्पाद्य बीजतः सृष्टिक्रममुपाक्रमत तेषां सर्वेषां पुरुषार्थसाधनार्थं धर्मान् प्रकथ्य तदनुकूलं स बीजोत्पन्नदेहादिशुद्ध्यर्थं संस्कारानृषिमुखेभ्योस्मिञ्जगति प्रावर्तयत् एते च संस्कारा मुख्यतया शिष्यानुशिष्यकथनेन मन्वादिभिः परम्परया भूमौ भूयोभूयः प्रसिद्धिं प्रापिताः ॥ प्रसिद्धमेतत् ॥ उक्ताश्चावश्यसंस्कारा ब्रह्मर्षिणा याज्ञवल्क्येन ऋषिजनेभ्यो यथा–

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रावर्णास्त्वाद्यास्त्रयो द्विजाः । निषेकाद्याः श्मशानांतास्तेषां वै मन्त्रतः क्रियाः ॥
गर्भाधानमृतौ पुंसःसवनं स्यन्दनात्पुरा । षष्ठेष्टमे वा सीमन्तो मास्येते जातकर्म च ॥
अहन्येकादशे नाम चतुर्थे मासि निष्क्रमः । षष्ठेन्नप्राशनं मासि चूडा कार्या यथाकुलम् ॥
एवमेनः शमं याति बीजगर्भसमुद्भवम् । तूष्णीमेताः क्रियाः स्त्रीणां विवाहस्तु समन्त्रकः ॥

गर्भाष्टमेष्टमे वाब्दे ब्राह्मणस्योपनायनमित्यादि—

मुख्यतया सर्वत्र विद्वद्भिरेते षोडश प्रगण्यन्ते । गौतमेन चत्वारिंशत्कथिताः ॥ अङ्गिरास्तु पञ्चविंशतिमगिरत् । एवं वैकल्प्यात्प्रायः स्वस्वस्वगृह्यसूत्रगृहीतानेव संस्कारान्गृण्हन्ति ॥ एवंरीत्यैव माध्यन्दिनानां स्वगृह्यानुसारेण गर्भाधानादिविवाहान्ताः षोडशसंस्कारा भवन्ति उक्तं च—

गर्भाधानमतश्च पुंसवनकं सीमन्तजाताभिधे नामाख्यं सह निष्क्रमेण च तथान्नप्राशनं कर्म च ॥
चूडाख्यं व्रतबन्धकोप्यथ चतुर्वेदव्रतानां पुरः केशान्तः सविसर्गकः परिणयः स्यात्षोडशी कर्मणाम्॥१॥

एते षोडश संस्काराः सर्वेषां द्विजातीनाम् । शूद्राणां तु तूष्णीमेवात्रत्याः केचन संस्काराः संस्करणे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नियुक्ताः ॥ उक्तं च स्मृत्यन्तरे १ शूद्रोप्येवंविधः कार्यो विना मन्त्रेण संस्कृतइत्यादि ॥ एतांश्च संस्कारान् धर्मशास्त्रपारावारावगाहनिपुणजनैः स्वस्वशाखानुसारेण स्वस्वमन्त्रैः प्रयुक्ताः प्रयोगरत्नाकरादिग्रन्थतो जानन्ति सज्जना ऋग्वेदिनः । एवमेवायमेकः संस्कारभास्करसंस्कारप्रयोगग्रन्थो वाजसनेयिनां वरीवर्ति। प्रस्तावः किंचिदत्र– आसीच्चास्तिकविप्रजनशास्त्रप्रश्रयसंस्कारसंस्करणकुशलो धर्मशास्त्रनिपुणाग्रगण्यः प्रमाणीकृतार्षग्रन्थगणः पुण्यजनकदनाय जनकनन्दिन्या सौमित्रिणा च सहागतेन दाशरथिना स्नानपानादिना कृतमोदाया गोदाया उदक्तनकूले कलुषाशिनि नासिकेतिप्रसिद्धे सिद्धक्षेत्रे क्षत्राग्रवर्णज ऋषिरिवान्य ऋषिभट्टो नाम कश्चिन्निश्चयज्ञानी । तेन माध्यंदिनयजुर्वेदशाखाध्यायिनां संस्काराणां सुलभतयालाभायायं संस्कारभास्करो नाम ग्रन्थः १६२१ तमे शालिवाहने शाके ग्रथितः यं च केचन कर्तृनाम्ना ऋषिभट्टीत्यपि वदन्ति सन्तः । पूर्वमयमत्रत्यैर्द्विपश्चिदग्रैर्मयूरात्मजरामकृष्णाख्यैर्विद्वदाश्रयेण मध्ये निर्णयसिंधुधर्माब्ध्यादिधर्मशास्त्रग्रन्थतः प्रयोगाब्ध्यादिप्रयोगग्रन्थतः प्रमाणान्युपसंगृह्य संस्कारावश्यसर्ववस्तूनि लक्षणादिना परिभाषाविषयेण च विशिष्य सर्वोपकरणैः पुस्तकन्यूनता-

For Private and Personal Use Only

मपनाय नूतनइव संपादितोयं ग्रंथः सम्यक्परिशोधितश्च । आज्ञापितं चावां मुद्रणाय॥तदावाभ्यां शिलाय-न्त्रेणाङ्कित्वा सकलामलगुणैरलंपूर्णेषु गुणिसज्जनगणेषु प्रसिद्धीकृतः ॥ तत्पुस्तकस्य समस्ताअपि प्रतिमा अस्मदप्रतिमग्राहकगणैरर्थाश्रयेण नीत्वात्राभावं प्रापिताः ॥ एतेन जानन्तु सज्जना एतत्संस्कारभास्करप्रभाम् । अथ पुनःसोयमेव पूर्वतनमुद्रणसमयस्थिताशुद्धमपास्याच्छं संशोध्य प्रमाणान्तरैष्टिप्पणीभिश्च सनाथीकृत्य पुनः शीसकमुद्राभिः पुष्टपत्रेषु मुद्रितो भवतां भवतामग्रे प्रभवति । अस्मिन्ग्रन्थे षोडशसंस्काराः सविधानं सप्रमाणं सम्यक्प्रयुक्ता उपरितनाइति ज्ञायतामेव सुजनैः ॥ एतद्ग्रन्थस्य पुनर्मुद्रणादिसर्वेऽधिकारा उक्तवि० भट्टरामकृष्णतो गृहीत्वाऽस्माभिः स्वाधीना रक्षिता इति ज्ञेयम् ॥

श्रीकृष्णदासात्मजोगङ्गाविष्णुः,खेमराजश्च

श्रीवेङ्कटेश्वराख्यमङ्कनालयम् । मुम्बय्याम्

For Private and Personal Use Only

अथ संस्कारभास्करग्रंथस्यविषयानुक्रमणिकाप्रारंभः।

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
मंगलाचरणम्	१	१	२	परिभाषा	,,	२	१	करणेचप्रायश्चित्तम्	,,	२	५
ग्रंथकारनाम	,,	,,	६	संकल्पेनविनाकर्मक-				धौतवस्त्रधारणम्	,,	,,	८
संस्कारसंख्या	,,	२	१	रणेदोषः	,,	,,	२	वाग्यमलोपेप्राय०	,,	,,	९
द्विजाः	२	१	१०	संकल्पप्रकारः	,,	,,	३	आहतवस्त्रलक्षणम्	,,	,,	१०
शूद्रसंस्काराः	,,	२	३	स्वशाखोक्तकर्माक-				कंबलपट्टवस्त्रेचनीलि-			
कन्यासंस्काराः	,,	,,	,,	रणेदोषः	,,	,,	४	रागःशस्तः	४	१	४
संस्काराणांफलानि	,,	,,	७	अन्यथाकर्मकरणेदोषः	,,	,,	५	उदकोपस्पर्शकारणानि	,,	,,	६
विशेषकर्माणि	३	१	७	प्रधानकर्माकरणेतदंग-				अनुक्तांगेअंगं	,,	,,	९

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
अदिङ्नियमे	४	२	१	पवित्राभावेदर्भाः	,,	,,	९	शूद्रानीतसमिदादी-			
आसीनाद्यवनियमे	,,	२	२	उपवीतिनाबद्धशिखेन-				नांदोषः	,,	,,	९
ब्रह्मविष्टरनिर्णयः	,,	,,	३	चविनाकर्मकरणेदोषः	,,	२	१	देवपितृकर्मकंडनादीनि.	६	२	१
पवित्रप्रमाणम्	,,	,,	५	यज्ञोपवीतनिवीतिप्रा-				असमिद्धाग्नौहोमेदोषः	,,	,,	३
पवित्रेदर्भसंख्या	,,	,,	६	चीनावीतिलक्षणम्	,,	,,	४	अग्निधमनविचारः	,,	,,	४
दर्भकुशलक्षणम्	,,	,,	९	मंगलेतिलकनिश्चयः	,,	,,	७	सामान्यग्रहहोमाहुति-			
अयातयामानि	,,	,,	१०	आहुतिकालः	,,	,,	८	प्रमाणम्	,,	,,	७
निर्माल्यकुशाः	५	१	२	वन्हिजायालक्षणम्	,,	,,	९	स्वगृह्योक्तकर्मनिश्चयः	,,	२	८
पवित्रधारणस्थानं-				याज्ञियवृक्षाः	६	१	१	अन्यथाकर्मकरणे-			
लक्षणंच	,,	,,	३	समित्प्रमाणं	,,	,,	३	विचारः	,,	,,	१०
स्वर्णपवित्रप्रमाणम्	,,	,,	६	ग्राह्याग्राह्यविचारश्च	,,	,,	५	उक्तवस्त्वभावेअन्यग्र-			

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
हणविचारः	७	१	३
मूलमंत्रोच्चारप्रकारः	,,	,,	६
द्ध्याद्यलाभेप्रतिनिधिः	,,	,,	७
प्राजापत्यादितीर्थ-निर्णयः	,,	२	१
आहुतिद्रव्यग्रहणमानं	,,	,,	२
स्रुवेणहवनद्रव्याणि	,,	,,	४
द्रव्यभेदेनआहुतिमानं	,,	,,	७
एकाहुत्यांकुशदूर्वासं०	८	१	४
मृगीमुद्रालक्षणम्	,,	,,	४
ऋषिच्छंदअज्ञानेदोषः	,,	,,	६
पंचरत्नानि	,,	२	२
मांगल्याभरणानि	,,	,,	५
पंचगव्यं	,,	,,	६
मधुरत्रयम्	९	१	२
पंचमृतानि	,,	,,	,,
पंचभंगा	,,	,,	३
यक्षकर्दमः	,,	,,	५
सर्वगंधाः	,,	,,	७
सर्वौषधयः	,,	,,	८
अर्घद्रव्याणि	,,	२	१
सप्तधातवः	,,	,,	२
पंचरंगाः	,,	,,	३
दशांगधूपः	,,	,,	६
धातुमयकलशाः	,,	,,	८
कलशप्रमाणम्	१०	१	१
कलशेपूर्णपात्रं	,,	,,	४
सप्तधान्यानि	,,	,,	५
सप्तमृदः	,,	,,	६
द्रव्यमानं	,,	,,	८
ताम्रस्योन्मानं	,,	२	३
धान्यमानं	,,	,,	८
स्मार्तकर्मक्रमः	११	१	१०

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
दशप्रणवाः	११	२	५
कर्मविशेषेअग्निनामानि	,,	,,	९
कर्मांगस्वस्तिवाचन-			
देवताः	१२	१	८
कर्मादौप्रणवोच्चारणं	,,	२	,,
इक्ष्वादिभक्षणेपिकर्मा-			
धिकारः	,,	,,	९
स्नानोत्तरंकर्माधिकारः	,,	,,	१०
मुख्यस्नानं	१३	१	२
संध्यावंदनंविनाअशुचि	,,	,,	३
सर्वकर्मसुयोग्यता-			
कर्माणि.	१३	१	४
कर्मांगस्नानेविशेषः	,,	,,	६
मंगलस्नानम्	,,	,,	९
आर्द्रशुष्कवासोनिर्णयः	,,	२	२
सप्तवाताहतवस्त्रंशुष्कं	,,	,,	४
दग्धजीर्णादिवस्त्रपरि-			
धानेनिषेधः	,,	,,	,,
वर्जवस्त्राणि	,,	,,	६
धौतवस्त्रप्रसारणानिर्णयः	,,	२	१०
अन्यद्वासः	१४	१	२
धौतवस्त्राभावेवस्त्राणि	,,	,,	३
नीलरक्तवस्त्रनिषेधः	,,	,,	५
एकवस्त्रपरिधानेनिषेधः	,,	,,	७
एकवस्त्रानिर्णयः	,,	,,	९
कच्छत्रयनिर्णयः	,,	,,	१०
धर्मकार्येवर्ज्यवस्त्रं	,,	२	४
आसुरीकक्षानिषेधः	,,	,,	५
यज्ञोपवीतधारणसंख्या	,,	,,	७
शिखाबंधननिर्णयः	,,	,,	९
विशिखनिर्णयः	१५	१	२
कर्मकालेनिंद्यशब्दाः	,,	,,	४
उपांशुलक्षणम्	,,	,,	६

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
स्पष्टतरवर्णोच्चारः	"	"	७	कल्पेनकर्मकरणेदोषः	१६	२	५	नारदोक्तरजोदर्शन-			
षोडशोपचाराः	"	"	९	दक्षिणाप्रतिनिधिः	"	"	८	शांतिक्रमः	"	"	७
पंचोपचाराः	"	२	२	रजतमुद्रादक्षिणादा				शांतिप्रयोगानुक्रमः	१९	२	२
राजोपचाराः	"	"	३	ननिषे०	"	"	९	मंगलस्नानविधिः	२०	१	७
धनिकादीनांदक्षिणा-				सर्वकर्मसुब्राह्मणभो				वस्त्रपरिधानादि	"	२	३
दानेयत्ता	"	"	६	जनसंख्या	"	२	१०	शांतिपाठमंत्राः	२१	१	८
धनिकादिलक्षणम्	"	"	७	सफलानिकर्माणि	१७	१	४	कर्मारंभेगणेशादिस्मर०	२२	२	५
धनिकादीनांमध्येके-				सप्तगोत्राणि	"	"	६	प्रधानसंकल्पः	२३	२	१
नक्रियद्देयमित्यस्य-				एकोत्तरशतकुलानि	"	"	७	कलशादिपूजनं	२४	१	५
निर्णयः	१६	१	६	इतिपरिभाषाप्रकरणं	"	"	१०	गणपतिपूजनं	२५	१	४
मुख्यकल्पशक्तौअनु-				अग्निचक्रंविनाकर्माणि	"	२	२	स्वतिपुण्याहवाचन०	३१	२	२

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
पुण्याहवाचनांगवरु				मंडपेसंस्काराः	४६	२	५	रणानि	५१	१	६
णपूजनं	३१	२	८	मंडपंविनामातृकापूज-				आचार्यादीनांप्रार्थना	५३	१	८
अथपुण्याहवाचनं	३३	,,	३	नाभावः	,,	,,	७	दिग्रक्षणम्	५४	१	३
अथाभिषेकः	३४	,,	२	नांदीश्राद्धकालः	,,	,,	९	पंचगव्यकरणं	५५	१	८
नीराजनं	४०	,,	६	नांदीश्राद्धमध्येद्विती-				भूमिपूजनम्	५५	२	६
मातृकास्थापनक्रमः	४२	१	३	यनांदीश्राद्धनिषेधः	४७	२	१	पंचभूसंस्कारकरणं	५७	१	२
मातृकापूजनं	,,	,,	,,	अथजीवात्पितृकेवृद्धि-				अग्निस्थापनं	,,	१	७
गृहमध्येअविघ्नकलश-				श्राद्धनि०	४७	२	१	ऋतुशांतौविशेषः	५८	१	१
शमातृशूर्पस्थापनं	४६	१	६	अथसांकल्पविधिना-				मूर्तीनांअश्युत्तारणं	,,	२	२
वसोर्धाराकरणं		२	८	नांदीश्राद्धप्रयोगः	४९	१	५	प्राणप्रतिष्ठा	५९	२	३
आयुष्यमंत्रजपः	,,	,,	३	ब्रह्माचार्यऋत्विग्व-				सूर्यावाहनं	६०	१	३

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
इंद्रावाहनं	६०	१	६	ग्रहमंडलदेवतास्था-				ग्रहमंडलव्यासः	६३	१	२
इंद्राण्यावाहनं	,,	,,	७	पनप्र०	६१	२	७	ग्रहदिङ्मुखानि	,,	,,	७
भुवनेश्वर्यावाहनं	,,	२	३	ग्रहनामानि	,,	,,	८	यजमानाभिमुख-			
सूर्यादिदेवतापूजनं	,,	,,	७	ग्रहवर्णाः	,,	,,	१०	ग्रहाणांस्थापनं	,,	,,	१०
सूर्यप्रार्थनाक्षमापनंच	,,	,,	८	ग्रहप्रतिमानिर्माण-				अधिदेवताप्रत्यधिदे			
इंद्रप्रार्थनाक्षमापनंच	६१	१	१	धातवः	६२	२	१	वतास्थानानि.	,,	२	१
इंद्राणीप्रार्थनाक्षमा-				ग्रहप्रतिमानिर्मा-				अधिदेवतानामानि.	,,	,,	२
पनंच	,,	,,	३	णप्रकारः	,,	,,	४	प्रत्यधिदेवतानामानि	,,	,,	४
भुवनेश्वरीप्रार्थनाक्षमा.	,,	,,	६	ग्रहदेशाः	,,	२	५	गणेशदुर्गादीनांस्थानानि	,,	,,	६
स्वर्णकदलीस्थापनं	,,	,,	९	ग्रहगोत्राणि	,,	,,	६	इंद्रादिदिक्पालानां-			
सूर्यादीनांसूक्तजपः	,,	२	५	ग्रहस्थानानि	,,	,,	१०	स्थाना०	,,	,,	८

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
ग्रहाणांवस्त्राणि-				भागाहुतिसं०	६४	२	५	धारणा०	,,	२	३
पुष्पाणिच	६४	१	१	त्रिविधग्रहमखाः	,,	,,	६	ग्रहमंडलेगणपतिदुर्गा-			
ग्रहाणांगंधाः	,,	,,	,,	त्रिविधग्रहमखेषुग्र-				क्षेत्रपालावाहनं	६६	१	४
ग्रहाणांधूपाः	,,	,,	३	हाणांआहुतिसंख्या.	,,	,,	७	ग्रहाणांस्थापनं	,,	२	२
ग्रहाणांनैवेद्यानि.	,,	,,	५	व्याहृतिहोमसंख्या-				ग्रहपूजा.	७२	२	१
हविर्द्रव्याणि.	,,	,,	९	पूरणा०	,,	,,	१०	ग्रहाणांप्रार्थनामंत्राः	,,	,,	४
ग्रहाणांसमिधः	,,	,,	१०	अधिप्रत्यधिदेवता-				रुद्रकलशस्थापनं	७३	१	६
कांडानुसमयः	,,	२	२	हुतिसं०	६५	१	६	कुशकंडिकाव्याख्या.	,,	२	२
पदार्थानुसमयः	,,	,,	३	पूर्णाहुतिमंत्रक्रमः	,,	,,	८	वारुणपात्रलक्षणं	,,	,,	९
गणेशायवराहुतिः	,,	,,	४	पूर्णाहुत्याज्यसंस्कारः	,,	,,	१०	चमसलक्षणं.	७४	१	१
आघारावाज्य-				पूर्णाहुतिहोमस्रुव-				परिस्तरणलक्षणं	,,	,,	,,

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
आसादनीयपात्र-				तंदुलक्षालनप्रकारः	७५	१	८	उपांशुप्रकारः	७६	२	९
मध्यतरं.	७४	१	७	क्षालनप्रकारः	,,	,,	९	अन्वारंभप्रकारः	,,	,,	१०
आज्यस्थालीलक्षणं	,,	२	१	श्रपणलक्षणं.	,,	२	२	स्रुवधारणप्रकारः	७७	१	१
चरुस्थालीलक्षणम्	,,	,,	३	पर्यग्निकरणंतत्कारणंच	,,	,,	४	स्रुवहोमेएवत्यागः	,,	,,	५
संमार्गकुशलक्षणं	,,	,,	४	स्रुवसंमार्जनप्रकारः	,,	,,	६	अनेकस्रुवसाध्य-			
उपयमनकुशलक्षणं	,,	,,	५	उद्वासनस्थानं	,,	,,	९	होमप्र०	,,	,,	६
स्रुवलक्षणम्	,,	,,	६	उत्पुनातिकरणंअवेक्षण				अग्निपूजास्थानं	,,	,,	९
पवित्रच्छेदनलक्षणम्	,,	,,	१०	लक्षणंच	७६	१	३	स्विष्टकृदाहुतिनिर्णयः	,,	२	२
उत्पवनोद्दिंगनलक्षणं	७५	१	१	प्रदक्षिणपर्युक्षणकारणं.	,,	,,	८	अन्वाधाननिर्णयः	,,	,,	८
प्रोक्षणेकारणमाह	,,	,,	३	आधारावाज्याहुति-				कुशकंडिका	,,	,,	१०
असंचरस्थानम्	,,	,,	७	प्रकारः	,,	२	१	आहुतिदानसमयः	८०	१	१

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
मुख्यहविः	८०	१	७	क्षेत्रपालमहाबलि०	८५	१	९	तिलपात्रदानम्	९३	१	७
हवनारंभआहुतिसंख्या	८१	१	४	दुर्ब्राह्मणलक्षणम्	८६	२	९	हेमकदलीदानं	,,	,,	८
मृडाग्नेरुत्तरपूजनं				पूर्णाहुतिहोमः	८७	१	८	मूर्तिदानम्	,,	२	३
लक्षणंच	,,	२	१	वसोर्धारामंत्राः	,,	२	१	अभिषेकमंत्रा	,,	,,	७
भूराद्यानवाहुतयः	८२	१	२	वसोर्धारा ब्राह्मणं	८९	२	३	अभिषेकेपौराणमंत्राः	९६	१	२
दिक्पालानांबलिदानम्	,,	२	९	आयुषकरणं	९१	२	४	आज्यावलोकनं	,,	२	६
गणेशदुर्गाक्षेत्रपालानांब				श्रेयःसंपादनं	९२	१	४	ब्राह्मणभोजनसंकल्पः	९७	१	३
लिदानम्	८३	१	२	आचार्यपूजनं	,,	२	८	आचार्यादीनांदक्षि-			
ग्रहाणांबलिदानम्	८४	१	४	स्वर्णदानं	,,	,,	१०	णादानम्	,,	१	४
मातृणांबलिदानम्	८५	१	३	गोदानं	९३	१	२	देवताविसर्जनम्	,,	१	६
प्रधानदेवताबलिदानम्	,,	,,	५	भूमिदानं	,,	,,	४	अग्निविसर्जनं	,,	१	९

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
कर्मेश्वरार्पणम्	९७	२	६	ऋतावऋतौचगमने				पुंसवनप्रयोगः	१०३	१	१
गर्भाधानसंस्कारनिर्ण०	९८	१	२	शुद्धिप्र०	९९	२	९	गर्भिणीधर्माः	,,	१	८
प्रथमर्त्तौशिष्टाचा				रजोदर्शनात्प्रागस्त्री-				गर्भिणीपतिधर्माः	१०५	१	३
रात्कर्त०	,,	,,	४	गमनेदो०	१००	१	१	गर्भवृद्ध्युपायः	१०७	२	३
सर्वर्तुसाधारणेविशेष	,,	,,	९	गर्भाधानेमलमासा-				गर्भरक्षोपायः	,,	,,	५
रजस्वलाशुद्धिप्रकारः	,,	२	३	दिनिर्ण०	,,	,,	३	गर्भस्रावहरोपायः	,,	२	९
गर्भाधानकालः	,,	,,	५	गर्भाधाननिर्णयः	,,	,,	४	सीमंतोन्नयननिर्णयः	१०८	१	७
स्त्रीणांयौगपद्येनऋतौ				गर्भाधानप्रयोगानुक्र०	,,	,,	६	सीमंतोन्नयनप्रयोगानु०	,,	२	६
गमन०	,,	,,	७	गर्भाधानप्रयोगः	,,	,,	,,	सीमंतोन्नयनप्रयोगः	,,	,,	९
अगमनेदोषः	९९	,,	१	गर्भधारणार्थमौषधं	१०२	१	२	औदुंबरादिपंचकबंधनं	११०	२	७
गर्भाधानाकरणेप्राय०	,,	,,	४	पुंसवननिर्णयः	,,	१	७	गर्भाधानाद्यकरणेप्राय०	१११	१	८

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकराणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्टं	पं.
शीघ्रप्रसवोपायमंत्रः	११	१	१०	वात्सप्रमंत्राः	११४	१	७	जातकर्मकरणनिर्णयः	११७	१	५
शीघ्रप्रसवार्थंमंत्रितंजलं	,,	२	३	कुमारमातुस्तनाभिमंत्रणमं०	११५	२	४	बालस्यदुष्टदृष्टिदोषोरक्षाविधिः	,,	,,	१०
कुयोगादिशांतिप्राप्तौ-स्नानानि०	११२	१	५	कुमारायस्तनप्रदानमंत्रः	,,	,,	५	बालरोदनपरिहारार्थयंत्रं	,,	२	७
जातकर्मसंस्कारनिर्णयः	,,	२	१	उदकपूर्णकलशस्था-पनमं०	,,	,,	९	अथषष्ठीपूजनकारिकाक्रम	११८	१	३
जातकर्मांगनांदीश्राद्धानि	,,	,,	२	अग्निस्थापनम्	११६	१	३	षष्ठीपूजनप्रकारः	,,	२	२
नालच्छेदनेकालावधिः	,,	,,	६	हवनमंत्राः	,,	,,	७	षष्ठीप्रार्थना.	१२१	२	४
नालछेदनप्रकारः	,,	,,	७	बालग्रहःकुमारमुप-द्रवेतदामं०	,,	२	२	सूतिकागृहेबलिदानमंत्रः	१२२	,,	७
जातकर्मक्रमःप्रयोगश्च	,,	,,	८	ग्रहणेजाताशौचमध्येच-				द्वारमातृका.	,,	,,	९
मेधाजननं	११३	१	९					रात्रिवर्ग(शांतिपाठ)मंत्रक०	,,	२	७
आयुष्यकरणम्	,,	२	३								

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
अथनामकरणसंस्का-				शौनकोक्तदत्तकप्रति-				यश्चित्तं.	१३४	२	३
रनि०	१२३	१	५	ग्रहविधाननिर्णयः	१३०	१	४	संक्षिप्तांतरितसंस्का-			
नामकरणप्रयोगः	१२४	,,	८	दत्तकेविशेषः	,,	२	५	रप्रयो०	१३५	२	२
उपांशुलक्षणम्	१२६	१	२	कन्यादत्तकग्रहणेविशेषः	,,	२	१०	अथांतरितसंस्कारेअव			
आयुष्यकरणमंत्राः	,,	,,	४	स्त्रीशूद्रयोस्तुविशेषः	१३१	१	१	श्यकर्त्तव्यानि	१३६	१	५
आंदोलारोहणम्	,,	२	१०	पुत्रप्रतिग्रहप्रयोगः	,,	,,	७	अथचूडाकरणसंस्का			
पयःपानम्	१२७	१	५	कन्याविषयेविशेषः	,,	२	२	रनिर्णयः	,,	२	४
अथनिष्क्रमणसंस्कारः	,,	,,	७	पुत्रदानसंकल्पः	१३२	१	१	चूडाकरणक्रमःप्रयोगश्च	१३७	२	७
कुमारायसूर्यदर्शनं.	,,	२	४	कन्यादानेसंकल्पः	,,	,,	३	स्पृष्टास्पृष्टेशुद्धिप्रकारः	१४१	१	६
भूम्युपवेशनं	१२८	१	४	हवनविधिः	१३३	१	८	कर्णवेधः	,,	,,	९
अथान्नप्राशनसंस्कारः	,,	२	४	अंतरितसंस्कारेप्रा-				कर्णक्षालनप्रकारः	१४२	१	५

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
स्त्रीणांजातादिसंस्कारनि०	,,	,,	८	ऋतुग्रहणनिर्णयः	,,	२	४	नष्टचंद्रेअष्टमशुक्रेनिरं			
वर्धापननिर्णयः	,,	२	१	ज्येष्ठमासनिर्णयः	,,	,,	५	शेभास्करेचव्रतंशस्तं.	१५०	१	२
वर्धापनप्रयोगः	,,	,,	६	जन्मनक्षत्रादिवर्जनिर्ण०	,,	,,	७	निरंशस्वरूपम्	,,	,,	३
अथाक्षरलेखनारं-				ज्येष्ठमासापवादः	,,	,,	८	युगाद्यनध्यायानां-			
भनिर्ण०	१४५	२	९	जन्ममासादीनामपवादः	१४८	२	९	प्रतिप्रसवः	,,	१	७
अक्षरारंभप्रयोगानुक्रमः	१४६	१	४	उपनयनेतिथ्यादि	१४९	१	६	त्रयोदश्यादितिथि-			
अक्षरारंभप्रयोगः	,,	२	६	नैमित्तिकानध्यायोपि				वर्ज्यत्वं	,,	१	१०
अथोपनयनं	१४८	१	१	कालातिस्यबटोर्ग्रहण				तत्रापवादश्च.	,,	२	१
उपनयनेकालः	,,	१	३	विचारः	,,	२	२	अनध्यायस्यपूर्वापर-			
उपनयनशब्दार्थः	,,	,,	६	प्रायश्चित्तनिमित्तमेखला				दिनवर्ज्य०	,,	,,	३
ब्राह्मणादीनांवसंतादि				बंधनेविशेषनिर्णयः	,,	,,	८	सोपपदानिषेधोया-			

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
जुषांवि०	”	”	५	तिक्रमेचनिर्णयः	१५२	१	४	उपनयनेदिनभाग			
सोपपदातिथयः	”	”	८	राशिविशेषस्थेगुरौअनि				व्यवस्था.	”	”	४
वारानिर्णयः	”	”	१०	ष्टस्थानस्थेपिनदोषः	”	”	६	उपनयनेनिमित्तविशे			
शाखाधिपबलाभावदोष	१५१	१	७	रव्यादिग्रहाणांउच्चस्था०	”	”	८	षेणानिषेधः	”	”	६
वर्णाधिपतिस्तद्बलंच.	”	”	१०	अनिष्टगुरुरेकव्यर्च-				निषेधापवादाः	”	”	९
संकटेचंद्रताराद्य-				नाच्छुभः	”	२	२	चंद्रसूर्यग्रहणेवर्ज्य-			
भावेदानं	”	२	६	चतुर्थाष्टमादिगुरौनदोषः	१५२	२	४	दिनानि.	”	”	१०
गुरुबलालाभेनिर्णयः	”	”	८	उपनयनेनक्षत्राणि.	”	”	९	अकालवृष्ट्यादौ-			
दुष्टस्थानस्थेगुरौशांत्या				वेदाविशेषेनक्षत्रविशेषाः	१५३	१	४	कार्याकार्यवि०	१५४	२	१०
पिनोपनयनाधिकारः	”	”	१०	उपनयनेयोगाः	”	”	९	उपनयनोत्तरंसूतक-			
अतिसंकटेवत्सरा				उपनयनेकरणानि.	१५४	१	३	प्राप्तौवि०	१५५	२	३

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
लग्नकालाः	१५५	२	७	परिहारोपायः	"	"	५	सर्वसाधारणसंभागः	"	"	४
उपनयनाधिकारिणः	१५६	१	१	उपनयनसंभाराः	"	"	७	उपनयनप्रयोगः	"	"	९
आचार्यादीनांकर्म-				अजिनप्रकारः	"	२	१	उपनयनदिनेकृत्यं	१६२	२	१
निर्णयः	"	"	५	मेखलानिर्माणप्रकारः	१५९	१	७	प्रतिष्ठामंत्राः	१६३	२	१०
अधिकारासिद्धये-				यज्ञोपवीतानिर्माणप्रकारः	१६०	१	१०	प्रेषादिकर्म.	१६५	१	४
प्रायश्चितम्	१५६	२	१	दंडप्रकारः	"	२	७	ब्रह्मचारिणेव्रतोपदेशः	१६८	१	७
मंडपनिर्माणप्रकारः	"	"	४	उपनयनेमात्रासहभो				गायत्र्युपदेशादिकर्म	"	२	४
वेदिनिर्माणप्रकारः	"	"	९	जनानि०	१६१	१	१	समिदाधानम्	१६९	२	५
घटीयंत्रप्रकारः	१५७	२	३	मातृभोजनात्पूर्वमातरि				मुखविमार्जनं	१७०	१	१
घटीगमनादिक्पालर्बानि०	१५८	१	२	रजस्वलायांनिर्णयः	"	१	७	अंगालंभनम्	"	"	६
अनिष्टदिग्गतघटीदोष				उपनयनक्रमकारिका.	"	२	२	अभिवादनं	"	२	५

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
संध्यावंदनाधिकारः	१७१	१	१०	विकलांगाद्युपनयन-				वेदारंभप्रयोगः	१८७	१	३
भिक्षा चरणं	”	२	१	प्रकारः	१८०	२	५	वेदारंभाहुतयः	”	१	१०
ब्रह्मचारियमनियमाः	१७२	१	६	पुनरुपनयनकारणं-				वेदाध्ययनारंभः	१८८	१	१
अथाशीर्वादब्राह्मण-				तद्विधिश्च	१८१	१	१०	अथकेशांतसंस्कारः	१८९	१	२
मंत्राः	”	२	९	अथयजुर्वेदिनांप्रायश्चि				अथसमावर्तनसंस्कारः	१९१	१	५
ब्रह्मचारिनित्योपासना.	१७७	१	३	त्तैःसहपुनरुपनयन-				समावर्तनप्रयोगानु-			
यमलजातपुत्रयोरुपनय				प्रयोगः	१८३	१	९	क्रमःप्रयोगश्च	”	२	९
नप्रयोगेविशेषः	१७८	२	६	अथब्रह्मचारिव्रतलोपे-				स्नानार्थमष्टोदकुंभ-			
अथकर्माधिकारदानं	१७९	२	५	प्रायश्चित्तम्	१८५	१	२	स्था०स्ना०	१९४	१	१०
अथयमलजातकन्य-				वेदारंभनिर्णयः	१८६	१	३	आदित्योपस्थानमंत्रः	१९५	१	६
कोद्वाहप्र०	१८०	१	४	वेदारंभयोगानुक्रमः	”	२	१०	दधिप्राशनादिकर्म	१९५	१	१०

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
अथचंदनवस्त्रयज्ञोपवी-				तत्प्रत्याम्नाय०	,,	,,	६	विवाहोपयोगिकन्या			
तादिधारणमंत्राः	,,	२	४	कृच्छातिकृच्छ्रप्रकारः				दिप्रकार०	,,	,,	६
स्नातस्यनियमाः	१९७	१	९	तत्प्र०	२००	,,	८	कन्यालक्षणपरीक्षा.	,,	२	३
स्नातस्यअहोरात्रत्रय-				चांद्रायणप्रकारःत				कन्यादोषाः	२०२	१	८
व्रतचर्योच्यते	१९८	२	१	त्प्रत्याम्नाया०	,,	,,	१०	अथवरगुणाः	,,	,,	१०
अथक्रमप्राप्तोविवाहः	१९९	२	९	प्रथमाब्देप्राजापत्य-				अथवरदोषाः	,,	२	९
तत्रादौअनाश्रमिनि-				कृच्छ्रव्रतेसंकल्पः	,,	२	४	अथसापिंड्यनिर्णयः	२०३	१	१
र्णयःप्रायश्चित्तंच	,,	,,	९	द्वितीयाब्देअतिकृच्छ्रव्र-				अथदत्तकसापिंड्यनि०	,,	२	९
प्राजापत्यकृच्छ्रप्रकारः				तेसंकल्पादि	,,	,,	१०	अथगोत्रप्रवरनिर्णयः	२०५	१	५
तत्प्रत्याम्नायाश्च	२००	१	५	तृतीयाब्देकृच्छ्रातिकृ-				अथदत्तकस्यगोत्रादि	२०६	१	५
अतिकृच्छ्रप्रकारः	,,	,,	६	च्छ्रव्रतेसं०	२०१	१	४	अथमत्युद्वाहादिनिषेधः	,,	२	१

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
अथसोदरकन्यापुत्रयो-				एकवत्सरेकन्यापुत्रयो-				निर्णयः	,,	२	७
र्विवाहनि०	२०७	१	४	र्विवाहोपनयननिर्णयः	,,	२	१	मंडनमुंडनविचारः	२१२	२	३
प्रवेशादेकवर्षेनिर्गमनि०	,,	२	४	कन्यापुत्रयोःपरिवेत्रीत्व				चत्वारिमुंडनानि,	,,	,,	९
एकवत्सरेसमानोदरक-				परिवेत्तृत्वनिर्णयः	२१०	१	९	अथगुरुलघुमंगलनि०	२१३	२	१
न्ययोःवरयोश्चविवाह-				प्रवेशनिर्गमनिर्णयः	,,	२	१	सीमंताद्यन्नप्राशनांतसं-			
निषेधः	२०८	१	१	नांदीश्राद्धोत्तरनिषिद्ध-				स्कारेगुरुशुक्रास्ता-			
तत्रविशेषः	,,	,,	५	कर्मा०	,,	,,	८	धिमासादिनिर्णयः	२१४	१	८
एकवासरेयमलजातावि-				मुंडनद्वयनिर्णयः	२११	१	३	परिवेत्रादिनिर्णयःप्राय०	,,	२	९
वाहनिषेधः	२०९	१	७	पुत्रोद्वाहात्कन्याविवा-				अथाग्रेदिधिषूपत्यादे-			
स्त्रीणांउपनयनस्थानेवि-				हनिर्णय०	,,	,,	७	र्विशेषः	२१५	२	३
वाहोक्तनिषेधः	,,	१	१०	अथशोभनसान्निपात-				परिवेदनदोषस्यापवादः	,,	,,	७

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्टं	पं०
विवाहेआशौचप्राप्तौ-निर्णयः	२१६	२	२
मुहूर्तांतरालाभेसाम-ग्र्यांकृतायांसूतकिनो-प्यधिकारोपा०	२१७	१	५
आरंभोत्तरंसूतकेप्राप्ते-विशेषः	,,	२	१
संकल्पितान्नभोजननि०	२१७	२	२
अथविवाहेवधूवरजन-नीरजोदोषेनिर्णयः	,,	,,	१०
नांदीश्राद्धोत्तररजोदर्श-नोत्पत्तौनिर्णयः	२१८	१	९
अथकन्यारजोदोषनि०	,,	२	७
अथविवाहहोमकालेकन्याऋतुमतीचेत्तत्रनि०	२१९	,,	८
अथप्रतिकूलनिर्णयः	,,	२	४
अथसंकटेप्रवृत्तिप्रका-रमा०	२२०	१	१
प्रतिकूलेपिविवाहकर्त-व्यतानि०	,,	,,	१०
संकटेविनायकशांतिः	,,	२	५
प्रतिकूलदोषेविनायक-शांतिः	,,	,,	७
वाङ्निश्चयोत्तरंसूतक-प्राप्तौनिर्णयः	२२१	१	२
त्रिपुरुषांतर्गतेमृतेप्राति-कूलदोषनिर्णयः	,,	११	८
अथचूडोपनयनोद्वाहनारंभोतरजननाशौचप्राप्तौकूष्मांडीहोमप्रकारः			
अथविवाहहोमकालेकन्याऋतुमतीचेत्तत्रहो-	२२१	२	९

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
मप्रयोगः	२२३	१	६
अथश्रीशांतिप्रयोगः	२२४	१	६
अथविनायकशांतिका.	,,	२	१०
अथविनायकशांतिसं०	२२५	१	३
विनायकशांतिप्रयोगः	,,	२	८
अथकन्यावरयोर्गुर्वकेबलनि०	२३३	१	९
अथबृहस्पतिशांतिः	२३४	१	६
बृहस्पतिशांतिप्रयोगः	,,	,,	,,
अथाष्टौविवाहभेदाः	,,	२	६
कन्याविवाहकालः	२३५	२	९

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
कन्यादानाधिकारिणः	२३६	१	८
विवाहदिनात्प्राक्विवाहांगकर्मनि०	२३७	१	२
अथब्राह्मविवाहांगवाग्दानविधिः	,,	२	१
तैलहरिद्रारोपणंगोधूमपूजनंच,	२३९	१	६
विवाहदिनात्पूर्वदिनेकर्तव्यमुच्यते	२३९	२	१
घटीगमनादिकफलानि	२४०	१	६
अथगौरीहरपूजनम्	,,	,,	१

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
सीमंतिकार्चनम्	२४१	१	२
वरप्रस्थानकृत्यं	२४२	१	८
मधुपर्कक्रमकारिकाः	,,	२	५
अथमधुपर्कप्रयोगः	२४३	१	२
अथगबालंभनंतत्प्रयोग	२४५	२	६
अथवरायगंधाद्युपचारदानं	२४६	१	८
विवाहवेद्युपरिअग्निस्थापना०	,,	,,	५
वधूवरांतरालेअंतःपटधारणंमंगलसूक्तादिपठनंच	२४७	१	४

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
वरकंठेपुष्पमालार्पणं.	,,	,,	८	अंगुलीयकदानमंत्रः	,,	,,	४	वरप्रार्थनादि.	२५५	२	१०
वधूवरयोःप्रत्यक्प्रा-				कुंडलदानमंत्रः	,,	,,	६	अथगणपतिपूजनंकं			
ङ्मुखोपवेशनम्	,,	,,	९	वलयदानमंत्रः	,,	,,	७	कंणबंधनादि	२५६	२	१
प्रतिष्ठामंत्राः	,,	,,	,,	ताम्रपात्रजलपात्रदान०				वधूवरयोरग्निसमीपेगम-			
अथवरोवध्वैपरिधाना-				मंत्रः	,,	,,	८	नादि.	२५७	१	२
र्थंवस्त्राद्यर्प०	,,	२	५	कांस्यपात्रदानमंत्रः	२५१	१	१०	दक्षिणतोब्रह्मासनादि			
मांगल्यतंतुबंधनं	२४८	१	७	रौप्यपात्रदानमंत्र	,,	२	१	उपकल्पनीयानिच-	२५७	२	६
अथसूत्रवेष्टनमंत्राः	,,	२	१	तांबूलदानमंत्रः	,,	,,	२	आघारावाज्यभागौभूरा			
अथकन्यादानसंकल्पः	२४९	१	३	दीपदानमंत्रः	,,	,,	४	द्यष्टाहुतयश्च	२५८	१	१
कन्यादानेगोदानादि	२५२	१	२	वरायोपदेशः	,,	,,	७	अथराष्ट्रभृद्धोमः	,,	,,	७
गोदानमंत्रः	,,	११	३	अथसुवर्णाभिषेकमंत्राः	२५२	१	७	अथजयाहोमः	२५९	२	४

For Private and Personal Use Only

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं.
अथाभ्यातानहोमः	२६०	१	६	वधूमूर्धन्यभिषेकादिकर्म	२६५	२	६	विवाहादारभ्यत्रिरात्रं			
अथाग्निरित्यादिपंचक-				अथाशीर्वादमंत्राः	२६७	१	६	वरनिय०	,,	,,	४
होमः	२६१	२	७	वधूवरयोर्मंत्रपठन				अथऐरणोप्रदानं	,,	,,	१०
अथलाजहोमः	२६२	२	१	कारिका-	२६८	१	८	अथऐरणीपूजनम्	२७०	१	५
वरेणवधूहस्तग्रहणमंत्रः	२६२	२	८	अथविवाहेमंत्राधि-				ऐरणीप्रार्थना.	,,	२	३
अथाश्मारोहणम्	२६३	१	४	कारिणः	,,	२	७	वरमात्रेऐरणीदानं	,,	,,	७
अथगाथागानं	,,	,,	६	अथविवाहहोमेआहुति				वरगोत्रजादीनांवस्त्रा			
अथाग्निपरिक्रमणादि	,,	२	१	त्यागादिकारिका-	,,	,,	७	दिभिःपूजनंप्रार्थनाच	२७१	१	७
अथसप्तपदी	२६४	१	२	अभ्रातृककेन्यांद्वाहे				ऐरणीवंशपात्रस्थवरगो-			
सप्ताचलपूजनं	,,	,,	६	निर्णयः	२६९	१	९	त्रजादीनांशिरसिधारणं	,,	,,	१०
अथकन्याप्रतिज्ञामंत्राः	,,	२	८	अथग्रामवचनार्थः	,,	२	२	कन्यानिवेदनं	,,	२	२

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०	प्रकरणानि	पत्रं	पृष्ठं	पं०
वसिष्ठारुंधतीपूजनंअर्घ्य-				देवकोत्थापनपर्यंतंनिषि-				अथकन्याविषयोत्पन्नाचे-			
दानंप्रार्थनाच	,,	२	६	द्धकर्माणि	,,	,,	५	द्वैधव्ययोगहरकुंभविवाहनि.	,,	,,	३
वायनदानादि	२७१	१	३	अथमातृविसर्जनानंतरंअब्द-				अथकुंभविवाहप्रयोगः	२८१	२	७
वरहस्तेकन्यानिवेदनं	,,	,,	६	पर्यंतंनिषेधमाहअत्रापवा०	,,	२	२	अथबालवैधव्यहरविष्णु-			
अथवधूप्रवेशनिर्णयः	,,	२	४	कन्यागृहेभोजननिषेधः	,,	,,	९	मूर्तिदानम्	२८२	२	६
वधूप्रवेशांगगणपतिपूजनादि	२७३	१	५	अथवरस्यमृतभार्यत्वपरि-				अथार्कविवाहनिर्णयः	२८३	२	४
अथप्रथमाब्देवधूनिवास.	,,	२	१	हारोपायकर्मक्रमः	२७९	१	६	अत्रशौनकोक्तहोमप्रकारः	२८५	२	१
अथचतुर्थीकर्मक्रमः	,,	,,	४	अथप्रयोगः	२७९	२	२	अथार्कविवाहप्रयोगः	२८६	१	६
चतुर्थीकर्मप्रयोगः	२७४	१	२	अथैकभार्याविद्यमानत्वेद्विती				अथार्कविवाहांगहोमः	२८७	२	७
अथदेवकोत्थापनमंडपो-				यविवाहअधिवदनीयकार०	२८०	२	३	अनादिष्टप्रायश्चित्तानि०	२८८	१	८
द्वासननिर्णयः	२७५	२	३	अधिवेदनकालप्रतीक्षामाह	,,	,,	६	अनादिष्टप्रायश्चित्तप्रयोगः	२८९	२	९
देवकोत्थापनप्रयोगः	२७५	१	३	विवाहांतरेविशेषमाह	,,	,,	७	इतिसंस्कारभास्कर-			
अथद्विरागमनं	२७७	२	१	अथस्त्रीनिधनेद्वितीयप-				ग्रंथविषयानुक्रमाणिका			
विवाहेभार्ययासहभोजन०	२७८	१	१	रिणयकालमाह	२८१	१	१	समाप्ता			

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ श्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यांनमः ॥ अथसंस्कारभास्करप्रारंभः ॥ ॥ तत्रादौमंगलाचरणं ॥ ॥ वात्सल्यात्पितरौकपोलयुगुलंस्वस्यागतौचुंबितुंदृष्ट्वाकुंचितमास्यपद्ममलंसेषत्स्मितंसत्वरं ॥ अन्योन्यंशिवयोस्ततःसुवदने युक्तेअभूतांतयोरित्थंयेनविनोदितौसभगवान्बालोगजास्योवतु ॥ १ ॥ श्रीगणेशंशारदांचलक्ष्मीनारायणंगुरुं ॥ नवग्रहांश्चदिक्पालान्नमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ २ ॥ योभूच्छौचोपनामाबुधमुकुटमणिर्विश्वनाथः प्रसिद्धस्तज्जोगंगाधराख्यः क्षितिसुरमहितः सर्ववेदार्थवेत्ता ॥ तत्पुत्रःसाधुशीलः शतपथनिपुणोयाज्ञिकैर्वंद्यमानः पुण्यात्मासर्वकालेजयतिऋषिबुधः शिष्यसंघार्चितांघ्रिः ॥ ३ ॥ करोतिविदुषांप्रीत्यैसर्वसंस्कारभास्करं ॥ सूत्रंहरिहरंकर्कंवासुदेवींसमाहितः ॥ ४ ॥ आलोक्यसम्यङ्मनसासरलंसुगमंनवं ॥ यस्यावलोकनेनैवस्फुरंतिहं

For Private and Personal Use Only

दितत्क्षणात् ॥ ५ ॥ तत्रतावत् ॥ गौतमेनचत्वारिंशत्संस्काराः कथिताः ॥ तेयथा ॥ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंजातकर्मनामकर्मनिष्क्रमणमन्नप्राशनंचौलोपनयनेचत्वारिवेदव्रतानिकेशांतस्नानेसहधर्मचारिणीसंयोगः ॥ पंचमहायज्ञाऽष्टकापार्वणश्राद्धानिश्रावण्याग्रहायणीचैत्रीआश्वयुजीतिसप्तपाकसंस्थाः ॥ अग्न्याधेयमग्निहोत्रंदर्शपौर्णमासौचातुर्मास्याग्रयणेष्टिर्निरूढपशुः सौत्रामणीतिसप्तहविर्यज्ञसंस्थाः ॥ अग्निष्टोमअत्यग्निष्टोमउक्थ्यषोडशीवाजपेयोतिरात्रआप्तोर्यामइतिसप्तसोमयज्ञसंस्थाः ॥ उपाकर्मोत्सर्जनंपैतृमेधिकंच ॥ ॥ इत्येतेचत्वारिंशत्संस्काराः ॥ ॥ अंगिरास्तुपंचविंशतिसंस्कारानुक्तवान् ॥ तेयथा ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतो बलिरेवच ॥ जातकर्मनामकर्मनिष्क्रमोन्नाशनंपरं ॥ चौलकर्मोपनयनंतद्व्रता ॥ १ ॥

१ बलिर्विष्णुबलिः ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नाचतुष्टयं ॥ तच्छब्देनप्रसिद्धत्वाद्वेदग्रहणेतद्व्रतानांचतुर्वेदव्रतानामित्यर्थः ॥ स्ना
नोद्वाहौचाग्रयणमष्टकाश्चयथातथं ॥ श्रावण्यामाश्वयुज्यांचमार्गशीर्ष्यांचपार्वणं ॥
उत्सर्गश्चाप्युपाकर्ममहायज्ञाश्चनित्यशः ॥संस्कारानियताह्येतेब्राह्मणस्यविशेषतः ॥
इति ॥ एषांप्रयोगाः ग्रंथविस्तारभयान्नात्रलिखिताः ॥ परिज्ञानार्थंकेवलंनामानिलि
खितानि ॥ अधुनास्वगृह्योक्तगर्भाधानादिविवाहांताः षोडशसंस्काराः मुख्याः
मयाऽस्मिन्ग्रंथेपरिगृहीताः ॥ तेचगौतमेनप्राक्कथिताः ॥ ॥ तथाचस्मृत्यंतरे ॥
॥ गर्भाधानमतश्चपुंसवनकंसीमंतजाताभिधेनामाख्यंसहनिष्क्रमेणचतथान्नप्राशनं
कर्मच ॥ चूडाख्यंव्रतबंधकोप्यथचतुर्वेदव्रतानांपुरः केशांतः सविसर्गकः परिणयः
स्यात्षोडशीकर्मणां ॥ १ ॥ एतेगर्भाधानादिषोडशसंस्काराः सर्वेषामेव ॥ एतेच
द्विजानामेवसमंत्रकाः ॥ ॥ यथाहयाज्ञवल्क्यः ॥ ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रावर्णा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्त्वाद्यास्त्रयोद्विजाः ॥ निषेकादिस्मशानांतास्तेषांवैमंत्रतः क्रियाइति ॥ ॥ अतए
वषोडशसंस्कारानधिकृत्य तेषांप्रयोगाः समंत्रकाः प्राग्दर्शितग्रंथाभिप्रायेणात्र
लिखिताः ॥ ॥ यमः ॥ शूद्रोप्येवंविधः कार्योविनामंत्रेणसंस्कृतइति ॥ ॥ क
न्यकायाश्चगर्भाधानादिचौलांताः अष्टसंस्काराः अमंत्रकाः ॥ विवाहस्तुपुंस्त्र्युभयसं
योगेवर्णन्यायेनयथाविधिकार्यः ॥ ॥ तथाचस्मृत्यंतरे ॥ स्त्रीणांचौलांतसंस्काराः
प्रकर्तव्या अमंत्रकाः ॥ पुंस्त्रीरुभययोगस्तुविवाहःसयथाविधीति ॥ अथसंस्कारा
णांफलानिस्मृतिसंग्रहे ॥ निषेकाद्बैजिकंचैनोगार्भिकंचापमृज्यते ॥ क्षेत्रसंस्कारसि
द्धिश्चगर्भाधानफलंस्मृतं ॥ गर्भाद्भवेच्चपुंसूतेः पुंस्त्वस्यप्रतिपादनं ॥ निषेकफलवतज्ज्ञे
यंफलंसीमंतकर्मणः ॥ गर्भांबुपानजोदोषोजातात्सर्वोपिनश्यति ॥ अपिशब्दस्यदो

१ निषेकः गर्भाधानं । २ स्मशानं । विवाहश्च । ३ पुंसूतिः पुंसवनं । ४ निषेको गर्भाधानं । ५ जातात् जातकर्मानुष्ठानात्।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षशब्देनान्वयः ॥ आयुर्वर्चोभिवृद्धिश्चसिद्धिर्व्यवहृतिस्तथा ॥ व्यवहृतिर्व्यवहारस्त
स्यसिद्धिरित्यर्थः॥ नामकर्मफलंत्वेतत्समुद्दिष्टंमनीषिभिः॥ सूर्यावलोकनादायुरभि
वृद्धिर्भवेतध्रुवा॥निष्क्रमादायुःश्रीवृद्धिरप्युद्दिष्टामनीषिभिः॥ अन्नाशनान्मातृगर्भेम
लाशीचापिशुध्यति ॥ बलायुर्वर्चोवृद्धिश्चचूडाकर्मफलंस्मृतं ॥ उपनीतेः फलंत्वेतत्
द्विजतासिद्धिपूर्विका॥ वेदाधीत्यधिकारस्यसिद्धिरृषिभिरीरितेति ॥ यत्रयत्रनापि
श्रूयतेतत्रतत्रबैजिकगार्भिकैनोविनाशोपिफलंज्ञेयं ॥ अन्येपिकर्णवेधादयः संस्का
राः शास्त्रांतरोक्तास्तत्रतत्रवक्ष्यंते ॥ इतिसंस्काराः ॥ ॥ तथाविशेषावश्यकानि
कर्माणिशिष्टाचारयुतानिचात्रगृहीतानि ॥ तानियथा ॥ षष्ठीपूजनदोलारोहणतथा
गोदुग्धपानंशिशोर्भूमीपुस्थितिदत्तकप्रतिग्रहःकर्णस्यवेधस्तथा ॥ श्रीवर्धापनमक्ष
रप्रलिखनंकौमारधीवृद्धयेकन्यारिष्टहरोघटः परिणयश्चार्कस्तथापौरुषे ॥ १ ॥ ए

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षांप्रयोगाः षोडशसंस्काराणांमध्येसमयानुसारंअग्रेलिखिताः ॥ ॥ तत्रादौपरि
भाषा ॥ ॥ संकल्पेनविनाकर्मकरणेदोषउक्तोभाविष्ये ॥ संकल्पेनविनाकर्मय
त्किंचित्कुरुतेनरः ॥ फलंचाप्यल्पकंतस्यधर्मस्यार्धक्षयोभवेत् ॥ १ ॥ संकीर्त्यमा
सपक्षादीन्निमित्तानितथैवच ॥ इदंकर्मकरिष्येहमितिसंकल्पमाचरेत् ॥ २ ॥ अनु
ल्लंघ्यस्वशाखोक्तविधिंकर्मसमाचरेत् ॥ कर्मान्यथाकृतंज्ञात्वातावदेवपुनश्चरेत् ॥
॥ ३ ॥ प्रधानस्याक्रियायांतुसांगंतत्पुनराचरेत् ॥ तदंगाकरणेप्रायश्चित्तमेवनकर्म
तत् ॥ ४ ॥ वामनपुराणे ॥ ॥ सर्वमंगलमांगल्यंवरेण्यंवरदंशुभं ॥ नारायणंनम
स्कृत्यसर्वकर्माणिकारयेत् ॥ १ ॥ ॥ वशिष्ठः ॥ जपहोमोपवासेषुधौतवस्त्रध
रोभवेत् ॥ अलंकृतःशुचिर्मौनीश्रद्धावान्विजितेंद्रियः ॥ १ ॥ यदिवाग्यमलोपः
स्यात्जपादिषुकथंचन ॥ व्याहरेद्वैष्णवंमंत्रंस्मरेद्वाविष्णुमव्ययं ॥ २ ॥ अहतवस्त्र

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लक्षणमुक्तंस्मृतिरत्नावल्यां ॥ ॥ ईषद्धौतंनवंश्वेतंसदशंयन्नधारितं ॥ अहततंद्वि
जानीयात्सर्वकर्मसुपावनं ॥ १ ॥ ईषद्धौतंअरजकादिनासकृद्धौतमितिनागान्हिके
व्याख्यातं ॥ कश्यपेनत्वन्यथोक्तं ॥ अहतंयंत्रनिर्मुक्तंवासः प्रोक्तंस्वयंभुवा ॥ शस्तं
तन्मांगलिक्येषुतावत्कालंनसर्वदेति ॥ १ ॥ (कंबलेपट्टवस्त्रेचनीलीरागोनदुष्यति
॥ २ ॥) क्षौमेवस्त्रेऽहतेपत्नीचेतिसूत्रे अनंतयाज्ञिकैरप्येवंव्याख्यातं ॥ ॥ वसिष्ठः
॥ रौद्रपित्रासुरान्मंत्रान्तथाचैवाभिचारकान् ॥ व्याहृत्यालभ्यचात्मानमपःस्पृष्ट्वा
न्यदाचरेत् ॥ १ ॥ ॥ कात्यायनः ॥ पित्र्यमंत्रानुद्रवणेआत्मालंभेधमेक्षणे ॥
अधोवायुसमुत्सर्गेप्रहासेनृतभाषणे ॥ १ ॥ मार्जारमूषकस्पर्शेआक्रुष्टेक्रोधसंभवे ॥
निमित्तेष्वेषुसर्वेषुकर्मकुर्वन्नपःस्पृशेत् ॥ २ ॥ ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ कर्त्रंगानामनुक्तौ

१ आत्मालंभः हृदयालंभः ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुदक्षिणांगंभवेत्सदा ॥ ॥ छंदोगपरिशिष्टे ॥ यत्रदिङ्नियमोनास्तिजपादिषुकथं
चन ॥ तिस्रस्तत्रादिशःप्रोक्ताऐंद्रीसौम्यापराजिता ॥ १ ॥ तत्रैव ॥ आसीनः प्रव्हऊ
र्ध्वोवानियमोयत्रनेदृशः ॥ तदासीनेनकर्तव्यंनप्रव्हेणनतिष्ठतेति ॥ १ ॥ पंचाश
द्भिर्भवेद्ब्रह्मातदर्धेनतुविष्टरः ॥ दक्षिणावर्तकोब्रह्मावामावर्तस्तुविष्टरः ॥ १ ॥ वेण्या
वावर्तुलंकृत्वावेण्यग्रेग्रंथिबंधनं ॥ अनंतगर्भकंसाग्रंकौशंद्विदलमेवच ॥ २ ॥ प्रादेश
मात्रंविज्ञेयंपवित्रंयत्रकुत्रचित ॥ पवित्रेदर्भसंख्यामाह मार्कंडेयः ॥ चतुर्भि
र्दर्भपिंजूलैर्ब्राह्मणस्यपवित्रकं ॥ एकैकंन्यूनमुद्दिष्टंवर्णेवर्णेयथाक्रमं ॥ १ ॥ सर्वेषां
वाभवेद्द्वाभ्यांपवित्रंग्रंथितंनवा ॥ चतुर्भिःशांतिकेकार्यंपौष्टिकेपंचभिस्तथा ॥ २ ॥
सप्तपत्राःशुभादर्भास्तिलक्षेत्रसमुद्भवाः ॥ अप्रसूताः स्मृतादर्भाः प्रसूतास्तुकुशाः
स्मृताः ॥ ३ ॥ समूलाः कुतपाः प्रोक्ताश्छिन्नाग्रास्तृणसंज्ञिताः ॥ दर्भाः कृष्णाजि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नंमंत्राब्राह्मणाहविरग्नयः ॥ ४ ॥ अयातयामान्येतानिनियोज्यानिपुनः पुनः ॥ चि
तौदर्भाःपथिदर्भायेदर्भायज्ञभूमिषु ॥ ५ ॥ स्तरणासनापिंडेषुषट्कुशान्परिवर्जयेत्
॥ रत्नावल्यां ॥ द्वयोस्तुपर्वणोर्मध्येपवित्रंधारयेद्बुधः ॥ अनामिकाग्रपर्वेतुनिस
र्गंतुपवित्रकं ॥ १ ॥ नोच्छिष्टंतत्पवित्रंस्याद्भुक्तोच्छिष्टंविवर्जयेत् ॥ द्व्यंगुलंमूलवल
यंग्रंथिरेकांगुलोभवेत् ॥ २ ॥ चतुरंगुलमग्रंस्यात्पवित्रंस्यात्प्रमाणतः ॥ नागान्हि
के ॥ ॥ अन्यान्यपिपवित्राणिकुशदूर्वामयानिच ॥ हेमात्मकपवित्रस्यकलांनार्हं
तिषोडशीं ॥ १ ॥ माषाणांषोडशादूर्ध्वंकुर्याद्धेमपवित्रकं ॥ तेभ्यःस्वल्पतरंन्यूनंन
कुर्वीतकदाचन ॥ २ ॥ हीनकर्माणिचोच्छिष्टेकुशधृतपवित्रकं ॥ निर्माल्यंतेषुसंप्रा
प्तिर्नहेम्नश्चपवित्रके ॥ ३ ॥ पवित्राभावेसुमंतुः ॥ ॥ समूलाग्रौविगर्भौतुकुशौद्वौद
क्षिणेकरे ॥ सव्येचैवतथात्रीन्वैबिभृयात्सर्वकर्मसु ॥ १ ॥ ॥ बौधायनः ॥ ॥ हस्त

For Private and Personal Use Only

योरुभयोर्द्वौद्वावासनेपितथैवच ॥ ॥ तथा ॥ ॥ सदोपवीतिनाभाव्यंसदाबद्धशिखेन
च॥विशिखोव्युपवीतश्चयत्करोतिनतत्कृतं॥१॥ अनेनाहिदधिखदिरादिवत्उपवीति
त्वस्यबद्धशिखत्वस्यचक्रतुपुरुषोभयार्थत्वमवगम्यते ॥ ॥ हेमाद्रौभरद्वाजः ॥ ॥
दक्षिणंबाहुमुद्धृत्यवामस्कंधेनिवेशितं ॥ यज्ञोपवीतमित्युक्तंदेवकार्येषुशस्यते ॥ १ ॥
कंठावलंबितंचैवब्रह्मसूत्रंयदाभवेत् ॥ तन्निवीतमितिख्यातंशस्तंकर्मणिमानुषे ॥ २ ॥
उत्क्षिप्तेवामबाहौतुदक्षिणस्कंधमाश्रितं ॥ प्राचीनावीतमित्युक्तंतत्पित्र्येष्वेवकर्मसु
इति ॥ ३ ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ तिलकंकुंकुमेनैवसदामंगलकर्मणि ॥ कारयित्वासुम
तिमान्नश्वेतचंदनंमृदा ॥ १ ॥ ॥ मंत्रेणोंकारपूतेनस्वाहांतेनविचक्षणः ॥ स्वा
हावसानेजुहुयात्ध्यायन्वैमंत्रदेवतां ॥१॥ मंत्रांतेयावन्हिजायासातुमंत्रस्वरूपिणी॥
तदंतेन्यांप्रयुंजीतसाकर्मांगतयास्मृता ॥ २ ॥ आदौद्रव्यपरित्यागःपश्चाद्धोमोवि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धीयते ॥इतिदेवयाज्ञिकः ॥ ॥ ब्राह्मे ॥ ॥ शमीपलाशन्यग्रोधप्लक्षवैकंकतोद्भवा ॥ अश्वत्थोदुंबरौबिल्वश्चंदनःसरलस्तथा ॥ १ ॥ शालश्चदेवदारुश्चखादिरश्चेतियाज्ञिकाः ॥ ॥ कर्मप्रदीपे ॥ ॥ नांगुष्ठादधिकाकार्यासमित्स्थूलतराक्वचित् ॥ नवियुक्तात्वचाचैवनसकीटानस्फाटिता ॥ प्रादेशमात्रान्नाधिकानतथास्याद्विशाखिका ॥ नसपर्णासमित्कार्याहोमकर्मसुजानता ॥ २ ॥ प्रागग्राःसमिधोग्राह्या अखर्वानेत्रंफाटिताः ॥ काम्येषुवश्यकर्मादौविपरीताजिघांसतः ॥ ३ ॥ विशीर्णा विफलाऱ्हस्वावक्राबहुशिखाःकृशाः ॥ दीर्घाः स्थूलाघुणैर्जुष्टाःकर्मसिद्धिविनाशकाः ॥ ४ ॥ होतव्यामधुसर्पिर्भ्यांदध्नाक्षीरेणसंयुताः॥ प्रादेशमात्राःसमिधअशाखाअपलाशिनीः ॥ ५ ॥ ॥शंखः॥ ॥ समितपुष्पकुशादीनिब्राह्मणः स्वयमाहरेत् ॥

१ नेत्रंजटामूलंचकथितं ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शूद्रानीतैः क्रयक्रीतैः कर्मकुर्वन्व्रजत्यधः ॥ १ ॥ ॥ वायुपुराणे ॥ ॥ कंडनंपेष
णंचैवतथैवोल्लेखनंतथा ॥ सकृद्देवपितॄणांस्याद्देवानांतत्त्रिरुच्यते ॥ ॥ कात्याय
नः॥योनर्चिषिजुहोत्यग्नौव्यंगारिणिचमानवः॥ मंदाग्निरामयावीचदरिद्रश्चैवजायते
तस्मात्सामिद्धेहोतव्यंनासमिद्धेकथंचन ॥ नवस्त्रवायुनाकुर्यात्पाणिशूर्पस्त्रुवादिभिः
॥ २ ॥ नकुर्यादग्निधमनंनकुर्याद्व्यजनादिना ॥मुखेनैवधमेदग्निंमुखदेशाद्व्यजायत
॥ ३ ॥ अंधोबुधःसधूमेतुजुहुयाद्योहुताशने ॥ यजमानोभवेदंधःसपुत्रइतिचश्रुतिः
॥ मात्स्ये ॥ ॥ होमादिग्रहपूजायांशतमष्टोत्तरंभवेत् ॥ अष्टाविंशतिरष्टौवा
यथाशक्तिविधीयते ॥ छंदोगपरिशिष्टे ॥ यन्नाम्नातंस्वशाखायांपारक्यमविरोधि
यत् ॥ विद्वद्भिस्तदनुष्ठेयंअग्निहोत्रादिकर्मवत् ॥ १ बव्हल्पंवास्वगृह्योक्तंयस्यकर्म
प्रकीर्तितं ॥ ततस्यतावशिास्त्रार्थेकृतेसर्वंकृतंभवेत् ॥ २ ॥ प्रवृत्तमन्यथाकुर्याद्यदिमो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हात्कथंचन ॥ यतस्तदन्यथाभूतंततएवसमापयेत् ॥ ॥ समाप्तेयदिजानीयान्मयैत
दन्यथाकृतं ॥ तावदेवपुनःकुर्यान्नावृत्तिःसर्वकर्मणः॥प्रधानस्याक्रियायत्रसांगंतत्क्रि
यतेपुनः ॥ तदंगस्याक्रियायांतुनावृत्तिर्नचतत्क्रिया ॥ ॥ ब्राह्मे ॥ ॥ यथोक्तवस्त्वसंप
त्तौग्राह्यंतदनुकारियत् ॥ यवानामिवगोधूमाव्रीहीणामिवशालयः ॥ १ ॥आज्यंद्रव्यं
मनादेशेजुहोतिषुविधीयते ॥ मंत्रस्यदेवतायाश्चप्रजापतिरितिस्थितिः ॥ २ ॥समस्त
व्याहृतयइतिमदनः ॥ प्रणवादिनमोंतंचचतुर्थ्यंतंचसत्तम ॥ देवतायाःस्वकंनाममूल
मंत्रउदाहृतः ॥ ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ दध्यलाभेपयःकार्यंमध्वलाभेतथागुडः ॥ घृतप्रति
निधिंकुर्यात्पयोवादधिवान्नृप ॥ १ ॥ ॥ बौधायनः ॥ ॥ आज्यहोमेषुसर्वेषुगव्यमेवघृ
तंभवेत् ॥ तदभावेमहिष्यास्तुआजमाविकमेवच ॥ तदभावेतुतैलंस्यात्तदभावेतुजा

१ अन्यथाभूतंविपर्यस्तं २ अनादेशेअविधानेप्राजापत्योमंत्रः ३ तारळे किंवा खुरासनीचें तेल।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिलं॥तदभावेतुकौसुंभंतदभावेतुसार्षपं॥ २॥ ॥याज्ञवल्क्यः॥ ॥कनिष्ठांदेशिन्यंगु
ष्ठमूलान्यग्रंकरस्यच ॥ प्रजापतिपितृब्रह्मदेवतीर्थान्यनुक्रमात्॥ १॥ पाण्याहुतिर्द्वा
दशपर्वपूरिकारसादिनाचेतस्त्राचिपर्वपूरिका ॥ दैवेनतीर्थेनचहूयतेहविः स्वंगारि
णिस्वर्चिषितच्चपावके॥आज्यपयआदिद्रव्याणिस्त्रुवेण॥समिधोमूलतोद्व्यंगुलंविहाय
मध्यमानामिकांगुष्ठैर्जुहुयात्॥चरुंग्राससमंपाणिनैवजुहुयात॥आज्यंस्त्रुवेणैवजुहुया
त्॥तदभावेयज्ञियवृक्षपर्णेन॥ द्रव्यभेदेनाहुतिमानंसिद्धांतशेखरे॥ कर्षप्रमाणमाज्यं
स्यान्मधुक्षीरंचतत्समं॥ तंडुलानांशुक्तिमात्रंपायसंप्रसृतेःसमं॥ ४॥ कर्षमात्राणि
भक्ष्याणिलाजामुष्टिमितामताः॥ अन्नंग्राससमंग्राह्यंशाकंग्रासार्धमात्रकं ॥५॥ मू
लानांतुत्रिभागःस्यात्कंदानामष्टमांशकः ॥ इक्षोःपर्वप्रमाणंस्यादंगुलद्वितयंलता ॥

१ देशिनीतर्जनी।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ६ ॥ प्रादेशमात्राःसमिधोव्रीहीणामंजलेःसमं ॥ तिलसक्तुकणादीनांमृगीमुद्राप्रमा
णतः ॥ ७ ॥ पत्रपुष्पफलादीनांसमानाहुतिरुच्यते ॥ चंदनश्रीखंडकस्तूरीकुंकुमा
गरुकर्दमाः॥हंरिमिंथसमाःप्रोक्तागुग्गुलोबदरीसमः ॥ आहुतीनामिदंमानंकथितंवेद
वादिभिः ॥ तिसृभिर्दूर्वाभिरेकाहुतिः ॥ कुशेषुत्रिपत्रेणैकेति ॥ मृगीमुद्रालक्षणं ॥ मी
लितानामिकांगुष्ठमध्यमांगुलीयोजयेत् ॥ शेषांगुलीउच्छ्रितेतिमृगीमुद्रेयमीरिता ॥
याज्ञवल्क्यः ॥ ॥ आर्षछंदश्चदैवत्यंविनियोगस्तथैवच ॥ वेदितव्यंप्रयत्नेनब्राह्मणे
नविशेषतः॥अविदित्वातुयःकुर्याद्याजनाध्ययनंजपं ॥होममंतर्जलादीनितस्यचाल्प
फलंभवेत् ॥ अत्रापवादः कृष्णभट्टीये ॥ नचस्मरेदर्षिछंदःश्राद्धेवैतानिकेमखे ॥
अन्यत्र॥अग्निहोत्रेवैश्वदेवे विवाहादिविधौतथा॥होमकालेनदृश्यंतेप्रायश्छंदर्षिदेव

१ चणकः।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ताः ॥ शांतिकादिषुकार्येषुमंत्रपाठजपादिषु ॥ होमेनैवप्रकर्तव्याःकदाचिद्दृषिदेव
ताः ॥ ॥ स्मृत्यंतरे ॥ ॥ कनकंकुलिशंनीलंपद्मरागंचमौक्तिकं ॥ एतानिपंचर
त्नानिरत्नशास्त्रविदोविदुः ॥ १ ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ ॥ वज्रमाणिक्यवैडूर्यपुष्परागें
द्रनीलकं ॥ पंचरत्नमितिख्यातंनारदेनमहार्षिणा ॥ १ ॥ ॥ मदनरत्नेस्कांदे ॥ ॥
हरिद्राकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलंतथा ॥ कूर्पासकंचतांबूलंमांगल्याभरणंशुभं ॥ पंचग
व्यंस्मृतिदर्पणे ॥ गायत्र्यादायगोमूत्रंगंधद्वारेतिगोमयं ॥ आप्यायस्वेतिचक्षीरंद
धिक्राव्णेतिवैदधि ॥ १ ॥ तेजोसिशुक्रमित्याज्यंदेवस्यत्वाकुशोदकं ॥ एभिस्तुपंच
भिर्युक्तंपंचगव्यमितिस्मृतं ॥ तत्रताम्रपात्रेपलाशपत्रपुटेवाताम्रायागोमूत्रंअष्टमा
षप्रमाणं ॥ श्वेतगोःशकृत्षोडशमाषं ॥ पीतगोःक्षीरंद्वादशमाषं ॥ ॥ कृ

१ हीरकः २ कंचुकी ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्णगोर्घृतंअष्टमाषं ॥ कुशोदकंचतुर्माषं ॥ अत्रमाषःपंचगुंजात्मकइतिधर्मसिंधौ
॥ मदनरत्नेकात्यायनः ॥ ॥ आज्यंक्षीरंमधुतथामधुरत्रयमुच्यते ॥ पयोदधिघृ
तंचैवमधुशर्करयायुतं ॥ पंचामृतमिदंप्रोक्तंसर्वदेवप्रसादकं ॥ ॥ ब्राह्मे ॥ ॥ अ
श्वत्थोदुंबरप्लक्षचूतन्यग्रोधपल्लवाः ॥ पंचभंगाइतिप्रोक्ताःसर्वकर्मसुशोभनाः ॥ १ ॥
अश्वत्थोदुंबरब्राह्मइतिपाठभेदः ॥ तथाच ॥ प्लक्षः ॥ ॥ यक्षकर्दमउक्तोगारुडे ॥
कर्पूरमगरुश्चैवकस्तूरीचंदनंतथा ॥ कंकोलंचभवेदेभिःपंचभिर्यक्षकर्दमः ॥ तथा ॥
कर्पूरंचंदनं[2]दर्पंकुंकुमंचसमांशकं ॥ सर्वगंधमितिप्रोक्तंसमस्तसुरवल्लभं ॥ १ ॥ कुंकुमं
केशरं ॥ ॥ कुंष्ठमांसीहरिद्रेद्वेमुरांशैलेयचंदनं ॥ वचांचंपकमुस्तां[10]चसर्वौषध्योदश

१ पिंपरी पारोसापिंपळ इतिप्रसिद्धः २ दर्पंकस्तुरी ३ कुष्ठंकोष्ठ ४ मांसीजटामांसी ५ हरिद्रेद्वेआंबीहळद
व हळद ६ मुरामोरवेळ अथवावाळा ७ शैलेयंशिलाजित ८चंदनप्रसिद्ध ९ वचावेखंड १० मुस्ताभद्रमोथ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्मृताः ॥ १ ॥ भविष्यपुराणे ॥ ॥ आपःक्षीरंकुशाग्राणिदध्यक्षतातिलास्तथा ॥ य
वाःसिद्धार्थकाश्चैवअर्घोष्टांगःप्रकीर्तितः ॥ १ ॥ तत्रैव ॥ ॥ सुवर्णरजतंताम्रमार
कूटंतथैवच ॥ लोहंत्रपुंतथासीसंधातवःसप्तकीर्तिताः ॥ १ ॥ पंचरात्रे ॥ रजांसिपं
चवर्णानिमंडलार्थंतुकारयेत् ॥ शालितंडुलचूर्णेनशुक्लंवायवसंभवं ॥ रक्तंकुसुंभासिं
दूरगैरिकादिसमुद्भवं ॥ हरितालोद्भवंपीतंरजनीसंभवंतुवा ॥ कृष्णंदग्धयवैश्चापिह
रिनंपीतमिश्रितं ॥ दशांगधूपउक्तोमदनरत्ने ॥ षड्भागकुष्ठंद्विगुणोगुडश्चलाक्षांत्रयंपंच
नखंस्यभागः ॥ ॥ हरीतकीसर्जरसंसमांशंभागैकमेकंत्रिलवंशिलाजं ॥ १ ॥ घं
नस्यचत्वारिपुंरस्यचैकोधूपोदशांगःकथितोमुनींद्रैः ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ हेमरा
जतताम्राश्चमृन्मयालक्षणान्विताः ॥ यात्रोद्वाहप्रतिष्ठासुकुंभाःस्युरभिषेचने ॥

१ सफेतशीरीस २ अष्टांग ३ सोनपितळ ४ कथिल ५ सोनगेरू ६ लाख ७ नखला ८ राळ ९ नागरमोथ १० गुग्गुळ ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ १ ॥ पंचाशांगुलवैपुल्यंउत्सेधःषोडशांगुलः ॥ द्वादशांगुलमूलंस्यान्मुखमष्टांगुलंभवेत् ॥ २ ॥ पंचचआशाश्चपंचाशाःआशादश ॥ पंचाधिकशतमंगुलानिवैपुल्यमितिकेचित् ॥ पंचदशतावान्वैपुल्यंव्यासइतितुयुक्तं ॥ धातुजंमृन्मयंवापिकलशंयत्प्रतिष्ठितं ॥ तद्वत्प्रादेशदीर्घंचचतुरंगुलमुच्छ्रितं ॥ सिततंडुलपूर्णेनपात्रेणापिहितानन्मिति ॥ ॥ षट्त्रिंशन्मते ॥ ॥ यं[1]वगोधूमधान्यानितिलाःकंगु[2]श्चमुद्गकाः ॥ श्यामकाश्चणकाश्चैवसप्तधान्यमुदाहृतं ॥ १ ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मी[4]कात्संगमाद्ध्रदात् ॥ राजद्वाराच्चगोष्ठाच्चमृदमानीयनिक्षिपेत् ॥ द्रव्यमानमाह याज्ञवल्क्यः ॥ ॥ जालसूर्यमरीचिस्थंत्रसरेणुरजःस्मृतं ॥ तेष्टौलिक्षास्तुतास्तिस्रोराजसर्षप उच्यते ॥ १ ॥गौरस्तुतेत्रयःषट्तेयवोमध्यश्चतेत्रयः ॥ कृष्णालपंचतेमाषस्तेसुवर्णस्तु

---

१ प्रसिद्धः २ राळे ३ सांवे ४ वारूळ ५ महानदीसागरसंगमात् ।

For Private and Personal Use Only

षोडश ॥ २ ॥ पलंसुवर्णाश्चत्वारःपंचवापिप्रकीर्तिताः ॥ द्वेकृष्णलेरूप्यमाषोधरणंषो
डशैवते ॥ ३ ॥ शतमानंतुदशभिर्धरणैःपलमेवतु ॥ निष्कंसुवर्णाश्चत्वारइति ॥ ॥
ताम्रस्योन्मानं ॥ पलचतुर्थांशेनकर्षेणोन्मितःकार्षिकस्ताम्रसंबंधीपणोभवति ॥ कर्ष
संज्ञानिघंटातेषोडशाक्षःकर्षोस्त्रीपलंकर्षचतुष्टयमितितेषोडशमाषाअक्षः सएवकर्षइ
त्यर्थः ॥ कार्षापणसंज्ञश्चनारदेनोक्तः ॥ कार्षापणोदक्षिणस्यांदिशिरौप्यःप्रवर्तते ॥ प
णैर्निबद्धःपूर्वस्यांषोडशैवपणाःसतु ॥ ॥ लीलावत्यां ॥ ॥ वराटकानांदशकद्वयं
यत्साकाकिणीताश्चपणश्चतस्रः॥ तेषोडशद्रम्मइहावगम्योद्रम्मैस्तथाषोडशभिश्चनि
ष्कः॥१॥अशीतिगुंजात्मकःकर्षः ॥ चत्वारःकर्षानिष्कामितिधर्मासिंधौ ॥ ॥ धान्य
मानंभविष्ये ॥ पलद्वयंतुप्रसृतंद्विगुणंकुडवंमतं ॥ चतुर्भिःकुडवैःप्रस्थःप्रस्थाश्चत्वार
आढकः ॥ आढकैस्तैश्चतुर्भिश्चद्रोणस्तुकथितोबुधैः ॥ कुंभोद्रोणद्वयंशूर्पःखारीद्रोणा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्तुषोडश ॥ ॥ गोपथे ॥ ॥ पंचकृष्णालकोमाषस्तैश्चतुःषष्टिभिःपलं ॥ पलैर्द्वादश
भिःप्रस्थोमागधेषुप्रकीर्तितः ॥ १ ॥ आढकस्तैश्चतुर्भिश्चद्रोणःस्याच्चतुराढकः ॥
॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ ॥ पलंचकुडवःप्रस्थआढकोद्रोणएवच ॥ धान्यमाने
षुबोद्धव्याः क्रमशोमीचतुर्गुणाः ॥ १ ॥ द्रोणैःषोडशभिःखारीविंशत्याकुंभउच्य
ते ॥ विंशतिरित्यत्रद्रोणैरितिसंबध्यते ॥ ॥ तथाच ॥ ॥ कुंभोद्रोणइति
पक्षाद्विंशतिद्रोणमितःकुंभइतिपक्षांतरं ॥ पलसहस्रमितःकुंभइतिपक्षांतरं ॥
॥ वाराहे ॥ ॥ पलद्वयंतुप्रसृतंमुष्टिरेकपलंस्मृतं ॥ अष्टमुष्टिभवेत्किंचित्किंचि
दष्टौतुपुष्कलं ॥ १ ॥ पुष्कलानिचचत्वारिआढकःपरिकीर्तितः ॥ चतुराढको
भवेत्द्रोणइत्येतन्मानलक्षणं॥एतत्पक्षाणांशक्तिकालाद्यपेक्षयाव्यवस्था॥ ॥स्मार्तक
र्मक्रमउक्तोधर्मसिंधौ ॥ ॥ संकल्पःस्वस्तिवाक्विप्रवरणंभूतनिःसृतिः ॥ पंचगव्यैर्भू

For Private and Personal Use Only

मिशुद्धिर्मुख्यदैवतपूजनं ॥ अग्निप्रतिष्ठासूर्यादिग्रहस्थापनपूजनं ॥ देवतान्वाहितिः पात्रासादनंहविषांकृतिः ॥ यथाक्रमंत्यागहोमावितिपूर्वांगकःक्रमः ॥ पूजास्विष्टं नवाहुत्योबलिःपूर्णाहुतिस्तथा पूर्णपात्रविमोकाद्यग्न्यर्चनांतेऽभिषेचनं ॥ मानस्तोकेतिभूतिश्चदेवपूजाविसर्जने ॥ श्रेयोग्रहोदक्षिणादिदानंकर्मेश्वरार्पणं ॥ क्रमोयमुत्तरांगानांप्रायः स्मार्तेष्वितिस्थितिः ॥ ॥ दशप्रणवाउक्ताः शांतिकमलाकरे ॥ आदौप्रणवमुच्चार्य व्याहृतीःप्रणवान्विताः ॥ मंत्रादौप्रणवःकार्योमंत्रांतेप्रणवःपुनः ॥ ततोव्याहृतिसंयुक्तस्त्वंतेचप्रणवःसदा ॥ ॥ अथवा ॥ आदौप्रणवमुच्चार्यसप्तव्याहृतयस्ततः॥ मंत्रादौप्रणवःकार्योमंत्रांतेप्रणवःपुनः॥अंतर्विसर्गकंकुर्याच्छ्रौतेस्मार्तेचकर्मणि ॥ मंत्रादौप्रणवस्तद्वत्देवस्वामीयभाषणात् ॥ कर्मविशेषेअग्निनामान्युक्तानि धर्मसिंधौ ॥ ॥ अग्निस्तुमारुतोनामगर्भाधानेविधीयते॥पावमानःपुंसवनेसीमंतेमंग

लाभिधः ॥ प्रबलोजातसंस्कारेपार्थिवोनामकर्मणि ॥ अन्नाशनेशुचिःप्रोक्तःसभ्यः
स्याच्चौलकर्मणि ॥ व्रतादेशेसमुद्भवोगोदानादौसूर्यः विवाहेयोजकः ॥ ॥
आवसथ्येद्विजोनामप्रायश्चित्तेविटः ॥ पाकयज्ञेषुपावकः ॥ पैतृकेकव्यवाहनः ॥
दैव्येहव्यवाहनः ॥ शांतिकेवरदः ॥ पौष्टिकेबलवर्धनः ॥ मृतदाहेक्रव्यादः ॥ पूर्णाहु
त्यांमृडः ॥ अभिचारेक्रोधोग्निः ॥ वश्यार्थेपावकः ॥ वनदाहेदूषकः ॥ कुक्षौजठरः ॥
वैश्वदेवेरुक्मः ॥ लक्षहोमेवन्हिः ॥ कोटिहोमेहुताशनः ॥ समुद्रेवाडवः ॥ अग्निहोत्रे
गार्हपत्योदक्षिणाग्निराहवनीयश्चेतित्रयः ॥ ज्ञात्वैवमग्निनामानिसर्वकर्माणिकारये
त् ॥ ॥ कर्मदेवतानामान्याहबौधायनः ॥ पुण्याहंवाचयिष्यन्नामगृण्हीयादसौ
प्रीयतामितिविवाहस्याग्निरौपासनस्याग्निसूर्यप्रजापतयः ॥ स्थालीपाकस्याग्निगर्भो
गर्भाधानस्यचब्रह्मा ॥पुंसवनस्यप्रजापतिः॥असावित्यस्यस्थानेप्रजापतिर्दैवतेत्यर्थः

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥तथाचसंग्रहे॥ ॥स्वस्तिवाचनमंत्रेतुकर्मैकर्मैयथातथं॥पृथक्पृथक्प्रकुर्वीतदेवतानांस
मर्पणं॥ औपासनाग्निःसूर्यश्चविवाहेचप्रजापतिः॥ स्थालीपाकेग्निगर्भश्चआधानेब्रह्म
णस्तथा॥ प्रजापतिःपुंसवनेधातासीमंतकेप्यथ॥ सविताजातकर्मैषुनामकर्मेप्रजाप
तिः॥ निष्क्रमेन्नप्राशनेचसवितापरिकीर्तितः॥ चौलेतथैवकेशांतेप्रजापतिरिति
स्मृतः॥ इंद्रस्तथोपनयनेव्रततुर्येअपापकः॥ श्रद्धामेधेविसर्गेचसुश्रवाःपरिकीर्तितः॥
उपाकर्मेतुसविताविवाहेषुप्रजापतिरिति॥सोमयागगर्भाधानसीमंतोन्नयनाधानादि
कर्मांगभूतेवृद्धिश्राद्धेक्रतुदक्षसंज्ञकाःविश्वेदेवाअन्यत्रसत्यवसुसंज्ञकाः॥ ॥आप
स्तंबः॥ ॥त्रिमात्रस्तुप्रयोक्तव्यःकर्मारंभेषुसर्वशः॥ त्रिमात्रःप्रणवः॥ ॥मार्कं
डेयः॥ ॥इक्षुरापःपयोमूलंताबूलंफलमौषधं॥भक्षयित्वापिकर्तव्याःस्नानदानादि
काःक्रियाः॥ स्नानमप्यधिकारितावच्छेदकं॥ तदुक्तंहेमाद्रौप्रचेतसा॥ स्नातो

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धिकारीभवतिदैवेपित्र्येचकर्माणि ॥ पवित्राङ्गस्तथाजाप्येदानेचविधिचोदिते ॥
आग्नेये ॥ स्नानानामपिसर्वेषांवारुणेनचमानवः ॥ कर्तुमर्हतिकर्माणिविधिवत्सर्वदा
द्विजः ॥ संध्यावंदनंविनाकर्मनकर्तव्यमित्युक्तंतत्रैव ॥ संध्याहीनोऽशुचिर्नित्य
मनर्हःसर्वकर्मसु ॥ यदन्यत्कुरुतेकर्मनतस्यफलमश्नुते ॥ ॥ वाराहे ॥ ॥ सुस्ना
तःसम्यगाचांतःकृतसंध्यादिकक्रियः ॥ कामक्रोधविहीनश्चपाखंडस्पर्शवर्जितः ॥
जितेंद्रियःसत्यवादीसर्वकर्मसुशस्यते ॥ ॥ कर्मांगस्नानेविशेषोमार्कंडेयपुराणे ॥
शिरःस्नानंप्रकुर्वीतदैवंपित्र्यमथापिवा ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिश्मश्रुकर्मचकार
येत् ॥ तत्रादौश्मश्रुकर्मततःशिरःस्नानं॥अन्यथाऽशुचित्वापत्त्यापुनःस्नानापत्तेः॥
तच्चस्नानंमंगलकृत्यादौतिलामलकादिनोद्वर्त्याभ्यंगस्नानपूर्वकंकार्यं ॥ तदुक्तंपरशु
रामेण ॥ ततःस्वगृहमागत्यमंगलंस्नानमाचरेत् ॥ सर्वौषधीगंधचूर्णैर्युक्तैःकृष्णति

For Private and Personal Use Only

लामलैः ॥ उद्वर्त्यांगानितैलेनचंपकादिसुगंधिना ॥ तैलेनमंगलस्नानंकुर्वीतब्राह्म
णैःसहेति ॥ ॥ आपस्तंबः ॥ ॥ आर्द्रवासास्तुयःकुर्याज्जपहोमपरिग्रहान् ॥ स
र्वंतद्राक्षसंविंद्याद्बहिर्जानुचयत्कृतं ॥ यज्जलेशुष्कवस्त्रेणस्थलेचैवार्द्रवाससा ॥ जपहो
मस्तथादानंतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥ सप्तवाताहतमपिशुष्कं ॥ नस्यूतेननदग्धेनपार
क्येणविशेषतः ॥ मूषकोत्कीर्णजीर्णैर्नकर्मकुर्याद्विचक्षणइतिभारतात् ॥ ॥ बौधा
यनः ॥ ॥ काषायवासाःकुरुतेजपहोमप्रतिग्रहान् ॥ नतद्देवागमंकर्महव्यकव्येष्व
थोहविरिति ॥ भवेदितिशेषः ॥ ॥ आचारादर्शे ॥ ॥ नरक्तमुल्बणंवासोननीलंच
प्रशस्यते ॥ मलाक्तंचसदाहीनंवर्जयेदंबरंबुधइति॥व्याघ्रपादः॥ ॥काषायंकृष्णवस्त्रं
चमलिनंकेशदूषितं॥जीर्णंचसंधितंवापिपारक्यंमैथुनेधृतं॥ छिन्नाग्रमुपवस्त्रंचकुत्सि ॥१३॥
तंधर्मतोविदुरिति॥अयंचनिषेधःसतिसंभवेबोध्यः॥ ॥व्रतहेमाद्रौ॥ ॥प्रागग्रमुदगग्रं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वाधौतंवासःप्रसारयेत् ॥ पश्चिमाग्रंदक्षिणाग्रंपुनःप्रक्षालनाच्छुचीतिमार्कंडेयः ॥ ॥
अन्यदेवभवेद्वासःशयनीयेनराधिप ॥ अन्यदेवचदेवानामर्चायामन्यदेवहि ॥ ॥
अन्यच्चलोकयात्रायामन्यदीश्वरदर्शने॥ ॥योगीयाज्ञवल्क्यः॥ ॥अभावेधौतवस्त्र
स्यशाणक्षौमादिकानिच ॥ कुतपंयोगपट्टंवाविवासायेनवैभवेत् ॥ कुतपोनेपालकंब
लः ॥ ॥ भविष्ये ॥ ॥ नीलीरक्तेनवस्त्रेणयत्कर्मकुरुतेद्विजः ॥ स्नानंदानंतपोहोमः
स्वाध्यायःपितृतर्पणं ॥ वृथातस्यमहायज्ञानीलीरक्तस्यधारणात् ॥ व्याघ्रपादः ॥
नैकवस्त्रोद्विजःकुर्याद्भोजनंचसुरार्चनं ॥ तत्सर्वमसुरेंद्राणांब्रह्माभागमकल्पयत्॥ ॥
विष्णुपुराणे ॥ ॥ होमदेवार्चनाद्यासुक्रियास्वाचमनेतथा ॥ नैकवस्त्रःप्रवर्तेतद्विजवा
चनिकेतथा ॥ द्विजवाचनेस्वास्तिवाचने ॥ ॥ शातातपः ॥ ॥ सव्यादंसात्परिभ्रष्टं
कटिदेशेधृतांबरं ॥ एकवस्त्रंतुतद्विद्याद्दैवेपित्र्येविवर्जयेत् ॥ ॥ संग्रहे ॥ ॥ वामेपृष्ठे

For Private and Personal Use Only

तथानाभौकच्छत्रयमुदाहृतं ॥ त्रिभिःकच्छैःपरिज्ञेयोविप्रोयःसशुचिर्भवेत् ॥ आ
दौकच्छस्ततोनीवीनाभिमध्येचवाससी ॥ नीवीदक्षिणतःस्थाप्याएतत्रिकच्छलक्ष
णं ॥ शयनंचार्द्रपादेनशुष्कपादेनभोजनं ॥ नोत्तरीयमधःकुर्याद्रात्रिवासस्तथादि
ने ॥ ॥ कटिवेष्टयंतुयद्वस्त्रंपुरीषोयेनवाकृतः ॥ मूत्रमैथुनकृद्वस्त्रंधर्मकार्येविवर्जयेत् ॥
दानहेमाद्रौगौतमः ॥ ॥ स्नानेदानेजपेहोमेदैवेपित्र्येचकर्मणि ॥ बध्नीयान्नासुरींक-
क्षांशेषकालेयथारुचि ॥ ॥ तत्रैवयाज्ञवल्क्यः ॥ ॥ परिधानाद्बहिःकक्षानिबद्धाचा
सुरीमता ॥ धर्मकर्मणिविद्वाद्भिर्वर्जनीयाप्रयत्नतः ॥ ॥ विश्वामित्रः ॥ ॥ यज्ञोपवी
तेद्वेधार्येश्रौतेस्मार्तेचकर्मणि ॥ तृतीयमुत्तरीयार्थेवस्त्राभावेतदिष्यते ॥ उत्तरीयव
स्त्राभावे॥पारस्करगृह्ये ॥ एकंचेत्पूर्वस्योत्तरवर्गेणप्रच्छादयीतेति ॥ ॥ शिखाबंधश्चो
क्तश्चतुर्विंशतिमते ॥ ॥ मध्येतुबद्ध्वाश्चैवनिबध्नीयुःशिखांततः ॥ मध्यंदिनाश्चये

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विप्राःपार्श्वेदक्षिणतः क्रमात् ॥ वामपार्श्वेतुबध्नीयुर्येविप्राः सामगायनाः ॥ ॥ संग्र
हे ॥ ॥ खल्वाटत्वादिदोषेणविशिखश्चेन्नरोभवेत् ॥ कौशींतदाधारयीतब्रह्मग्रंथि
युतांशिखां ॥ १ ॥ ॥ मार्कंडेयः ॥ ॥ कुशपाणिःसदातिष्ठेद्ब्राह्मणोदंभवर्जितः ॥ स
नित्यंहंतिपापानितूलराशिमिवानलः ॥ ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ ॥ पेषणादिकयंत्रेषुश
ब्दोयावत्प्रवर्तते ॥ पतितांत्यजचांडालादीनांयावच्चशब्दकः ॥ तावत्कर्मनकर्तव्यं
तथासंध्याद्वयेपिच ॥ उपांशुलक्षणं ॥ ॥ बृहद्याज्ञवल्क्यः ॥ विनाशब्दंजपोयस्तु
चलज्जिव्हाद्विजच्छदः ॥ उपांशुतंजपंप्राहुर्मनसामानसंबुधाः ॥ स्पष्टतरवर्णोच्चार
स्तु ॥ वर्णःस्पष्टतरोच्चार्योनासाश्वासावधीतिवा ॥ सुखश्वासावधीशृण्वन्नभिषेका
र्चनेषुचेति ॥ आचारमयूखे ॥ ॥ कर्मप्रदीपे ॥ ॥ आवाहनासनंपाद्यमर्घमाचम
नीयकं ॥ स्नानंवस्त्रोपवीतंचगंधमाल्यान्यनुक्रमात् ॥ १ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतांबूलं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चप्रदक्षिणा ॥ पुष्पांजलिरितिप्रोक्ताउपचारास्तुषोडश ॥ २ ॥ फलेनसुफलावाप्तिः
सांगतादक्षिणार्पणं ॥ ॥ पंचोपचारास्तु ॥ ॥ गंधपुष्पेधूपदीपौनैवेद्यइतिपंचकं ॥
पंचोपचारमाख्यातंपूजनेतत्वविद्बुधैः ॥ १ ॥ ॥ राजोपचारास्तु ॥ ॥ ततःपंचामृता
भ्यंगमंगस्योद्वर्त्तनंतथा ॥ मधुपर्कं परिमलद्रव्याणिविविधानिच ॥ १ ॥ पादुकांदोल
नादर्शव्यजनंछत्रचामरे ॥ वाद्यार्तिक्यंनृत्यगीतशय्याराजोपचारकाः ॥ २ ॥ ॥ अ
थधनिकादिप्रदेयदक्षिणार्थद्रव्येयत्ताव्यवस्थामाह ॥ तत्रादौधनिकादिलक्षणं ॥
॥ वाराहे ॥ ॥ वर्धयित्वाधनंयस्तुतस्माद्ग्रासमर्पीहयः ॥ नखादेत्संग्रहपरोधनि
कःसउदाहृतः ॥ १ ॥ पोषणीयकुटुंबस्यनिर्वाहोयावताभवेत् ॥ तादेवेवसुखंयस्तुल
भतेप्रतिवार्षिकं॥ऋणंयस्यतुनास्त्येवसमध्यमउदाहृतः ॥ २ ॥ धनंपूर्वापरंयस्यवर्तते
बहुसंख्यया ॥ अधिकस्यार्जकोयःस्यात्समहाधनउच्यते ॥ सदाचाररतोविप्रोधना

For Private and Personal Use Only

जैनपराङ्मुखः॥कुटुंबयत्नमतिकःसदरिद्रइतिस्मृतः ॥ यस्यस्यादशनाभावःसदा
चाररतस्यहि ॥ महादरिद्रःसभवेद्दासोधान्यविवर्जितः ॥ वर्धयित्वाधनंयस्तुग्रासंवा
र्षिकमर्जयेत् ॥ सवैधन्यइतिप्रोक्तश्चैकवर्षेणयःपुमान् ॥ वर्षद्वयमितंग्रासंसहिधन्य
तरःस्मृतः ॥ अधिकस्यार्जकोयःस्यात्सधन्यतमईरितः ॥ धनेनैवविनायस्तुग्रासं
वार्षिकमार्जयेत् ॥ सवैधीरइतिप्रोक्तस्तारतम्यंचपूर्ववतइति ॥ अथैतेषुमध्येकेनकि
यद्देयंइत्याकांक्षायांवाराहे ॥ ॥ लक्षनमस्कारहोमंप्रकृत्य ॥ व्याहृतीनांसहस्र
स्यहोमेशुल्कंद्विजेर्पयेत् ॥ माषमात्रंसुवर्णंतुलक्षहोमेशतंयवाइत्युक्तं ॥ धनिकोद्वि
गुणंदद्यात्त्रिगुणंतुमहाधनः॥यवार्धंतुदरिद्रेणदातव्यंपुण्यलब्धये ॥ दद्यान्महादरि
द्रस्तुतदर्धंशुल्कमेवचेति ॥ मध्यमादिभिस्तुधनिकाद्यपेक्षयाकिंचिन्न्यूनदरिद्राद्यपे
क्षयाकिंचिदधिकंदेयमित्यर्थात्तारतम्येनकल्पनीयं ॥ धीरेणापिदरिद्रतोपिन्यूनंस

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मंवालाभानुसारेणकल्पनीयं ॥ एतच्चसुवर्णादिद्रव्यविषयमेवनतुगवादिविषयं ॥ सुवर्णप्रकृत्यैवद्वैगुण्यादेरुक्तत्वात् ॥ एतत्सर्वंनित्यकर्मविषयंअनुक्तपरिमाणविषयकंचज्ञेयं ॥ काम्येउक्तपरिमाणेचकर्मणितुयथावदेवदेयं ॥ धनिकादिस्तुदारिद्र्यमितिप्रख्यापयन्यथावन्नददातिसकर्मफलंनैवाप्नोति ॥ तथाचमनुः ॥ ॥ प्रभुः प्रथमकल्पस्ययोनुकल्पेनवर्तते ॥ सनाप्नोतिफलंतस्यपरत्रेतिश्रुतिःस्मृतिरितिपुराणांतरेपिवित्तशाठ्यंनरोयस्तुधनेसतिकरोतिहि ॥ सनाप्नोतिफलंतत्रचौरएवप्रकीर्तितइति ॥ एवंस्वल्पकालसाध्यबहुकालसाध्यकर्मसुश्रमाद्यनुरोधेनद्रव्येयत्ताकल्पनीया ॥ भारते ॥ ॥ वेदोपनिषदेचैवसर्वकर्मसुदक्षिणा ॥ सर्वत्रैवतुचोद्दिष्टाभूमिर्गावोथकांचनं ॥ बैजवापः ॥ ॥ शिवनेत्रोद्भवंयस्मात्तस्मात्तात्पितृवल्लभं ॥ अमंगलंतद्यत्नेनदेवकार्येविवर्जयेत् ॥ सर्वकर्मसुब्राह्मणभोजनसंख्यामाहगदाधरः ॥ गर्भाधानादिसंस्कारेब्रा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ह्मणान्भोजयेद्दश ॥ शतंविवाहसंस्कारेपंचाशन्मेखलाविधौ ॥ आवसथ्येत्रयस्त्रिंश
च्छ्रौताधानेशतात्परं ॥ अष्टकंभोजयेद्भक्त्यातत्तत्संस्कारसिद्धये ॥ आग्रयणेप्रायश्चि
त्तेब्राह्मणान्दशपंचचेति ॥ कृतंकर्मईश्वरार्पणंकार्यमित्युक्तंबृहन्नारदीये ॥ विष्णव
र्पितानिकर्माणिसफलानिभवंतिहि ॥ अनर्पितानिकर्माणिभस्मनिविहुतंहविः ॥ नि
त्यंनैमित्तिकंकाम्यंयच्चान्यन्मोक्षसाधनं ॥ विष्णोःसमर्पितंसर्वंसात्विकंफलदंभवे
त् ॥ ॥ सप्तगोत्राणियथा ॥ ॥ पितुर्मातुश्चभार्यायाभगिन्यादुहितुस्तथा ॥ पितृष्व
सृमातृष्वस्रोगोत्राणांसप्तकंस्मृतमिति ॥ एकोत्तरशतकुलानियथा ॥ चतुर्विंशति
विंशश्चषोडशद्वादशानिह ॥ रुद्रादशवसुश्चैवकुलमेकोत्तरंशतमिति ॥ आस्यनासा
क्षिकर्णौचनाभिहृत्कंभुजौस्पृशेत् ॥ एवमाचमनंकृत्वासाक्षान्नारायणोभवेत् ॥ ॥ इ
तिपरिभाषाप्रकरणम् ॥ ॥अथगर्भाधानं॥तत्रप्रथमरजोदर्शनेत्रयोदशदोषाःज्योतिः

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शास्त्रेउक्तास्तेसंकल्पेवक्ष्यामःतत्रदोषाणांनिबर्हणार्थंनारदोक्तविधिनाशांतिंकृत्वाग
र्भाधानंकार्यं ॥ शांतिकर्मण्यग्निचक्रंचावश्यंतथापिअग्निचक्रंविनाकर्माणिनिर्णीता
नि॥ज्योतिर्निबंधे॥ ॥दुर्गाहोमविधौविवाहसमयेसीमंतपुत्रोत्सवेगर्भाधानविधौचवा
स्तुसमयेविष्णोःप्रतिष्ठादिषु ॥ मौंजीबंधनवैश्वदेवकरणेसंस्कारनैमित्तिकेहोमोनि
त्यभवेन्नदोषकथितंचक्रंचवन्हेरपीति ॥ नारदीयेवसिष्ठेचवाराहेचविशेषतः॥कात्या
यनोक्तग्रंथेस्युस्त्रयशांतिर्यजुःस्मृता ॥ तस्मात्कातीयैस्क्तउक्तशांतित्रयेन्यतमाविधे
या ॥ ॥ अथनारदोक्तगर्भाधानादौरजोदर्शनशांतिः ॥ ॥ निंद्यर्क्षतिथिवारेषुयदि
पुष्पंप्रदृश्यते ॥ अशुभंचेद्रजःस्त्रीणांनिंद्यस्थानंचवाससी ॥ १ ॥ तत्रशांतिंप्रकुर्वीत
ग्रहयज्ञपुरःसरं ॥ सुमुहूर्तेतुसंप्राप्तेकुर्याच्छांतिंयथाविधि ॥ २ ॥ विधानंतत्रकर्त
व्यमरिष्टघ्नंविशेषतः ॥ दंपत्योःप्रातरेवस्यान्मंगलस्नानमुत्तमं॥३॥ पंचमेदिवसेस्ना

For Private and Personal Use Only

त्वाद्वाभ्यामप्यत्रमंगलैः॥तिलतैलेनशुद्धेनशुभकल्केनवापुनः ॥ ४॥ उष्णैश्चवारिभिः
श्रेष्ठैःपंचपल्लवसंयुतैः ॥ आन्हिकंविधिवत्कृत्वाविधानंनूनमाचरेत्॥५॥ शुभाचारस
मायुक्तःश्रद्धयापरयायुतः ॥ तिथिश्रवणकंकुर्याच्छांतिसंकल्पपूर्वकं ॥ ६ ॥ पुण्याहं
वाचयेत्पश्चात्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ कृत्वाभ्युदयिकंश्राद्धमाचार्यंवरयेत्ततः ॥७॥ स्थं
डिलंचततःकृत्वाअग्निंसंस्थापयेत्ततः ॥ ईशान्यांचतुरःकुंभान्स्थापयेद्वारिपूरितान्
॥८॥ पंचपल्लवसंयुक्तान्सर्वौषधिसमान्वितान् ॥ पंचरत्नसमायुक्तान्पंक्तिरूपेणसाधये
त्॥९॥कुंभोपरिन्यसेत्पात्रंशालितंदुलपूरितं॥पात्रोपरिन्यसेद्वस्त्रंप्रतिकुंभंपृथक्पृथक्
॥१०॥ सूर्यंचविन्यसेदाद्येइंद्रंद्राण्यौततःपरं ॥ चतुर्थेविन्यसेद्विद्वान्प्रतिमांभुवनेश्वरीं
॥११॥ततोग्रहांश्चसंपूज्ययथाविधिविधानतः॥ सूर्यकुंभंतुसंस्पृष्ट्वासूर्यसूक्तंजपेद्विजः
॥ १२॥ रुद्रैकादशिनीचापिजपेत्तत्रसमाहितः ॥ प्रधानंपायसंप्रोक्तंसघृतंचसशर्करं ॥

॥१३॥अष्टोत्तरसहस्त्रंतुशतमष्टोत्तरंतुवा॥प्रत्येकंदेवतानांचजुहुयात्तिलसर्पिषा॥१४॥
आकृष्णेनेतिसूर्यंचइंद्रंत्रातारमिंद्रतः॥इंद्राणींतुतथादित्यैरास्नेतिचसुमंत्रतः॥१५॥
ईश्वरींभुवनस्याथयजुषांश्रीश्चतेतिच ॥ ग्रहहोमंततःकृत्वायथाविध्युक्तद्रव्यया ॥
॥ १६ ॥ वंशपात्रंसमानीयरक्तवस्त्रसमन्वितम् ॥ तत्रराशिंप्रकुर्वीततंदुलानांनृपोत्तम
॥१७॥तत्रोपरिन्यसेद्धैमींकदलींसूर्यदेवतां॥वन्हेरुत्तरतोविद्वान्कदलींस्थापयेच्छुभां
॥ हेम्नःपंचपलाढ्यांवापलस्यापिसुलक्षणां॥पलार्द्धेनतदर्द्धेनतदर्द्धेनचवापुनः॥ १९ ॥
सुस्तंभाढ्यांसुपत्रांचकदलेनविराजितां॥ ॥ तंदुलानांप्रमाणंतु ॥ ॥ अष्टमुष्टिभवेत्किं
चित्कचिदष्टौचपुष्कलं॥पुष्कलानिचचत्वारिआढकःपरिकीर्तितः ॥चतुर्भिराढकै
र्द्रोणोग्राह्योद्रोणैकतंदुलाः ॥ दद्यात्तांविप्रवर्यायसवस्त्रांचसदक्षिणां ॥ अलंकृतायवि ॥१८॥
दुषेश्रोत्रियायकुटुंबिने ॥ दानमंत्रस्तु ॥ सुपत्रेसुभगेदेविरंभेभास्करवल्लभे॥ रक्षमां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रजसोदोषातद्दुष्टस्यास्यविगर्हितात् ॥ दानेनानेनदेवेशः सविताविश्वतोमुखः ॥
प्रीतोभवतुमेसद्योदोषंहरतुदुष्करम् ॥ ततोभिषेचनंकार्यंदंपत्योश्चविशेषतः ॥ उच्चा
र्यवारुणान्मंत्राञ्जलेनपंचपल्लवैः ॥ उत्धृत्योतधृत्यतंसिंचेत्पुण्यमंत्रैर्यथाविधि ॥
आपोहिष्ठात्रिभिर्मंत्रैःपंचैंद्रैःपंचवारुणैः ॥ भगप्रणेतीदमापःसमुद्रायपुनन्तुमा ॥ आ
प्यायपंचनद्येतिशिरोमेतिचतसृभिः ॥ देवस्यत्वात्रिभीत्यादिअभिषिंच्यपुनःपुनः॥
शक्रादिदेवताःसर्वाब्रह्मविष्णुपुरोगमाः ॥ दंपत्योःपरिधानार्थमहतेवाससीपुरा ॥ क
र्मणोंतेविसृज्यान्यद्वासश्चपरिधार्यते ॥ आचार्यायततोदद्यात्स्वर्णगोभूतिलांस्ततः ॥
ब्राह्मणेभ्यस्तथान्येभ्योदक्षिणाश्चविशेषतः ॥ सदक्षिणमनड्वहंप्रदद्य द्रुद्रजापिने ॥
ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छर्कराघृतपायसैः ॥ यस्मिन्वाससिदृष्टंचरजोदुष्टभयावहं॥
तद्वासोयत्नतस्त्याज्यंततःशांतिकरंहितत्॥ एवंयःकुरुतेशांतिंनारदोक्तप्रमाणतः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तदनिष्टंतुसकलंसद्यएवविनश्यति ॥ इति नारदोक्तरजोदर्शनशांतिक्रमः ॥ ॥ अथ
शांतिप्रयोगानुक्रमः ॥ ॥ शांतिक्रमंप्रवक्ष्यामिनारदेनयथोदितं ॥ गणेशंपूजयेदा
दौस्वस्तिपुण्याहवाचनं ॥१॥ मातॄणांपूजनंकार्यंनांदीश्राद्धमतःपरं ॥ आचार्यंवरयि
त्वाथब्रह्माणंगाणपत्यकं ॥२॥ सादस्यमृत्विजश्चैवजापकान्वरयेत्ततः ॥ दिग्रक्षणंत
तःकार्यंपंचगव्यंयथाविधि ॥ ३ ॥ भूमिंसंपूज्यविधिवत्तत्रसंस्कारपंचकं ॥ स्थंडि
लेग्निंप्रतिष्ठाप्यकलशान्स्थापयेत्क्रमात् ॥ ४ ॥ मूर्त्यग्न्युत्तारणंप्राणप्रतिष्ठास्थापना
र्चनं ॥ ग्रहादीन्स्थापयित्वाथस्थापयेद्रुद्रकुंभकं ॥ ५ ॥ ब्रह्मासनंततोदत्वाकारयेत्कु
शकंडिकां ॥ लिंगोक्तैर्नाममंत्रैर्वायथाविध्युक्तद्रव्यया ॥ ६ ॥ देवताग्रहहोमंचयथा
संख्यापुरःसरं ॥ पूजास्विष्टंनवाहुत्यांबलिंपूर्णाहुतिंतथा ॥७॥ स्रुवाश्मादिविमोकां
तंहोमशेषंसमापयेत् ॥ श्रेयःसंपाद्यदानंचअभिषेकोविसर्जनं ॥ ८ ॥ विप्राशिषःप्र

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गृण्हीयात्तान्मिष्टान्नेनभोजयेत् ॥ ॥ इति शांतिप्रयोगानुक्रमः ॥ नान्वाधानमृषि
श्छंदोयजुषांगृह्यकर्मणि ॥ श्रौतेकर्मणिकेषांचिदन्वाधानादिकारयेदितिवचनात् ॥
ऋषिश्छंदअन्वाधानंगर्भाधानातिरिक्तसंस्कारेऽस्मिन्ग्रंथेनांगीकृतं ॥ ॥ तत्रादौस
र्वकर्मसाधारणांगानांगणेशपूजादीनांस्वस्तिवाचनांतानांप्रयोगः ॥ ॥ सचशिष्टप्रचु
राचारानुसारेणोच्यते ॥ ॥ महत्सुकर्मसुपूर्वेद्युःस्वल्पेषुतस्मिन्नहानिपूर्वाण्हेनिर्णेज
नांतपंचमहायज्ञांतकृतनित्यक्रियेणसपत्नीकेनससंस्कार्येणयजमानेनप्राङ्मुखेनो
दङ्मुखेनवाशुद्धपीठेउपवेशनं ॥ ॥ पादौहस्तौचप्रक्षाल्यद्विराचम्यात्रिःप्राणा
नायम्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणामुककर्मांगतयामंगलस्नानमहंकरिष्येइति
संकल्पः ॥ ॥ ततोयथाचारमंगलवाद्यघोषपुरःसरंपुत्रवतीवृद्धसुवासिनीभिर्हस्तैःसु
गंधितैलेनाभ्यंजनंतिलामलकादीनांसर्वौषध्यादिसुगंधचूर्णेनोद्वर्तनंउष्णोदकेनस्ना

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नामिदमेवमंगलस्नानमित्यभिधीयते ॥ ॥संग्रहे ॥ ॥सौगंध्यातिलतैलेन कुर्यादंगेष्व
भ्यंजनं ॥ तिलामलकसंयुक्तैःसुगंध्योषधिचूर्णकैः ॥ अंगोद्वर्त्यौष्णोदकेनस्नानंतन्मं
गलंस्मृतमिति ॥ ॥शुष्कवस्त्रपरिधानपुरःसरंपतिपुत्रवतीवृद्धसुवासिनीभिर्मंगलति
लकयुतंनीराजनंचप्रकुर्वीत ॥ तथाचयजमानःपत्न्यासंस्कार्येणचयथायोग्यालंकृ
तःद्विराचमनं ॥ ततोयजमानःनवंश्वेतंसदशंस्ववर्णेनसकृद्धौतंप्रागुदग्दशंवाप्रसारि
तन्नान्यधारितंअहतंवसनंतन्नाभिपृष्ठकटयेवंबद्धत्रिकच्छंपरिधास्यैइत्यनेनमंत्रेणप
रिधाययशसामेत्यनेनमंत्रेणोत्तरीयं॥अहतेवाक्षौमवस्त्रेश्वेतपीतरक्तरंजितेवानीलीरं
जितंविनापत्न्यात्वमंत्रंपरिधाय॥ प्रतिवस्त्रेस्मार्तविधिनाद्विराचमनं॥ पत्न्यास्तुय
थोक्तं ॥ ततोवारणादियज्ञीयदारुनिर्मितेसोत्तरच्छदेशुद्धपीठेशुभासनेयज्ञोपवीति
नादक्षिणपार्श्वेबद्धशिखाऽभिन्नकेशेनयजमानेनप्राङ्मुखेनोदङ्मुखेनवाउपवेशनं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तद्दक्षिणतःपत्न्याचतद्दक्षिणतःसंस्कार्येणच ॥ वारणादिपदेनसीसवटेंभुरणीकाष्ठपी
ठं ॥ सोत्तरच्छदेनउपर्यग्रइति ॥ ॥ सव्येद्वित्रिकुशदलोपग्रहः ॥ दक्षिणेचतुःकुशद
लोपग्रहः ॥ सचअनामिक्यांमध्यपर्वणि ॥ एवंकरद्वयेकुशोपग्रहः ॥ अथवापं
चचतुःकुशदलग्रंथियुतकरद्वयेपवित्रोपग्रहः ॥ वर्णेवर्णेएकैकन्यूनमितिकेचित् ॥
षोडशमाषमारभ्योर्ध्वंचयथाशक्तिहेमात्मकपवित्रंचातिप्रशस्तं ॥ ॥ धृतकुंकुम
केशरान्यतममंगलतिलकंस्मार्तविधिनाद्विराचम्यप्राणानायम्यशांतिपाठंपठित्वा
त्रिमात्रंप्रणवमुच्चार्यलक्ष्मीनारायणादिदेवान्प्रणमेत् ॥ ॥ ॥
अथशांतिपाठमंत्राः॥ ॥ ॐ आनोभद्राःक्रतवोयन्तुविश्वतोदब्धासोऽअपरितास
ऽउद्भिदः॥ देवानोयथासदमिद्वृधेऽअसन्नप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे ॥ १ ॥ देवानां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

म्भद्रासुमतिर्ऋजूयतान्देवानाꣳरातिरभिनोनिर्वर्त्तताम् ॥ देवानाꣳसख्यमुपसेदिमा
वयन्देवानऽआयुःप्प्रतिरन्तुजीवसे ॥ २ ॥ तान्पूर्व्वयानिविदाहूमहेवयम्भगम्मित्र
मदितिन्दक्षमस्रिधम् ॥ अर्य्यमणम्वरुणꣳसोमंमश्विनासरस्वतीनःसुभगामयस्क
रत् ॥ ३ ॥ तन्नोवातोमयोभुवातुभेषजन्तन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः ॥ तद्ग्रावाणः
सोमसुतोमयोभुवस्तदश्विनाशृणुतन्धिष्ण्यायुवम् ॥ ४ ॥ तमीशानञ्जगतस्तस्थुष
स्पतिन्धियञ्जिन्वमवसेहूमहेवयम् ॥ पूषानोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धः
स्वस्तये ॥ ५ ॥ स्वस्तिनऽइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्यो
ऽअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्द्दधातु ॥ ६ ॥ पृषदश्वामरुतःपृश्निमातरःशुभंय्या

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वांनोविदथैषुजग्मेयः ॥ अग्निर्जिह्वामनवःसूरंचक्षसोविश्वैनोदेवाऽअवसागमन्निह
॥ ७ ॥ भद्रङ्कर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रम्पंश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाः
संस्तनूभिर्व्व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥ ८ ॥ शतमिन्नुशरदोऽअन्तिदेवायत्रानश्चक्रा
जरसंन्तनूनाम् ॥ पुत्रासोयत्रंपितरोभवंन्तिमानोमध्यारीरिषतायुर्ग्गन्तोः ॥ ९ ॥
अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्म्माताससपितासपुत्रः ॥ विश्वेदेवाऽअदितिःपञ्चज
नाऽअदितिर्ज्जातमदितिर्ज्जनित्वम् ॥ १० ॥ तम्पत्नीभिरनुगच्छेमदेवाःपुत्रैर्भ्रातृभि
रुतवाहिरण्यैः ॥ नाकङ्गृभ्णानाःसुकृतस्यंलोकेतृतीयेपृष्ठेऽअधिरोचनेदिवः ॥ ११ ॥
आयुष्यँम्वर्च्चस्यःरायस्पोषमौद्भिदम् ॥ इदंहिरंण्यंवर्च्चस्वज्जैत्रायाविशतादिमाम् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्यौःशान्तिरन्तरिक्षःशान्तिःपृथिवीशान्तिरापःशान्तिरोषधयःशान्तिः ॥ वनस्पतयःशान्तिर्विश्वेदेवाःशान्तिर्ब्रह्मशान्तिःसर्वठंशान्तिःशान्तिरेवशान्तिःसामाशान्तिरेधि ॥ १ ॥ यतोयतःसमीहसेततोनोऽअभयङ्कुरु ॥ शन्नःकुरुप्रजाभ्योभयन्नःपशुभ्यः ॥ २ ॥ सुशांतिर्भवतु ॥ ॥ ॥ ॥

ॐश्रीमन्महागणाधिपतयेनमः ॥ ॐलक्ष्मीनारायणाभ्यांनमः ॥ ॐउमामहेश्वराभ्यांनमः॥ॐवाणीहिरण्यगर्भाभ्यांनमः॥ॐशचीपुरंदराभ्यांनमः ॥ॐमातापितृचरणकमलेभ्योनमः॥ॐकुलदेवताभ्योनमः॥ॐइष्टदेवताभ्योनमः ॥ॐग्रामदेवताभ्योनमः ॥ॐस्थानदेवताभ्योनमः ॥ ॐवास्तुदेवताभ्योनमः ॥ ॐसर्वेभ्योदेवेभ्यःसर्वेभ्योब्राह्मणेभ्योनमोनमः ॥ ॐपुण्यंपुण्याहंदीर्घमायुरस्तु ॥ सुमुखश्चैकदंतश्चकपिलो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गजकर्णकः॥लंबोदरश्चविकटोविघ्ननाशोगणाधिपः ॥१॥ धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षोभालचं
द्रोगजाननः ॥ द्वादशैतानिनामानियःपठेच्छृणुयादपि ॥ २॥ विद्यारंभेविवाहेचप्रवे
शेनिर्गमेतथा ॥ संग्रामेसंकटेचैवविघ्नस्तस्यनजायते ॥ ३ ॥ शुक्लांबरधरंदेवंशशिव
र्णचतुर्भुजं ॥ प्रसन्नवदनंध्यायेत्सर्वविघ्नोपशांतये ॥ ४ ॥ अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थंपूजि
तोयःसुरासुरैः ॥ सर्वविघ्नहरस्तस्मैगणाधिपतयेनमः ॥ ५॥ सर्वमंगलमांगल्येशिवे
सर्वार्थसाधिके ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ॥६॥ सर्वदासर्वकार्येषुना
स्तितेषाममंगलं ॥ येषांहृदिस्थोभगवान्मंगलायतनंहरिः ॥ ७ ॥ लाभस्तेषांजयस्ते
षांकुतस्तेषांपराजयः ॥ येषामिंदीवरश्यामोहृदयस्थोजनार्दनः ॥ ८ ॥ विनायकंगु
रुंभानुंब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ॥सरस्वतींप्रणौम्यादौसर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ ९ ॥ सर्वेष्वा
रब्धकार्येषुत्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ॥ देवादिशंतुनःसिद्धिंब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥ १० ।

For Private and Personal Use Only

विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः ॥ श्रीमद्भगवतोमहापुरुषस्यविष्णोराज्ञयाप्रवर्तमानस्यअद्यब्रह्म
णोद्वितीयेपरार्धेविष्णुपदेश्रीश्वेतवाराहकल्पेवैवस्वतमन्वंतरेअष्टाविंशतितमेकलि
युगेप्रथमचरणेभरतवर्षेभरतखंडेजंबूद्वीपेदंडकारण्येदेशेगोदावर्याः पश्चिमेतीरेपर
शुरामक्षेत्रेबौद्धयावतारेशालिवाहनशकेअमुकनामसंवत्सरेअमुकायनेअमुकऋतौ
अमुकमासेअमुकपक्षेअमुकतिथौअमुकवासरे अमुकनक्षत्रेअमुकराशिस्थितेचंद्रेअ
मुकराशिस्थितेश्रीसूर्ये अमुकराशिस्थितेदेवगुरौशेषेषुग्रहेषुयथायथाराशिस्थान
स्थितेषुसत्सुएवंगुणविशेषेणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुरा
णोक्तफलावाप्तये अस्मिन्पुण्याहे अस्याः ममभार्यायाः प्रथमरजोदर्शनसमयेमास
तिथिवारनक्षत्रयोगकरणलग्नहोरावस्त्रदर्शनस्थानदिनभागवर्णानांमध्येयद्विरुद्धफ
लंतत्तद्दोषपरिहारार्थंपुत्रपौत्रादिसंततिप्राप्त्यर्थंतथाचममकलत्रेणसहजन्मराशेःस

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

काशान्नामराशेःसकाशाद्येकेचिद्विरुद्धस्थानस्थितक्रूरग्रहास्तैः सूचितंसूचयिष्यमाणं
चयत्सर्वारिष्टंतद्विनाशार्थंसर्वदातृतीयैकादशशुभस्थानस्थितशुभफलप्राप्त्यर्थंगण
पतिदुर्गाक्षेत्राधिपत्यादित्यादिनवग्रहाधिदेवताप्रत्यधिदेवतादिसहितश्रीसूर्यइंद्र
इंद्राणीभुवनेश्वरीदेवताप्रीत्यर्थंनारदोक्तरजोदर्शनशांतिंसांगोपांगेनतथाचअस्याः
ममभार्यायाः क्षेत्रगर्भयोः संस्कारार्थंप्रतिगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्रीपरमेश्वर
प्रीत्यर्थंगर्भाधानाख्यंकर्मएकतंत्रेणाहंकरिष्ये॥इतिसंकल्पः॥तदंगत्वेनगणपतिपूज
नंस्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंआयुष्यमंत्रजपंनांदीश्राद्धंब्रह्माचार्यंऋत्विग्वर
णंदिग्रक्षणंपंचगव्यकरणंभूमिपूजनंअग्निस्थापनंकलशस्थापनं अग्न्युत्तारणप्राणप्र
तिष्ठापूर्वकदेवतास्थापनंकदलीस्थापनंनवग्रहस्थापनंचाहंकरिष्ये॥तत्रादौकर्मार्थज

१ नारदोक्तमूलंदर्पणेएव

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लपूरितकलशार्चनं ॥ ॐ तत्वांयामिब्रह्मणावन्दमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥
अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमानऽआयुःप्रमोषीः ॥ १ ॥ कलशेवरुणायनमः
गंधाक्षतपुष्पैःसंपूज्य ॥ ततोदक्षिणहस्तेनकलशमालभ्याभिमंत्रयेत् ॥ कलशस्यमु
खेविष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रितः ॥ मूलेतस्यस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः ॥ १ ॥
कुक्षौतुसागराःसर्वेसप्तद्वीपावसुंधरा ॥ ऋग्वेदोथयजुर्वेदःसामवेदोह्यथर्वणः ॥ २ ॥
अंगैश्चसहिताःसर्वेकलशंतुसमाश्रिताः ॥ इत्यभिमंत्र्य ॥ ततोगंगाद्यावाहनं ॥ गं
गेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिंधुकावेरिजलेस्मिन्सान्निधिंकुरु ॥१॥ अ
स्मिन्कलशेसर्वाणितीर्थान्यावाहयामि ॥ पूजयामि ॥ नमस्करोमि ॥ कलशोदके
नपूजासंभारान्संप्रोक्ष्य ॥ तत्रमंत्रः ॥ ॐ अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थांगतोपिवा ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यः स्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्याभ्यंतरेशुचिः ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणप्रोक्षयेत् ॥ दीपपूजनं ॥
भोदीपत्वंब्रह्मरूपअंधकारनिवारक ॥ इमांमयाकृतांपूजांगृण्हंस्तेजःप्रवर्धय ॥ १ ॥
दीपायनमःगंधाक्षतपुष्पैः संपूज्य ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
अथगंणपतिपूजनं[१] ॥ ॥ ततोध्यानम् ॥ ॥ श्वेतांगंश्वेतवस्त्रंसितकुसुमगणैःपूजितं
श्वेतगंधैः क्षीराब्धौरत्नदीपैः सुरतरुविमलैरत्नसिंहासनस्थं ॥ दोर्भिःपाशांकुशेष्टाभ
यधृतिविशदंचंद्रमौलिंत्रिनेत्रंध्यायेच्छांत्यर्थमीशंगणपतिममलंश्रीसमेतंप्रसन्नं ॥ १ ॥
ॐभूर्भुवःस्वःसिद्धिबुद्धिसहितमहागणपतयेनमःध्यायामि॥हेहेरंबत्वमेह्येहिअंबिका

१ यद्यपि गणपतिपूजनंगदाधरादिभिर्नोक्तंतथापि आदौविनायकः पूज्योअंतेतुकुलदेवतेति संस्कार मयूखादौगृह्यपरिशिष्टवचनात् ॥ गणेशंपूजयेत्पूर्वंनिर्विघ्नार्थंस्वकर्मणेतिपरशुरामकारिकोक्तेश्चविघ्नेशंच समर्च्येतिचूडामणिकारवृत्ताच्चकार्यमेव.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्र्यंबकात्मज ॥ सिद्धिबुद्धिपतेत्र्यक्षलक्षलाभपितुःपितः ॥ १ ॥ नागास्यनागहारत्वं
गणराजचतुर्भुज ॥ भूषितःस्वायुधैर्दिव्यैःपाशांकुशपरश्वधैः ॥ २ ॥ आवाहयामि
पूजार्थंरक्षार्थंचममक्रतौ ॥ इहागत्यगृहाणत्वंपूजांक्रतुंचरक्षमे ॥ ३ ॥ ॐ गणानां
न्त्वागणपति ठं हवामहेप्रियाणांन्त्वाप्रियपति ठं हवामहेनिधीनान्त्वांनिधिपति ठं हवा
महेवसोमम ॥ आहमजानिगर्भधमात्वमजासिगर्भधम् ॥ १ ॥ ॐ भू० सिद्धिबुद्धि
सहितमहागणपतयेनमः गणपतिंआवाहयामि ॥ ॥ रम्यंसुशोभनंदिव्यंसर्वसौख्य
करंशुभं ॥ आसनंचमयादत्तंगृहाणपरमेश्वर ॥२॥ ॐ वर्ष्मोस्मिसमानानामुद्यतामि
वसूर्यः ॥ इमन्तमभितिष्ठामियोमाकश्चाभिधासति ॥ २ ॥ ॐ भू० सि० म० आसनं
समर्पयामि ॥ उष्णोदकंनिर्मलंचसर्वसौगंध्यसंयुतं ॥ पादप्रक्षालनार्थायदत्तंतेप्रति

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गृह्यतां ॥ ३ ॥ ॐ एतावानस्यमहिमातोज्यायाँश्चपूरुषः ॥ पादोस्यविश्वाभूतानि
त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ३ ॥ ॐ भू॰सि॰म॰ग॰पाद्यंस॰ ॥ ताम्रपात्रेस्थितंतोयं
गंधपुष्पफलान्वितं ॥ सहिरण्यंददाम्यर्घंगृहाणपरमेश्वर ॥ ४ ॥ ॐ धामन्तेविश्व
म्भुवनमधिश्रितमन्तःसमुद्रेहृद्यन्तरायुषि ॥ अपामनीकेसमिथेयऽआभृतस्तमश्या
ममधुमन्तन्तऽऊर्मिम् ॥ ४ ॥ ॐ भू॰सि॰म॰अर्घ्यंस॰ ॥ सर्वतीर्थसमायुक्तंसुगंधि
निर्मलंजलं ॥ आचम्यार्थंमयादत्तंगृहाणपरमेश्वर ॥ ५ ॥ ॐ इमम्मेवरुणश्रुधीहव
मद्याचमृडय ॥ त्वामवस्युराचके ॥ ५ ॥ ॐ भू॰सि॰म॰आचमनंस॰ ॥ पंचामृत
स्नानं ॥ कामधेनुसमुद्भूतंसर्वेषांजीवनंपरं ॥ पावनंयज्ञहेतुश्चपयःस्नानार्थमर्पितं ॥

For Private and Personal Use Only

॥ १ ॥ ॐ पयंःपृथिव्याम्पयऽओषधीषुपयोदिव्यन्तरिक्षेपयोधाः ॥ पयस्वतीःप्र
दिशःसन्तुमह्यम् ॥ १ ॥ ॐ भू०सि०म०पयःस्नानंस० ॥ पयःस्नानांतेशुद्धोदक
स्नानंस० ॥ पयसस्तुसमुद्भूतंमधुराम्लंशशिप्रभं ॥ दध्यानीतंमयादेवस्नानार्थंप्र
तिगृह्यतां ॥ २ ॥ ॐ दधिक्राव्णोऽअकारिषञ्जिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभिनोमु
खाकरत्प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ २ ॥ ॐ भू०सि०म०दधिस्नानंस०॥नवनीतसमु
त्पन्नंसर्वसंतोषकारकं ॥ घृतंतुभ्यंप्रदास्यामिस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ ३ ॥ ॐ
घृतम्मिमिक्षेघृतमस्ययोनिर्घृतेश्रितोघृतम्वस्यधाम ॥ अनुष्वधमावहमादयस्वस्वा
हाकृतंवृषभवक्षिहव्यम् ॥ ३ ॥ भू०सि०म०घृतस्नानंस० ॥ घृतस्नानांतेशु० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तरुपुष्पसमुद्भूतंसुस्वादुमधुरंमधु ॥ तेजःपुष्टिकरंदिव्यंस्नानार्थंप्रतिगृह्यतां ॥ ॐ
मधुवाताऽऋतायतेमधुंक्षरन्तिसिन्धवः ॥ माध्वीर्न्नःसन्त्वोषधीः ॥ १ ॥ मधुनक्तमु
तोषसोमधुमत्पार्थिवꣳरजः ॥ मधुद्यौरस्तुनःपिता ॥ २ ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्म्म
धुमाँ२ऽअस्तुसूर्यः ॥ माध्वीर्ग्गावोभवन्तुनः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ॐ भू० सि० म० मधुस्ना
नंस० ॥ इक्षुसारसमुद्भूताशर्करापुष्टिकारिका ॥ मलापहारिकादिव्यास्नानार्थंप्र
तिगृह्यतां ॥५॥ ॐ अपाꣳरसमुद्वयसꣳसूर्य्येसन्तꣳसमाहितम्॥ अपाꣳरसस्ययोरस
स्तंवोगृण्हाम्म्युत्तममुपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाजुष्टङ्गृण्हाम्येषतेयोनिरिन्द्रायत्वा
जुष्टतमम् ॥ ५ ॥ ॐ भू० सि० म० शर्करास्नानंस० ॥ नानासुगंधद्रव्यंचचंदनंरज
नीयुतं ॥ उद्वर्तनंमयादत्तंगृहाणपरमेश्वर ॥ १ ॥ ॐ गन्धर्वस्त्वाविश्वावसुःपरिद

For Private and Personal Use Only

धातुर्विश्वस्यारिष्ट्यैयजमानस्यपरिधिरस्यग्निरिडऽईडितः॥ १ ॥ॐअहिरिवभोगैः पर्येतिबाहुंज्यायाहेतिम्पंरिबाधमानः ॥ हस्तघ्नोविश्वावयुनानिविद्वान्पुमान्पुमांऽसं म्परिपातुविश्वतः॥ २ ॥ ॐ भू० सि० म० उद्वर्तनस्नानंसम० ॥ उद्वर्तनस्नानांतेशु द्धोदकस्नानंस० ॥ ततोनाममंत्रेणगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलदक्षिणांतंपंचामृत स्नानांगपूजनंइतिशिष्टाः ॥ कावेरीनर्मदावेणीतुंगभद्रासरस्वती ॥ गंगाचयमुना तोयंमयास्नानार्थमर्पितं ॥ १ ॥ ॐ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऽऊर्ज्येदधातन ॥ म हेरणायचक्षसे ॥ १ ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ २ ॥ तस्माऽअरंङ्गमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ ३ ॥ ॐ

भू०सि०म०शुद्धोदकस्नानमभिषेकंचस०शांतिःशांतिःशांतिः ॥ सुशांतिर्भवतु ॥
ॐभू०सि०म०स्नानांतेआचमनंस० ॥ ॥ सर्वभूषादिमेसौम्येलोकलज्जानिवारणे
॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यतां ॥ १ ॥ ॐ युवासुवासाःपरिवीतऽआगात्सऽ
उश्रेयान्भवतिजायमानः ॥ तन्धीरासःकवयऽउन्नयन्तिस्वाध्योमनसादेवयन्तः
॥ २ ॥ ॐ भू०सि०म०वस्त्रंस० ॥ नवभिस्तंतुभिर्युक्तंत्रिगुणंदेवतामयं ॥ उपवीतंम
यादत्तंगृहाणपरमेश्वर ॥ १ ॥ ॐ यज्ञोपवीतम्परमम्पवित्रम्प्रजापतेर्यत्सहजम्पुरस्ता
त् ॥ आयुष्यमग्र्यम्प्रातिमुञ्चशुभ्रंयज्ञोपवीतम्बलमस्तुतेजः ॥ १ ॥ ॐ भू०सि०म०
यज्ञोपवीतंस० ॥ आचमनं ॥ श्रीखंडंचंदनंदिव्यंकेशरादिसमन्वितं ॥ विलेपनंसुर
श्रेष्ठचंदनंप्रतिगृह्यतां ॥ १ ॥ ॐ त्वाङ्गन्धर्वाऽअखनँस्त्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्वामोषधेसोमोराजाविद्वान्यक्ष्मादमुच्यत ॥ १ ॥ ॐ भू० सि० म० चंदनंस० ॥ अ
क्षताश्चसुरश्रेष्ठकुंकुमाक्ताःसुशोभिताः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥
॥ १ ॥ ॐ अक्षन्नमीमदन्तह्यवप्रिया ऽअधूषत ॥ अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठ
यामतीयोजान्विन्द्रतेहरि ॥ ॐ भू० सि० म० अक्षतान्स० ॥ सुमाल्यानिसुगंधीनि
मालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयाहृतानिपूजार्थंपुष्पाणिप्रतिगृह्यतां ॥ १ ॥ ॐ ओष
धीःप्रतिमोदध्वम्पुष्पवतीःप्रसूवरीः ॥ अश्वाऽइवसजित्वरिर्वीरुधःपारयिष्णवः ॥
॥ १ ॥ ॐ भू० सि० म० पुष्पाणिस० ॥ दूर्वांकुरान्सुहरितानमृतान्मंगलप्रदान् ॥
आनीतांस्तवपूजार्थंगृहाणगणनायक ॥ १ ॥ ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीपरुषः
परुषस्परि ॥ एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ १ ॥ ॐ भू० सि० म० दूर्वांकुरान्स०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हरिद्राकुंकुमंचैवसिंदूरादिसमान्वितं ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वर ॥ १ ॥
सुगंधौषधिचूर्णचनानापरिमलानिच ॥ नानासुगंधतैलानिअतःशांतिंप्रयच्छमे ॥२॥
ॐ अहिरिवभोगैःपर्य्येतिबाहुञ्ज्यायाहेतिम्पंरिबाधमानं ॥ हुस्तघ्नोविश्वांवयुनांनि
विद्वान्पुमान्पुमांसम्परिंपातुविश्वतं ॥ १ ॥ ॐ भू॰सि॰म॰नानापरिमलद्रव्या
णिसमर्पयामि ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपो
यंप्रतिगृह्यतां ॥ १ ॥ ॐ धूरंसिधूर्वधूर्वन्तन्धूर्वतञ्योस्मान्धूर्वतितन्धूर्वयम्वयन्धूर्वा
मं ॥ देवानांमसिवह्नितमंसस्नितमम्पप्रितमञ्जुष्टंतमन्देवहूतंमम् ॥ १ ॥ ॐ भू॰
सि॰म॰धूपंस॰ ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवन्हिनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलो
क्यतिमिरापह ॥ १ ॥ ॐ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिराग्निःस्वाहासूर्य्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्यः

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्वाहा ॥ अग्निर्वर्च्चोज्योतिर्वर्च्चःस्वाहासूर्योवर्च्चोज्योतिर्वर्च्चःस्वाहा ॥ ज्योतिःसूर्यःसूर्योज्योतिःस्वाहा ॥ १ ॥ ॐ भू० सि० म० दीपंसमर्पयामि ॥ शर्कराघृतसंयुक्तंमधुरंस्वादुचोत्तमं ॥ उपहारसमायुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यतां ॥ १ ॥ ॐ येदेवासोदिव्येकादशस्थपृथिव्यामध्येकादशस्थ ॥ अप्सुक्षितोमहिनैकादशस्थतेदेवासोयज्ञमिमञ्जुषध्वम् ॥ १॥ ॐ भू० सि० म० नैवेद्यंस० ॥ ॐ भू० मध्येपानीयंस० ॥ ॐ भू० उत्तरापोशनंस० ॥ ॐ भू० हस्तप्रक्षालनंसमर्पयामि ॥ भू० सि० म० मुखप्रक्षालनंस० ॥ ॐ भू० चंदनेनकरोद्वर्तनंस० ॥ इदंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ १ ॥ ॐ याःफलिनीर्याऽअफलाऽअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥ ॐ भू० सि० म० फलंस० ॥ पूगीफ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लंमहद्दिव्यंनागवल्लीदलैर्युतं ॥ एलादिचूर्णसंयुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यतां ॥ १ ॥ ॐ यत्पु
रुषेणहविषादेवायज्ञमतंन्वत ॥ वसन्तोस्यासीदाज्यंग्रीष्मऽइध्मःशरद्धविः ॥ १ ॥
ॐ भू० सि० म० तांबूलंस० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्य
फलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ १ ॥ ॐ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरे
कऽआसीत् ॥ सदाधारपृथिवीन्द्यामुतेमाङ्कस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ १ ॥ ॐ भू०
सि० म० दक्षिणांस० ॥ कदलीगर्भसंभूतंकर्पूरंचप्रदीपितं ॥ आरार्तिकमहंकुर्वेपश्य
मेवरदोभव ॥ १ ॥ ॐ इदर्ठंहविःप्प्रजननम्मेऽअस्तुदशवीरर्ठंसर्वंगणर्ठंस्वस्तयें ॥ आत्म
सनिप्प्रजासनिपशुसनिलोकसन्यंभयसनि ॥ अग्निःप्प्रजाम्बंहुलाम्मेकरोत्वन्नम्पयो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रतांऽअस्मासुंधत्त ॥ १ ॥ ॐ भू०सि०म०कर्पूरनीराजनंस० ॥ नानासुगंधपुष्पा
णियथाकालोद्भवानिच ॥ पुष्पांजलिर्मयादत्तोगृहाणपरमेश्वर ॥ १ ॥ ॐ यज्ञेनय
ज्ञमयंजन्तदेवास्तानिधर्म्माणिप्रथमान्यांसन् ॥ तेहनाकंम्महिमानंःसचन्तयत्रपू
र्वेसाध्याःसन्तिदेवाः ॥ १ ॥ ॐ भू०सि०म०पुष्पांजलिंस० ॥ यानिकानिचपापानि
ज्ञाताज्ञातकृतानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ १ ॥ ॐ सप्तास्यांसन्प
रिधयस्त्रिःसप्तसमिधंःकृताः ॥ देवायद्यज्ञन्तंन्वानाऽअबंध्नन्पुरुषम्पशुम् ॥ १ ॥ ॐ
भू०सि०म०प्रदक्षिणांस०॥ अर्थविशेषार्घः ॥ रक्षरक्षगणाध्यक्षरक्षत्रैलोक्यरक्षक ॥
भक्तानामभयंकर्तात्राताभवभवार्णवात ॥ १ ॥ द्वैमातुरकृपासिंधोषाण्मातुराग्रज

१ नारिकेलातमचदनांक्षतपुष्पाद्यन्यणिचार्घ्यपात्रेनिनयेदितिरुद्रपद्धतिकारः।

For Private and Personal Use Only

प्रभो ॥ वरदत्वंवरंदेहिवांछितंवांछितार्थद ॥ २ ॥ अनेनसफलार्घ्येणफलदोस्तुस
दामम ॥ ॐभू० सि० म० विशेषार्घस० ॥ ॥ प्रार्थना ॥ ॥ विघ्नेश्वरायवरदाय
सुरप्रियायलंबोदरायसकलायजगद्धिताय ॥ नागाननायश्रुतियज्ञविभूषितायगौ
रीसुतायगणनाथनमोनमस्ते ॥ १ ॥ भक्तार्तिनाशनपरायगणेश्वरायसर्वेश्वरायशुभ
दायसुरेश्वराय ॥ विद्याधरायविकटायचवामनायभक्तप्रसन्नवरदायनमोनमस्ते ॥
नमस्तेब्रह्मरूपायविष्णुरूपायतेनमः ॥ नमस्तेरुद्ररूपायकरिरूपायतेनमः ॥ ३ ॥
विश्वरूपस्वरूपायनमस्तेब्रह्मचारिणे ॥ भक्तप्रियायदेवायनमस्तुभ्यंविनायक ॥४ ॥
लंबोदरनमस्तुभ्यंसततंमोदकप्रिय ॥ निर्विघ्नंकुरुमेदेवसर्वकार्येषुसर्वदा ॥ ५ ॥
त्वांविघ्नशत्रुदलनेतिचसुंदरेतिभक्तप्रियेतिसुखदेतिवरप्रदेति ॥ विद्याप्रदेत्यघहरेतिच
येस्तुवंतितेभ्योगणेशवरदोभवनित्यमेव ॥ अनयापूजयासिद्धिबुद्धिसहितमहागण

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पतिःसांगःसपरिवारःप्रीयतां ॥ ॥ इतिश्रीऋषिभट्टविरचितेसंस्कारभास्करेगण
पतिपूजनंसमाप्तम् ॥ अथस्वस्तिपुण्याहवाचनं ॥ पुण्याहवाचनाविधिंवक्ष्यामोऽथय
थाविधि ॥ प्रयोक्तुःकर्मणामादावंतेचोदयसिद्धये ॥ ॥ तच्चप्रयोगांतर्गतमितिकेचित्
॥ अत्रच ॥ बव्हल्पंवास्वगृह्योक्तंयस्यकर्मप्रकीर्तितं ॥ तस्यतावतिशास्त्रार्थेकृतेसर्वंकृ
तंभवेदिति ॥पुण्याहवाचनंऋद्धौपूर्तौच॥ कात्यायनः ॥ ऋद्धिश्चैवतुसंस्काराविवाहां
ताःप्रकीर्तिताः॥प्रतिष्ठोद्यापनादीनिपूर्तकर्मयथोदितमिति॥ तच्चकारिकायां॥स्वस्ति
वाचनमत्रेष्टंगृह्यकर्मादिकेषुच ॥ आचार्येणापिशास्त्रेस्मिन्मंगलार्थमुदीर्यते ॥ १ ॥
क्रमेणकलशंस्थाप्यपूर्णपात्रांतसर्वशः ॥ वरुणंतत्रसंपूज्यगंगाद्यावाहनादिकं ॥ २ ॥
अर्चिताब्राह्मणाःसम्यग्गंधतांबूलदक्षिणाः ॥ तिष्ठेयुर्ब्राह्मणायुग्मावक्तारोदर्भपाण ॥ ३१ ॥
यः ॥ ३ ॥ तिष्ठेद्वाचयितातेषांदक्षिणस्थउदङ्मुखः ॥ अवनीगतजानुभ्यांततोमुकु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लपद्मवत् ॥ ४ ॥ अंजलिंशिरस्याधायप्रणमेत्त्रिःपुनःपुनः ॥ हस्तेकलशमृत्धृत्यनमे
त्त्रीणिपदानिच ॥ ५ ॥ अथवाचयितुंबाहुंदक्षिणांगसमाश्रितः॥ मनइत्यादिरूपेण
एकाग्रमितिचादिशेत् ॥ ६ ॥ मनसःस्मइतिब्रूयुस्तेसमाहितपूर्वकाः ॥ प्रसीदंत्विति
कर्तारःप्रसन्नाःस्मइतिद्विजाः ॥७॥ शांतिरस्त्वितिविघ्नांताःशब्दाःपंचदशैवतु ॥ अ
स्तुवाक्यंद्विजमुखाच्छ्रावयित्वातथापरैः ॥ ८॥ षड्वाक्यानिअस्त्वितिचइतरैरेकविं
शतिः॥प्रीयतांवाक्यपठितैरुदकस्यनिषेचनं ॥ ९ ॥ ततःषड्वाक्यपठितैर्बाहिरापोनि
षेचनं ॥ अंतेदशशुभंवाक्यंनिकामेतिततोजपः ॥ १० ॥ शुक्रादयोग्रहाश्चैकंभगवा
न्त्यभिषेचनं ॥ उदकस्यप्रकुर्वीतपुण्याहंवाचयेत्ततः ॥ ११ ॥ पुण्याहादित्रिरभ्यास
मंत्रमध्योर्ध्वनिःस्वनैः ॥ पुण्यंकल्याणमृद्धिश्चस्वस्तिःश्रीत्यादिपंचकं ॥ १२ ॥ प्र
णवाद्यंत्रिराचष्टेभवत्पूर्वंभवन्त्विति ॥ प्रत्युक्तविषयेप्रेषस्त्रिवारंस्वस्तिरित्यतः॥१३॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वारुणैःपावमानीयैरभिषिच्यसपत्निकं ॥ नीराजनंततःकुर्यादंतेकर्मेश्वरार्पणमिति ॥१४॥ ॥ अथपुण्याहवाचनेआदौअपांपतिकलशपूजनेअव्रणःशुद्धकलशोग्राह्यः ॥ कलशलक्षणंपरिभाषायामुक्तं ॥ ॥ अथपुण्याहवाचनप्रयोगः ॥ ॥ महीद्यौरितिभूमिस्पृष्ट्वा ॥ ॐ महीद्यौःपृथिवीचनऽइमंयज्ञम्मिमिक्षताम् ॥ पिपृतान्नोभरीमभिः ॥ १ ॥ ओषधयःसमितियवान्क्षिप्त्वा ॥ ॐ ओषधयःसमंवदन्तसोमेनसहराज्ञा ॥ यस्मैकृणोतिब्राह्मणस्तꣳराजन्पारयामसि ॥ १ ॥ आजिघ्रकलशंस्थापयेत् ॥ ॐ आजिघ्रकलशम्मह्यात्वाविशन्त्विन्दवः ॥ पुनरूर्ज्जानिवर्तस्वसानःसहस्रन्धुक्ष्वोरुधारापयस्वतीपुनर्म्माविशताद्रयिः ॥ १ ॥ वरुणस्योत्तंभनमितिजलंपूरयेत् ॥ ॐ वरु

१ टीप– भूमिपूजनमुक्तं परशुरामकारिकायां ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णस्योत्तम्भनमसिवरुणस्यस्कंभसर्ज्जनीस्थोवरुणस्यऽऋतसदंन्यसिवरुणस्यऽऋत
सदंनमासींद ॥ १ ॥त्वांगंधर्वाइतिगंधंप्रक्षिपेत ॥ ॐ त्वाङ्गंन्धर्वाऽअंखनं० ॥ १ ॥
याओषधीरितिसर्वौषधीः॥ॐयाऽऔषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यंस्त्रियुगम्पुरा ॥ मनैनुबभ्रु
णांमहठंशतन्धामांनिसप्तचं ॥१॥ कांडात्कांडादितिदूर्वाः ॥ॐ काण्डांत्काण्डात्प्ररो
हन्ती० ॥ १ ॥ अश्वत्थेवेतिपंचपल्लवान् ॥ ॐ अश्वत्थेवोनिषदंनम्पर्णेवोवसतिष्कृ
ता ॥ गोभायऽइत्किलांसथयत्सनवंथपूरुंषम् ॥ १ ॥ स्योनापृथिवीतिसप्तमृदः ॥ ॐ
स्योनापृंथिविनोभवान्नृक्षरानिवेशंनी ॥ यच्छांनः शर्म्मसप्प्रथाः ॥ १ ॥ याःफलिनी
रितिफलं ॥ ॐ याःफलिनीर्याऽअंफला० ॥ १ ॥ परिवाजपतिरितिपंचरत्नानि ॥ ॐ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

परिवाजंपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् ॥ दधद्रत्नानिदाशुषे ॥ १ ॥ हिरण्यगर्भेति
हिरण्यं ॥ ॐ हिरण्यगर्भःसम॰ ॥ १ ॥ सुवासुवासाइतिरक्तसूत्रेणवेष्टयेत् ॥ ॐ सुवा
सुवासाःपरि॰ ॥ पूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रमुपरिन्यसेत् ॥ ॐ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुन
रापंत ॥ वस्नेवविक्रीणावहाऽइषमूर्ज्जंशतक्रतो ॥ १ ॥ तत्वायामीतिवरुणमावाह्य ॥
ॐ तत्वायामिब्रह्मणावन्दमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेह
बोध्युरुशंसमानऽआयुःप्रमोषीः ॥ १ ॥ वरुणंसांगंसपरिवारं आवाहयामि ॥ ॐ
भूर्भुवःस्वःअपांपतिवरुणायनमइतिमंत्रेणषोडशोपचारैः संपूजयेत् ॥ ॥ ततोगंगा
द्यावाहनं ॥ ॥ सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदानदाः ॥ आयांतुममशांत्यर्थंदुरित

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्षयकारकाः ॥ १ ॥ ॥ ततःकलशाभिमंत्रणं ॥ ॥ कलशस्यमुखेविष्णुः कंठेरुद्रःस
माश्रितः ॥ मूलेतस्यस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः ॥ १ ॥ कुक्षौतुसागराःसप्त
सप्तद्वीपावसुंधरा ॥ ऋग्वेदोथयजुर्वेदः सामवेदोह्यथर्वणः ॥ अंगैश्चसहिताःसर्वेक
लशंतुसमाश्रिताः ॥ ३ ॥ ॥ प्रार्थना ॥ ॥ देवदानवसंवादेमथ्यमानेमहोदधौ ॥ उ
त्पन्नोसितदाकुंभविधृतोविष्णुनास्वयं ॥ १ ॥ त्वत्तोयेसर्वतीर्थानिदेवाःसर्वेत्वयिस्थि
ताः ॥ त्वयितिष्ठंतिभूतानित्वयिप्राणाःप्रतिष्ठिताः ॥ २ ॥ शिवःस्वयंत्वमेवासिवि
ष्णुस्त्वंचप्रजापतिः ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवाःसपैतृकाः ॥ ३ ॥ त्वयितिष्ठंति
सर्वेपियतःकामफलप्रदाः ॥ त्वत्प्रसादादिमंयज्ञंकर्तुमीहेजलोद्भव ॥ ४ ॥ सान्निध्यं
कुरुमेदेवप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ ५ ॥ नमोनमस्तेस्फटिकप्रभायसुश्वेतहारायसुमं

१ स्पृशन्त्वनामिकाग्रेणक्वचिदालोकयन्नपि ॥ अनमंत्रणंसर्वत्रसदैवमनुमंत्रयेदितिदेवयाज्ञिकः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गलाय ॥ सुपाशहस्तायझषासनायजलाधिनाथायनमोनमस्ते ॥ १ ॥ पाशपाणेन
मस्तुभ्यंपद्मिनीजीवनायक ॥ पुण्याहवाचनंयावत्तावत्त्वंसन्निधौभव ॥ १ ॥ ॥ इ
तिप्रार्थना ॥ ॥ अथपुण्याहवाचनं ॥ ॥ अवनिकृतजानुमंडलःकमलमुकुलसदृश
मंजलिंशिरस्याधायानंतरंदक्षिणेनपाणिनास्वर्णपूर्णकलशंधारयित्वादीर्घानागान
द्योगिरयस्त्रीणिविष्णुपदानिच ॥ ॐ त्रीणिंपदाविचंक्रमेविष्णुर्गोपाऽअदाभ्यः ॥ अ
तोधर्माणिधारयंन् ॥ १ ॥ तेनायुःप्रमाणेनपुण्यंपुण्याहंदीर्घमायुरस्त्वितिभवंतोब्रुवं
तुइतियजमानः ॥ पुण्यंपुण्याहंदीर्घमायुरस्त्वितिद्विजाः ॥ ॥ एवंसर्वत्रयजमानवच

१ कलशधारणं आचार्यकर्तृकंधारयित्वेत्युक्तत्वात् ॥ आचार्यउदकुंभंतंधारयेत्तदनंतरमितिपरशुरा
मकारिकोक्तेश्च ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नोत्तरंब्राह्मणाःप्रतिवचनंदद्युः ॥ ब्राह्मणानांहस्तेसुप्रोक्षितमस्तु ॥ शिवा आपःसंतु॥
ॐ संतुशिवाआपः ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अस्तुसौमनस्यं ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥
अस्त्वक्षतमरिष्टंच ॥ गंधाःपांतुसौमंगल्यंचास्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐ गंधाःपांतुसौ
मंगल्यंचास्तु ॥ एवंसर्वत्र ॥ अक्षताःपांतु आयुष्यमस्त्वि० ॥ ॐ अक्षताःपांतुआ
युष्यमस्तु ॥ पुष्पाणिपांतुसौश्रियमस्त्वि० ॥ ॐ पुष्पाणिपांतुसौश्रियमस्तु ॥ तांबू
लानिपांतुऐश्वर्यमस्त्वि० ॥ ॐ तांबूलानिपांतुऐश्वर्यमस्तु ॥ दक्षिणाःपांतुबहुधन
मस्त्वि०॥ ॐ दक्षिणाःपांतुबहुधनमस्तु ॥ पुनरत्राःपांतुस्वर्चितमस्त्वि०॥पुनरत्राःपां
तुस्वर्चितमस्तु ॥ यजमानआचार्यादीन्प्रणम्य श्रीर्यशोविद्याविनयोवित्तंबहुपुत्रंचायु
ष्यंचास्त्वितिभवंतोब्रुवंतुइतिवदेत् ॥ तेचश्रीर्यशोविद्याविनयोवित्तंबहुपुत्रंचायुष्यंचा

१ शिवाआपःसन्त्वित्यादिश्लोकामंत्राश्वदर्पणे उक्तास्तथापोदानींतनानामपाठदर्शनान्नात्रलिखिताः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्तुइत्युक्त्वादीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्वितियजमानंमूर्ध्न्यभिषिंचेयुः ॥
यंकृत्वासर्ववेदयज्ञक्रियाकरणकर्मारंभाःशुभाःशोभनाःप्रवर्ततेतमहमोंकारमादिंकृ
त्वाऋग्यजुःसामाशीर्वचनंबहृषिमतंसमनुज्ञातंभवद्भिरनुज्ञातः पुण्यंपुण्याहंवाच
यिष्ये ॥ ॥ ॐ वाच्यतां ॥ ॥ ब्राह्मणानांहस्तेष्वक्षतान्दद्यात्तेचाशिषोदद्युः ॥ ॥ ॐ
भद्रङ्कर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रम्पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभि
र्व्यशेमहिदेवहितंयदायुः ॥१॥ देवानाम्भद्रासुमतिर्ऋजूयतान्देवानाꣳरातिरभिनो
निवर्त्ततामू ॥ देवानाꣳसख्यमुपसेदिमायवयन्देवानऽआयुःप्रतिरन्तुजीवसे॥२॥न
तद्रक्षाꣳसिनपिशाचास्तरन्तिदेवानामोजःप्रथमजꣳह्येतत् ॥ योबिभर्तिदाक्षायण

१ प्रत्यृचंऋध्यंतामितिद्विजावदेयुः इतिप्रयोगरत्नेगदाधरेच ॥

For Private and Personal Use Only

ॐहिरण्यॐसदेवेषुकृणुतेदीर्घमायुःसमनुष्येषुकृणुतेदीर्घमायुः ॥३॥ दीर्घायुस्तऽओ
षधेखनितायस्मैचत्वाखनाम्यहम् ॥ अथोत्वन्दीर्घायुर्भूत्वाशतवल्शाविरोहतात् ॥
॥ १॥ द्रविणोदाद्रविणसस्तुरस्यद्रविणोदाःसनरस्यप्रियंसत् ॥ द्रविणोदावीरवती
मिशन्नोद्रविणोदारासतेदीर्घमायुः ॥ १ ॥ सवितापश्चातात्सवितापुरस्तात्सवितोत्त
रात्तात्सविताधरात्तात् ॥ सवितानःसुवतुसर्वतातिंसवितानोरासतान्दीर्घमायुः ॥२॥
नवोनवोभवतिजायमानोन्हांकेतुरुषसामेत्यग्रं ॥ भागन्देवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्र
मास्तिरतेदीर्घमायुः ॥ १३॥ उच्चादिविदक्षिणावन्तोऽअस्थुर्येऽअश्वदाःसहतेसूर्येण॥
हिरण्यदाऽअमृतत्वंभजन्तेवासोदाः सोमप्रतिरन्तआयुः॥ ॥इत्याशीर्वादः॥ ॥व्र
तजपनियमतपःस्वाध्यायक्रतुदयादमदानविशिष्टानांसर्वेषांब्राह्मणानांमनःसमाधौ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यतां ॥ इतियजमानः ॥ समाहितमनसःस्मः ॥ इतिद्विजाः ॥ प्रसीदंतुभवंतः ॥ इति यजमानोब्रूयात् ॥ प्रसन्नाः स्मइतिद्विजाब्रूयुः ॥ ततोयजमानोब्रूयात् ॥ ॥ ॥ ॐ शांतिरस्तु ॥ अस्त्वितिद्विजाःप्रतिवचनंसर्वत्रदद्युः ॥ ॐ पुष्टिरस्तु ॥ ॐ तुष्टिरस्तु ॥ ॐ वृद्धिरस्तु ॥ ॐ अविघ्नमस्तु ॥ ॐ आयुष्यमस्तु ॥ ॐ आरोग्यमस्तु ॥ ॐ शिवंकर्मास्तु ॥ ॐ कर्मसमृद्धिरस्तु ॥ ॐ वेदसमृद्धिरस्तु ॥ ॐ शास्त्रसमृद्धिरस्तु ॥ ॐ धनधान्यसमृद्धिरस्तु ॥ ॐ पुत्रपौत्रसमृद्धिरस्तु ॥ ॐ इष्टसंपदस्तु ॥ ॐ अरिष्टनिरसनमस्तु ॥ १५ ॥ ॐ यत्पापंरोगंअशुभंअकल्यांणतद्दूरेप्र

---

१ यद्यपिशौनकेनशांतिरस्त्वित्यादीनिपंचदशवचनान्युक्तानि तथापिप्रयोगरत्नादावधिकान्यपिदृश्यंतेतदनुसारेणात्रलिखितानि ॥ २ अस्त्वितिसमयेपात्रमध्येजलमोचनंकार्यमित्युक्तंप्रयोगचूडामणौ पात्रेमुंचन्निति ॥ ३ अरिष्टांबुनिरसनंद्विवारंपश्चिमेत्युक्तंप्रयोगचूडामणौ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिहतमस्तु ॥ ॐ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॥ ॐ उत्तरेकर्मण्यमस्तु ॥ ॐ उत्तरोत्तर
महरहराभिवृद्धिरस्तु ॥ ॐ उत्तरोत्तराःक्रियाःशुभाःशोभनाःसंपद्यंतां ॥ ॐ ति
थिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलग्नसंपदस्तु ॥ ६ ॥ उदकसेकः ॥ ॐ तिथिकरणमुहूर्तन
क्षत्रग्रहलग्नाधिदेवताःप्रीयंताम् ॥ ॐ तिथिकरणेसमुहूर्तेसनक्षत्रेसग्रहेसाधिदेवतेप्री
येतां ॥ ॐ दुर्गापांचाल्यौप्रीयेतां ॥ ॐ अग्निपुरोगाविश्वेदेवाःप्रीयंतां ॥ ॐ इंद्रपुरो
गामरुद्गणाःप्रीयंतां ॥ ॐ माहेश्वरीपुरोगाउमामातरःप्रीयंतां ॥ ॐ अरुंधतीपुरोगाए
कपत्न्यःप्रीयंतां ॥ ॐ विष्णुपुरोगाःसर्वेदेवाःप्रीयंतां ॥ ॐ ब्रह्मपुरोगाःसर्वेवेदाःप्रीयं
तां ॥ ॐ ब्रह्मचब्राह्मणाश्चप्रीयंतां ॥ ॐ श्रीसरस्वत्यौप्रीयेतां ॥ ॐ श्रद्धामेधेप्रीयेतां ॥
ॐ भगवतीकात्यायनीप्रीयतां ॥ ॐ भगवतीमाहेश्वरीप्रीयतां ॥ ॐ भगवतीऋद्धि
करीप्रीयतां ॥ ॐ भगवतीसिद्धिकरीप्रीयतां ॥ ॐ भगवतीपुष्टिकरीप्रीयतां ॥ ॐ भ

For Private and Personal Use Only

गवतीतुष्टिकरीप्रीयतां ॥ ॐ भगवंतौविघ्नविनायकौप्रीयेतां ॥ ॐ सर्वाःकुलदेवताःप्री
यंतां ॥ ॐ सर्वाग्रामदेवताःप्रीयंतां ॥ २१ ॥ ॐ हताश्चब्रह्मद्विषः ॥ ॐ हताश्चपरिपंथि
नः ॥ ॐ हताश्चविघ्नकर्तारःशत्रवःपराभवंयांतु ॥ ॐ शाम्यंतुघोराणि ॥ ॐ शाम्यंतु
पापानि ॥ ॐ शाम्यंत्वीतयः ॥ ६ ॥ ॥ ॐ शुभानिवर्द्धंतां ॥ ॐ शिवाआपःसंतु ॥ ॐ
शिवाऋतवःसंतु ॥ ॐ शिवाओषधयःसंतु ॥ ॐ शिवानद्यःसंतु ॥ ॐ शिवागिरयःसंतु
॥ ॐ शिवाअतिथयःसंतु ॥ ॐ शिवाअग्नयःसंतु ॥ ॐ शिवाआहुतयःसंतु ॥ ॐअ
होरात्रेशिवेस्यातां॥ ॐनिकामेनिकामेनःपर्ज्जन्योवर्षतुफलवत्त्योनऽओषधयःपच्य
न्तान्योगक्षेमोनःकल्पताम्॥ १॥ ॐ निकामेनिकामेनःपर्ज्जन्योवर्षत्विति निकामेनि

१ हताश्चब्रह्मद्विषेत्यादीनांशाम्यंत्वित्यंतानांपूर्वस्यांजलप्रक्षेपउक्तः प्रयोगचूडामणौ ॥

कामेवैतत्रपर्ज्जन्योवर्षतियत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेफलवत्योनऽओषधयः पच्यन्तामितिफ
लवत्योवैतत्रौषधयः पच्यन्तेयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेयोगक्षेमोनः कल्पतामितियोगक्षे
मोवैतत्रकल्पतेयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेतस्माद्यत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेक्लृप्तः प्रजानांयोगक्षे
मो भवति॥ १ ॥ ॥ ॐ शुक्रांगारकबुधबृहस्पतिशनैश्चरराहुकेतुसोमसहिताआदि
त्यपुरोगाः सर्वेग्रहाः प्रीयंतां ॥ ॐ भगवान्नारायणः प्रीयतां ॥ ॐ भगवान्पर्जन्यः प्रीय
तां ॐ भगवान्स्वामीमहासेनः प्रीयतां ॥ ॐ पुण्याहकालान्वाचयिष्ये॥ इतियजमानः
॥ ॐ वाच्यतां ॥ इतिप्रतिवचनं ॥ ब्राह्म्यंपुण्यंमहद्यच्चसृष्ट्युत्पादनकारकं ॥ वेदवृक्षो
द्भवंनित्यंतत्पुण्याहंब्रुवंतुनः ॥ १॥ भोब्राह्मणाः मह्यंसकुटुंबिनेमहाजनान्नमस्कुर्वाणा

१ अत्रगदाधरप्रयोगरत्नादौउदगातेवशकुनेत्यादयोमंत्राउक्तास्तथापिप्रयोगदर्पणानुसारेणात्रलिखिताः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

य आशीर्वचनमपेक्षमाणायमयाक्रियमाणस्यसग्रहमखरजोदर्शनशांतिपूर्वकगर्भा
धानाख्यस्यकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐ पुण्याहं ॥ एवंवचनंप्रतिवचनंचात्रिःपठि
त्वा ॥ ॥ अथवाममपुत्रस्यवाकन्यायाश्चअमुकसंस्काराख्यस्यकर्मणः ॥ अथवापु
त्रस्यवाकन्यायाश्चश्वःकरिष्यमाणविवाहांगभूतस्यअद्यदैवतप्रतिष्ठाग्रहशांत्याख्य
स्यकर्मणः ॥ एवंयथोक्तकर्मण्यूहः ॥ ॥ ॐ पुनंतुंमादेवजनाःपुनन्तुमनंसाधियं÷ ॥
पुनन्तुविश्वाभूतानिजातवेदःपुनीहिमा ॥ १॥ ॐ सयत्कामयेतमहत्प्राप्नुयामित्युद
गयनऽआपूर्यमाणपक्षेपुण्याहेद्वादशाहमुपसद्व्रतीभूत्वौदुंबरेकंसेचमसेवासर्वौषध्य
म्फलानीतिसम्भृत्यपरिसमुह्यपरिलिप्याग्निमुपसमाधायावृताज्यंर्ठसँस्कृत्यपुंर्ठसा
नक्षत्रेणमन्थर्ठसन्नीयजुहोति ॥ १ ॥ पृथिव्यामुत्धृतायांतुयत्कल्याणंपुराकृतं ॥ ऋ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षिभिःसिद्धगंधर्वैस्तत्कल्याणंब्रुवंतुनः ॥ १ ॥ भोब्राह्मणाःमया०कर्मणःकल्याणंभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐ कल्याणं ॥ ३ ॥ ॐ यथेमांवाचंकल्याणीमावदानिजनेभ्यः ॥ ब्रह्मराजन्याभ्यां शूद्रायचार्यायचस्वायचारणायच ॥ प्रियोदेवानांदक्षिणायैदातुरिहभूयासमयम्मेकामः समृध्यतामुपमादोनमतु ॥ १ ॥ अथाध्वर्योः प्रतिगरोरात्सुरिमेयजमानाभद्रमेभ्योयजमानेभ्योभूदितिकल्याणमेवैतन्मानुष्यैवाचोवदति ॥ १ ॥ सागरस्ययथावृद्धिर्महालक्ष्म्यादिभिःकृता ॥ संपूर्णासुप्रभावाचतांचऋद्धिंब्रुवंतुनः ॥ ॥१॥ भोब्राह्मणाःमयाक्रिय०कर्मणःऋद्धिंभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐ ऋध्यतां॥३॥ॐसत्रस्यऽऋद्धिरस्यगंन्मज्योतिरमृताऽअभूम॥ दिवम्पृथिव्याऽअध्यारुहामाविदामदेवान्स्वज्योतिः ॥ १ ॥ ॐ ऽतउत्तरस्यहविर्धानस्यजघन्यायाङ्कवर्याः सामाभिगायन्ति

For Private and Personal Use Only

सत्रस्यऽऋद्धिरितिऋद्धिमेवैतदभ्युत्तिष्ठंत्युत्तरवेदेर्वोत्तरायाꣳश्रोणावितरंतुऋतुतर
म् ॥ स्वस्तिस्तुयाविनाशाख्यापुण्यकल्याणवृद्धिदा ॥ विनायकप्रियानित्यंतांचस्व
स्तिंब्रुवंतुनः ॥ १ ॥ भोब्राह्मणाकर्मणेस्वास्तिंभ० ॥ ॐ स्वस्ति ॥ ३ ॥ ॐ स्वस्तिन
इंद्रोवृद्धश्रवाꣳस्वस्तिनꣳपूषाविश्ववेदाꣳ ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्योऽअरिष्टनेमिꣳस्वस्तिनोबृह
स्पतिर्दधातु ॥ १ ॥ गातुंयज्ञायगातुंयज्ञपतयऽइतिगातुꣳह्येषयज्ञायेच्छतिगातु
ंयज्ञपतयेयोयज्ञस्यसꣳस्थान्दैवीस्वस्तिरस्तुनꣳस्वस्तिर्मानुषेभ्यऽइतिस्वस्तिनोदेव
त्रास्तुस्वस्तिर्मानुष्यत्रेत्येवैतदाहोर्ध्वंजिगातुभेषजमित्यूर्ध्वोनोयंयज्ञोदेवलोकन्न्य
जत्वित्येवैतदाहशन्नोऽअस्तुद्विपदेशंचतुष्पदऽइत्येतावद्वाऽइदꣳसर्वंयावद्विपाच्चैवच ॥ ३१ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुष्पाच्चतस्मा ऽएवैतद्यज्ञस्यसर्ठंस्थांगत्वाशुंकरोतितस्मादाहशन्नोऽअस्तुद्विपदेशञ्च
तुष्पदे ॥ १ ॥ समुद्रमथनाज्ज्ञाताजगदानंदकारिका ॥ हरिप्रियाचमांगल्यातां
श्रियंचब्रुवंतुनः॥ १॥भोब्राह्मणाःमयाकृतस्यकर्मणःश्रीरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ अस्तु
श्रीः॥ ३ ॥ ॐ श्रीश्चंतेलक्ष्मीश्चपत्न्यावहोरात्रेपार्श्वेनक्षत्राणिरूपमश्विनौव्यात्तम्॥
इष्णन्निषाणामुम्मंऽइषाणसर्वलोकम्मंऽइषाण ॥ ४ ॥ तेनोहततईजेदक्षंपार्वत
स्तऽइमेप्येतर्हिदाक्षायणाराज्यमिवैवप्राप्ताराज्यमिहवैवप्राप्नोतियऽएवंविद्वानेतेनय
ज्ञेनयजन्तेतस्माद्वाऽएतेनयजेतसवाऽएकैकऽएवानूचीनाहंपुरोडाशोभवत्येतेनोहा
स्यासपत्नानुपबाधाश्रीर्भवति ॥ ५ ॥ ॥ अस्मिन्पुण्याहवाचनेन्यूनातिरिक्तोयो

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विधिःसउपविष्टब्राह्मणानांवचनात्श्रीमहागणपतिप्रसादाच्चसर्वः परिपूर्णोस्तु ॥
ॐ अस्तुपरिपूर्णः ॥ ॥ अथाभिषेकः ॥ ॥ अभिषेकेपत्नीवामतः ॥ एकस्मिन्क
लशेवरुणोदकंगृहीत्वाऽविधुराश्चत्वारोब्राह्मणादूर्वाम्रपल्लवैर्यजमानमभिषिंचेयुः ॥
॥ तत्रमंत्राः ॥ ॐ पयःपृथिव्यां० ॥ १ ॥ पञ्चनद्य० ॥ २ ॥ वरुणस्योत्तं०
॥ ३ ॥ पुनंतुमा०॥४ ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णोहस्ताभ्याम्॥
सरस्वत्यैवाचोयन्तुर्यन्त्रियेंदधामिबृहस्पतेंष्ट्वासाम्राज्येनाभिषिंञ्चाम्यसौ ॥ ६ ॥
देवस्यत्वा० ॥ सरस्वत्त्यैवाचोयन्तुर्यन्त्रेणाग्नेःसाम्राज्येनाभिषिंञ्चामि ॥ ७ ॥ देव
स्यत्वा० ॥ अश्विनोर्भैषज्येनतेजसेब्रह्मवर्च्चसायाभिषिंञ्चामिसरस्वत्यैभैषज्येनवी
र्यायान्नाद्यायाभिषिंञ्चामीन्द्रस्येन्द्रियेणबलायश्रियैयशसेभिषिंञ्चामि ॥ ८ ॥ विश्वा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निदेवसवितर्दुरितानिपरासुव ॥ यद्भद्रंतन्नऽआसुव ॥ ९ ॥ धामच्छदग्निरिन्द्रोब्रह्मा देवोबृहस्पतिः ॥ सचेतसोविश्वेदेवायज्ञम्प्रावन्तुनःशुभे ॥ १० ॥ त्वंयविष्ठदाशुषो नॄंःपाहिशृणुधीगिरः ॥ रक्षातोकमुतत्मना ॥११॥ अन्नपतेन्नस्यनोधेह्यनमीवस्य शुष्मिणः ॥ प्रप्रदातारन्तारिषऽऊर्ज्जन्नोधेहिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥१२॥ॐ पालाशंभ वति ॥ तेनब्राह्मणोभिषिंचतिब्रह्मवैपलाशोब्रह्मणैवैनमेतदभिषिंचति ॥ १ ॥ औदुं बरंभवति ॥ तेनस्वोभिषिंचत्यन्नंवाऽउदुंबरऊर्ग्वैस्वंयावद्वैपुरुषस्यस्वंभवतिनैवताव दशनायतितेनोर्क्स्वंतस्मादौदुंबरेणस्वोभिषिंचति ॥ २ ॥ नैय्यग्रोधपादंभवति ॥ ते नमित्रोराजन्योभिषिंचतिपद्भिर्वैन्यग्रोधःप्रतिष्ठितोमित्रेणवैराजन्यःप्रतिष्ठितस्त

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्मान्नैय्यग्रोधपादेनामित्रोराजन्योभिषिंचाति ॥ ३ ॥ आश्वत्थंभवति ॥ तेनवैश्यो भिषिंचतिसयद्देवादोश्वत्थेतिष्ठतऽइन्द्रोमरुतऽउपामंत्रयतेतस्मादाश्वत्थेनवैश्यो भिषिंचति ॥ ४ ॥ यद्देवकुलपान्जुहोति ॥ प्राणावैकुलपाऽअमृतमुवैप्राणाऽअमृतेनै वैनमेतदभिषिंचाति ॥ ५ ॥ सर्वेषांवाऽएषवेदानाꣳरसोयत्सामसर्वेषामेवैनमेतद्वेदा नाꣳ रसेनाभिषिंचति ॥ ६ ॥ॐ द्यौःशांतिरन्त० ॥ १ ॥ यतोयतꣳसमीहसे० ॥ २॥ अमृताभिषेकोस्तु ॥ ॥ शांतिःशांतिःशांतिः ॥ सुशांतिर्भवतु ॥ ॥ ततःपुत्रवती भिर्वृद्धसुवासिनीभिर्नीराजनंकार्यं ॥ॐ अनाधृष्टापुरस्तादग्नेराधिपत्यऽआयुर्म्मेदाः पुत्रवतीदक्षिणतऽइन्द्रस्याधिपत्येप्रजाम्मेदाःसुखदापश्चाद्देवस्यंसवितुराधिपत्येच

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्षुम्मेंदाऽआश्रुंतिरुत्तरतोधातुराधिंपत्येरायस्पोषम्मेदाः ॥ विश्वृंतिरुपरिंष्टाद्बृहस्प
तेराधिंपत्येऽओजोमेदाविश्वांभ्योमानाष्ट्राभ्यंस्पाहिमनोरश्वांसिं ॥ १ ॥ इतिमंत्रे
ण ॥ ॥ अनेनपुण्याहवाचनेनश्रीप्रजापतिःप्रीयतां ॥ ॥ अथमातृकापूजनं ॥ ॥ त
त्रायंक्रमः ॥ अंविघ्नोमंडपश्चैवमातॄणांपूजनंसकृत् ॥ वैश्वदेवंवसोर्द्धारानांदीश्राद्ध
मतःपरं ॥ १ ॥ ॥ अविघ्नपूजनात्पूर्वंवैश्वदेवंविधायच ॥ ॥ ततोगोधूमादिधान्यपूरि
तेहरिद्रादिरंजितेमृन्मयेअविघ्नांख्यकलशेमोदादिषड्विनायकमातॄणांप्रतिमाःकुंकु
मेनलिखित्वावाहयेत् ॥ तद्यथा ॥ मोदश्चैवप्रमोदश्चसुमुखोदुर्मुखस्तथा ॥ अविघ्नो
विघ्नकर्ताचषडेतेविघ्ननायकाः ॥ १ ॥ ॐमोदायनमःमोदंआवाहयामि ॥ १ ॥

टीप १ प्रयोगरत्नेनांदिन्यादिस्थापनोत्तरमविघ्नपूजनं तंत्रणैवोक्तं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ प्रमोदाय॰प्रमोदं॰॥२॥ ॐ सुमुखाय॰सुमुखं॰॥३ ॥ॐ दुर्मुखाय॰दुर्मुखं॰ ॥४॥
ॐ अविघ्नाय॰अविघ्नं॰ ॥५॥ ॐ विघ्नकर्त्रे॰विघ्नकर्तारं॰॥६॥ मनोजूतिरितिप्रतिष्ठा
प्य षोडशोपचारैःसंपूजयेत्॥ ॐभूर्भुवःस्वःमोदादिषड्विनायकाःसुप्रतिष्ठावरदाभवं
तु॥ॐमोदादिषड्विनायकेभ्योनमइतिनाममंत्रेण आवाहनादिपुष्पांजलिपर्यंतंपूज
नंकार्यं॥ अनयापूजयामोदादिषड्विनायकाःप्रीयंतां॥ ततःस्तंभरोपणादिकटावरण
द्वारफलकांतसंपादितमंडपेमंडपमातृकाःस्थापयेदित्येके ॥ ॥ ततःआचार्यहस्तेसु
प्रोक्षितादिकंकार्यं॥ अत्राःपांतुसुप्रोक्षितमास्त्वितिभवंतो ब्रुवंतु॥ ॐ अत्राःपांतुसुप्रो
क्षितमस्तु ॥ गंधाःपांतुसौमंगल्यंचास्त्वितिभ॰ ॥ ॐ गंधाःपांतुसौमंगल्यंचास्तु॥
ॐअक्षताःपांतुआयुष्यमास्त्वितिभ॰॥ॐअक्षताःपांतुआयुष्यमस्तु॥ॐपुष्पाणिपांतु
सौश्रियमास्त्वितिभ॰॥ॐपुष्पाणिपांतुसौश्रियमस्तु॥ॐ तांबूलानिपांतुऐश्वर्यमस्त्व

For Private and Personal Use Only

तिभ० ॥ ॐ तांबूलानिपांतुऐश्वर्यमस्तु ॥ दक्षिणाःपांतुबहुधनमास्त्वितिभ० ॥ ॐ दक्षिणाःपांतुबहुधनमस्तु ॥ अपूपाःपांतुबव्हन्नंचास्त्वितिभ० ॥ ॐ अपूपाःपांतुबव्हन्नंचास्तु ॥ शाखादूर्वाःपांतुवृद्धिरस्त्वितिभ० ॥ ॐ शाखादूर्वाःपांतुशाखापल्लवानां वृद्धिश्चास्तु ॥ ॥ ततआचार्येणदूर्वाशम्याम्रादिप्रशस्तवृक्षपत्राणांरक्तसूत्रेणपंचधावेष्टनंकार्यं ॥ आसांमंडपमातृसंज्ञाताश्चमंडपमातृमंडपेवावंशपात्रेस्थापयित्वा ॥ वसोःपवित्रमितिमंत्रेण यजमानपत्न्याशाखासुतैलारोपणंकार्यं ॥ ॐ वसोःपवित्रंमसिशतधारंवसोःपवित्रंमसिसहस्रंधारम् ॥ देवस्त्वासवितापुनातुवसोःपवित्रेणशतधारेणसुप्वाकामंधुक्षः ॥ १ ॥ अहिरिवभोगैरितिशाखासुहरिद्राकुंकुमादिसुगंधिद्रव्येणोद्वर्तनं ॥ ॐ अहिरिवभोगैः० ॥ १ ॥ निकामेनिकामेतिउष्णोदकेनशाखास्नप

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नं ॥ ॐ निकामेनिकामेन० ॥ १ ॥ दधिक्राव्णेतिशाखासुदध्यक्षतावंदनं ॥ ॐ दधिक्राव्णोऽअ० ॥ १ ॥ याओषधीरितियजमानहस्तेशाखाग्रहणं ॥ ॐ याओषधीः ॥ ॥ १ ॥ ततोयजमानपत्न्याहस्तेशस्त्रगर्भापंचमींशाखांगृहीत्वाकांडात्कांडादितिकं डनंकार्यं ॥ ॐ कांडात्कांडात्प्ररोहंन्ती० ॥ १ ॥ ततआग्नेयादिचतुर्षुमंडपकोणस्तं भेषुक्रमेणचतस्त्रोमध्येएकाएवंस्थिरोभवेतिस्थिरीकरणं ॥ अथवावंशपात्रमध्येचतु र्षुकोणेषुचतस्त्रोमध्येएकाएवंस्थिरीकरणसंप्रदायः ॥ ॐ स्थिरोभववीड्वङ्गऽआशुर्भ ववाज्यर्वन् ॥ पृथुर्भवसुखदस्त्वमग्नेःपुरीषवाहणः ॥ १ ॥ तत्रायंक्रमः ॥ नांदिनीन

टीप १ प्रयोगरत्नेशस्त्रगर्भाभगवत्यासहषण्णांस्थापनंपूजनोत्तरतैलाभ्यंगाक्ष्यक्तंशूर्पेमातृकास्था पनंदक्षिणात्याचारः ॥ प्रयोगरत्नादौतुशूर्पंगृहीत्वा अविघ्नघोषेणसहजलादिसमीपेगत्वाजलादिमातृका वाहनाक्ष्यक्तं तथाप्याचारातशूर्पेएवसर्वासांस्थापनमुक्तं ॥

For Private and Personal Use Only

लिनीमैत्राउमाचपशुवर्द्धिनी ॥ आग्नेयादिक्रमेणैवशाखास्तंभेप्रतिष्ठिताः॥ १॥ ॐनंदि
न्यैनमः नंदिनींआ०॥७॥ॐ नलिन्यैनमः नलिनींआ० ॥८॥ॐ मैत्रायैनमः मैत्रांआ०
॥ ९॥ॐ उमायैनमः उमांआ०॥ १०॥ॐ पशुवर्धिन्यै०॥पशुवर्धिनींआ० ॥ ११॥ मनो
ज्ञतिरितिप्रतिष्ठाप्यसर्वासांतंत्रेणषोडशोपचारैः पूजनं ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः नंदिन्यादिमं
डपमातृभ्योनमः आवाहनादिषोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ अनयापूजयानंदिन्यादिमं
डपमातरः प्रीयंतां ॥ ॥ ततोगौर्यादिमातरोवंशपात्रेपीतपटंप्रसार्यतदुपरिकुंकुमादि
नालिखित्वाक्षतपुंजेषुपूगीफलेषुनिवेश्याः ॥ ॥ तत्रायंक्रमः ॥ गौरीपद्माशचीमे
धासावित्रीविजयाजया ॥ देवसेनास्वधास्वाहामातरोलोकमातरः ॥ १ ॥ हृष्टिःपु
ष्टिस्तथातुष्टिरात्मनःकुलदेवता ॥ गणेशेनाधिकाह्येतावृद्धौपूज्याश्चतुर्दश ॥ १ ॥
अत्रचतुर्दशपदसमाहारान्मातरोलोकमातर इतिसर्वासांविशेषणं ॥ ॐ गणेशायन

मः गणेशंआवाहयामि ॥ ॐ गौर्यैनमः गौरींआ० ॥ १२ ॥ ॐ पद्मायैनमःपद्मां
आ० ॥ १३ ॥ ॐ शच्यैनमःशचींआ० ॥ १४ ॥ ॐ मेधायैनमःमेधांआ० ॥ १५
॥ ॐ सावित्र्यैनमःसावित्रींअ० ॥१६॥ विजयायैन०विजयां०॥१७॥ ॐ जयायै०ज
यांआ० ॥ १८ ॥ॐ देवसेनायै०देवसेनां० ॥१९॥ ॐस्वधयै०स्वधांआ० ॥ २० ॥ॐ
स्वाहायै०स्वाहां० ॥ २१ ॥ ॐहृष्टयै०हृष्टिं० ॥२२॥ ॐपुष्टयै०पुष्टिं० ॥२३॥ ॐतुष्टयैन
मःतुष्टिं०॥२४॥ ॐ कुलदेवतायै०कुलदेवतां० ॥ २५ ॥इत्यावाह्य ॥ अथजलमात
रः ॥ मत्सीकूर्मीचवाराहीमांडुकीमकरीतथा ॥ ग्राहकीक्रौंचकीचैवसप्तैताजलमात
रः ॥ १ ॥ कांस्येवाताम्रपात्रेवाप्रभूतजलपूरणं ॥ तत्रमत्स्यादी रावाह्यपूजयेज्जल
मातृकाः ॥ २ ॥ ॐ मत्स्यैनमःमत्सींआवाह० ॥ २६ ॥ ॐ कूर्म्यै०कूर्मींआ० ॥२७॥
ॐ वाराह्यै०वाराहीं० ॥ २८ ॥ ॐ मांडुक्यैनमः॥ मांडूकीं० ॥ २९ ॥ ॐ मकर्यै०म

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

करीं० ॥ ३० ॥ ग्राहक्यै० ग्राहकीं० ॥ ३१ ॥ ॐ क्रौंचक्यैनमः क्रौंचकीं० ॥ ३२ ॥
इत्यावाह्य ॥ ॥ अथस्थलमातरः ॥ ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥
वाराहीचतथैंद्राणीचामुंडासप्तमातरः ॥ १ ॥ ॐ ब्राह्मैन० ब्राह्मीं० ॥ ३३ ॥ ॐ मा
हेश्वर्यैन० माहेश्वरीं० ॥ ३४ ॥ ॐ कौमार्यैन० कौमारीं० ॥ ३५ ॥ ॐ वैष्णव्यैन० वै
ष्णवीं० ॥ ३६ ॥ ॐ वाराह्यै० वाराहीं० ॥ ३७ ॥ ॐ इंद्राण्यैनमः इंद्राणीं० ॥ ३८ ॥ ॐ
चामुंडायै० चामुंडां० ॥ ३९ ॥ इत्यावाह्य ॥ एताः गौर्यादिवच्छ्रूपं ॥ ॥ अथद्वारमा
तरः ॥ जयंतीमंगलाचैवपिंगलादक्षिणेगृहात् ॥ आनंदवर्धिनीवामेमहाकालीचानि
र्गमे ॥ १ ॥ गृहस्यदक्षिणेभागेतिस्रोलेख्यास्तुमातरः ॥ वामभागेतथाद्वेचजयंत्या
दिक्रमेणतु ॥ २ ॥ ॐ जयंत्यैन० जयंतीं० ॥ ४० ॥ ॐ मंगलायै० मंगलां० ॥ ४१ ॥
ॐ पिंगलायै० पिंगलां० ॥ ४२ ॥ इतिद्वारदक्षिणे ॥ ॐ आनंदवर्धिन्यै० आनंदवर्धि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नीं० ४३ ॥ ॐ महाकाल्यैनमःमहाका० ४४ ॥ इतिवामे ॥ इत्यावाह्यसंपूज्य ॥ ततो गौर्यादिवत् शूर्पेगृहमातरःस्थाप्याः ॥ ॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिस्तुष्टिःकांतिस्तुमातरः ॥ १ ॥ ॐ कीर्त्यैनमःकीर्ति ॥ ॥ ४५ ॥ ॐ लक्ष्म्यै०लक्ष्मीं० ॥ ५६ ॥ धृत्यैनमःधृतिं० ॥ ४७ ॥ ॐ मेधायैनमःमेधां० ॥ ४८ ॥ ॐ पुष्ट्यैन०पुष्टिं० ॥ ४९ ॥ ॐ श्रद्धायैन०श्रद्धां० ॥ ५० ॥ ॐ क्रियायै०क्रियां० ॥ ५१ ॥ ॐ मत्यैन०मतिं० ॥ ५२ ॥ ॐ बुध्यै०बुद्धिं० ॥ ५३ ॥ लज्जावपुषेनमःलज्जापुरावाहयामि ॥ ५४ ॥ ॐ शांत्यैनमःशांतिं०॥५५॥ॐ तुष्ट्यै०तुष्टिं० ॥ ५६ ॥ॐ कांत्यै०कांतिं० ॥५७॥ इत्यावाह्य ॥ अथघृतमातरः ॥ एताःकुड्येशूर्पेवा कुंकुमाक्तेनघृतेनदक्षिणोत्तराःपूर्वाभिमुखालेख्याः ॥ श्रीर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धा सरस्वती ॥ मांगल्येषुप्रपूज्यंतेसप्तैताघृतमातरः ॥ १ ॥ ॐ श्रियैनमःश्रियं०॥५८॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ लक्ष्म्यैन०लक्ष्मीं०॥ ५९ ॥ ॐ धृत्यै•धृतिंआ० ॥ ६० ॥ मेधायैनमः मेधां० ॥
॥ ६१ ॥ ॐ पुष्ट्यै०पुष्टिं० ॥६२॥ ॐ श्रद्धायै०श्रद्धांआ० ॥ ६३ ॥ ॐ सरस्वत्यै०स
रस्व०आ०॥६४॥ इत्यावाह्य॥ एवंषाड्विनायकादि घृतमातृकांतंचतुषष्टिमातृणांस्था
पनं॥मनोजूतिरितिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य ॥ समख्येदे०्याधियाइतिमंत्रेणसर्वाःषोडशोप
चारैःसंपूजयेत्॥ ॐ समख्येदे०्याधियासन्दक्षिणयोरुचंक्षसा॥मामुऽआयुः प्रमोषी
र्मोऽअहन्तवंवीरम्विदेयतवदेवसन्दृशीं॥१ ततोयजमानःस्थापितमातृकंशूर्पंस्वयंगृ
हीत्वापत्न्याचाविघ्नकलशंग्राहयित्वापत्न्यग्रतःसन्मंडपतोगृहमध्येदेवस्याग्रेतत्सर्वं
स्थापयेत् ॥ तद्वामपार्श्वेदीपंनिदध्यात्॥ततःकुड्येआवाहितघृतमातृणामुपरिनाग
वल्लीदलेनगुडयुक्तेनकेवलेनवाघृतेनाभितोधारांवसोःपवित्रमितिमंत्रेणपातयेत् ॥सा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चप्रत्यगादिःप्राक्संस्थादाक्षिणादिरुदक्संस्थावाॐ वसोःपवित्रम्०॥ कुंडयलग्नावसो
र्धाराःसप्तधाराघृतेनतु॥कारयेत्पंचधारावानातिन्यूनाःकदाचन ॥ १॥ अथायुष्यमं
त्रजपः ॥ ॐ आयुष्यंवर्चस्यर्ठरायस्पोषमौद्भिदम् ॥ इदर्ठहिरण्यम्वर्चस्वज्जैत्रायाा
विशतादुमान् ॥ १ ॥ नतद्रक्षां० ॥ २ ॥ यदाबध्नं० ॥ केचित् भद्रंकर्णेत्यादिविरो
हतादित्यंतमृक्चतुष्टयंपठंति ॥ ॥ इत्यायुष्यमंत्रजपः ॥ अत्रमंडपपूजनांशिष्टाचा
रतएव ॥ मंडपस्तुविवाहेचूडाकरणेउपनयनेकेशांतेसीमंतोन्नयनेचैवकार्यइत्युक्तं॥
यत्रमंडपोनास्तितत्राविघ्नमंडपजलस्थलद्वारमातृकादीनांचाभावः ॥ तत्रगौर्या
दिचतुर्दशमातृणांस्थापनमुक्तं ॥ इतिसंस्कारभास्करेमातृकापूजनंसमाप्तं ॥ ॥
अथनांदीश्राद्धं ॥ तत्रकालः ॥ मातृश्राद्धंतुपूर्वाण्हेमध्यान्हेपैतृकंतथा ॥ ततो

For Private and Personal Use Only

मातामहानांचवृद्धौश्राद्धत्रयंस्मृतामिति हेमाद्र्यादिनिबंधेउक्तं॥ तथा॥ अलाभेभिन्न
कालानांनांदीश्राद्धत्रयंबुधः ॥ पूर्वेद्युर्वैप्रकुर्वीतपूर्वाण्हेमातृपूर्वकमितिवृद्धमनुवचनं
॥ तच्चकात्यायनेनपृथङ्मातृपार्वणोहपूर्वकनवदैवतनांदीश्राद्धकरणंनिषिद्धं ॥ य
था ॥ आयुष्याणिचशांत्यर्थं जप्त्वातत्रसमाहितः ॥ षड्भ्यः पितृभ्यस्तदनुश्राद्धदा
नमुपक्रमेत् ॥ १ ॥ ॥ सूत्रेविशेषोपदेशाभावः ॥ तत्रतुनांदीमुखाः पितरः पिता
महाः प्रपितामहाः सपत्नीकाः मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाइति
षड्भ्यः पितृभ्यः पार्वणद्वयंस्पष्टं ॥ तच्चसांकल्पिकविधिना ॥ सांकल्पिकेचसमंत्र
कावाहनार्घाग्नौकरणपिंडदानविकिराक्षय्यस्वधावाचनप्रश्नेत्येतत्सप्तकंवर्ज्यं ॥ सां
कल्पे ॥ शुभायप्रथमांतेन वृद्धौसंकल्पमाचरेत् ॥ नषष्ठ्यायदिवाकुर्यान्महादोषो
भिजायते ॥ अनस्मद्वृद्धिशब्दानामरूपाणामगोत्रिणां ॥ अनाम्नामतिलैश्चैव नांदी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्राद्धंचसव्यतः॥ इतिसंग्रहे॥ कृतेनांदीमुखेमध्येनकुर्याद्वितयंपुनः ॥ राजाभिषेके कुर्वीत तथैवपुत्रजन्मनीति ॥ कृतेभ्युदयश्राद्धेतन्मातृकोत्थापनंविना॥नद्वितीयंनांदीमुखंप्रकुर्यात्पुत्रजन्मनि ॥तथैवाभ्युदयंकार्यंराज्ञः पट्टाभिषेचने ॥ अन्यथाकुर्वतेमोहादपमृत्युकरंपरं ॥ पुत्रजन्मनिराजाभिषेकेचद्वितीयंनांदीश्राद्धंकुर्यात् ॥ अन्यथान ॥ मंडपोद्वासनात्पूर्वंनांदीश्राद्धेकृतेपुनः ॥ येकुर्वंतिनरामोहादपमृत्युंव्रजंतिते ॥ इतिशास्त्रार्थप्रदीपे ॥ एतन्निषेधस्त्रिपुरुषसापिंडपर्यंतमितिपुरुषार्थचिंतामणौ ॥ पुत्रजन्मनिमित्तेतुतत्कालेनिशिवादिवा ॥ भुक्तोव्रतोपवासीवावृद्धिश्राद्धंतुकारयेत् ॥ इतिरेणुकारिकायां ॥ ॥ नांदीश्राद्धंत्रिपार्वणमित्याशयेनामान्नादिपार्वणप्रयोगः शाखांतरत्वान्नात्रलिखितः ॥ ॥ अथवृद्धिश्राद्धकर्तुर्जीवत्पितृकत्वेनिर्णयः जीवेत्तुयदिवर्गाद्यस्तंवर्गंतुपरित्यजेदितिन्यायेनजीवत्पितृकः स्वापत्यसंस्कारेषुमा

For Private and Personal Use Only

तृमातामहपार्वणयुतं नांदीश्राद्धंकुर्यात् ॥ मातरिजीवत्यांमातामहपार्वणमेकमेव ॥ मातामहेजीवतिमातृपार्वणमेकमेव ॥ केवलमातृपार्वणेविश्वेदेवानकार्याः ॥ वर्गत्रयाद्येषुमातृपितृमातामहेषुजीवत्सुनांदीश्राद्धलोपएवसुतसंस्कारेषूचितः ॥ द्वितीयविवाहाधानपुत्रेष्टिसोमयागादिषुस्वसंस्कारकर्मसुयेभ्यएवपितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स्वयंसुतः ॥ तथाचमृतमातृमातामहकोपिजीवत्पितृकः स्वसंस्कारेपितुर्मातृपितामहीप्रपितामह्यः ॥ पितुः पितृपितामहप्रपितामहाः ॥ पितुर्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः नांदीमुखाः इत्येवंपार्वणत्रयमुद्दिश्यश्राद्धंकुर्यात् ॥ नतुस्वमातृमातामहपार्वणोद्देशः ॥ पितरिपितामहेचजीवतिस्वसंस्कारे पितामहस्यमातृपितामहीप्रपितामह्यइत्याद्युद्देशः ॥ एवंप्रपितामहेपियोज्यं ॥ पितुर्मात्रादिजीवनेतत्पार्वणलोपएव ॥ तथाचयेभ्यएवपितादद्यादितिपक्षस्य वर्गाद्यजीवनेतत्पार्व

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णलोपइतिद्वारलोपपक्षस्यचस्वसंस्कारस्वापत्यसंस्कारभेदेनव्यवस्थासिद्धांतितेति ज्ञेयं ॥ ॥ केचित्तुपक्षद्वयस्यैच्छिकोविकल्पोनतुव्यवस्थितइत्याहुः ॥ एवंमृतपितृकस्यजीवन्मातृमातामहस्यपितुः पार्वणेनैवनांदीश्राद्धसिद्धिर्ज्ञेया ॥समावर्तनस्यमाणवककर्तृकत्वेपितदंगभूतनांदीश्राद्धेपितुस्तदभावेज्येष्ठभ्रात्रादेरधिकारइतिकेचित् ॥ तत्रपितापुत्रसमावर्तनेस्वपितृभ्योनांदीश्राद्धंकुर्यात् ॥ पिताजीवत्पितृकश्चेत्सुतसंस्कारत्वात्द्वारलोपपक्षोयुक्तइतिभाति ॥ माणवकपितुः प्रवासादिनाअसन्निधाने भ्रात्रादिर्माणवकस्यपितुर्मातृपितामहीप्रपितामह्यइत्याद्युच्चार्य श्राद्धंकुर्यात् ॥ मृतपितृकमाणवकसमावर्तनेपितृव्यभ्रात्रादिरस्यमाणवकस्यमातृपितामहीप्रपितामह्य इत्याद्युच्चारयेत् ॥ भ्रात्रादेरभावेस्वयमेवस्वपितृभ्योदद्यात् ॥ एवंजीवत्पितृकोपि पितुरसन्निधानेभ्रात्रादेरभावेचपितुः पितृभ्यः स्वयमेवनांदीमुखंकुर्यात् ॥ उपनय

For Private and Personal Use Only

नेनकर्माधिकारस्य जातत्वात् ॥ एवंविवाहेपिद्रष्टव्यं ॥ मृतपितृकस्यचौलोपनय
नादिकंपितृव्यमातुलादिः कुर्वन् अस्यसंस्कार्यस्यपितृपितामहप्रपितामहेत्याद्यु
च्चार्यश्राद्धंकुर्यात् ॥ जीवतः पितुरसन्निधानेनकुर्वन्मातुलादिरस्यसंस्कार्यस्यपितु
र्जनकादीनुद्दिश्यैवकुर्यान्नतुसंस्कार्यस्यमृतानपिमात्रादीनितिसंक्षेपः ॥ ॥ अ
थ सांकल्पिकविधिना नांदीश्राद्धप्रयो० ॥ नांदीमुखाः सत्यवसुसंज्ञकाः विश्वे
देवाः ॐ भूर्भुवः स्वः इदंवः पाद्यंपादावनेजनं पादप्रक्षालनं वृद्धिः ॥ ॥ गोत्राः
पितृपितामहप्रपितामहाः सपत्नीकाः नांदीमुखाः ॐ भूर्भुवः स्वः इदंवः पाद्यंपादा
वनेजनंपादप्रक्षालनं वृद्धिः ॥ ॥ द्वितीयगोत्राः मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमाताम
हाः सपत्नीकाः नांदीमुखाः ॐ भूर्भुवः स्वः इदंवः पाद्यं० अद्यपूर्वोच्चारित० शांति
पूर्वकगर्भाधानांगत्वेन सांकल्पिकेनविधिना ब्राह्मणयुग्मभोजनपर्याप्तान्ननिष्क्रयी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भूतयथाशक्तिहिरण्येननांदीश्राद्धंकरिष्ये ॥ ॥ आसनदानं ॥ ॥ सत्यवसुसंज्ञ
कानांविश्वेषांदेवानां नांदीमुखानां ॐ भूर्भु० इदमासनं ॥सुखासनं॥ नांदीश्राद्धे
क्षणौक्रीयेतां ॥ ॐ तथा॥ प्राप्नुवतांभवंतौ ॥प्राप्नुवावः॥ ॥ गोत्राणांपितृपिताम
हप्रपितामहानांसपत्नीकानां नांदीमुखानां ॐ भू० इदमास०॥ ॥ द्वितीयगोत्राणां
मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानांसपत्नीकानां नांदीमुखानां ॐ भूर्भुवः०
इदमास०॥ ॥ ततोगंधादिदानं ॥ सत्यवसुसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यो नांदीमु
खेभ्यः इदंगंधाद्यर्चनंस्वाहासंपद्यतांवृद्धिः॥ ॥ गोत्रेभ्यः पितृपितामहप्रपितामहे
भ्यः सपत्नीकेभ्योनांदीमुखेभ्यः इदंगंधा०॥ ॥द्वितीयगोत्रेभ्योमातामहप्रमाता
महवृद्धप्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्योनांदीमुखेभ्यः अमीगंधाः०॥भोजननिष्क्रयद्र

१ नांदीश्राद्धेअन्नाभावे आमं आमाभावे हिरण्यंहिरण्याभावेयुग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तान्ननिष्क्रयीभूतंयथाशक्तिकिंचित्द्रव्यदानमितिधर्मसिंधुः ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्यदानं ॥ सत्यवसुसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योनांदीमुखेभ्यःब्राह्मणयुग्मभोजनपर्या
प्तमन्नंतन्निष्क्रयीभूतंकिंचिद्धिरण्यं दत्तं अमृतरूपेणस्वाहासंपद्यतांवृद्धिः ॥ गोत्रेभ्यः
पितृपितामहप्रपितामहेभ्यःसपत्नीकेभ्योनांदीमुखेभ्यःब्राह्मणयु० ॥ ॥ द्वितीयगोत्रे
भ्योमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यःसपत्नीकेभ्योनांदीमुखेभ्यःब्राह्म०॥ सक्षी
रमुदकदानं ॥ नांदीमुखाःसत्यवसुसंज्ञकाःविश्वेदेवाःप्रीयंतां॥ गोत्राःपितृपितामहप्र
पितामहाःसपत्नीकाःनांदीमुखाःप्रीयंतां ॥ द्वितीयगोत्राःमातामहप्रमातामहवृद्धप्र
मातामहाःसपत्नीकाःनांदीमुखाःप्रीयंतां ॥ ॥ आशिषोग्रहणं ॥ गोत्रंनोवर्द्धतां ॥
वर्द्धतांवोगोत्रं ॥ दातारोनोभिवर्धंतां ॥ अभिवर्धंतांवोदातारः ॥ वेदाश्चनोभिवर्धं
तां ॥ वर्द्धतांवोवेदाः ॥ संततिर्नोभिवर्द्धतां ॥ वर्धतांवःसंततिः ॥ श्रद्धाचनोमाव्यग

२ प्रीयंतामित्यत्रयवक्षीरजलानिदद्यादितिप्रयोगरत्नगदाधरौ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मत् ॥ मा्व्यगमद्दः श्रद्धा ॥ बहुदेयंचनोस्तु ॥ अस्तुवोबहुदेयं ॥ अन्नंचनोबहुभवे
त् ॥ भवतुवोबव्हन्नं ॥ अतिथींश्चलभामहै ॥ लभंतांवोतिथयः ॥ याचितारश्चनःसं
तु ॥ संतुवोयाचितारः ॥ एताआशिषःसत्याःसंतु ॥ संत्वेताःसत्याआशिषः ॥ द
क्षिणादानं ॥ सत्यवसुसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यो नांदीमुखेभ्यःकृतस्य नांदीश्राद्ध
स्यफलप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थंद्राक्षामलकयवमूलनिष्क्रयीभूतांदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे॥ य
वमूलंआर्द्रकं॥ गोत्रेभ्यःपितृपितामहप्रपितामहेभ्यःसपत्नीकेभ्योनांदीमुखेभ्यःकृत
स्य०॥द्वितीयगोत्रेभ्योमातामहप्रमातामह वृद्धप्रमातामहेभ्यःसपत्नीकेभ्योनांदीमु
खेभ्यःकृतस्य० ॥ ॥ ततोनांदीश्राद्धंसंपन्नं ॥ सुसंपन्नं॥ वाजे वाजेतिविसृज्य ॥ ॐ
वाजेंवाजेवतवाजिनोनोधनेंषुविप्राऽअमृताऽऋतज्ञाः ॥ अस्यमध्वंःपिबतमादयंध्व

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्तृप्तायातपथिभिर्देवयानैः ॥ १ ॥ आंमावाजस्येत्यनुव्रज्यय ॥ ॐ आमावाजस्य प्रसवोनगम्यादेमेद्यावापृथिवीविश्वरूपे ॥ आमागंतांपितरामातराचामासोमोऽअ मृतत्वेनंगम्यात् ॥ १ ॥ अस्मिन्नांदीश्राद्धेन्यूनातिरिक्तोयोविधिःसउपविष्टब्राह्मणानां वचनातनांदीमुखप्रसादात्सर्वःपरिपूर्णोस्तु ॥ अस्तुपरिपूर्णः॥ ॥इतिसंस्कारभास्क रेनांदीश्राद्धं ॥ अथब्रह्माचार्यऋत्विग्वरणम्॥आचार्यत्वंयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्प तिः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रत ॥ १ ॥ ॐ बृहस्पतेऽअतियदर्योअर्हा द्युमाद्विभातिक्रतुमज्जनेषु ॥ यद्दीदयच्छवसऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणन्धेहिचित्र

१ टीप-आमश्राद्धेहिरण्यश्राद्धेचआमावाजंविसर्जयेदितिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां ॥

For Private and Personal Use Only

म् ॥ १॥ अमुकगोत्रोत्पन्नःअमुकप्रवरान्वितःअमुकशर्मायजमानोहं ॥ अमुकगोत्रो
त्पन्नंअमुकप्रवरान्वितंशुक्लयजुर्वेदांतर्गतमाध्यंदिनीयशाखाध्यायिनंअमुकशर्माणं
ब्राह्मणंअस्मिन्सग्रहमखरजोदर्शनशांत्याख्येकर्मणिआचार्यत्वेनत्वामहंवृणे॥ वृतो
स्मि॥गंधादिभिःसंपूज्य॥यथाचतुर्मुखोब्रह्मासर्वलोकपितामहः॥तथात्वंममयज्ञेस्मि
न्ब्रह्माभवद्विजोत्तम ॥१॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमम्पुरस्ताद्विशीमतःसुरुचोवेनऽआवः ॥
सबुध्न्याऽउपमाऽअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसंतश्चविवः॥ १ ॥ अस्मिन्रजोदर्शन
शांत्याख्येकर्मणिब्रह्मत्वेनत्वामहंवृणे ॥ वृतोस्मि॥वांच्छितार्थफलावाप्त्यैपूजितोसि

२ टीप- स्वनामगोत्रप्रवरान्संकीर्त्यब्राह्मणस्यच ॥ अस्मिन्यज्ञेमुकंदेवंत्वामहंऋत्विजंवृणे ॥ इत्युक्त्वा
तुफलंदद्यात्करेतत्रैवपूजनं ॥ इतिकल्पवल्ल्यां ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सुरासुरैः ॥ निर्विघ्नंक्रतुसंसिद्ध्यैत्वामहंगणपंवृणे ॥ १ ॥ ॥ ॐ गणानांत्वा० ॥ १ ॥ अ
स्मिन्रजोदर्शनशांत्याख्येकर्मणिगाणपत्येनत्वामहंवृणे ॥ वृतोस्मि ॥ कर्मणामुप
देष्टारंसर्वकर्मविदुत्तमं ॥ कर्मिणंवेदतत्वज्ञंसदस्यंत्वामहंवृणे ॥ १ ॥ ॐ सदसस्प
तिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यम् ॥ सनिम्मेधामयासिषꣳस्वाहा ॥ १ ॥ अस्मिन्रजो
दर्शनशांत्याख्येकर्मणिसदस्यत्वेनत्वामहंवृणे ॥ वृतोस्मि ॥ ततश्चतुरोष्टौवाऋत्वि
जोवृणुयात् ॥ यज्ञादिकर्मकार्येषुऋत्विक्शक्रमखेयथा ॥ तथायज्ञादिकर्मस्मि
न्ऋत्विक्त्वंमेमखेभव ॥ १ ॥ अस्मि० ऋत्विक्त्वेन त्वामहंवृणे ॥ वृतोस्मि ॥ ॥
ततःसूक्तजपार्थंऋग्वेदादीन्वृणुयात् ॥ ऋग्वेदःपद्मपत्राक्षोगायत्रःसोमदैवतः ॥ अ

१ काशीदीक्षितकृतरुद्रपद्धत्यादौगणपत्यदर्शनात् । २ सदस्यवरणं हेमाद्रिमते ॥

For Private and Personal Use Only

त्रिगोत्रस्तुविप्रेंद्रऋत्विक्त्वंमेमखेभव ॥ १ ॥ ॐ अग्निमीळेपुरोहितंयज्ञस्यदेवमृत्वि
जं ॥ होतारंरत्नधातमम् ॥१॥ अस्मिन्नरजोदर्शनशांत्याख्येकर्मणिऋत्विक्त्वेनत्वा
महंवृणे ॥ वृतोस्मि ॥ कातराक्षोयजुर्वेदस्त्रैष्टुभोब्रह्मदैवतः॥ भारद्वाजस्तुविप्रेंद्रऋत्वि
क्त्वंमेमखेभव ॥ १ ॥ ॐ इषेत्वोर्जेत्वावायवस्थदेवोवः सविताप्रार्प्पयतुश्रेष्ठतमायक
र्म्मणऽआप्यायध्वमघ्न्याऽइन्द्रायभागम्प्रजावतीरनमीवाऽअयक्ष्मामावस्तेनऽई
शतमाघशंसोध्रुवाऽअस्मिन्गोपतौस्यातबह्वीर्यजमानस्यपशून्पाहि ॥१॥अस्मि
न्नरजो०वृणे ॥ वृतोस्मि ॥ सामवेदस्तुपिंगाक्षोजागतःशक्रदैवतः ॥ काश्यपेयस्तु
विप्रेंद्रऋत्विक्त्वंमेमखेभव ॥ १ ॥ ॐ अग्नआयाहिवीतयेगृणानोहव्यदातये ॥ नि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

होतासुत्सिबर्हिषि ॥ १ ॥ अस्मिन्रजो० ॥ बृहन्नेत्रोथर्ववेदोनुष्टुभोरुद्रदैवतः ॥ वै
खानसकुलोत्पन्नोऋत्विकूत्वं० ॥ १॥ ॐ शन्नोदेवीरभिष्टयऽआपोभवंतुपीतये ॥ शं
य्योरभिस्रवंतुनः ॥ १ ॥ अस्मिन्रजो० वृणे ॥ वृतोस्मि ॥ भगवन्मूर्तिसर्वज्ञसवंध
र्मभृतांवर ॥ विततेममयज्ञेस्मिञ्जपार्थेत्वामहंवृणे ॥ १ ॥ अस्मिन्रजो० रुद्रजपार्थे
त्वामहं० ॥ वृतोस्मि ॥ ऋत्विजोगंधादिभिःसंपूजयेत्॥यजमानर्त्विजःपरस्परंयज्ञ
कंकणंबध्नीयुः ॥ ॐ व्रतेनदीक्षामाप्नोतिदीक्षयाप्नोतिदक्षिणाम् ॥ दक्षिणाश्रद्धामाप्नो
तिश्रद्धयासत्यमाप्यते॥१॥ एतावद्रूपन्यज्ञस्ययद्देवैर्ब्रह्मणाकृतम्॥तदेतत्सर्वमाप्नोति
यज्ञेसौत्रामणीसुते ॥ १ ॥ अथ प्रार्थना ब्राह्मणाःसंतुमेशस्ताःपापात्पांतुसमाहिताः ॥

For Private and Personal Use Only

देवानांचैवदातारःपातारःसर्वदेहिनां ॥ १ ॥ जपयज्ञैस्तथाहोमैर्दानैश्चविविधैःपुनः ॥
देवानांचऋषीणांचतृप्त्यर्थंयाजकाःकृताः ॥ २॥ येषांदेहेस्थितावेदाःपावयंतिजगत्त्र
यम् ॥ रक्षंतुसततंतेमांजपयज्ञैर्व्यवस्थिताः ॥ ३ ॥ ब्राह्मणाजंगमंतीर्थंत्रिषुलोकेषु
विश्रुतम् ॥ तेषांवाक्योदकेनैवशुध्यंतिमलिनोजनाः ॥ ४ ॥ पावनाःसर्ववर्णानांब्रा
ह्मणा ब्रह्मरूपिणः ॥ सर्वकर्मरतानित्यं वेदशास्त्रार्थकोविदाः ॥ ५ ॥ श्रोत्रियाःसत्य
वाचश्चग्रहध्यानरताःसदा ॥ यद्वाक्यामृतसंसिक्ता ऋद्धिंयांतिनरद्रुमाः ॥ ६ ॥ अं
गीकुर्वंतुकर्मैतत्कल्पद्रुमसमाशिषः ॥ यथोक्तनियमैर्युक्तामंत्रार्थैस्थिरबुद्धयः ॥ ७ ॥
यत्कृपालोचनात्सर्वाऋद्धयोवृद्धिमाप्नुयुः ॥ अस्मिन्होमेमयापूज्याःसंतुमेनियमा
न्विताः ॥ ८ ॥ अक्रोधनाःशौचपराःसततंब्रह्मचारिणः ॥ ग्रहध्यानरतानित्यंप्रस
न्नमनसःसदा ॥ ९ ॥ अदुष्टभाषणाःसंतुमासंतुपरनिंदकाः ॥ ममापिनियमाह्येतेभ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वंतुभवतामपि ॥ १० ॥ इतिसंप्राथ्यैतान्ब्रूयाद्यथावत्क्रियतांविधिः ॥ ऋत्विजश्चय
थापूर्वंशक्रादीनांमखेभवन् ॥ ११ ॥ यूयंतथामेभवतऋत्विजोद्दिजसत्तमाः ॥ अ
स्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्चितामया ॥ १२ ॥ सुप्रसन्नैःप्रकर्तव्यंशांतिकंविधि
पूर्वकं ॥ इतिसंस्कारभास्करेब्रह्माचार्यऋत्विग्वरणम् ॥ अथदिग्रक्षणं ॥ ततआच
म्यप्रागानायम्यदेशकालौस्मृत्वा ॥ अस्मिन्सग्रहमखरजोदर्शनशांत्याख्येकर्मणि
यजमानेनवृतोहंआचार्यकर्मकरिष्ये ॥ तदंगशरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तजपंकरिष्ये इ
तिपुरुषसूक्तंषोडशर्चंजपेत ॥ ॥ ततआचार्योवामहस्तेगौरसर्षपान्लाजमिश्रितान्
गृहीत्वादिग्रक्षणंकुर्यात् ॥ तत्रमंत्राः ॥ रक्षोहणंम्वलगहनंम्वैष्णवीमिदमहन्तम्वंलग

टीप १ भूतशुद्ध्याद्युक्तं रुद्रपद्धत्यादौ ॥ पुरुषसूक्तन्यासाः क्वचिदुक्ताः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुत्किरामियम्मोनिष्ट्योयममात्योनिचखानेदमहन्तम्वलगमुत्किरामियम्मेंसमा
नोयमसमानोनिचखानेदमहन्तम्वलगमुत्किरामियम्मेसबन्धुर्य्यमसंबन्धुर्निचखा
नेदमहन्तम्वलगमुत्किरामियम्मेंसजातोयमसंजातोनिचखानोत्कृत्याङ्किरामि॥१॥
रक्षोहणोंवोवलगहनं्प्रोक्षामिवैष्णवान्रक्षोहणोवोवलगहनोवंनयामिवैष्णवान्रक्षोह
णोवोवलगहनोवंस्तृणामिवैष्णवान्रक्षोहणौवाँवलगहनाऽउपदधामिवैष्णवीरक्षोह
णौवाँवलगहनौपर्य्यूहामिवैष्णवीवैष्णवमांसिवैष्णवास्थ ॥२॥ रक्षसाम्भागोसिनिर
स्तꣳरक्षऽइदमहꣳरक्षोभितिष्ठामीदमहꣳरक्षोवंबाधऽइदमहꣳरक्षोधमन्तमोनयामि॥
घृतेनंद्यावापृथिवीप्रोर्णुवाथाँवायोवेस्तोकानामग्निराज्यंस्यवेतुस्वाहास्वाहाकृतेऽऊ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्वनंभसंमारुतङ्गच्छतम् ॥ ३ ॥ रक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिमयोहते ॥ द्रोणेसध
स्थमासदत् ॥ ४ ॥ अपसर्पंतुतेभूतायेभूताभूमिसंस्थिताः ॥ येभूताविघ्नकर्त्तारस्ते
नश्यंतुशिवाज्ञया ॥ १ ॥ अपक्रामन्तुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं॥ सर्वेषामविरोधे
नशांतिकर्मसमारभे॥२॥यदत्रसंस्थितंभूतंस्थानमाश्रित्यसर्वतः॥ स्थानंत्यक्त्वातुत
त्सर्वंयत्रस्थंतत्रगच्छतु॥३॥भूतप्रेतपिशाचाद्या अपक्रामंतुराक्षसाः॥स्थानादस्माद्व
जंत्वन्यत्स्वीकरोमिभुवंत्विमां॥४॥भूतानिराक्षसावापियत्रतिष्ठंतिकेचन॥तेसर्वेप्यप
गच्छंतुशांतिकंतुकरोम्यहं॥५॥ इतिमंत्रैरीशानादिसर्वादिक्षुविकिरेत्॥ उदकोपस्प
र्शः॥ततः पंचगव्यप्रकरणं ॥ तद्यथा ॥ गायत्र्यागोमूत्रं॥ ॐतत्सवितु० ॥१॥ गंध
द्वारामितिगोमयं ॥ ॐगंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरींसर्वभूता

For Private and Personal Use Only

नांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ २ ॥ आप्यायस्वेतिक्षीरं ॥ ॐआप्यायस्वसमेतुतेविश्व
तंःसोमवृष्ण्यम् ॥ भवावाजस्यसङ्गथे ॥ ३ ॥ दधिक्राव्णेतिदधि ॥ ॐदधिक्राव्णो०
॥ ४ ॥ तेजोसीत्याज्यं ॐतेजोसिशुक्रमस्यमृतमसिधामनामासिप्प्रियन्देवानामना
धृष्टन्देवयजनमासि ॥ ५ ॥ देवस्यत्वेतिकुशोदकं ॥ ॐदेवस्यत्वासवितुः० ॥ ६ ॥ ॐ
इतिप्रणवेनयज्ञकाष्ठेनालोडयआपोहिष्ठेतित्रिभिर्मन्त्रैः कर्मभूमियज्ञसंभारांश्वप्रोक्ष
येत् ॥ ॥ ततोयजमानहस्तप्रमाणंचतुरस्रंचतुरंगुलोन्नतंस्थंडिलंविरच्य तत्रभूमि
पूजनं ॥ ॐभूरसिभूमिरस्यदितिरसिविश्वधायाविश्वस्यभुवनस्यधर्त्री ॥ पृथिवी
न्यंच्छपृथिवीन्दृंहपृथिवीम्माहिंसीः ॥ ॐभू० पृथिवीकूर्मानंतदेवताभ्योनमः

For Private and Personal Use Only

इतिमंत्रेणषोडशोपचारैः संपूजयेत् ॥ अत्रविचारः ॥ समंततश्चसिद्धार्थान्क्षिपेद्र
क्षोघ्नमंत्रतः ॥ सर्वतः पंचगव्येनप्रोक्षयेद्यागमंडपं ॥ आपोहिष्ठातृचेनैव ततः स्व
स्त्ययनं जपेदितिशांतिसारे॥ एतेसंस्काराः भूशुद्ध्यर्थंइतिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां ॥
धृत्वांगुष्ठकनिष्ठाभ्यांमूलैः साग्रैः कुशत्रयं ॥ तदग्रैस्तस्यरजसांपूर्वस्यामपसर्पणं ॥
कृमिकीटपतंगाद्याविचरंतिमहीतले ॥ तेषांसंरक्षणार्थायपरिसमूहनमुच्यतइतिकु
शकंडिकायां ॥ रुग्णावृद्धाप्रसूताचवंध्यासंधिन्यमेध्यभुक् ॥ मृतवत्साचनैतासां
ग्राह्यंमूत्रंशकृत्पयइतिकल्पवल्ल्यां ॥ पुराइंद्रेणवज्रेण हतोवृत्रोमहासुरः॥ व्यापि
तामेदसापृथ्वीतदर्थंमुपलेपनंइतिकुशकंडिकायां ॥ रेखात्रयमुदक्संस्थंप्रागग्रंस्थं
डिलावधि ॥ अथवैततप्रकुर्वीतद्वादशांगुलमायतं इतिकल्पवल्ल्यां ॥ ॥ उल्लेखनं
ततः कुर्यादस्थिकंटकमेवच ॥ तेषामुद्धरणार्थायउल्लेखः कथितोबुधैः ॥ अंगुष्ठो

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पकनिष्ठाभ्यामग्निकार्यंतथोत्करं ॥ रेखाभ्यः समुपादायारत्निमात्रेनिधापयेदिति कल्पवल्ल्यां ॥ येभ्रमंतिपिशाचाद्याअंतरिक्षनिवासिनः ॥ तेषांप्रहरणार्थायसमुद्भः कथितोबुधैः ॥ इतिकुशकंडिकायां ॥ ॥ अवोक्षणंतुकर्तव्यमुत्तानेनैवमुष्टिना ॥ तद्वदभ्युक्षणं चैवकर्त्तव्यंन्युब्ज मुष्टिना॥इतिकल्पवल्ल्यां॥आपोदेवगणाःसर्वेआपः पितृगणाः स्मृताः ॥ सर्वंतदापआदाय अभ्युक्ष्येतिपुनः पुनः ॥ संपुटेनाग्निमा नीयस्थाप्याग्नेर्दिशिकुंडतः ॥ आमक्रव्यभुजौतस्मात्त्यक्त्वाकुंडेविनिक्षिपेत् ॥श रावेभिन्नपात्रेवा कपालेचोल्मुकेतथा ॥ नाग्नेः प्रणयनंकार्यंव्याधिशोकभयावहं ॥ कपालंखर्परं ॥ उल्मुकं ज्वलदग्नेरेकदेशः ॥ कुलालचक्रघटितंमृन्मयंपात्रमा सुरं ॥ तदेवहस्तघटितंस्थाल्यादिदैविकंस्मृतं इतिकल्पवल्ल्यां॥ आनीतपात्रयोरे वप्लावनंतत्क्षणेभवेत् ॥ नोचेत्कर्तुर्मनस्तापः स्यात्संतापस्तयोरपि ॥ इतिकल्पव

For Private and Personal Use Only

ल्ल्यां ॥ ॥ ततः कृतांजलिः स्वस्तिनइतिमंत्रंपठेत् देवाआयांतु ॥ यातुधाना अ
पयांतु ॥ विष्णोदेवयजनंरक्षस्व ॥ ॥ तत्रस्थंडिलेपंचभूसंस्कारान्कृत्वा ॥ मूल
धृतैः ईशानीमारभ्यभ्रमितैः प्रतीचीमारभ्यप्राक्संस्थैः निःसारितैः त्रिभिर्दर्भैः
त्रिःपरिसमुह्य ॥ गोमयेनोपलिप्यखादिरकीलेनोल्लिख्य ॥ प्रतीचीमारभ्यप्रा
गंतंत्रिरूर्ध्वरेषाकरणंयाम्यतउदक्संस्थाप्रादेशपरिमिता ॥ अनामिकांगुष्ठेनोल्लि
खितपांसूनांमृदमृत्धृत्योर्ध्वंप्रक्षिप्य ॥ उदकेनाभ्युक्ष्यन्युब्जपाणिना ॥ कांस्यपात्रे
अग्निमुपसमाधाय ॥ आनीतमग्निंस्थंडिलस्याग्नेय्यांनिधाय ॥ ॐहुंफट्इतिमंत्रेण
क्रव्यादांशंनैर्ऋत्यांदिशिपरित्यज्य ॥ ततोग्निंदूतमितिमंत्रेणात्माभिमुखमग्निंसंस्था
पयेत् ॥ ॐअग्निन्दूतंपुरोदंधेहव्यवाहमुपंब्रुवे ॥ देवाँ २ऽआसादयादिह ॥ १ ॥ अ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ग्न्यानीतपात्रेसाक्षतोदंकंनिषिच्य ॥ अग्निमुखंकृत्वाध्यायेत् ॥ ॐचत्वारिशृंगात्र
योंऽअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोऽअस्य ॥ त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्यॉ
२ ऽआविवेश ॥ १ ॥ सप्तहस्तश्चतुःशृंगः सप्तजिव्होद्विशीर्षकः ॥ त्रिपात्प्रसन्न
वदनः सुखासीनः शुचिस्मितः ॥ १ ॥ स्वाहांतुदक्षिणेपार्श्वेदेवींवामेस्वधांतथा ॥
बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तुशक्तिमन्नंस्रुचं स्रुवं ॥ २ ॥ तोमरंव्यजनंवामेघृतपात्रंचधारयन् ॥ आ
त्माभिमुखमासीनएवंरूपोहुताशनः ॥ ३ ॥ अग्नेवैश्वानरशांडिल्यगोत्रशांडिल्या
सितदेवलेतित्रिप्रवरान्वितभूमिर्मातावरुणः पितामेषध्वजप्राङ्मुखममसम्मुखोभव
॥ शांतिकेवरदनामाग्निंप्रतिष्ठाप्य ॐअग्निपुरुषायनमः इतिमंत्रेणवायव्यकोणेबहिः
अग्निंषोडशोपचारैः संपूज्य प्रार्थयेत ॥ अग्निंप्रज्वलितंवंदे जातवेदंहुताशनं ॥

For Private and Personal Use Only

हिरण्यवर्णमनलंसमृद्धंविश्वतोमुखं ॥ इत्यग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ ॥ अथऋतुशांतौवि
शेषः ॥ ततईशान्यांयाम्यमारभ्यउदक्संस्थंपंक्तिरूपेणकलशचतुष्टयस्यमहीद्यौ
रित्यादिक्रमेण स्थापनं॥ तथाचनारदसंहितायां ॥ ईशान्यांचतुरः कुंभान्स्थापये
द्विधिपूर्वकं ॥ याम्यमारभ्योदक्संस्थान्पूर्णपात्रसमन्वितान् ॥ १ ॥ सूर्यंचतत्रवि
न्यस्यइंद्राणींचपुरंदरं ॥ चतुर्थेविन्यसेद्विद्वान्प्रतिमांभुवनेश्वरीं ॥ २ ॥ इति ॥ ॥
॥ ततो महीद्यौरिति भूमिस्पृष्ट्वा ॥ ओषधयः समितियवान्क्षिप्त्वा ॥ आजिघ्र
मितिकलशंस्थापयेत् ॥ वरुणस्योत्तम्भनमितिजलंपूरयेत् ॥ त्वांगंधर्वाइतिगंधंप्र
क्षिपेत् ॥ याओषधीरितिसर्वौषधीः ॥ कांडात्कांडादितिदूर्वाः ॥ अश्वत्थेवइतिपं
चपल्लवान् ॥ स्योनापृथिवीतिसप्तमृदः ॥ आपोहिष्ठेतिपंचगव्यं ॥ याःफलिनी
रितिफलं॥ परिवाजपतिरितिपंचरत्नानि ॥ हिरण्यगर्भेतिहिरण्यं ॥ युवासुवासा

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इतिरक्तसूत्रेणावेष्ट्य ॥ पूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रंनिधाय ॥ तत्वायामीतिवरुणमावाह्यपं
चोपचारैः संपूज्यसर्वेसमुद्राइतिगंगाद्यावाहयेत ॥ ततः सुवर्णमयचतुर्मूर्तीनां क
दलीसहितानामग्न्युत्तारणपूर्वकंप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ ततः साचार्योयजमानः दे
शकालौस्मृत्वाआसांस्वर्णमयसूर्यइंद्रइंद्राणीभुवनेश्वरीकदलीमूर्तीनांघनादिदोषप
रिहारार्थंअग्न्युत्तारणपूर्वकं प्राणप्रतिष्ठांकरिष्ये॥मूर्तिंघृतेनाभ्यज्यउपरि जलधारां
कुर्यात् ॥ अभ्युत्तारणमंत्राः ॥ ॐसमुद्रस्यत्वावकयाग्नेपरिव्ययामसि ॥ पावकोऽ
अस्मभ्यंशिवोभव ॥ १ ॥ हिमस्यत्वाजरायुणाग्नेपरिव्ययामसि ॥ पावकोऽअस्म
भ्यंशिवोभव ॥ २ ॥ उपज्मन्नुपवेतसेवतरनदीष्वा ॥ अग्नेपित्तमपामसिमण्डूकी
ताभिरागहिसेमन्नोयज्ञम्पावकवर्णंशिवंकृधि ॥ ३ ॥ अपामिदंन्ययनंसमुद्र

For Private and Personal Use Only

स्यनिवेशनम् ॥ अन्यांस्तेऽअस्मत्तपन्तुहेतयंःपावकोऽअस्मभ्यंꣳशिवोभव ॥ ४ ॥
अग्नेपावकरोचिंषामन्द्रयांदेवजिह्वया ॥ आदेवान्वक्षियक्षिच ॥ ५ ॥ सनःपावक
दीदिवोग्नेदेवाँ २ इहावह ॥ उपयज्ञꣳ हविश्चनः ॥ ६ ॥ पावकयायश्चितयन्त्याकृ
पाक्षामन्रुचऽउषसोनभानुना ॥ तूर्वन्नयामन्नेतंशस्यनूरणऽआयोघृणेनततृषाणो
ऽअजरः ॥ ७ ॥ नमस्तेहरसेशोचिषेनमस्तेऽअस्त्वर्चिषे ॥ अन्यांस्तेऽअस्नत्तपंतुहे
तयंःपावकोऽअस्मभ्यंꣳशिवोभव ॥ ८ ॥ नृषदेवेडप्सुषदेवेडर्हिषदेवेडनसदेवेस्वर्वि
देवेट् ॥ ९ ॥ येदेवादेवानांयज्ञियानाꣳसंवत्सरीणमुपभागमसते ॥ अहुतादोहवि
षोयज्ञेऽअस्मिन्त्स्वयंपिबन्तुमधुनोघृतस्य ॥ ११ ॥ येदेवादेवेष्वधिदेवत्वमायन्येब्र

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ह्मणं पुरऽएतारो ऽअस्य ॥ येब्भ्योनऽऋतेपवंतेधामाकिंचननतेदिवोनपृथिव्याऽअ
धिस्नुषु॥१२॥प्राणदाऽअपानदाव्यानदावर्च्चोदावरिवोदाः॥अन्यांस्तेऽअस्मत्तपन्तु
हेतयं पावकोऽअस्मभ्यंशिवोभव ॥ १३ ॥ ॥ ततःप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ ॐ
आँ ह्रींक्रौंयंरंलंवंशंषंसंहंक्षंहंसः सोहं ॥ आसांसूर्यइंद्रइंद्राणीभुवनेश्वरीकदलीमू
र्तीनांप्राणाइहप्राणाः ॥ पुनः ॐआं ह्रींक्रौंयंरंलंवंशंषंसंहंक्षंहंसः सोहं ॥ आसांसूर्य
इंद्र० मूर्तीनांजीवाइहस्थिताः ॥ पुनः ॐ आं ह्रींक्रौंयंरंलंवंशंषंसंहंक्षंहंसः सोहं ॥
आसांसूर्यइं० मूर्तीनांसर्वेंद्रियाणिवाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिव्हाघ्राणपाणिपादपा
यूपस्थानिइहैवागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ ॐमनोजूतिर्ज्जुषता० ॥ एषवैप्र
ति० ॥ २ ॥ इतिप्रतिष्ठाप्य ॥ वृत्रस्यासीतिनेत्रोन्मीलनं ॐवृत्रस्यासिकनीनंकश्चक्षु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ह्रीँऽअंसिचक्षुम्मेंदेहि ॥ गंधादिपंचोपचारान्दत्वासंस्कारासिद्ध्येषोडशप्रणवावृत्तिं
कुर्यात् ॥ ॐ अनेनआसांसूर्यादिदेवतामूर्तीनांगर्भाधानादिषोडशसंस्कारान्संपा
दयामीतिवदेत् ॥ इतिप्राणप्रतिष्ठा ॥ अथसूर्याद्यावाहनं ॥ ॥ एह्येहिपद्मासनप
द्मपाणेसुरक्तसिंदूरसमानवर्ण ॥ सप्ताश्वरक्तांबरसूर्यशीघ्रंगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते
ॐआकृष्णेनरजंसावर्तं० १॥ ॐभूर्भुवः स्वः सूर्यइहागच्छइहतिष्ठ॥ ॐसूर्यायन
मः सूर्यआवाहयामि ॥ ॥ अथेंद्रध्यानम् ॥ एह्येहिनानाभरणप्रियेंद्रप्राचीपतेव
ज्रधरामरेश॥ ऐरावतारूढशचीसखात्रगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥ २ ॥ ॐत्रातारमिं
द्रंम० ॥ २ ॥ ॐभू० इंद्रइहा० ॥ ॥अथेंद्राणीध्यानं॥ एह्येहिदेवीश्वरिहेमवर्णेवि
शालपंकेरुहलोलनेत्रे ॥ अंभोजहस्तेशचिदिव्यरूपेगृहाणपूजांममयज्ञसिद्ध्यै ॥ ३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐइन्द्रन्दैवीतिमंत्रेण ॥ ॐइन्द्रन्दैवीर्विशोमरुतोनुवर्त्मानोभवन्यथेन्द्रन्दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानोभवन् ॥ एवमिमन्यजमानन्दैवीश्चविशोमानुषीश्चानुवर्त्मानोभवन्तु ॥ ३ ॥ ॐभू०इंद्राणिइ० ॥ अथभुवनेश्वरीध्यानम् ॥ एह्येहिदुर्गेदुरितौघनाशिनिप्रचंडदैत्यौघविनाशकारिणि ॥ उमेमहेशार्धशरीरधारिणिस्थिराभवत्वंमम यज्ञकर्मणि ॥ ४ ॥ ॐश्रीश्चंतेल० ॥ ४ ॥ ॐभू०भुवनेश्वरिइहा० भुवनेश्व०भुवनेश्वरींआवाहयामि ॥ ॥ ततआकृष्णेत्यादिचतुर्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वासर्वाएकतंत्रेणषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ सूर्यप्रार्थना ॥ नमोनमस्तेसुरसेवितायसहस्रनेत्रायसुमंडलाय ॥ सिंदूरवर्णायसुपंकजायसुवर्णवस्त्राभरणायतुभ्यं ॥ १ ॥ क्षमापनं ॥ सप्तसाप्तिसमारूढपद्महस्तसुमंगल ॥ क्षमांकुरुदयालोत्वंग्रहराजनमोस्तुते ॥ २ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ अथेंद्रप्रार्थना ॥ पुरंदरनमस्तेस्तुवज्रहस्तनमोस्तुते ॥ शचीसखनमस्तेस्तुमेघवा
हनमोस्तुते ॥ १ ॥ क्षमापनं ॥ देवराजगजारूढपुरंदरशतक्रतो ॥ शचीसखम
हाबाहोवांच्छितार्थप्रदोभव ॥ २ ॥ अथेंद्राणीप्रार्थना ॥ त्वांनमामिगजारूढां
शचींकमललोचनां ॥ सुरराजप्रियेदेविधृतसंतानमंजरीं ॥ १ ॥ क्षमापनं ॥
अंभोजहस्तेवरदेकमलायतलोचने ॥ सुरराजप्रियेदेविप्रसीदपरमेश्वरि ॥ २ ॥
अथभुवनेश्वरी प्रार्थना ॥ नमोस्तुदेव्यैसुरपूजितायैविशालपंकेरुहलोचनायै ॥ न
गाधिराजप्रियकन्यकायैनमोस्तुतस्यै हरवल्लभायै ॥ १ ॥ क्षमापनं ॥ दुर्गेदेविमहा
भागेमहादेवप्रियेनघे॥नीलोत्पलमुखेवंद्येममपीडांनिराकुरु॥ २॥ इतिप्रार्थ्यअनया
पूजया श्रीसूर्यइंद्रइंद्राणीभुवनेश्वरीदेवताःप्रीयंतां ॥ ॥ वन्हेरुत्तरतोविद्वान्कदलीं
स्थापयेच्छुभां ॥ हेम्नःपंचपलाढ्यांचपलस्यापिसुलक्षणां ॥ १ ॥ वंशपात्रेप्रतिष्ठाप्य

For Private and Personal Use Only

तंदुलानाढकोपरि ॥ कदल्यैइतिमंत्रेणपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ दद्यात्तांद्विजवर्याय स
वंदोषापनुत्तये ॥ २ ॥ ततोग्नेरुत्तरतःप्रसारितरक्तवस्त्रेवंशपात्रेआढकपरिमिततंदुल
राशिंकृत्वा तदुपरिहैमींकदलींसंस्थाप्य ॥ श्रीसूर्यदेवतायैकदल्यैनमइतिमंत्रेणषोड
शोपचारैःसंपूजयेत् ॥ दानसमयेअस्यादानंकार्यमिति ॥ ॥ ततोजपार्थंकृतवर्णो
ब्राह्मणःसूर्याद्यावाहितमूर्तिसमीपेउपविश्यकलशंस्पृष्ट्वाविभ्राडित्यनुवाकंजप्त्वा अ
प्रतिरथं श्रीसूक्तंइंद्राणीभुवनेश्वरीकलशद्वयेद्विवारं अथवारुद्रैकादशनींजपेत् ॥ इत्थं
नारदोक्तऋतुशांतिविशेषः ॥ अथग्रहमंडलदेवतास्थापनं ॥ उक्तप्रकारेणग्रहपीठं
विरचयेत् ॥ ॥ शास्त्रार्थः ॥ ग्रहनामानि ॥ स्कांदे ॥ जन्मभूर्गोत्रमग्निश्चवर्णस्था
नमुखानिच॥योऽज्ञात्वाकुरुतेशांतिंग्रहास्तेनावमानिताः ॥ १ ॥ रविःसोमोमहीपुत्रो
बुधोजीवोथभार्गवः ॥ शनैश्चरोराहुकेतू नवखेटाः प्रकीर्तिताः॥१॥वर्णाः॥ रविभौमौ

रक्तवर्णौश्वेतश्चंद्रस्तुभार्गवः ॥ बुधजीवौपीतवर्णौ कृष्णौमंदविधुंतुदौ ॥ धूम्रवर्णाः केतवश्चग्रहवर्णाःप्रकीर्तिताः ॥ प्रतिमाः ॥ रविभौमौताम्रमयौराजतौ सोमभार्गवौ ॥ बुधजीवौस्वर्णमयौलोहौमंदविधुंतुदौ ॥ केतुःकांस्योथवासीसःप्रतिमाधातवः स्मृताः ॥ ॥ मात्स्ये ॥ पद्मासनःपद्मकरःपद्मगर्भसमद्युतिः ॥ सप्ताश्वरथसंस्थश्च द्विभुजःस्यात्सदारविः ॥ १ ॥ श्वेतःश्वेतांबरधरोदशाश्वःश्वेतवाहनः ॥ गदापाणिर्द्विबाहुश्चकर्तव्योवरदःशशी ॥ २ ॥ रक्तमाल्यांबरधरःशक्तिशूलगदाधरः ॥ चतुर्मुखो मेषगमोवरदःस्याद्धरासुतः ॥ ३ ॥ पीतमाल्यांबरधरःकर्णिकारसमद्युतिः ॥ खड्गचर्म गदापाणिःसिंहस्थोवरदोबुधः ॥ ४ ॥ देवदैत्यगुरूतद्वत्पीतश्वेतौचतुर्भुजौ ॥ दंडिनौ वरदौकार्व्योसाक्षसूत्रकमंडलू ॥ ५ ॥ इंद्रनीलद्युतिःशूलीवरदोगृध्रवाहनः ॥ बाण बाणासनधरःकर्तव्योर्कसुतःसदा ॥ ६ ॥ करालवदनःखड्गचर्मशूलीवरप्रदः ॥ नी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लसिंहासनस्थश्च राहुश्चात्रप्रशस्यते ॥७॥ धूम्राद्विबाहवःसर्वेंगदिताविकृताननाः॥
गृध्रासनगतानित्यंकेतवःस्युर्वरप्रदाः ॥८॥ सर्वेकिरीटिनःकार्याग्रहालोकहिताव
हाः ॥ स्वांगुलेनोच्छ्रिताःसर्वेशतमष्टोत्तरावधि ॥९॥ देशाः॥ उत्पन्नोर्कःकलिंगेषु
यमुनायांचचंद्रमाः॥अंगारकस्त्ववंत्यांचमगधायांहिमांशुजः ॥ १॥ सैंधवेषुगुरुर्जा
तःशुक्रोभोजकटेतथा॥ शनैश्चरस्तुसौराष्ट्रेराहुर्वैराठिनापुरे ॥ अंतर्वेद्यांतथाकेतुरित्ये
ताग्रहभूमयः ॥ गोत्राणि ॥ आदित्यःकाश्यपेयस्तुआत्रेयश्चंद्रमाभवेत् ॥ भारद्वा
जोभवेद्भौमस्तथात्रेयश्चसोमजः॥गुरुश्चैवांगिरोगोत्रःशुक्रोवैभार्गवस्तथा ॥ शनिःका
श्यपएवाथराहुःपैठिनसःस्मृतः ॥ केतवोजैमिनीयाश्चग्रहगोत्राणिकीर्तयेत् ॥ सका
रेणतुवक्तव्यंगोत्रंसर्वत्रधीमता ॥ सकारःकुतुपोज्ञेयस्तस्माद्यत्नेनतंवदेत् ॥ ॥स्था
नानिस्कांदे ॥ वृत्तमंडलमादित्येचतुरस्रंनिशाकरे ॥ महीपुत्रेत्रिकोणंतुबुधेवैबाणस

For Private and Personal Use Only

न्निभं ॥ गुरौतुपट्टिशाकारंपंचकोणंतुभार्गवे ॥धनुर्निभंशनौज्ञेयंशूर्पाकारंतुराहवे॥के
तवेतुध्वजाकारंमंडलानिप्रकल्पयेत् ॥ मंडलव्यासश्चग्रहरत्नावल्यां ॥ मंडलव्या
सःकथितःसूर्यस्यद्वादशांगुलः ॥ चतुरंगुलःसोमस्यत्र्यंगुलोलोहितस्यच ॥ चतुरंगु
लःसौम्यस्यगुरोश्चैवषडंगुलः॥ नवांगुलस्तुशुक्रस्यअर्कपुत्रस्यद्व्यंगुलः ॥ द्वादशांगु
लोराहोश्चकेतोश्चैवषडंगुलइति ॥ मध्येतुभास्करंविंद्याच्छशिनंपूर्वदक्षिणे ॥ दक्षिणे
लोहितंविंद्याद्बुधंपूर्वोत्तरेपिच॥उत्तरेतुगुरुंविंद्याद्भार्गवंपूर्वतोन्यसेत् ॥ शनिंपश्चिमतः
स्थाप्यनैर्ऋत्येराहुमेवच॥ केतुंवायव्यकोणेचग्रहस्थानानिकीर्तयेत्॥दिङ्मुखानिप्र
तिष्ठाकल्पे॥शुक्रार्कौप्राङ्मुखौज्ञेयौगुरुसौम्यावुदङ्मुखौ ॥ प्रत्यङ्मुखौसोमशनीशे
षादक्षिणतोमुखाः॥एतेवैदिङ्मुखाःखेटाःस्वस्वलोकनिवासिनः॥यजमानात्माभिमु
खाःसर्वेसंस्थापयंतिच ॥ पूज्यपूजकयोर्मध्येयत्रप्राचींप्रकल्पयेत्॥ तत्रसन्मुखःसं

स्थाप्यइतिन्यायोयथातथमिति ॥ मदनरत्नसंग्रहे ॥ ॥ ग्रहस्यदक्षिणेभागेस्थापये
दधिदेवताः ॥ ग्रहस्यवामपार्श्वेतुस्थाप्याःप्रत्यधिदेवताः ॥ अधिदेवतानामानि ॥
ईश्वरंचउमांचैवस्कंदंविष्णुंतथैवच ॥ ब्रह्माणंद्रंयमंचैवकालंचैवतुअष्टमं ॥ चित्रगुप्तं
तुनवमंअधिदैवतकीर्तिताः ॥ ॥ प्रत्यधिदेवतानामानि ॥ अग्निश्चैवतथाआपःपृथि
वीविष्णुरेवच ॥ इंद्रश्चैवतथैंद्राणीप्रजापतिस्तथैवच ॥ सर्पश्चैवतुब्रह्माचएताःप्रत्य
धिदेवताः ॥ ॥ संग्रहे ॥ राहुमंददिनेशानामुत्तरस्यांयथाक्रमं ॥ गणेशदुर्गावायुश्च
राहुकेत्वोश्चदक्षिणे ॥ आकाशमश्विनौदेवौस्थापयित्वाक्रमेणतु ॥ वास्तोष्पतिंक्षेत्रपा
लंस्थाप्यगुरूत्तरेषुच ॥ एताःसदैवसंस्थाप्याःकर्मसाद्गुण्यदेवताः ॥ इंद्राग्नियमनैर्ऋ
त्यावरुणोवायुरेवच ॥ कुबेरेशानावित्यष्टौप्रागादिमदिशाधिपाः ॥ ब्रह्माणंचततः ॥ ६३ ॥
स्थाप्यपूर्वेशान्योस्तुमध्यमे ॥ प्रतीचिनैर्ऋतिमध्येअनंतंस्थापयेदिति ॥ यथावर्णे

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रदेयानिवासांसिकुसुमानिच ॥ नवग्रहेभ्योदेयानिसुगंधसहितान्यपि ॥ ॥ गंधाः ॥
आदित्यभूमिपुत्रार्थदापयेद्रक्तचंदनं ॥ चंदनंसितवर्णंचप्रदद्यात्सोमभार्गवे ॥ कुं
कुमेनचसंयुक्तंचंदनंजीवसौम्ययोः॥ अगरोश्चंदनंदद्याद्राहुकेत्वर्कजेषुच॥ ॥ धूपः॥
रवेःकुंदरुकंधूपंशशिनस्तुघृताक्षताः ॥ भौमेसर्जरसंचैवअगरुंचबुधेस्मृतं ॥ सिल्ह
कंगुरवेदद्याच्छुक्रेबिल्वागरुंतथा ॥ गुग्गुलंमंदचारेतुलाक्षाराहोश्चकेतवे ॥ नैवेद्यं ॥
गुडौदनंरवेर्दद्यात्सोमायघृतपायसं ॥ लोहितायमसूरान्नंबुधायक्षीरषाष्टिकं॥ दध्यो
दनंगुरोर्दद्यात्शुक्रायचघृतौदनं ॥ मिश्रितंतिलमाषान्नंनिवेद्यंचशनैश्चरं ॥ राहोर्मा
षौदनंदद्यात्केतोश्चित्रौदनंतथा ॥ ॥ हविर्द्रव्यं ॥ तिलाज्यचरुभिर्द्रव्यंसमिधांचय
थातथं ॥ ग्रहादीनांचसर्वेषांहविर्द्रव्यमुदीरितं ॥ ॥ समिधस्तु ॥ अर्कःपलाशख

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दिरावपामार्गोंथपिप्पलः ॥ औदुंबरःशमीदूर्वाःकुशाश्चसमिधःक्रमादिति ॥ ॥ हे
माद्रौभविष्योत्तरेसंग्रहेच ॥ एकैकस्यावाहनादिपुष्पांजल्यंतपूजनं ॥ समाप्यचत
तोन्यस्यइतिकांडोनुकीर्तितः ॥ सर्वेषामेकतंत्रेणरव्यादीनांयथाविधि ॥ पूजनंतुप्र
कर्तव्यंपदार्थोनुप्रकीर्तितः ॥ गणाधिपतयेदेयात्प्रथमांतुवराहुतिं ॥ अन्यथात्विफ
लंविप्रभवतीहनसंशयः ॥ आघारावाज्यभागौतुआज्येनैवयथाक्रमं ॥ एकैकस्याहु
तिंहुत्वाअन्यहोमंततःपरं ॥ केवलंग्रहयज्ञंचसर्वशांत्यादिकेषुच॥ प्रथमोयुतहोमस्य
द्वितीयोलक्षहोमकः ॥ तृतीयःकोटिहोमःस्यात्त्रिविधोग्रहयज्ञकः ॥ अष्टोत्तरसहस्त्र
तुशतमष्टाधिकंतथा ॥ अष्टाविंशतिसंख्याकैरेकैकस्यतुहोमयेत् ॥ कोटिलक्षायुत
मखेरव्यादीनांयथाक्रमं ॥ प्रणवादिश्चतल्लिंगःस्वाहाकारांतएवच॥ जुहुयात्सर्वदेवा
नांवेद्यांयेचोपकल्पिताः ॥ ॥ नृसिंहपुराणे ॥ ततोव्याहृतिभिः पश्चाज्जुहुयाद्व्रति

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लादिकं ॥ यावत्प्रपूर्यतेसंख्यालक्षंवाकोटिरेववा ॥ वाशब्देनअयुतमपिगृण्हीया
त् ॥ तिलाःकृष्णाघृताभ्यक्ताःकिंचिद्यवसमन्विताः होमेव्याहृतिभिश्चैवसर्वस्तत्रवि
धीयतेइतिशांतिरत्ने ॥ संग्रहे ॥ कोटावधिप्रत्यधेश्चशतमष्टाधिकाहुतिः ॥ विना
यकादिदिक्पालान्ताष्टाविंशतिसंख्यया ॥ १ ॥ लक्षेअष्टाविंशतिश्चअधिप्रत्यधिके
षुच ॥ विनायकादिदिक्पालान्ताष्टाष्टसंख्ययाहुतिः ॥ २ ॥ अयुतेष्टाष्टसंख्याकैर
धिप्रत्यधिकेषुच ॥ विनायकादिदिक्पालांतानांहुत्वाचतुश्चतुः ॥ ३ ॥ केवलेअधिप्रत्य
धिहुत्वाचैवचतुश्चतुः ॥ विनायकादिदिक्पालाद्देद्वेसंख्याहुतीहुनेदिति ॥ ४ ॥ शौन
कः ॥ अंतेपूर्णाहुतिंहुत्वासमुद्रादूर्मिसूक्ततः ॥ सततामाज्यधारांतांपूर्णाहुतिमथाचरेत् ॥
मात्स्येग्निपुराणेच ॥ मूर्धानंदिवमंत्रेणावशेषघृतधारया ॥ दद्यादुत्थायपूर्णांवै
नोपविश्यकदाचन ॥ इतिकातीयानांचावश्यंशांतिमयूखे ॥ शुक्रज्योत्यनुवाकेनघृते

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नाच्छिन्नधारया॥ होमांतेसर्वकल्याणीदेयापूर्णाहुतिःसदेतिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां॥पू
र्णाहुतिरन्याज्येनस्थाल्याज्येनकदाचनेतिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां॥कारिकायां॥अन्य
दाज्यंसमानीयाधिश्रितेस्रुक्स्रुवावुभौ ॥ तौप्रतप्यचसंमार्गकुशैःसंमृज्यसिंचयेत् ॥
पुनःप्रतप्ययाम्यायांनिदध्यात्स्रुक्स्रुवौचतौ ॥ आज्यमुद्वास्यचोत्पूयावेक्ष्यापद्रव्य
निष्कृतिः ॥ चतुर्गृहीतमाज्यंतद्गृहीत्वास्रुचिमध्यतः ॥वस्त्रतांबूलपूगादिफलपुष्पसम
न्वितां ॥ अधोमुखस्रुवच्छन्नांगंधाक्षतैरलंकृतां ॥ पूर्वंदक्षिणहस्तेनपश्चाद्वामेनपाणि
ना ॥ अग्रमध्यममध्यस्थंमूलमध्यममध्यतः ॥ पाणिद्वयेनहोतव्यंपाणिरेकोनिर
र्थकः ॥ गृहीत्वाथस्रुवंकर्ताशंखसन्निभमुद्रया॥ वामस्तनांतमानीयनाभिमूलात्स्रुचं
ततः ॥ सप्ततेत्यनुवाकांतेमखेसूक्तान्विशेषतः ॥ श्रावयेत्सूक्तमाग्नेयंवैष्णवंरौद्रमैंद्र
वं ॥ महावैश्वानरंचापिचमकानिततःपठेत् ॥ समास्त्वेतिनवर्चमाग्नेयंसूक्तं ॥ वि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्णोर्नुकंवीर्याणिइतिषडर्चंवैष्णवंसूक्तं ॥ नमस्तेतिषोडशर्चंरौद्रंसूक्तं ॥ आप्यायस्वे
तिषडर्चमैंदवं ॥ महावैश्वानरं ॥ चमकंवाजश्चेत्यारभ्यसप्तविंशतिऋचां ॥ इतिका
शीदीक्षितपद्धतौ ॥ ऐशान्यामाहरेत्भस्मस्त्रुचावाथस्त्रुवेणवा॥ अंकनंकारयेत्तेनाशि
रःकंठांसकेषुचेतिशांतिकमलाकरे ॥ ततोग्रहपीठमध्येसूर्यमंडलस्याग्रेउदक्संस्थंपं
क्तिरूपेणगणपतिंदुर्गांक्षेत्रपालंचावाह्य ॥ ॥ तत्रमंत्राः ॥ ॐगणानांन्त्वा० ॥ १ ॥
ॐगणपतेइहागच्छइहतिष्ठॐगणपतयेनमःगणपतिंआवाहयामि ॥ ॐअम्बेअम्बि
केम्बालिकेनमानयतिकश्चन ॥ ससस्त्यश्वकःसुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम् ॥ २ ॥
ॐभूर्भुव०दुर्गेइ०दुर्गायै०दुर्गांआ० ॥ ॐनहिस्पशमविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुरः
एतारमग्नेः ॥ एमेनमवृधन्नमृताऽअमर्त्यम्वैश्वानरंक्षैत्रांजित्यायदेवाः ॥ ३ ॥ ॐ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भूर्भुवःस्वःक्षेत्राधिपतेइहागच्छइहातिष्ठक्षेत्राधिपतयेनमःक्षेत्राधिपातिंआ० ॥ ॥
तत्रपीठमध्ये वर्तुलेद्वादशांगुलेमंडलेप्राङ्मुखंसूर्यंरक्तपुष्पाक्षतैरावाह्य ॥ ॐआकृ
ष्णेनरजंसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतम्मर्त्यंच ॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभु
वनानिपश्यन् ॥ १ ॥ ॐभू०कालिंगदेशोद्भवकाश्यपसगोत्ररक्तवर्णभोःसूर्यइहाग
च्छइहतिष्ठॐसूर्यायनमःसूर्यंआवाहयामि ॥ ततआग्नेय्यांदिशिचतुरस्रेचतुर्विंश
त्यंगुलेमंडलेप्रत्यङ्मुखंसोमंशुक्लपुष्पाक्षतैःसह ॥ ॐ इमन्देवाऽअसपत्नठंसुवध्व
म्महतेक्षत्रायमहतेज्यैष्ठ्यायमहतेजानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय ॥ इममुमुष्यपुत्रम

१ प्रणवंत्वादितः कुर्याद्भूर्भुवःस्वस्ततः परं ॥ चतुर्थ्यानामसंयुक्तंनमस्कारांतयोजितं ॥ एवंमंत्रः
समाख्यातोग्रहपूजाविधायकः ॥ अनेनावाहनंकुर्यादनेनैवविसर्जनमितिशांतिमयूखे ॥

For Private and Personal Use Only

मुष्यैपुत्रमुस्यैविशऽएषवोमीराजासोमोस्माकंम्ब्राह्मणानाᳬराजा ॥ २ ॥ ॐ भू०
यमुनातीरोद्भवआत्रेयसगोत्रशुक्लवर्णभोसोमइहागच्छइ० ॥ ततोदक्षिणस्यांदिशि
त्रिकोणेत्र्यंगुलेसंडले दक्षिणाभिमुखंभौमंरक्तपुष्पाक्षतैःसह ॥ ॐअग्निर्म्मूर्धादिवः
ककुत्पतिःपृथिव्याऽअयम् ॥ अपाᳬरेताᳬसिजिन्वति ॥ ३ ॥ ॐ भू०अवंतिदे
शोद्भवभारद्वाजसगोत्ररक्तवर्णभोभौमइहा० ततश्चईशान्यांदिशिबाणाकारेचतुरंगु
लेमंडलेउदङ्मुखंबुधंपीतपुष्पाक्षतैःसह ॥ ॐउद्बुध्यास्वाग्नेप्रतिजागृहित्वमिष्टापुर्ते
सᳬसृजेथामयञ्च ॥ अस्मिन्त्सधस्तेऽअध्युत्तरस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसीदत ॥
॥ ४ ॥ ॐभू०मगधदेशोद्भवआत्रेयसगोत्रपीतवर्णभोबुधइ० ॥ ततःउत्तरस्यांदिशि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लंबदीर्घचतुरस्रेपट्टाकारेषडंगुलेमंडलेबृहस्पतिंपीतपुष्पाक्षतैःसह ॥ ॐबृहस्पतेऽअ
तियदर्योऽअर्हाद्युमाद्विभातिक्रतुमज्जनेषु ॥ यद्दीदयच्छवसऽऋतप्रजाततदस्मासु
द्रविणन्धेहिचित्रम् ॥ ५ ॥ ॐभू०सिंधुदेशोद्भवआंगिरसगोत्रपीतवर्णभोबृहस्पते
इ० ॥ ततःपूर्वस्यांदिशिपंचकोणेनवांगुलेमंडलेप्राङ्मुखंशुक्रंशुक्लपुष्पाक्षतैःसह॥ ॐ
अन्नात्परिस्रुतोरसम्ब्रह्मणाव्यपिबत्क्षत्रम्पयःसोमम्प्रजापतिः॥ ऋतेनसत्यमिन्द्रि
यम्विपानंशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ ६ ॥ ॐ भू०भोजक
टदेशोद्भवभार्गवसगोत्रशुक्लवर्णभोशुक्रइ० ॥ ततःपश्चिमायांदिशिधनुराकारेद्व्यंगु
लेमंडलेप्रत्यङ्मुखंशनिंकृष्णपुष्पाक्षतैःसह॥ ॐशन्नोदेवीरभिष्टयऽआपोभवन्तुपी

For Private and Personal Use Only

तये ॥ शंय्योरभिस्रवन्तुनः ॥ ७ ॥ ॐभू० सौराष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रकृष्णवर्ण
भोशनैश्चरइ० ॥ ततोनैर्ऋत्यांदिशिशूर्पाकारेद्वादशांगुलेमं० दक्षिणाभिमुखंराहुंकृ
ष्णपुष्पाक्षतैःसह ॥ ॐ कयानश्चित्रऽआभुवदूतीसदावृधःसखा ॥ कयाशचिष्ठ
यावृता ॥ ८ ॥ ॐभू० राठिनापुरोद्भवपैठिनसगोत्रकृष्णवर्णभोराहोइ० ॥ ततोवा
यव्यांदिशिध्वजाकारेषडंगुलेमंडलेदक्षिणाभिमुखंकेतुंधूम्रपुष्पाक्षतैःसह ॥ ॐकेतुं
कृण्वन्नकेतवेपेशोमर्य्याऽअपेशसे ॥ समुषद्भिरजायथाः ॥ ९ ॥ ॐभू० अंतर्वेदिस
मुद्भवजैमिनिसगोत्रधूम्रवर्णभोकेतोइ० ॥ ततोधिदेवतास्थापनंग्रहदक्षिणपार्श्वे ॥
ॐत्र्यम्बकंयजामहेसुगन्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिवबन्धनान्मृत्योर्म्मुक्षीय

मामृतात् ॥ १ ॥ सूर्यदक्षिणपार्श्वे ॥ ॐभू० ईश्वरइहागच्छइहतिष्ठईश्वरायनमः ई
श्वरंआवाहयामि ॥ एवंसर्वत्र ॥ ॐ श्रीश्चंतेलक्ष्मी० ॥ २ ॥ सोमदक्षिणपार्श्वे ॥ ॐ
भू० उमेइ० उमायै० उमांआ० ॥ ॐ यदक्रन्दःप्रथमञ्जायमानऽउद्यन्त्समुद्रादुत
वापुरीषात् ॥ श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूऽउपस्तुत्यम्महियातन्तेऽअर्वन् ॥ ३ ॥ भौ
मदक्षिणपार्श्वे ॥ ॐ भू० स्कंदइहा० स्कंदाय० स्कंदंआ० ॥ ॐ विष्णोरराटमसि
विष्णोःश्नप्त्रेस्थोविष्णोःस्यूरसिविष्णोर्ध्रुवोसि ॥ वैष्णवमसिविष्णवेत्वा ॥ ४ ॥
बुधदक्षिणपार्श्वे॥ॐ भू० विष्णोइहागच्छइहतिष्ठविष्णवे० ॥ ॐआब्रह्मन्ब्राह्मणोब्र
ह्मवर्च्चसीजायतामाराष्ट्रेराजन्यःशूरइषव्योतिव्याधीमहारथोजायतान्दोग्ध्रीधेनु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वौंढानड्वानाशुःसप्तिःपुरंन्धिर्योषाजिष्णूरथेष्ठाः ॥ सभेयोयुवास्ययजमानस्यवीरो
जायतान्निकामेनिकामेनःपर्जन्योवर्षतुफलवत्योनऽओषधयःपच्यन्ताँयोगक्षेमो
नः कल्पताम् ॥ ५ ॥ गुरुदक्षिणपार्श्वेॐभू०ब्रह्मन् इ०ब्रह्मणेन०ब्रह्माणंआ०॥ॐसु
योषांऽइन्द्रसगंणोमरुद्भिःसोमंम्पिबवृत्रहाशूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूँ १ रपमृधोनुदस्वा
थाभंयकृणुहिविश्वतोनः ॥ ६ ॥ शुक्रदक्षिणपार्श्वे ॥ ॐ भू०इंद्रइहा० इंद्राय०इंद्रं
आ० ॥ ॐ यमायत्वांगिरस्वतेपितृमतेस्वाहा ॥ स्वाहाघर्मायस्वाहाघर्म्मःपित्रे॥७॥
शनिदक्षिणपार्श्वेॐयमइ०इहाति०यमाय०यमंआ० ॥ ॐकार्षिरसिसमुद्रस्यत्वाक्षि
त्याऽउन्नयामि ॥ समापोऽअद्भिरग्मतसमोषधीभिरोषधीः ॥ ८ ॥ राहुदक्षिणपा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्वें ॥ ॐ भू० कालइ० इहति० का० कालंआ० ॥ ॐ चित्रावसोस्वस्तितेपारमंशीय ॥
केतुदक्षि० ॥ ॐ भू० चि० इ० इ० चि० चित्रगुप्तंआ० ततप्रत्यधिदे० स्थाप० ग्रहवामपा
श्वें ॐ अग्निंदूतंपुरोदंधेहव्यवाहमुपंब्रुवे॥देवा २ँआसादयादिह ॥सू० वामपा० भू० अ०
अग्निं अ० अग्निं ॥ ॐ आपोहि० ॥२॥ सोमवामपा० ॐ भू० आ० इ० इ० अद्भ्यो० आ०
आ० ॥ ॐ स्योनापृ० ॥ ३ ॥ भोमवामपाश्वें ॥ ॐ भू० पृथिवीइ० इ० पृ० पृ० पृथि
वींआवाहयामि ॐ इदंविष्णुर्विचंक्रमेत्रेधानिदंधेपदम्॥समूढमस्यपा७ंसुरेस्वाहा ॥
॥ ४॥ बुधवामपाश्वें ॐ विष्णोइहागच्छइ० वि० विष्णुंआ० ॐ त्रातारमिन्द्रमविता
रमिन्द्रंऽहवेहवेसुहवंऽशूरामिंद्रम्॥ह्वयामिशक्रम्पुरुहूतमिन्द्रं७ंस्वास्तिनोमघवांधा ॥ ६१ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्विन्द्रः ॥५॥ गुरुवामपार्श्वे ॥ ॐभू० इन्द्रइहा० इ० ई० इन्द्रं० ॐअदित्यैरास्नासीन्द्रा
ण्याऽउष्णीषः पूषासिघर्म्मायदीष्व॥६॥शुक्रवामपार्श्वेॐभू० इन्द्राणिइहा० इ० इ०
इद्राणींआ० ॥ ॐप्रजापतेनत्वदेतान्न्यन्योविश्वारूपाणिपरिताबभूव॥यत्कामास्ते
जुहुमस्तन्नोऽअस्तुवयर्ठंस्यामपतयोरयीणाम् ॥ ७ ॥ शनिवामपार्श्वे ॥ ॐभू० प्रजा
पतेइहा० इ० प्र० प्रजापतिंआ० ॥ ॐ नमोस्तुसर्पेभ्योयेकेचपृथिवीमनु ॥ येऽअन्त
रिक्षेयेदिवितेभ्यःसर्पेभ्योनमः ॥ ८ ॥ राहुवामपार्श्वेॐभू० सर्पाइ० इ० सर्पेभ्यो०
सर्पान्आ० ॥ ॐब्रह्मयज्ञानम्प्रथमम्पुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्न्या
ऽउपमाऽअस्यविष्टाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ ९ ॥ केतुवामपार्श्वे ॥ ॐभू०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ब्रह्मन् इ० ब्रह्मणेन० ब्रह्माणंआ० ॥ [1]ततोविनायकादिपंचदेवताः वास्तोष्पतिक्षेत्र
पालंचावाहयेत् ॥ ॥ ॐगणानांत्वा० ॥ १ ॥ राहोरुत्तरतः ॐभू० गणपतेइ
हा० ग० इ० गणपतिंआ० ॥ ॐअम्बेअम्बिके० ॥ २ ॥ शनेरुत्तरतः ॐ भू० दुर्गे०
इ० इह० दुर्गा० दुर्गां० ॥ ॐ आनोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरꣳ सहस्रिणीभिरुपयाहि
यज्ञम् ॥ वायोऽअस्मिन्त्सवनेमादयस्वयूयम्पातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ३ ॥ रवेरुत्तर
तः ॐभू०वायोइहा० वायवेन० वायुंआ० ॥ ॐ घृतङ्घृतपावानःपिबतवसाम्वसापा
वानःपिबतान्तरिक्षस्यहविरसिस्वाहा ॥ दिशःप्रदिशऽआदिशोविदिशऽउद्दिशोदि

१ विनायकाद्याः पंचउत्तरे स्थाप्या इति सांप्रदायिकेतिशांतिमयूखे ॥

For Private and Personal Use Only

ग्भ्यःस्वाहा ॥ ४ ॥ राहोर्दक्षिणे ॐ भू० आकाशइहा० इ० आका०आकाशं आ०॥ ॐयाचाङ्क्शामधुंमत्यश्विनासुनृतावती ॥ तयायज्ञम्मिमिक्षताम् ॥ ५ ॥ केतोर्दक्षिणे ॥ ॐ भू० अश्विनौइ० इ० अश्विभ्यां० अश्विनौआ० ॥ वस्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशोऽअनमीवोभवानः ॥ यत्वेमहेप्रतितन्नोजुषस्वशन्नोभवद्विपदेशंश्चतुष्पदे ॥ १ ॥ उत्तरे ॐ भू० वास्तोष्पतेइ० इ० वा० वास्तोष्पतिंआ० ॥ ॐ नहिस्पशम विदं० ॥ २ ॥ उत्तरेॐभूं॰ क्षेत्राधिपतेइ० इ० क्षे० क्षेत्राधिपतिंआ० ॥ इातक्रतुसाद्गुण्यदेववताः ॥ अथप्रागादितःपीठसमंताद्दिक्पालानावाहयेत् ॥ त्रातारमिन्द्रं० ॥ ॥ १ ॥ पूर्वेॐभू० इन्द्रइ०इ०इ० इंद्रंआ० ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्म्मघोनोरक्ष

---

१ मंगलोत्तरेक्षेत्रपालस्थापनमितिशांतिकमलाकरे॥क्षेत्रस्यपतिनाक्षेत्रपालंस्थाप्य भुजोत्तरे॥भुर्जोमंगलः।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तन्वश्वबन्ध्य ॥ आतातोकस्यतनयेगवामस्यनिमेषरुंरक्षमाणस्तवव्व्रते ॥ २ ॥ आग्ने
य्यां ॐ भू० अग्ने इ० इ० अग्निआ० ॐ यमायत्वांगिर० ॥ ६ ॥ दक्षिणेॐ भू० यम
इ० इ० य० यमंआ० ॥ ॐ असुंन्वन्तमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यामन्विहितस्कं
रस्य ॥ अन्यमुस्मदिच्छसातऽइत्यानमोदेविनिर्ऋतेतुभ्यंमस्तु ॥ ४ ॥ नैर्ऋत्यांॐ
भू० निर्ऋतेइ० इ० नि० निर्ऋतिंआ० ॥ ॐतत्वांयामि ॥ ५ ॥ पश्चिमेॐभू० वरुणइ०
इ० व० वरुणंआ० ॥ ॐ आनोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरंसहस्रि० ॥ ६ ॥ वायव्यां
ॐ भू०वायोइहा०इ०वा०वायुंआ० ॥ ॐ वयंसोमव्रतेतवमनस्तनूषुबिभ्रतः ॥ प्र
जावन्तःसचेमहि ॥ ७ ॥ उत्तरेसोमइहा०सो०सोमंआ० ॥ ॐ तमीशानञ्जगतस्तु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्थुषस्पतिन्धियञ्जिन्वमवंसेहूमहेवयम् ॥ पूषानोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरद
ब्धःस्वस्तये ॥ ८ ॥ ईशान्यां ॐ भू० ईश्वरइ० इ० इ० तौआवा० ॥ ॐ अस्मेरुद्रामेह
नापर्वतासोवृत्रहत्त्येभरहूतौसजोषाः ॥ यःशंसतेस्तुवतेधायिपज्रऽइन्द्रज्येष्ठाऽअ
स्माँ२अवन्तुदेवाः ॥ ९ ॥ पूर्वैशानयोर्मध्येऊर्ध्वायां ॐ भू० ब्रह्मनइहाग० इ० ब्र० ब्र
ह्माणंआ० ॥ ॐ स्योनापृथिविनो० ॥ १० ॥ निर्ऋतिपश्चिमयोर्मध्येअधःस्थायां ॐ
भू० अनंतइहागच्छइ० अनंताय० अनंतंआ० ॥ इतिक्रतुसंरक्षकदिक्पालदेवताः ॥
ॐ मनोजूतिर्जु० ॥ एषवैप्रतिष्ठेतिऋग्भ्यांआदित्यादिग्रहमंडलदेवताभ्योनमुप्राति

१ अत्रावसरेदर्पणेयच्छेषादिदेवतास्थापनमुक्तं तत्तुशिष्टैरनादृतत्वान्नात्रलिखितम् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्ठितावरदाभवत ॥ पूजामंत्रस्तु ॥ ॐ ग्रहाऽऊर्याहुतयोव्यत्तोविप्रायंमतिम् ॥ तषां
विशिप्रियाणाम्वोहमिषमूर्ग्यंठंसमंग्रभमुपयामगृहीतोसिन्द्रायत्वायुष्टंङ्गृणहाम्ये
षतेयोनिरिन्द्रायत्वाजुष्टंतमम् ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःआदित्यादिनवग्रहमंडलदेवता
भ्योनमःइतिमंत्रेणषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ आदिदेवनमस्तुभ्यंसप्तसप्तेदि
वाकर ॥ आयुरारोग्यंमेदेहिकुरुशांतिंशुभप्रदां ॥ १ ॥ रोहिणीशसुधामूर्तेसुधारूप
सुधाशन ॥ सोमसौम्योभवास्माकंसर्वारिष्टंनिवारय ॥ २ ॥ कुजकुप्रभवोपित्वंमं
गलःपरिगद्यसे ॥ अमंगलंनिहत्याशुसर्वदायच्छमंगलं ॥ ३ ॥ बुधस्त्वंबुद्धिजननो
बोध्यवान्सर्वदान्नृणां ॥ नत्वावबोधंकुरुतेसोमपुत्रनमोस्तुते ॥४॥ वेदशास्त्रार्थतत्वज्ञ
ज्ञानविज्ञानपारग ॥ विबुधार्तिहरोनित्यंदेवाचार्यनमोस्तुते ॥ ५ ॥ भार्गवोभर्गजन

॥ ७२ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नशुचिःश्रुतिविशारद ॥ हत्वाग्रहकृतान्दोषानायुरारोग्यंदेहिमे ॥ ६ ॥ कोणनीलां
जनप्रख्यंमदचेष्टाप्रसारिणं ॥ छायामार्तंडसंभूतंतंनमामिशनैश्चरं ॥ ७ ॥ महाशि
रामहावक्रोदीर्घदंष्ट्रोमहाबलः ॥ मुंडकायोर्ध्वकेशिश्चपीडांहरतुमेतमः ॥ ८ ॥ अधः
स्थार्धांगभोःकेतोपलधूमसमप्रभ ॥ रौद्ररूपनमस्तुभ्यंममपीडांनिराकुरु ॥ ९ ॥ ॥
अनयापूजयाआदित्यादिग्रहमंडलदेवताःप्रीयंतां ॥ ॥ इतिग्रहस्थापनं ॥ ॥ ततई
शान्यांग्रहसंबंधिरुद्रकलशस्थापनं ॥ महीद्यौरितिक्रमेणपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वात
त्वायामीत्यावाह्य॥ॐ असंख्यातासहस्त्राणियेरुद्राऽअधिभूम्याम् ॥तेषां९७सहस्त्रयो
जनेवधन्वानितन्मासि ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणषोडशोपचारैःसंपूज्यसर्वसमुद्राःसरितइतिगं

१ अयंरुद्रकलशःयजमानस्यस्नानार्थंइतिकमलाकरैः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गाद्यावाहयेत्॥तत्रकलशेसांगरुद्रजपः॥अनेनकलशोदकेनअभिषेकसमयेपत्न्यास
हयजमानमभिषिंचेत्॥अथकुशकंडिका॥एतस्याव्याख्याग्रहरत्नावलीकुशकंडिका
भाष्यानुसारेणलिखिता।यथा।अग्नेर्दक्षिणतःस्थापितेवारणादिपीठेउदगग्रान्त्र्यधि
कान्कुशानास्तीर्याग्नेरुत्तरतःकुशासनेब्रह्माणंपूर्वाभिमुखमासीनंयजमानःस्वयंउ
दङ्मुखमासीनोब्रह्मणोदक्षिणंहस्तंगृहीत्वाभोब्रह्मन्अत्रासनेउपविशेतिब्रूयात्॥उ
पविशामीतितेनपठितेदक्षिणपादेनाग्नेःपूर्वेणगत्वास्वासनादंगुष्ठानामिकाभ्यांकिंचि
त्तृणमादायदक्षिणापरस्यांनिरस्याग्न्यभिमुखउपविशतीतिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां॥
अग्नेरुत्तरतःप्रागग्रैःकुशैरासनद्वयंकल्पयित्वाएकमग्नेरुत्तरतःद्वितीयंतत्पश्चिमे॥वा
यव्यांश्रितंवारुणंद्वादशांगुलदीर्घंचतुरंगुलविस्तृतंचतुरंगुलखातं॥यथा॥वारुणंपा
णिमात्रंचद्वादशांगुलविस्तृतं॥पद्मपत्राकृतिर्वापिप्रोक्षणीपात्रसंस्थितिरितिकल्पव

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ल्ल्यां ॥ ॥ चमसंदक्षिणहस्तेनगृहीत्वासव्येपाणौप्रागग्रंनिधायतिष्ठन्दक्षिणहस्तोद्धृ
तपात्रजलेनात्माभिमुखंपूरयित्वापश्चिमासनेनिधायदक्षिणयानामिकयाजलमाल
भ्याग्नेरुत्तरतःप्राक्कल्पितेप्रोक्षण्यासनादुदक्प्रणीतासनेस्थापयेत् ॥ यथा ॥ प्रणीता
उत्तरेस्थाप्यावितस्त्यंतरतोग्नितः ॥ इतिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां ॥ चमसंवारुणंप्रणीता
पात्रंप्रागग्रमुत्तानंवारुणोदकेनसंपूर्य ॥ दर्भमुष्टिमादायप्रदक्षिणंप्रागादिर्बर्हिर्भिः कुं
डपरिमाणैःपरिस्तरणंनिधेयंइतिकल्पवल्ल्यां ॥ बर्हिर्दर्भमुष्टिः ॥ तच्चप्रागुदगग्रैः ॥
दक्षिणतःप्रागग्रैः ॥ प्रत्यगुदगग्रैः ॥ उत्तरतःप्रागग्रैः ॥ आसादनंतुपात्राणांप्रादेशां
तरकेबुधः ॥ अंगुलद्वयमानेनद्वंद्वंद्वंद्वांतरेन्यसेत् ॥ प्रागग्रोदग्बिलंतत्स्यादुत्तरासाद
नेग्नितः ॥ पात्रजातंप्राग्बिलंतदुदगग्रंतुपश्चिमेइतिकारिकाकारः ॥ उत्तरतश्चेदुदक्सं
स्थंअसंभवेप्राक्संस्थंपश्चिमसंस्थंउदक्संस्थमपीतिदेवयाज्ञिकः ॥ अनंतर्गर्भिणंसाग्रं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कौशंद्विदलमेवच ॥ प्रादेशमात्रंविज्ञेयंपवित्रंयत्रकुत्रचित् ॥ आज्यस्थालीकांस्य
मयीयद्वाताम्रमयीतथा ॥ प्रादेशमात्रदीर्घासागृहीतव्याऽव्रणाशुभा ॥ दृढाप्रादेश
मात्र्यूर्ध्वैतिर्यङ्नातिबृहन्मुखी ॥ मृन्मय्यौदुंबरीवापिचरुस्थालीप्रशस्यतइतिरत्नमा
लायां ॥ स्रुवसंमार्जनार्थायपंचवाथत्रयोपिवा ॥ प्रादेशमात्रान्गृण्हीयात्संमार्ग
कुशसंज्ञकान् ॥ १ ॥ उपयमनकुशाःसप्तपंचवाथत्रयोपिवेतिग्रह्ययज्ञकल्पवल्ल्यां ॥
समिल्लक्षणंपरिभाषायामुक्तं ॥ अथस्रुवलक्षणम् ॥ खादिरादेःस्रुवःकार्योहस्तमात्रप्र
माणतः ॥ अंगुष्ठपर्वखातंतात्त्रिभागंदीर्घपुष्करं ॥ १ ॥ ॥ षट्त्रिंशांगुलांस्रुचंकारये
त्खादिरादिभिः ॥ कर्दमेगोपदाकारंपुष्करंतद्वदेवहि ॥ १ ॥ पुष्कराग्रंषडंशंतुखा
तंद्व्यंगुलविस्तृतं ॥ अंगुष्ठैकंस्थूलतरेदंडेतस्यचकंकणमित्यासदन्यां ॥२॥ पूर्णपात्र
लक्षणंपरिभाषायामुक्तं ॥ एवमासादनंकृत्वापवित्रच्छेदनैःकुशैः ॥ अंगुष्ठांगुलिपर्व

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भ्यांच्छिद्यात्प्रादेशसंमितमितिकल्पवल्ल्यां॥अंगुलीरनामिकाग्रपर्व ॥ प्रादेशमात्र मुत्सार्योत्पवनंतुविधीयते॥उद्दिंगनंतुकर्तव्यमूर्ध्वमूर्ध्वप्रमाणतइतिकल्पवल्ल्यां ॥ प्रोक्षणेकारणमाहश्रुतिः॥अथपात्राणिप्रोक्षतीत्युपक्रम्यतदेवैषामत्राशुद्धस्तक्षान्योमे ध्यःकश्चित्पराहंतीतितदेवैतेषामद्भिरमेध्यंकरोतीति ॥ तक्षावर्धकिः ॥ तद्व्यतिरि क्तोन्योवृषलादिःसर्वोप्यमेध्यत्वादशुद्धः ॥ तस्यस्पर्शकृतंयदेषांपात्राणांदोषजातं तदनेनप्रोक्षणेननिवर्तयतीतिग्रहयज्ञकल्पवल्ल्यां॥ पात्राणिक्रमशःप्रोक्ष्यनिदध्या त्तामसंचरे ॥ असंचरःप्रणीताग्न्योरंतरेणप्रकीर्तितः॥स्थालंभान्निर्वपेदापमाज्यंस्था ल्यांयथार्हतः ॥ इतिकारिकायां ॥ प्रणीतमुदकंकृत्वास्थाल्यांत्रिःक्षालितान्क्षिपे त् ॥ तंडुलाननुमानेनचरुःपूर्णोयथाभवेत् ॥ दैवेत्रिःक्षालिताज्ञेयास्तंडुलाःपैतृकेसकृ त् ॥ पात्रप्रोक्षणकालेतुचैतेषांप्रोक्षणंभवेदितिकल्पवल्ल्यां॥ तत्राज्यंब्रह्माधिश्रय

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ति ॥ तदुत्तरतआचार्यश्चरुमधिश्रयतीतियुगपत् ॥ इतिकल्पवल्ल्यां ॥ कात्यानयसू
त्रेअवरोत्तरमुत्तरर्ठंहवींःषि ॥ श्रपणलक्षणंकारिकायां ॥ अन्वर्थःश्रपितःस्विन्नोह्य
दग्धोकठिनश्शुभः॥ नचातिशिथिलःपच्योनचरुश्चारसस्तथेति ॥ कारिकायां ॥ द्व
योःपर्यग्निकरणंकर्तव्यंज्वलदग्निना ॥ पर्यग्निकरणेकारणमाहश्रुतिः ॥ तंपर्यग्निक
रोत्यच्छिद्रमेवैनमेतदग्निनापरिगृण्हातिनाष्ट्रारक्षांर्ठस्यभिमुपेयुरग्निर्हिरक्षसामपहंते
तिकल्पवल्ल्यां ॥ ततः ॥ स्रुवंसंमार्जयेत्प्रांचमतःसंमार्जनैःकुशैः ॥ मूलतःपुष्करंया
वत्कुशमूलैस्तथाग्रतः ॥ अग्नावभ्युक्ष्यचपुनःप्रतप्यनिदधातितं ॥ अधोमुखंतापयि
त्वासंमृज्योर्ध्वमुखंततः ॥ अभ्युक्षणंतुप्रणीतोदकेनविशेषवचनाभावात्प्रणीतानांस
र्वार्थत्वाच्च ॥ पुनःप्रतपनंपूर्ववत् ॥ निधानंसमीपे ॥ सम्मार्गकुशानामपासनंउत्तर
तः ॥ शाखांतरेग्नौप्रासनंविहितं ॥ आहवनीयेप्रासनमेकेइतिकात्यायनः ॥ अनु

For Private and Personal Use Only

द्वासितानांपूर्वेणोद्वासितानामपरेणउत्तरतउपचारोहियज्ञइतिवचनादग्नेरुत्तरतउद्वा
सनं ॥ उद्वास्यप्रोक्षणीपश्चाद्दामगउत्तरतोग्नेःस्थापनं ॥ इतिकल्पवल्ल्यां॥ तदुद्वासित
माज्यंपवित्राभ्यामुत्पूयतदेवावेक्ष्य॥ अवेक्षणंअपद्रव्यनिरसनार्थंइतिकल्पवल्ल्यां
आज्यस्थालीताभ्यांप्रोक्षणीरुत्पुनातीतिश्रुतेः ॥ उत्पुनातिकरणेपवित्रमुदगग्रंवाम
हस्तेधृत्वातन्मूलंदक्षिणहस्तेधृत्वापवित्रकुशमध्यतउत्पुनाति ॥ उपग्रहार्थंदक्षिणह
स्तेनसव्येकुर्यात् ॥ रक्षसांतर्जनायवज्रोवाआपआपोहिकुशाःएवंपरंपरयाकुशेषुव
ज्रत्वादितिकल्पवल्ल्यां ॥ कारिकायां ॥ अधोमुखऊर्ध्वपादःप्राङ्मुखोहव्यवाहनः ॥
तिष्ठत्येवस्वभावेनआहुतिःकुत्रदीयते ॥ सपवित्रांबुहस्तेनवन्हेःकुर्यात्प्रदक्षिणां ॥
हव्यवाट्सलिलंदृष्ट्वाबिभेतिसंमुखोभवेत् ॥ तिष्ठंतीवहास्थीनीतिश्रुतेःअस्थिस्थाना
पन्नत्वात्सामिधौत्तिष्ठायाधानंइतिदेवयाज्ञिकः ॥ कारिकायां ॥ अन्वारंभेकृतेहोमे

ब्रह्मणादक्षिणेकरे ॥ बहुकाष्ठैःसमिंधीयादर्च्चिष्मंतंक्रियाक्षमम् ॥ स्रुवेणाज्यंगृहीत्वा ग्नेःप्रत्यगुत्तरदेशतः ॥ आरभ्यदिशमाग्नेयीमाज्यधारामृजुंहरेत् ॥ मनसासंस्मरे त्स्वाहायुक्तंचैवप्रजापतिं ॥ नैर्ऋतिंदिशमाश्रित्यऐशानींपूर्ववत्क्षिपेत् ॥ तत्रेंद्राय पदंस्वाहायुक्तंचोपांशुकंभवेत् ॥ स्वाहेत्याघारयेदेतावाघारावितिभाषितौ ॥ प्रा च्यौवाजुहुयादेतावृजूसंततमेवच ॥ जुहुयादग्नयेस्वाहासोमायेतितथापरां ॥ प्रथ मेशानकोणाग्रेद्वितीयाग्नेयकोणगा ॥ सुसमिद्धेथवावन्हौहोतव्येचोत्तराहुती ॥ ननुउत्तरतउपचारोयज्ञइतिशास्त्रं ॥ कथमेतेआहुतीदक्षिणसंस्थंहूयेतेइतिचेत्स त्यं ॥ आत्माभिमुखस्याग्नेर्दक्षिणवामाभिप्रायेणेत्यदोषः ॥ प्राजापत्याहुतौ उपांशुत्वकारणंहविर्यज्ञकांडेद्रष्टव्यं ॥ उपांशुलक्षणंहौत्रसूत्रे ॥ यस्मिन्मंत्राद योनविज्ञायंतेनव्यंजनंकेवलमेवोष्ठचालनंश्वासोवातदुपांशुरिति ॥ भूरादिनवसु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्विष्टकृतेचाद्यचतुष्टये ॥ अन्वारंभोभवेत्तेषुसोन्वारंभःकुशेनवै ॥ स्रुवधारणार्थंकारिका ॥ अग्रेधृत्वार्थनाशायमध्येचैवमृतप्रजा ॥ मूलेचाम्रियतेहोतास्रुवस्थानंकथंभवेत् ॥ अग्रमध्याच्चयन्मध्यंमूलमध्याच्चमध्यतः ॥ स्रुवंधारयतेविद्वान्ज्ञातव्यंचसदाबुधैः ॥ तर्जनींचबहिःकृत्वाकनिष्ठांचबहिस्तथा ॥ मध्यमानामिकांगुष्ठैःस्रुवंधारयतेद्विजः ॥ स्रुवहोमेसदात्यागःप्रोक्षणीपात्रमध्यतः ॥ पाणिहोमेत्यागोन ॥ ॥ इतिकुशकंडिकाभाष्यकारादयः ॥ ॥ अनेकस्रुवसाध्यहोमेअनेकस्रुवासादनंतेषांप्रोक्षणंचेतिसिंधुःसर्वत्रत्यागादौद्रव्यप्रक्षेपइतिगदाधरादयः ॥ उपविशतीवमाज्येतिश्रुतेःउपविश्यैवआहुतिंजुहुयात् ॥ आज्याहुतेराज्यस्थानीयत्वेनोक्तत्वादितिदेवयाज्ञिकः ॥ अग्निपूजाबहिःप्रोक्तेतिवचनाद्बहिरेवसर्वपूजनमितिकेचिदाहुः ॥ तत्रविशेषोविष्णुधर्मोत्तरे ॥ मध्येपिगंधपुष्पादीन्दद्यादग्नेर्नसंशयः ॥ बहिर्नैवेद्यमात्रं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुदातव्यमितिनिश्चयइतिशांतिमयूखे ॥ ॥ आज्येनव्याहृतीर्हुत्वाभूर्भुवःस्वरितिक्र
मात् ॥ पंचवारुणकंतद्वदंतेचैवप्रजापतिमितिकारिकायां ॥ प्राङ्महाव्याहृतिभिःस्वि
ष्टकृदन्यच्चेदाज्याद्धविरितिसूत्रं ॥ ॥ अस्यार्थः ॥ ॥ यत्रहोमेआज्यादन्यद्धविःस्या
त् ॥ अत्रहविःशब्देनचरुरेवहविः ॥ यत्रचरुःस्यात्तत्रमहाव्याहृतिभिःप्राक्स्विष्टकृ
द्भवति ॥ अन्यत्रांतेपीतिभाष्यकारः ॥ स्विष्टकृद्धोमःसर्वहोमद्रव्यैःकार्यः ॥ लक्ष
होमादौचरुशेषस्यधार्यत्वोक्तेरितिशांतिकमलाकरः ॥ ततआचार्योग्निसमीपउपवि
श्यान्वादध्यात् ॥ अथान्वाधानं ॥ यजुषामन्वाधानंगोभिलहरिहरगदाधरादि
भिर्नोक्तत्वात्स्मार्तेकर्मणिनान्वाधानंतथापिप्रयोगरत्नस्मार्तोल्लासस्मार्तगंगाधर्यादौ
अन्वाधानोक्तेःप्रचुरतरशिष्टाचारप्राप्तत्वाच्चात्राप्युच्यते ॥ ॥ देशकालौ० अस्मि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्सग्रहमखरजोदर्शनशांत्याख्येकर्मणिदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नौपूर्वेणब्रह्मणोगमनं ॥ उत्तरतःपात्रासादनं ॥ द्वेपवित्रे ॥ कांस्यमयीताम्रमयींवाआज्यस्थाली ॥ ताम्रमयीचरुस्थाली ॥ पालाश्यःसमिधः ॥ प्रांच्यावाघारौ ॥ समिद्धतमेआज्यभागौ॥ पूर्णपात्रंदक्षिणावा ॥ एतान्वैकल्पिकान्पदार्थानहंकरिष्ये ॥ अथदेवताभिध्यानं ॥ तत्रप्रजापतिंइंद्रंअग्निंसोमंएताःआज्येनप्रत्येकंएकैकयाहुत्या ॥ अत्रप्रधानं ॥ आदित्यादिनवग्रहान्अर्कादियथालाभसमिच्चरुतिलाज्यद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्येणअष्टाष्टसंख्याकाभिराहुतिभिः ॥ अधिदेवताप्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्येणचतुश्चतुःसंख्याकाभिराहुतिभिः ॥ विनाय

---

१ दर्पणेनमुख्यदेवतान्वाधानोत्तरग्रहान्वाधानमुक्तं कमलाकरादिनिबंधेषुग्रहान्वाधानोत्तरं मुख्यदेवतान्वाधानमुक्तं तदनुसारेणात्र ॥ व्याहृतिहोमः सर्वत्रोक्तः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कादिपंचदेवताःक्षेत्रपालंवास्तोष्पतिंइंद्रादिदशलोकपालांश्चतैरेवद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्र
व्येणद्वाभ्यांद्वाभ्यामाहुतिभ्यां यक्ष्ये॥ पुनरत्रप्रधानं ॥सूर्यंइंद्रंइंद्राणींभुवनेश्वरींशक
राघृतसंमिश्रपायसतिलाज्यद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्येणअष्टाविंशत्यष्टाविंशतिसंख्या
काभिराहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ न्यूनातिरिक्तार्थंघृताक्ततिलद्रव्येणसमस्तव्याहृतिभिरष्टावि
शतिसंख्याकाभिराहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ शेषेणस्विष्टकृतं ॥ अग्निंवायुंसूर्यंअग्नीवरुणौ
अग्नीवरुणौअग्निंवरुणंसवितारंविष्णुंविश्वान्देवान्मरुतःस्वर्कान्वरुणंआदित्यंअदि
तिंप्रजापतिंएताअंगप्रधानार्थादेवताआज्येनअस्मिन्सग्रहमखरजोदर्शनशांत्या
ख्येकर्मण्यहंयक्ष्ये॥ ॥दक्षिणतोब्रह्मासनास्तरणंतत्रब्रह्मोपवेशनं॥ ॥उत्तरतःप्रणी
तासनं ॥ वायव्यांद्वितीयमासनं ॥ ततोवामकरेणप्रणीताःसंगृह्यदक्षिणकरेणजलं
प्रपूर्यभूमौवायव्यासनेनिधायालभ्योत्तरतोग्नेरासनेस्थापनं ॥ बर्हिषाप्रदक्षिणमग्निं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

परिस्तीर्यवाईशानादिपूर्वाग्रैस्त्रिभिस्त्रिभिर्दर्भैःपरिस्तरणं ॥ तच्चप्रागुदगग्रैःदक्षिणतो प्रागग्रैः॥ प्रत्यगुदगग्रैः॥ उत्तरतःप्रागग्रैः॥अर्थवत्पात्रासादनं ॥ पवित्रच्छेदनादर्भा स्त्रयः ॥ पवित्रेद्वे ॥ प्रोक्षणीपात्रं ॥ आज्यस्थाली॥ चरुस्थाली॥ संमार्गकुशाःपंच उपयमनकुशाःसप्त ॥ समिधस्तिस्रः ॥ स्रुवः ॥ आज्यं ॥ तंदुलाः पूर्णपात्रेदक्षिणा वरोवा ॥ पवित्रच्छेदनैःपवित्रकरणं ॥ द्वयोःपवित्रयोरुपरिपवित्रत्रयंनिधाय ॥ द्व योर्मूलेनद्वौकुशौप्रदक्षिणीकृत्यत्रयाणांमूलाग्रेएकीकृत्यअनामिकांगुष्ठेनद्वयोरग्रंछे दयेत् ॥ द्वयोर्मूलंत्रीणिचोत्तरतःक्षिपेत्॥ प्रोक्षणीपात्रेप्रणीतोदकमासिच्यपात्रांतरे णचतुर्वारं ॥ वामकरेपवित्राग्रंदक्षिणेमूलंधृत्वामध्यतःपवित्राभ्यामुत्पवनंप्रोक्षणीपा त्रजलस्येति ॥ प्रोक्षणीनांसव्यहस्तेकरणम्॥ दक्षिणहस्तमुत्तानंकृत्वामध्यमानामि कांगुल्योर्मध्यपर्वभ्यामपामुद्दिंगनं ॥ प्रणीतोदकेनप्रोक्षणीनांप्रोक्षणं ॥ प्रोक्षण्युद

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

केनआज्यस्थाल्याःप्रोक्षणं ॥ चरुस्थाल्याःप्रोक्षणं ॥ संमार्गकुशानांप्रोक्षणं ॥ उप
यमनकुशानांप्रोक्षणं॥ समिधानांप्रोक्षणं ॥ स्त्रुवस्यप्रोक्षणं ॥ आज्यस्यप्रोक्षणं ॥ तंडु
लानांप्रोक्षणं ॥ पूर्णपात्रस्यप्रोक्षणं ॥ प्रणीताभ्योर्मध्येअसंचरेप्रोक्षणीनिधानं ॥ आ
ज्यस्थाल्यामाज्यनिर्वापः ॥ सपवित्रकेचरुपात्रेप्रणीतोदकमासिच्यक्षालिततंदुल
प्रक्षेपः ॥ ब्रह्मणोदक्षिणतआज्याधिश्रयणं ॥ आचार्यस्यचरोरधिश्रयणमाज्यस्यो
त्तरतः ॥ ज्वलितोल्मुकेनपर्यग्निकरणं ॥ स्त्रुवस्यप्रतपनं ॥ संमार्गकुशैःस्त्रुवस्यसं
मार्जनं ॥ अग्रैरग्रंमूलैर्मूलं ॥ प्रणीतोदकेनाभ्युक्षणं ॥ पुनःप्रतपनंदेशेनिधानं ॥ आ
ज्योद्वासनं ॥ चरोरुद्वासनं ॥ प्रत्युत्पवनवत्पवित्रेणाज्योत्पवनं ॥ अवेक्षणं ॥ अ
पद्रव्यनिरसनं ॥ प्रोक्षण्याः प्रत्युत्पवनं ॥ उपयमनकुशानादाय ॥ तिष्ठत्समिधोभ्या
धाय ॥ प्रोक्षण्युदकशेषेणसपवित्रहस्तेनाग्नेः ईशानकोणादारभ्यप्रदक्षिणवत्पर्युक्ष

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णं ॥ पवित्रयोःप्रणीतासुनिधानं ॥ दक्षिणंजान्वाच्यजुहोति ॥ तत्राघारावाज्यभा
गौचब्रह्मान्वारब्धस्त्रुवेणजुहुयात् ॥ मृगीमुद्रयाधृतस्त्रुवेणाज्यमादायप्रजापतिंमन
साध्यात्वास्वाहाकारमुच्चैः इदंप्रजापतयेउपांशुनममेत्युच्चैरुच्चारयेत् ॥ अग्नेरुत्तरभा
गे ॐ प्रजापतयेस्वाहा ॥ इदंप्रजापतयेनमम ॥ अग्नेर्दक्षिणभागे ॥ ॐ इंद्रायस्वा
हा ॥ इदमिन्द्रायनमम ॥ इत्याघारौ ॥ मध्येसमिद्धतमेवाज्यभागौ ॥ ॐ अग्नये
स्वाहा ॥ इदमग्नयेनमम ॥ ॐ सोमायस्वाहा ॥ इदंसोमायनमम ॥ ततोयजमाने
नद्रव्यत्यागः कार्यः ॥ यथाकालंप्रत्याहुतित्यागस्यकर्तुमशक्यत्वात्सर्वमेवहविर्जातं
देवताश्चमनसाध्यात्वाइदंयथादैवतमस्तुनममेतिएवंरूपंत्यागमुच्चारयेद्यजमानः ॥
तत्रच ॥ मंत्रेणोंकारपूतेनस्वाहांतेनविचक्षणः ॥ स्वाहावसानेजुहुयाद्ध्यायन्वैमंत्र
देवतां ॥ १ ॥ योनर्चिषिजुहोत्यग्नौव्यंगारिणिचमानवः ॥ मंदाग्निरामयावीचदरि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्रश्चैवजायते ॥ २ ॥ परिणामोवदानस्ययाजैश्वर्यंग्निपुष्टये ॥ तस्मात्समिद्भिर्होतव्यं
नासमिद्भिकथंचन ॥ ३ ॥ अर्कःपलाशखदिरावपामार्गोथपिप्पलः ॥ औदुंबरशमी
दूर्वाकुशाश्चसमिधःक्रमात् ॥ ४ ॥ तिलाज्यचरुपक्वंचहविर्मुख्यंप्रकीर्तितमिति ॥ ॥
इदंसंपादितंसमिच्चरुतिलाज्यादिहविर्द्रव्यंयायायक्ष्यमाणदेवतातस्यैतस्यैदेवतायैन
मम ॥ ॥ यथादैवतमस्तु ॥ ततंआदित्यादिनवग्रहान्क्रमेणपूर्वोक्तार्कादिसमिच्च
रुतिलाज्यद्रव्यैरष्टाष्टसंख्यायाहुत्वा ॥ पूर्वोक्तग्रहहोमद्रव्येणअधिप्रत्यधिदेवताश्च
तुश्चतुःसंख्ययाहुत्वा ॥ यस्यग्रहस्ययासमित्सातस्याधिदेवतायाः प्रत्यधिदेवताया
श्चयोज्या ॥ विनायकादिदिक्पालांतंक्रतुसाद्गुण्यंक्रतुसंरक्षदेवताः पलाशोदुंबरान्य

१ गणाधिपतयेदेयाप्रथमातुवराहुतिः ॥ अन्यथाविफलंविप्रभवंतीहनसंशयः ॥ इतिकमलाकरे ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तमसमिच्चरुतिलाज्यद्रव्येणाद्विद्विसंख्यायाजुहोति ॥ समिधासरलासत्वचाकनिष्ठि
काग्रवत्स्थूला द्वादशांगुलदीर्घांग्राह्या ॥ अत्रातिसृभिर्दूर्वाभिरेकाहुतिस्तथैवत्रिपत्र
कुशैरेकाहुतिः ॥ द्रवद्रव्यंस्त्रुवेणैवपाणिनाकठिनंहविरिति ॥ प्रधानंपायसंप्रोक्तंसघृ
तंचसशर्करं ॥ अष्टोत्तरंशतंचैवजुहुयात्तिलसर्पिषा ॥ ॥ इतिक्रतुशांतौनारदसं
हितायां ॥ ॥ ततः सूर्येंद्रेंद्राणीभुवनेश्वरीणांप्रीत्यर्थंतिलपायसाज्यद्रव्येणप्रत्ये
कमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिसंख्यायावाजुहुयात् ॥ ततः समस्तव्याहृतिभिस्तिला
ज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिसंख्ययावाजुहुयात् ॥ ॥ एवंहोमंसमाप्याग्नेः
स्थापितदेवतानांचोत्तरपूजनंकार्यं ॥ तत्रायंक्रमः ॥ पूजास्विष्टंनवाहुत्योबलिः पू
र्णाहुतिस्तथा ॥ संस्त्रवादिविमोकांतंहोमशेषसमापनं ॥ श्रेयः संपाद्यदानंचअभि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षेकोविसर्जनमिति ॥अद्यपू० कृतस्यकर्मणः सांगतासिद्ध्यर्थंस्थापितदेवतानांमृडा ग्नेश्चोत्तरपूजनंकरिष्ये॥ मृडाग्निस्तु ॥पूर्वंप्रज्वलितोह्यग्निर्हविर्द्रव्यबुभुंजितः॥तृप्तोनि र्धूमनिर्ज्वालोमृडाग्निः परिकीर्तितइतिग्रहरत्नावल्ल्यां॥ ॐ अग्नेनयसुपथारायेऽअ स्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान्॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठान्तेनमऽउक्ति म्विधेम ॥ १ ॥ ॐ मृडाग्नयेनमः गंधादिपंचोपचारैः संपूज्यस्थापितदेवतानामुत्त रपूजनंॐविश्वानिदेवसवितारितिमंत्रेण ॥ ॐ भू० सूर्यादिस्थापितदेवताभ्योनमः गंधादिपंचोपचारैःसंपूज्य ॥ अनयापूजयामृडाग्निंस्थापितदेवताश्चप्रीयंतां ॥ ॥

१ अग्निपूजाबहिःप्रोक्तेतिवचनात्बहिरेवसर्वपूजनमितिकेचिदाहुः॥ तत्रविशेषोविष्णुधर्मोत्तरे॥ मध्ये पिगंधपुष्पादिदत्यादग्नेर्नसंशयः ॥ बहिर्नैवेद्यमात्रंतुदातव्यइतिनिश्चयेतिशांतिमयूखे ॥

For Private and Personal Use Only

ततोहुतशेषहविर्द्रव्यंगृहीत्वाब्रह्मान्वारब्धःस्विष्टकृद्धोमंकुर्यात् ॥ ॥ ॐ अग्नयेस्वि
ष्टकृतेस्वाहा ॥ इदमग्नयेस्विष्टकृतेनमम ॥ ततोभूराद्यानवाहुतयः ॥ ॥ ॐ भूःस्वा
हा ॥ १ ॥ इदमग्नयेनमम ॥ ॐ भुवःस्वाहा ॥ २ ॥ इदंवायवेनमम ॥ ॐ स्वःस्वा
हा ॥ ३ ॥ इदंसूर्यायनमम ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोऽअवयासिसी
ष्ठाः ॥ यजिष्ठोवन्हितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषांꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ ४ ॥
इदमग्निवरुणाभ्यां० ॥ ॐ सत्वन्नोऽअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोऽअस्याऽउषसोव्युष्टौ ॥

१ प्राङ्महाव्याहृतिभिः स्विष्टकृदन्यच्चेदाज्याधविरितिसूत्रं ॥ अस्यार्थः ॥ यत्रहोमे आज्यादन्यधवि
स्यात् ॥ अत्रहविःशब्देनचरुरेवहविः ॥ यत्रचरुस्यात्तत्रमहाव्याहृतिभिःप्राक्स्विष्टकृत्भवतिअन्यत्रांतेति
भाष्यकाराः ॥ स्विष्टकृद्धोमः सर्वद्रव्यैःकार्यः॥लक्षहोमादौचरुशेषस्यधार्यत्वोक्तेति शांतिकमलाकरः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अवयक्ष्वनोवरुणठंरराणोवीहिमृडीकठंसुहवोनऽएधिस्वाहा ॥ ५ ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां० ॐ अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तिपाश्चसत्यमित्वमयाऽअसि ॥ अयानोयज्ञंवहास्ययानोधेहिभेषजठंस्वाहा ॥ ६॥ इदमग्नयेअयसेन० ॥ ॐ येतेशतंवरुणयेसहस्त्रंयज्ञियाःपाशावितताममहान्तः ॥ तेभिर्नोऽअद्यसवितोतविष्णुर्विश्वेमुञ्चंतुमरुतःस्वर्काःस्वाहा ॥ ७ ॥ इदंवरुणायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्योदेवेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्चनमम ॥ ॐ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमंद्धयमठंश्रथाय ॥ अथावयमादित्यव्रुतेतवानागसोऽअदितयेस्यामस्वाहा ॥ ८ ॥ इदंवरुणायादित्यायादितयेचन० ॥ ॐ प्रजापतयेस्वाहा ॥ ९ ॥ इदंप्रजापतयेनमम ॥ इतिनवाहुतयः ॥ ततोबलिदानं ॥ तच्चैवं ॥ ॥ अग्न्यायतनस्यसमंताद्दिक्षुविदिक्षुच ॥ दशदिक्पालानांमाषभक्तबलयो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

देयाः ॥ ॥ अद्यपू० कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंदिक्पालपूर्वकंआदित्यादिग्रह
मंडलादिस्थापितदेवताभ्योबलिदानंकरिष्ये ॥ ॥ ॐ त्रातारमिंद्रं० ॥ १ ॥ प्राच्यां
दिशिइंद्रंसांगंसपरिवारंसायुधंसशक्तिकंएभिर्गंधाद्युपचारैस्त्वामहंपूजयामि ॥ इंद्रा
यसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायइमंसदीपमाषभक्तबलिंसमर्पयामि ॥
भोइंद्रदिशंरक्षबलिंभक्षममसकुटुंबस्याभ्युदयंकुरु ॥ आयुःकर्ताक्षेमकर्ताशांतिकर्ता
पुष्टिकर्तातुष्टिकर्तानिर्विघ्नकर्तावरदोभव ॥ ॥ अनेनबलिदानेनइंद्रःप्रीयतां ॥ एवंसर्व
त्रोहः ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्नेतवंदेव० ॥ २ ॥ आग्नेय्यांदिशिअग्निंसांगं० एभिर्गंधा० अ
ग्नयेसांगायसप०भोअग्नेदिशं० आयुःकर्ता०अनेनबलि० अग्निःप्रीयतां ॥ ॐ यमाय
त्वांगि० दक्षिणस्यांदिशियमंसांगं० एभिर्गंधा० यमायसां० भोयमदिशं० आ

१ दर्पणेअहोइन्द्रगजेंद्रस्येत्यादिश्लोकाउक्ताः इदानींतनानामपाठदर्शनान्नात्रलिखिताः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

युःकर्ता० अनेनबलिदा० यमःप्रीयतां ॥ ॐ असुंन्वन्तुमयंजमानमिच्छ० ॥ ४ ॥
नैर्ऋत्यांदिशिनिर्ऋतिंसां० एभिर्गंधा० निर्ऋतयेसां० ॥ भोनिर्ऋतेदि० अनेनबलि०
निर्ऋतिःप्री० ॥ ॐ तत्वांयामि० ॥ ५ ॥ पश्चिमायांदिशिवरुणंसां० एभिर्गंधा० व
रुणायसां० भोवरुणदिशं० आयुःकर्त्ता० अनेनबलि० वरुणःप्री० ॐ आनोनि
यु० ॥ ६ ॥ वायव्यांदिशिवायुंसां० एभिर्गंधा० वायवेसां० भोवायोदिशं० ॥ अ
नेनबलिदा० वायुःप्री० ॥ ॐ वयर्ठसोमव्रु० ॥ ७ ॥ उदीच्यांदिशिसोमंसां० एभि
र्गंधा० सोमायसां० भोसोमदिशं० अनेनबलि० सोमःप्री० ॥ ॐ तमीशांनं० ॥
॥ ८ ॥ ईशान्यांदिशिईश्वरंसां० एभिर्गंधा० ॥ ईश्वरायसां० भोईश्वरदिशं० ॥ अ
नेनबलिदानेनईश्वरःप्री० ॥ पूर्वेशानयोर्मध्येऊर्ध्वायांदिशिब्रह्माणं०ॐ अस्मेरुद्रा०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ९ ॥ पूर्वैशानयोर्मध्येऊर्ध्वायांदिशिब्रह्माणंसांगं० एभिर्गंधा० ब्रह्मणेसां० भोब्रह्मन्
दि० आयुः क० अनेनबलि०ब्रह्माप्री० ॥ ॐ स्योनापृथि० ॥ १० ॥ निर्ऋतिपाश्चि
मयोर्मध्येअधःस्थायांदिशि अनंतंसांगं० एभिर्गंधा० अनंतायसां० भोअनंतदि
शं० आयुःकर्ता० अनेनब० अनंतः प्री० ॥ ॥ ततआवाहनमंत्रेणगणेशदुर्गाक्षे
त्रपालबलिदानं ॥ ततोग्रहवेदीसमीपेग्रहाणांबलिः ॥ ॐ आकृष्णेन० ॥१॥ सूर्याय
सांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायईश्वराणिरूपाधिप्रत्यधिदेवतासहिताय
इमंसदीपमाषभक्तबलिंस० ॥ भोसूर्यइमंबलिंगृहाणममसकुटुंबस्याभ्युदयंकुरु ॥
आयुःकर्त्ता क्षेमकर्ताशांतिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्तानिर्विघ्नकर्तावरदोभवअनेनबलि
दानेनसूर्यः प्री० १ ॥ ॐ इमन्देवा० ॥ २ ॥ सोमायसां० उमांबुरूपाधिप्रत्यधि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

देवतास० इमं० ॥ भोःसोमइमंब० ॥ ॐ अग्निर्मूर्द्धा० ॥ ३ ॥ भौमायसां० स्कंधभू
मिरूपाधिप्रत्यधिदेवतास० भोभौमइमंबलिंगृ० ॥ ॐ उद्बुध्यस्वा० ॥ ४ ॥ बुधा
यसांगाय० नारायणविष्णुरूपाधिप्रत्यधिदेवतास० इमंमाषभ० भोबुधइमं० अ
नेनबलि० बुधः प्री० ॥ ॐ बृहस्पते० ॥ ५ ॥ बृहस्पतयेसां० ब्रह्मेंद्ररूपाधिप्रत्य
धिदेवतासहिताय० ॥ भोबृहस्पतेइमं० अनेनबलि० बृहस्पतिः प्री० ॥ ॐ अन्ना
त्परिस्रु० ६ ॥ शुक्रायसां० इंद्रेंद्राणीरूपाधिप्रत्याधिदेव० ॥ भोःशुक्रइमंबलिं० अ
नेनबलिदा० शुक्रः प्री० ॥ ॐ शन्नोदेवी० ॥ ७ ॥ शनैश्चरायसां०यमप्रजापतिरू
पाधिप्रत्यधिदे० भोःशनैश्चरइमं०अनेनबलि० शनैश्चरः प्री० ॥ ॐ कयानश्चि० ॥
॥ ८ ॥ राहवेसां०कालसर्परूपाधिप्रत्यधिदे०भोरा०इमंबलिं०अनेन० राहुःप्री० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ केतुंकृण्वन्न ॥ १ ॥ केतवेसां॰ चित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिप्रत्यधिदेव॰ भोःके॰
इमंबलिं॰ अने॰ केतुः प्री॰ ॥ ततः क्रतुसाद्गुण्यदेवताभ्योबलिः ॥ ॐ गणानांत्त्वा
॥ १ ॥ गणपतयेसां॰ सशक्तिकायइ॰ भोगण॰ इमंब॰ आयुः अनेन॰ ॥ ॐ अ
म्बेअंबिके॰ ॥ २ ॥ दुर्गायैसांगां॰ सशक्तिका॰ भोदुर्गेइ॰ आयुः कर्त्री॰ अनेनब॰
ॐ आनोनि॰ ॥ ३ ॥ वायवेसां॰ इमं॰ भोवायोइमं॰ ॥ ॐ घृतंघृत॰ ॥ ४ ॥
आकाशायसां॰ भोआकाशइमं॰ ॥ ॐ यावाङ्कशा॰ ॥ ५ ॥ अश्विभ्यांसा॰ इमंस॰
भोअश्विनौ॰ अनेनब॰ ॥ ॐ वास्तोष्पते॰ ॥ १ ॥ वास्तोष्प॰ सां॰ इमंस॰ भो
वास्तो॰ इमंबलिं॰ अनेनब॰ ॥ ॐ नहिस्पश॰ ॥ २ ॥ क्षेत्राधिपतयेसा॰ इमंस॰
भोःक्षेत्राधिपतेइमंबलिं॰ अथ दिक्पालेभ्यएकतंत्रेणैकमेवबलिंदद्यात्॥ ॐ प्रा

For Private and Personal Use Only

च्यैदिशेस्वाहार्वाच्यैदिशेस्वाहादक्षिणायैदिशेस्वाहार्वाच्यैदिशेस्वाहाप्रतीच्यैदि
शेस्वाहार्वाच्यैदिशेस्वाहोदीच्यैदिशेस्वाहार्वाच्यैदिशेस्वाहोर्ध्वायैदिशेस्वाहार्वाच्यै
दिशेस्वाहावाच्यैदिशेस्वाहार्वाच्यैदिशेस्वाहा ॥ १ ॥ इंद्रादिदशदिक्पालेभ्यइमं
सदीपमाषभक्तबलिंस० भोभोइंद्रादिदशदिक्पालाःदिशंरक्षतबलिं० आयुःकर्त्ता
रःक्षेम० अनेनबलि० इंद्रादिदशदिक्पालाःप्री० एवंसर्वेभ्योग्रहेभ्यएकतंत्रेणैक
मेवबलिंदद्यात् ॥ ॐ ग्रहाऽऊर्जा० तमम् ॥ १ ॥ आदित्यादिनवग्रहदेवताभ्यः अ
धिप्रत्यधिदेवताविनायकादिवास्तोष्पत्तिक्षेत्रपालदेव० स० प्रीयंतां० ॥ ॥ एवंमा
तृणामेकमेवबलिंदद्यात् ॥ ॐ समख्येदे०व्या० ॥ १ ॥ गौर्यादिमातृभ्यइमंसदीपमा
षभक्तबलिं०भोभोगौर्यादिमातरइमंबलिंगृण्हीतआयुःकर्त्र्यःक्षेम० अनेनबलि० गौ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

योदिमातरःप्रीयंतां ॥ ॥ प्रधानदेवताभ्यएकतंत्रेणैकमेवबलिंदद्यात् ॥ ॥ ॐ आ
कृष्णे० ॥ १ ॥ त्रातारमिंद्र० ॥ २ ॥ अदित्यैरा० ॥ ३ ॥ श्रीश्चंतेल० ॥ ४ ॥ सू
र्येन्द्रइन्द्राणीभुवनेश्वरीदेवताभ्यइमंसदीपमाषभक्तबलिंस० ॥ भोभोःसूर्यइंद्रइंद्राणी
भुवनेश्वरीदेवताइमंबलिंगृण्हीत०ममसकुटुंब०आयुःकर्त्र्यःक्षेम०अनेनबलि०सूर्यइं
द्रइन्द्राणीभुवनेश्वरीदे०प्रीयन्तां॥अथक्षेत्रपालमहाबलिः॥एकस्मिन्वंशपात्रेकुशाना
स्तीर्यतदुपरिआहारचतुर्गुणंद्विगुणंवामाषभक्तदध्योदनंजलपात्रंचनिधायहरिद्राकुं
कुमादिपताकायुतंकृत्वा ॥ अद्यपू० सकलारिष्टशांतिपूर्वकंप्रारिप्सितस्यकर्मणः
सांगतासिद्ध्यर्थंक्षेत्रपालपूजनबलिदानंचकरिष्ये ॥ ॐ नहिस्पशु० ॥ १ ॥ इ
तिमंत्रेणक्षेत्रपालायनमःषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ ॥ ॐ नमोक्षेत्रपाल

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्त्वंभूतप्रेतगणैःसह ॥ पूजांबलिंगृहाणेमंसौम्योभवतुसर्वदा ॥ आयुरारोग्यंमेदे
हिनिर्विघ्नंकुरुसर्वदा ॥ १ ॥ ॐनमोभगवन्क्षेत्रपालचित्रतुरंगवाहनसर्वभूतप्रेत
पिशाचशाकिनीडाकिनीवेतालादिपरिवृतदध्योदनाप्रियसकलशक्तिसहितइमांपूजां
गृहाणअनयापूजयाक्षेत्रपालःप्रीयतां ॥ ततोबलिदानं ॥ ॥ क्षेत्रपालायसांगायभू
तप्रेतपिशाचशाकिनीडाकिनीवेतालादिपरिवारयुतायसायुधायसशक्तिकायसवाह
नायइमंसदीपमाषभक्तबलिंसमर्पयामि ॥ भोभोःक्षेत्रपालसर्वतोदिशंरक्षबलिंभ
क्षममसकुटुंबस्याभ्युदयंकुरुआयुःकर्ताक्षेमकर्ताशांतिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्तानिर्वि
घ्नकर्तावरदोभव ॥ अनेनबलिदानेनक्षेत्रपालःप्रीयतां ॥ अनवेक्ष्यमाणेनदुर्ब्राह्मणेन
बलिंनीत्वाचतुष्पथेनिक्षेपयेत् ॥ ॥ यस्यवेदश्चवेदीचविच्छिद्येतेत्रिपूरुषं ॥ सर्वेदु ॥ ८६ ॥
र्ब्राह्मणोज्ञेयःसर्वकर्मसुनिंदितइतिस्मृतौ ॥ ततोयजमानस्तस्यपृष्ठतोद्वारपर्यंतंगत्वा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जलंक्षिपेद्धिंकारेतिमंत्रेण॥ ॐ हिंकारायस्वाहाहिंकृतायस्वाहाक्रन्दतेस्वाहावक्रन्दा
यस्वाहाप्रोथंतेस्वाहाप्रप्रोथायस्वाहागन्धायस्वाहाघ्रातायस्वाहानिविष्टायस्वाहोपं
विष्टायस्वाहासन्दितायस्वाहावल्गंतेस्वाहासीनायस्वाहाशयानायस्वाहास्वपंते
स्वाहाजाग्रंतेस्वाहाकूजंतेस्वाहाप्रबुद्धायस्वाहाविजृम्भमाणायस्वाहाविचृत्तायस्वा
हासंहानायस्वाहोपस्थितायस्वाहायनायस्वाहाप्रायणायस्वाहा ॥ १ ॥ यज
मानः पाणिपादंप्रक्षाल्याचम्यपूर्णाहुतिंहोमंकुर्यात् ॥ ॥अद्यपू० कृतस्यकर्मणः
सांगतासिद्ध्यर्थंवसोर्द्धारासमन्वितंपूर्णाहुतिहोमंकरिष्ये ॥ ततःपात्रांतरेस्त्रुवेणचतु
र्गृहीतमाज्यंद्वादशवारंगृहीत्वापात्रोपरिसमिधंधृत्वावस्त्रफलतांबूलचंदनमाल्यादि
भिरलंकृत्यगृहीत्वापात्रंस्त्रुगुपरिनिधायधृत्वोभयपाणिभ्यांयजमानस्तिष्ठेत् ॥ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तत्रमंत्राः ॥ ॥ ॐ समुद्रादूर्म्मिमर्मधुमाँ२ऽउदारदुपा९ंशुनासमंमृतत्वमानट् ॥ घृतस्यनामगुह्यंयदस्तिजिह्वादेवानाममृतस्यनाभिः ॥ १ ॥ वयन्नामप्रब्रवामाघृतस्यास्मिन्यज्ञेधारयामानमोभिः ॥ उपब्रह्माशृणवत्सस्यमानञ्चतुःशृंगोवमीद्गौरऽएतत् ॥ २ ॥ चत्वारिशृंगात्रयोऽअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोऽअस्य ॥ त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्याँ २ ऽआविवेश ॥ ३ ॥ त्रिधाहितम्पणिभिर्गुह्यमानंगविदेवासोघृतमन्ववविन्दन् ॥ इन्द्रऽएकंसूर्यऽएकंन्यजानवेनादेकं९स्वधयानिष्टतक्षुः ॥ ४ ॥ एताऽअर्षन्तिहृद्यात्समुद्राच्छतव्रजारिपुणानावचक्षे ॥ घृतस्यधाराऽअभिचाकशीमिहिरण्ययोवेतसोमध्यऽआसाम् ॥ ५ ॥ सम्यक्स्रवन्तिसरितोन

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सप्ततेअग्नेसमिधः० ॥ १ ॥ शुक्रज्योतिश्चचित्रज्योतिश्चसत्यज्योतिश्चज्योतिष्माँश्च ॥
शुक्रश्चऽऋतपाश्चात्यंहाः ॥ २ ॥ ईदृङ्चान्यादृङ्चसदृङ्चप्रतिसदृङ्च ॥ मितश्चसम्मि
तश्चसभराः ॥ ३ ॥ ऋतश्चसत्यश्चध्रुवश्चधरुणश्च ॥ धर्त्ताचविधर्त्ताचविधारयः ॥
॥ ४ ॥ ऋतजिच्चसत्यजिच्चसेनजिच्चसुषेणश्च ॥ अन्तिमित्रश्चदूरेऽअमित्रश्चगणः ॥
॥ ५ ॥ ईदृक्षासऽएतादृक्षासऽऊषुणः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षासऽएतन ॥ मितासश्चस
म्मितासोनोऽअद्यसभरसोमरुतोयज्ञेऽअस्मिन् ॥ ६ ॥ स्वतवाँश्चप्रघासीचसान्तप
नश्चगृहमेधीच ॥ क्रीडीचशाकीचोज्जेषि ॥ ७ ॥ इन्द्रन्दैवीर्विशोमरुतोनुवर्त्मानोभ
वन्यथेन्द्रन्दैवीर्विशोमरुतोनुवर्त्मानोभवन् ॥ एवमिमंयजमानन्दैवीश्चविशोमानु

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षीश्चानुवर्त्मानोभवन्तु ॥ ८ ॥ इमꣳस्तनमूर्ज्जस्वन्तन्धयापाम्प्रपीनमग्नेसरिरस्य
मध्ये ॥ उत्सु ꣳषस्वमधुमन्तमर्वन्त्समुद्रियꣳसदनमाविशस्व ॥ ९ ॥ घृतम्मिमि
क्षेघृतमस्य० ॥ १० ॥ ॥ ब्राह्मणं ॥ ॥ अथातोवसोर्धाराञ्जुहोति ॥ अत्रैषसर्वो
ग्निःसंस्कृतःसऽएषोत्रवसुस्तुतस्मैदेवाऽएतान्धाराम्प्रागृण्हँस्तयैनमप्रीणँस्तद्यदेतस्मै
वसवऽएतान्धाराम्प्रागृण्हंस्तस्मादेनाम्वसोर्द्धारेत्याचक्षतेतयेवास्माऽअयमेतान्धा
राम्प्रगृण्हातितथैनंप्रीणाति ॥ १ ॥ यद्वेवैताम्वसोर्धाराञ्जुहोति ॥ अभिषेकऽएवा
स्यैषऽएतद्वाऽएनन्देवाः सर्वंकृत्स्नꣳसंस्कृत्याथैनमेतैःकामैरभिषिञ्चत्येतयावसो
र्द्धारयातथैनमयमेतत्सर्वंकृत्स्नꣳ संस्कृत्याथैनमेतैः कामैरभिषिंचत्येतयावसोर्द्धा ॥ ८९ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रयाज्येनपन्चगृहीतेनौदुम्बर्यास्त्रुचातस्योक्तोबन्धुः ॥ २ ॥ वैश्वानरꣳहुत्वा ॥ शि
रोवैवैश्वानरः शीर्ष्णोवाऽअन्यमद्यतेथोशीर्षतोवाऽअभिषिन्च्यमानाभिषिन्च्यतेमा
रुतान्हुत्वाप्प्राणावैमारुताःप्राणैर्वाऽअन्नमद्यतेथोप्राणेषुवाऽअभिषिन्च्यमानोभि
षिन्च्यते॥ ३ ॥ तद्वाऽअरण्येनूच्योवाग्वाऽ ॥ अरण्येनूच्योवाचोवाऽअन्नमद्य ते
थोवाचावाऽअभिषिन्च्यमानोभिषिन्च्यतेतेतदेतत्सर्वम्वसुसर्वंह्येतेकामाःसैषावसु
मयीधारायथाक्षीरसवासर्पिषोवैवमारम्भायैवेयमाज्याहुतिर्हूयतेतद्यदेषामसुमयी
धारातस्मादेनाम्वसोर्द्धारेत्याचक्षते ॥ ४ ॥ सऽआहाऽइदन्चमऽइदन्चमऽइत्यने
नचत्वाप्रीणाम्यनेनचानेनचत्वाभिषिन्चाम्यनेनचेत्येतदथोऽइदन्चमेदेहीदन्चम

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ऽइतिसायदेवैषाधाराग्निम्प्राप्नुयादथैतद्यजुःप्रतिपद्यते ॥ ५ ॥ एतद्वाऽएनन्देवाः ॥
एतन्नानेनप्रीत्यतैःकामैरभिषिन्चत्येतयावसोर्द्धारयाथैनमेतान्कामानयाचन्तते
भ्यऽइष्टःप्रीतोभिषिक्तऽएतान्कामान्प्रयच्छन्तथैवैनमेतदेतन्नानेनप्रीत्येतैःकामैर
भिषिञ्चेतयावसोर्द्धारयाथैनमेतान्कामान्याचक्षतेतस्माऽइष्टःप्रीतोभिषिक्तऽएता
न्कामान्प्रयतिद्वौद्वौकामौसंयुनक्त्यव्यवच्छेदाथयथाव्योमाकसौसयजुन्देवन्यज्ञे
नकल्पतामिति ॥ ६ ॥ एतद्वैदेवाऽअब्रुवन् ॥ केनेमान्कामान्प्रतिग्रहिष्यामऽइत्यां
त्मननेवैत्यब्रुवन्यज्ञोवैदेवानामात्मायज्ञऽउऽएवयजमानस्यसयदाहयेनकल्पतामि
त्यात्मनामेकल्पतामित्येवैतदाह॥ ७ ॥ द्वादशसुकल्पयति ॥ द्वादशमासाःसंव

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्सरः संवत्सरोऽग्निर्यावानग्निर्यावत्यस्य मात्रा तावतैवैनमेतदन्नेन प्रीणाति यथो तावतैवैन
मेतदन्नेनाभिषिञ्चति चतुर्दश सुकल्पयत्यष्टा सुकल्पयति दश सुकल्पयति त्रयोदश
सुकल्पयति ॥ ८ ॥ अथार्धेन्द्राणि जुहोति ॥ सर्वं मेतद्यदर्धेन्द्राणि सर्वेणैवैनमेतत्प्री
णाति यथो सर्वेणैवैनमेतदभिषिञ्चति ॥ ९ ॥ अथ ग्रहाञ्जुहोति ॥ यज्ञो वै ग्रहा यज्ञेनैवैनमे
तदन्नेन प्रीणाति यथो यज्ञेनैवैनमेतदन्नेनाभिषिञ्चति ॥ १० ॥ अथैतान्यक्रतूञ्जुहोति
॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मऽइत्येतैरेवैनमेतद्यज्ञक्रतुभिः प्रीणाति यथाऽएतैरेवैनमेतद्यज्ञक्रतु
भिरभिषिञ्चति ॥ ११ ॥ अथायुष्स्तोमाञ्जुहोति ॥ सहैष यज्ञऽउवाच नग्नतायावै बि
भेमीति का ते नग्नतेत्यभित एव मा परिस्तृणीयुरिति तस्मादेतदग्निमभितः परिस्तृणन्ति

For Private and Personal Use Only

तृषणायावैबिभेमीतिकातेतृप्तिरितिब्राह्मणस्यैवतृप्तमनुतृप्येयमितितस्मात्सर्ठंस्थि
तेयज्ञेब्राह्मणन्तर्प्पयीतवैब्रूयाद्यज्ञमेवैतत्तर्प्पयति॥१२॥यत्कर्मणात्यरीरिचन्यद्वान्यू
नमिहाकरम्॥अग्निर्ठंतत्स्विष्टकृद्विद्वान्स्विष्टर्ठंसुहुतंकरोतुस्वाहा॥ १३ ॥ ॥ततस्त्र्यायु
षकरणं ॥ श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांपुष्टिंश्रियंबलं ॥ तेजआयुष्यमारोग्यंदेहिमेहव्य
वाहन ॥ १ ॥ ॐ त्र्यायुषञ्जमदग्नेःकश्यपस्यत्र्यायुषम् ॥ यद्देवेषुत्र्यायुषन्तन्नोऽ
अस्तुत्र्यायुषम् ॥ भस्मनाललाटेग्रीवायांदक्षिणेर्ठंसेहृदिचत्र्यायुषमितिप्रतिमंत्रः॥
ततःसंस्रवप्राशनं ॥ पवित्राभ्यांमार्जनं ॥ अग्नौपवित्रप्रतिपत्तिः ॥ ब्रह्मणेपूर्णपात्रदा
नंप्रणीतोदकेन ॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंब्रह्मन्इदंपूर्णपात्रंसदक्षिणाकंतुभ्य

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

महंसंप्रददे ॥ प्रतिगृह्यतांइतियजमानोब्रूयात् ॥ देवस्यत्वेतिप्रतिगृण्हाति ॥ प्रणी
ताविमोकः ॥ आपःशिवेतिविमोकोदकंयजमानःस्वमूर्धानमभिषिञ्चति ॥ ॐ आ
पःशिवाःशिवतमाःशान्ताःशान्ततमास्तास्तेकृण्वन्तुभेषजं ॥ १ ॥ ॥ ततःश्रेयःसंपा
दनं ॥ तच्चैवं ॥ आचार्यादयोवरणक्रमेणस्वस्वश्रेयोदानंकुर्युः ॥ ॥ अद्येत्यादि॰कृ
तस्यसग्रहमखरजोदर्शनशांत्याख्यस्यकर्मणःयजमानायश्रेयोदानंकरिष्ये ॥ तत्रा
दौवचःप्रतिवचनं ॥ शिवाआपःसंतु ॥ संतुशिवाआपः ॥ सौमनस्यमस्तु ॥
अस्तुसौमनस्यं ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ अस्त्वक्षतमरिष्टंच ॥ यजमानहस्तेगंधा
दिदानं ॥ गंधाःपांतुसौमंगल्यंचास्तु ॥ अक्षताःपांतुआयुष्यमस्तु ॥ पुष्पाणिपांतु
सौश्रियमस्तु यत्पापंरोगंअशुभंअकल्याणंतद्दूरेप्रतिहतमस्तु॥ यच्छ्रेयस्तदस्तु॥ भ
वन्नियोगेनमयाअस्मिन्नारदोक्तसग्रहमखरजोदर्शनशांत्याख्येकर्माणियत्कृतंआचा

For Private and Personal Use Only

यत्त्वंतदुत्पन्नंश्रेयःततअमुनासाक्षतेनसजलेनपूगीफलेनतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ प्रतिगृह्य
तांप्रतिगृण्हामि ॥ तेनश्रेयसात्वंश्रेयोवान्भव ॥ भवामीतितेनवाच्यं ॥ एवमेवब्रह्मा
दयऋत्विजोवाजापकादयश्च ॥ यद्वाब्रह्मादयऋत्विजोजापकाश्चआचार्यद्वाराश्रेयो
दानंकुर्युः ॥ तद्यथा ॥ भवन्नियोगेनमयाअस्मिन्सग्रहमखरजोदर्शनशांत्याख्येक
र्मणियत्कृतंआचार्यत्वंतथाचएभिर्ब्राह्मणैःसहयत्कृतंब्रह्मत्वंगाणपत्यं सादस्यत्वं त
थाचयःकृतोहोमःयःकृतोजपःआचार्यत्वातब्रह्मत्वातगाणपत्यात सादस्यात् होमा
तजपातयदुत्पन्नंश्रेयःततअमुनासाक्षतेनसजलेनपूगीफलेनतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ ते
नश्रेयसात्वंश्रेयोवान्भव॥भवामीतितेनवाच्यं॥ततआचार्यादीनांगंधवस्त्रालंकारादि
भिर्यथाविभवंपूजनंकार्यं ॥ दानानिच ॥ स्वर्णगोभूतिलान्दद्यात्सर्वदोषापनुत्तयेइ
ति ॥ ॥ तत्रस्वर्णदानमंत्रः ॥ हिरण्यगर्भसंभूतंसौवर्णंपीततैजसं ॥ तस्यदानेनदेवे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शसर्वदोषान्निवारय ॥ १॥ इदंयथाशक्तिस्वर्णंवातान्निष्क्र० अमुकशर्म० नममेति॥
गोदानमंत्रः॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरादेवप्रीयताम
नयागवा ॥ इमांगांवागोनिष्क्रयीभूतरजतमुद्राद्रव्यंरजोदर्शनशांतिसांगतासिद्ध्य
र्थंआचार्यायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ नममेति ॥ भूमिदानमंत्रः ॥ सर्वभूताश्रयाभूमिर्वरा
हेणसमुत्धृता॥अनंतसस्यफलदाअतःशांतिंप्रयच्छमे॥ इदंभूमिदानंवातन्निष्क्रयीभू
तयथाशक्तिरजतमुद्राद्रव्यंरजोद०सिद्ध्यर्थंअमुकशर्मणेब्रा० संप्रददे॥ नममेति ॥
तिलपात्रदानमंत्रः ॥ तिलाःकाश्यपसंभूतास्तिलाःपापहराःस्मृताः॥ तिलपात्रप्रदाने
नसर्वदोषोविनश्यतु ॥ इदंतिलपात्रंवातन्निष्क्र० अमुक० नममेति ॥ ॥ ततोहेम
कदलीदानं ॥ तत्रमंत्रः ॥ सुपत्रेसुभगेदेवीरंभेभास्करवल्लभे ॥ रक्षमांरजसोदोषा
दुष्टस्यास्यविगर्हितात् ॥ १ ॥ दानेनानेनमेदेवःसविताविश्वतोमुखः ॥ प्रीतोभवतु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मेसद्योदोषंहरतुदुष्करं ॥ अनेनस्वर्णकदलीदानेनश्रीसूर्यःप्रीयतां ॥ आचार्यत्वंम
हाभागसर्वदोषविनाशन ॥ दानस्यास्यप्रभावेणरजोदोषाच्चपाहिमां ॥ ॥ अथमूर्ति
दानं ॥ देवदेवजगन्नाथजगतांकारणाव्यय ॥ मनोहरनमस्तुभ्यंभास्करःप्रीयतामि
ति ॥ इमःसूर्यादिचतस्रोमूर्तयःसकलशाःसवस्त्राआचार्यायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ ॥
ततोग्रहकलशदेवताकलशानामुदकमेतस्मिन्पात्रेएकीकृत्यदूर्वापंचपल्लवैरुदङ्मुख
आचार्यस्तिष्ठन्चत्वारऋत्विजश्चसपत्नीकंयजमानंप्राङ्मुखमुपविष्टमभिषिंचेयुः ॥
॥ तत्रमंत्राः ॥ ॥ ॐ आपोहिष्ठा० ॥ १ ॥ योवंःशिव० ॥ २ ॥ तस्माऽअरं० ॥
॥ ३ ॥ आपोऽअस्मान्मातरंःशुन्धयन्तुघृतेननोघृतप्वंःपुनन्तु ॥ विश्वꣳहिरिप्रम्प्र
वहन्तुदेवीरुदिदांभ्यःशुचिरापूतऽएमि ॥ ४ ॥ इदमापःप्रवहतावद्यञ्चमलंञ्चयत् ॥

For Private and Personal Use Only

यच्चाभिदुद्रोहान्नृतन्यच्चशेपेऽअभीरुणम् ॥ आपोमातस्मादेनंसुंपवमानश्चमुञ्चतु ॥
॥ ५ ॥ स्तोकानामिन्दुम्प्रतिशूरऽइन्द्रोवृषायमाणोवृषभस्तुराषाट् ॥घृतप्रुषामनसा
मोदमानाःस्वाहादेवाऽअमृतामादयन्ताम् ॥ ६ ॥ आयात्विन्द्रोवसऽउपनऽइहस्तु
तःसधमादस्तुशूरः ॥ वावृधानस्तविषीर्यस्यपूर्वीर्द्यौर्नक्षत्रमभिभूतिपुष्यात् ॥ ७ ॥
आनऽइन्द्रोदूरादानऽआसादभिष्टकृदवसेयासदुग्रः ॥ ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुःस
ङ्गेसमत्सुतुर्वणिःपृतन्यून् ॥ ८॥ आनऽइन्द्रोहरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोवसेराधसेच॥
तिष्ठातिवज्रीमघवाविरप्सीमन्यज्ञमनुनोवाजसातौ ॥ ९ ॥ त्रातारमिन्द्र० ॥ १० ॥
इमम्मेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय ॥ त्वामवस्युराचके ॥११॥ तत्वायामि० ॥ १२॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

संस्कार- त्वन्नोऽअग्ने०॥१३॥ सत्वन्नोऽअग्ने०॥१४॥ उदुत्तमम्वरुण०॥ १५ ॥वरुणस्योत्तम्भ० भास्कर.
 ॥१६ ॥प्रातरग्निम्प्रातरिन्द्रर्ठहवामहेप्रातर्म्मित्रावरुणाप्रातरश्विना ॥ प्रातर्भगम्पूष
णम्ब्रह्मणस्पतिम्प्रातःसोमंमुतरुद्रर्ठहुवेम ॥१७॥ भगप्रणेतर्भगसत्यंराधोभगेमान्धि
यमुदवाददन्नः ॥ भगप्रणोजनयगोभिरश्वैर्भगप्रनृभिर्नृवन्तःस्याम ॥ १८॥ समुद्रायं
त्वावातायस्वाहासरितायंत्वावातायस्वाहा ॥ अनाधृष्यायंत्वावातायस्वाहाप्रतिधृ
ष्यायंत्वावातायस्वाहा ॥ अवस्यवेत्वावातायस्वाहाशिमिदायंत्वावातायस्वाहा ॥
आप्यायस्व० ॥२०॥ पञ्चनद्यःसरस्वतीमपियन्तिसस्रोतसः ॥ सरस्वतीतुपञ्चधासो
देशेभवत्सरित् ॥ २१ ॥ पुनन्तुमादेवजनाः० ॥ २२ ॥ पवित्रेणपुनीहिमाशुक्रेणदे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वदीयेत् ॥ अग्नेऽकत्वाकतुँरनु ॥ २३ ॥ यत्तेपवित्रमर्चिष्यग्नेवितंतमन्तरा ॥ ब्रह्मते
नंपुनातुमा ॥ २४ ॥ पवमानः सोऽअद्यनःपवित्रेणविचर्षणिः ॥ यःपोतासपुनातु
मा ॥ २५ ॥ उभाभ्यांन्देवसवितः पवित्रेणसवेनंच ॥ माम्पुंनीहिविश्वतः ॥ २६॥
वैश्वदेवीपुनतीदेव्यागाद्यस्यांमिमाबह्व्यस्तन्वोवीतपृष्ठाः ॥ तयामदन्तःसधमादे
षुवयᳬस्यांमपतंयोरयीणाम् ॥ २७॥चित्पतिर्म्मापुनातुवाक्पतिर्मापुनातुदेवोमांस
वितापुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणसूर्य्यस्यरश्मिभिः ॥ तस्यंतेपवित्रपतेपवित्रंपूतस्ययत्का
मःपुनेतच्छंकेयम् ॥ २८ ॥ शिरोमेश्रीर्यशोमुखन्त्विषिः केशाश्चश्मश्रूणि ॥ राजामे
प्राणोऽअमृतᳫसम्म्राट्चक्षुर्विराट्श्रोत्रम् ॥२९॥ जिह्वामेभद्रंवाङ्महोमनोमन्युःस्वरा

ङ्भामं॰॥मोदाः॰प्रमोदाऽअङ्गुलीरङ्गानिमित्रम्मेसहः॰॥३०॥बाहूमेबलमिन्द्रियर्ठहस्तौ
मेकर्म्मवीर्यम् ॥ आत्माक्षत्रमुरोमम ॥ ३१ ॥ पृष्टिर्म्मेराष्ट्रमुदरमर्ठसौग्रीवाश्चश्रो
णी ॥ उरूऽअरत्नीजानुनीविशोमेङ्गानिसर्वतः॰ ॥ ३२ ॥ नाभिर्म्मेचित्तम्विज्ञानम्पा
युर्म्मेपचितिर्भसत् ॥ आनन्दनन्दावाण्डौमेभगः॰सौभाग्यम्पसः॰ ॥ जङ्घाःभ्याम्पु
द्भ्याान्धर्म्मोस्मिविशिराजाप्रतिष्ठितः॰ ॥ ३३ ॥ पयः॰पृथि॰ ॥३४॥ देवस्यं॰ सरस्व॰
यन्त्रियें॰म्यसौ ॥ ३५ ॥ देवस्यं॰ सरस्व॰यन्त्रेणाग्नेश्चामि ॥ ३६ ॥ देवस्यं॰ अ
श्विनौभैं॰ ॥ ३७ ॥ विश्वानिदेव॰ ॥ ३८ ॥ धामच्छदग्नि॰ ॥ ३९ ॥ त्वँष्यांविष्ठ॰॥
॥ ४० ॥ अन्नपते॰ ॥ ४१ ॥ पालाशाम्भ॰ ॥ ४२ ॥ औदुम्बरं॰ ॥ ४३ ॥ नैय्यग्रो

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धपादं० ॥ ४४ ॥ आश्ववत्थं० ॥ ४५ ॥ यद्देवकुल्पाञ्जुहो० ॥ ४६ ॥ द्यौःशांतिरन्त
रिं० ॥ ४७ ॥ यतोयतस्स० ॥ ४८ ॥ ॥ अथपुराणोक्तमंत्राः ॥ ॥ सुरास्त्वामभिषिं
चंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणोविभुः ॥ १ ॥ प्रद्युम्नश्चा
निरुद्धश्चभवन्तुविजयायते ॥ आखंडलोग्निर्भगवान्यमोवैनैर्ऋतस्तथा ॥ २ ॥ वरुणः
पवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ॥ ब्रह्मणासहिताः सर्वेदिक्पालाःपांतुतेसदा ॥ ३ ॥
कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जावपुः शांतिस्तुष्टिःकांतिस्तु
मातरः ॥ ४ ॥ एतास्त्वामभिषिंचंतुदेवपत्न्यः समागताः ॥ आदित्यश्चंद्रमाभौम
बुधजीवसितार्कजाः ॥ ५ ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुःकेतुश्चतर्पिताः ॥ देवदानवगंध
र्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ६ ॥ ऋषयोमानवागावोदेवमातरएवच ॥ देवपत्न्योर्द्रुमानागा

For Private and Personal Use Only

दैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ ७ ॥ अस्त्राणिसर्वशस्त्राणिराजानोवाहनानिच ॥ औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये ॥ ८ ॥ सरितःसागराःशैलास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ एतेत्वामभिषिंचंतुसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ९ ॥ सर्वेषांवा० ॥ ४९ ॥ अमृताभिषेकोस्तु ॥ एवमभिषेकानंतरंसर्वौषधीरनुलिप्यशुद्धोदकेनस्नात्वाउभयोःस्नानवस्त्रत्यागः ॥ वस्त्राण्याचार्यायदद्यात् ॥ शुक्लमाल्यांबरधरोधृतमंगलतिलकः सपत्नीको यजमानः स्वासनेउपविश्याचम्याज्यावलोकनंकुर्यात्॥ ॐ रूपेणवोरूपमभ्यागान्तुथोवोविश्ववेदाविभंजतु ॥ ऋतस्यपथाप्रेतंचन्द्रदक्षिणाविस्वःपश्यव्यन्तरिक्षन्यतंस्वसदस्यैः ॥ १ ॥ रूपरूपम्प्रतिरूपोबभूवतदस्यरूपंप्रतिचक्षणा

१ टीप--स्नानवस्त्रमाचार्या यदद्यादितिमदनरत्ने ॥

For Private and Personal Use Only

य ॥ इन्द्रोमायाभिःपुरुरूपऽएतेयुक्ताह्यस्यहरयःशतादशोत्ययंवैहरयोयंवैदशचस
हस्राणिबहूनिचनन्तातदेतद्ब्रह्मपूर्वमनमबाह्यजमनुः सर्वानुशासनम् ॥१॥इदंआज्य
पात्रंआचार्यायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ ततोब्राह्मणभोजनसंकल्पः ॥ कृतस्यकर्मणः
सांगतासिद्ध्यर्थं आचार्यायदक्षिणांदद्यात् ॥ ऋत्विगादिभ्योयथाशक्तिदक्षिणां
दत्वा अन्येभ्योब्राह्मणेभ्योयथाशक्तिभूयसींदक्षिणांदातुमहमुत्सृजेइतिदत्वा ॥ ते
षामाशिषोगृण्हीयात् ॥ ततोदेवताग्निविसर्जनं ॥ यांतुग्रहगणाः सर्वेस्वशक्त्यापू
जितामया ॥ इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थंपुनरागमनायच ॥ १ ॥ ॐ उत्तिष्ठब्रह्मणस्प
तेदेवयन्तंस्त्वेमहे ॥ उपप्रयंन्तुमरुतंसुदानंवऽइन्द्रंप्राशूर्भवासचां ॥ १ ॥ आवाहि
तदेवताःस्वस्थानेगच्छत ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वर ॥ यत्रब्रह्मादयोदे

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वास्तत्रगच्छहुताशन ॥ १ ॥ ॐ यज्ञंयज्ञंगच्छयज्ञपतिंगच्छस्वांयोनिंगच्छस्वाहा
एषतेयज्ञोयज्ञपतेसहसूक्तवाकःसर्ववीरस्तंजुषस्वस्वाहा ॥ १ ॥ यज्ञनारायण
स्वस्थानेगच्छ ॥ मयाअमुकमासपक्षातिथ्यादियथाकालेयथादेशेयथाशक्तिद्रव्या
दिकेनयत्कृतंनारदोक्तरजोदर्शनशांत्याख्यंकर्मतत्कालहीनंभक्तिहीनंश्रद्धाहीनंब्रा
ह्मणानांवचनात् श्रीसूर्याद्यावाहितदेवताप्रसादात्सर्वंपरिपूर्णमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु
॥ अस्तुपरिपूर्णइतिब्राह्मणाब्रूयुः ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत् ॥ स्मर
णादेवतद्विष्णोःसंपूर्णस्यादितिश्रुतिः ॥ १ ॥ यस्यस्मृत्याचनामोक्त्यातपोयज्ञक्रि
यादिषु ॥ न्यूनंसंपूर्णतांयातिसद्योवंदेतमच्युतं ॥ २ ॥ ॐ विष्णवेनमोविष्णवेनमो
विष्णवेनमः ॥ ३ ॥ एवंयःकुरुतेशांतिंनारदोक्तप्रमाणतः ॥ तदनिष्टंतुसकलंसद्यए

For Private and Personal Use Only

वविनश्यतीति ॥ इतिसंस्कारभास्करेसंग्रहमखनारदोक्तरजोदर्शनशांतिप्रयोगः
॥ ॥ अथ गर्भाधानसंस्कारनिर्णयः ॥ ॥ गर्भाधानसीमंतोन्नयनेतुस्त्रीसंस्का
रत्वात्प्रतिगर्भेनावर्तेते ॥ किंतुप्रथमगर्भेएवकार्ये ॥ इतिधर्मसिंधौ ॥ तत्रप्रथमर
जोदर्शनेत्रयोदशदोषाः तेषांफलानिचज्योतिःशास्त्रेउक्तानि ॥ अथप्रथमर्तौशिष्टा
चारात्कर्तव्यमाह ॥ संस्कारकौस्तुभेकश्यपः ॥ प्रथमर्तौतुपुष्पिण्याःपतिपुत्रवती
स्त्रियः ॥ अक्षतैरासनंकुर्युस्तस्मिंस्तामुपवेशयेत् ॥ हरिद्रापुष्पगंधादीन्दद्यात्तांबू
लकंस्रजं ॥ आशिषोवाचयेयुस्ताः पतिपुत्रवतीभव ॥ दीपैर्नीराजनंकुर्युःसदीपेवास
येद्गृहे ॥ ताःसर्वाःपूजयेत्पश्चाद्गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ लवणापूपमुद्गादिदद्यात्ताभ्यः
स्वशक्तितइति ॥ ॥ सर्वर्तुसाधारणविशेषमाह ॥ ॥ वसिष्ठः ॥ त्रिरात्रंरज
स्वलाऽशुचिर्भवति ॥ साज्यान्नंभुंजीयान्नाप्सुस्नायादधःशयीतनदिवास्वप्यान्ना

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भिस्पृशेन्नरज्ज्वादिस्पृशेन्नदंतान्धावयेन्नपुष्पाद्यलंकरणंनग्रहान्निरीक्षेतनाश्लीलंकिं
चिदाचरेन्ननूतनजीर्णखर्परेणजलंपिबेन्नांजलिनापिबेन्नलोहेनायसेन ॥ ताम्रेणविज्ञा
यतआहारेगोरसंवर्जयेदिति ॥ ॥ अथरजस्वलाशुद्धिप्रकारः ॥ ॥ स्मृत्यर्थ
सारे ॥ रजस्वलाषष्टिमृत्तिकाभिःशौचंकृत्वामलंप्रक्षाल्यदंतधावनपूर्वकं संगवेस
शिराः स्नायादिति ॥ ॥ अथगर्भाधानकालः ॥ पारस्करः ॥ तामुदुह्ययथर्तुप्रवे
शनं ॥ तांवधूंपूर्वोक्तविधिनाउदुह्यविवाहयित्वायथर्तुऋतावृतौप्रवेशनमभिगमनंकु
र्यादित्यर्थः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ षोडशर्तुर्निशाःस्त्रीणांतस्मिन्युग्मासुसंविशेत् ॥ ब्र
ह्मचार्येवपर्वाण्याद्याश्चतस्रश्चवर्जयेत् ॥ स्त्रीणांगर्भधारणयोग्यावस्थोपलक्षितः का
लऋतुः ॥ सचरजोदर्शनदिवसादारभ्यषोडशाहोरात्रं ॥ तस्मिन्नृतौयुग्मासुसमासु
रात्रिषु ॥ रात्रिग्रहणाद्दिवसप्रतिषेधः ॥ संविशेद्गच्छेत् ॥ पुत्रार्थं ॥ युग्मास्वितिब

For Private and Personal Use Only

हुवचनंसमुच्चयार्थमतश्चैकस्मिन्नपिऋतौअप्रतिषिद्धासुयुग्मासुसर्वासुरात्रिषुगच्छेत्
॥ एवंगच्छन्ब्रह्मचार्येवभवति ॥ अतोयत्रब्रह्मचर्यंश्राद्धादिषुचोदितंतत्रगच्छतो
पिनब्रह्मचर्यस्खलनदोषोस्ति ॥ किंचपर्वण्याद्याश्चतस्रश्चवर्जयेत्पर्वाणीतिबहुवच
नावगमादष्टमीचतुर्दश्योर्ग्रहणं ॥ अत्रसर्वासुयुग्मासुरात्रिषुगमनमावश्यकं ॥ त
च्चैकस्यांरात्रौसकृदेवकार्यं ॥ इदंचतौगमनमन्यकालेप्रतिबंधादिनाश्राद्धैका
दश्यादावपिनकार्यं ॥ यत्तुहेमाद्रौचरहस्ये ॥ दिवाजन्मदिनेचैवनकुर्यान्मैथुनंव्रती ॥
श्राद्धंदत्वाचभुक्त्वाचश्रेयोर्थीनचपर्वासुइतितदनृतुविषयं ॥ तथाचगृह्यपरिशिष्टे ॥ य
दिदिवामैथुनंव्रजेत्क्लीबाऽअल्पावीर्याऽअल्पायुषाश्चप्रसूयंते तस्मादेतद्वर्जयेदिति ॥
स्त्रीणांयौगपद्येतुऋतौगमनक्रममाह ॥ यौगपद्येतुतीर्थानांविप्रादिक्रमतोव्रजेत् ॥
रक्षणार्थमपुत्राणांग्रहणंक्रमशोपिवेति ॥ तीर्थंऋतुः ॥ विप्रादिवर्णक्रमेणपात्रविवा

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हक्रमश्चेति ॥ ॥ अगमनेदोषमाह ॥ पराशरः ॥ ऋतुस्नातांतुयोभार्यांसन्निधौनो पगच्छति ॥ घोरायांब्रह्महत्यायांयुज्यतेनात्रसंशयइति ॥ अस्यापवादमाहमदन रत्नेव्यासः ॥ व्याधितोबंधनस्थोवाप्रवासेष्वथपर्वसु ॥ ऋतुकालेपिनारीणांब्रह्मह त्यांप्रमुच्यतइति ॥ गर्भाधानाकरणेप्रायश्चित्तमाह ॥ पारिजाते आश्वलायनः ॥ ग र्भाधानस्याकरणात्तस्यांजातस्तुदुष्यति ॥ अकृत्वागांद्विजेदत्वाकुर्यात्पुंसवनंपतिः॥ अकृत्वेत्यनंतरंअपिशब्दोअध्याहारार्थः॥ प्रायश्चित्तेकृतेपश्चादतीतमपिकर्मवै॥ का र्यमित्येकआचार्यो नेत्यन्येतुविपश्चितइतिवचनसंवादात् ॥ गांद्विजायदत्वाअकृत्वा गर्भाधानंपतिः पुंसवनंकुर्यादितिउत्तरार्धार्थः ॥ इतिसंस्काररत्नमालायां ॥ ऋतौग मनेपराशरः ॥ ऋतौतुगर्भशंकित्वात्स्नानंमैथुनिनः स्मृतं ॥ अनृतौतुयदागच्छे च्छौचंमूत्रपुरीषवत् ॥ स्त्रियास्तुनस्नानं॥ उभावप्यशुचीस्यातांदंपतीशयनंगतौ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शयनादुत्थितानारीशुचिःस्यादशुचिःपुमानितिवृद्धशातातपोक्तेः॥ ॥ प्रथमर्तौः पूर्वं स्त्रीगमनंनकार्यमित्याहाश्वलायनः ॥ प्राग्रजोदर्शनात्पत्नींनेयाद्गत्वापतत्यधः ॥ व्यर्थीकारेणशुक्रस्यब्रह्महत्यामवाप्नुयादिति ॥ ॥ आद्यर्तौगर्भाधानंचमलमासशुक्रास्तादावपिकार्यं ॥ उत्सवेषुचसर्वेषुसीमंतेऋतुजन्मसु ॥ सुरासुरगुरोश्चैवमौढ्यदोषो नविद्यतेइतिनिबंधेभृगूक्तेः ॥ दिनशुद्धिस्तुज्योतिःशास्त्रेउक्ता ॥ ॥ अथगर्भाधानप्रयोगः ॥ ॥ तत्रऋतुदर्शनमारभ्यआद्यरात्रिचतुष्कंपर्वादिनिषिद्धदिनानिचवर्जयित्वा ॥ आद्यर्तुनियतेचगुरुशुक्रास्तमलमासादिदोषोनास्ति ॥ तच्चज्योतिःशास्त्रोक्तशुभेदिनेशुभकालेकार्यं तत्रयुग्मासुरात्रिषुपुत्रः अयुग्मासुकन्याजायतेइति ॥ तत्रायंक्रमः ॥ गर्भाख्येमातृनांदींयजतिविधुबलंप्रातसुस्नापयेत्तांदोषेशांतिंप्रकुर्याद्वसनथफलधान्यार्पणंसूर्यवीक्ष्य ॥ यत्तद्रात्रौस्वभार्यांरमयतिकुशलोबाह्यरत्यासु

For Private and Personal Use Only

तामेवैगत्वातांनागरेणप्रतिकुसुममुरोलंभनंस्यात्तुयत्ते ॥ १ ॥ अथर्तुमतीस्त्रीनूतनवस्त्रं कंचुकींचपरिधायमाल्याभरणैरलंकृत्यशुभासनेप्राङ्मुखमुपविशेत् ॥ ततः पतिपुत्राद्यवच्छिन्नसंतत्यन्विताभिः कुलवृद्धसुमंगलस्त्रीभिर्गोधूमैर्नारिकेलादिनानाफलैस्तत्पल्लवैश्चप्रक्षेपणंवृद्धाचारंया:फलिनीरितिमंत्रेणकारयेत् ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्या: ममभार्याया: प्रथमगर्भातिशयद्वाराअस्यांजनिष्यमाणसर्वगर्भाणांबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणार्थंगर्भाधानाख्यसंस्कारकर्माहंकरिष्ये इतिकर्तानिशिकर्मणोमंत्राभिज्ञानेसतिसूर्यावलोकनोत्तरंविप्राशिषोगृहीत्वामातृविसर्जनादिकंसंपाद्यरात्राववभिगमनादिकंकुर्यात् ॥ अथमंत्राणामज्ञानेविशेषः ॥ अस्याः ममभार्या० निबर्हणार्थंगर्भाधानसंस्कारंनिशिकर्मणोदिवापकृष्यमाणसद्योमंत्रजपपूर्वकंगर्भाधानाख्यंकर्माहंकरिष्येइतिसूर्यावलोकनोत्तरंसर्वान्मंत्रान्पठित्वामातृ

For Private and Personal Use Only

गणांविसर्जयेदित्येकःपक्षः॥ तदंगविहितंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापू
जनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिकृत्वा॥आदित्यंगर्भमित्यादित्यमवेक्षते॥ॐ आदित्यङ्ग
र्भम्पयसासमंग्धिसहस्रस्यप्रतिमाम्विश्वरूपम् ॥ परिवृङ्धिहरसामाभिमंᳬस्थाᳬशु
तायुंषङ्कृणुहिचीयामानाः ॥१॥ अनेनमंत्रेणदंपतिभ्यांसूर्यावलोकनंनमस्कारश्च ॥ त
तःसायंकालीनंनित्यकर्मकृत्वोभौशुक्लांबरधारणानुलेपनमाल्याभरणालंकृतौसदी
पेशयनागारेसुखशय्याप्रसारितशुभमंचकमारुह्यसुमुहूर्तेस्त्रियमुत्तानांप्राक्शिरः श
यितांकृत्वाभर्तातस्याःनाभिदेशेहस्तंदत्वाभिमृश्यजपेत ॥ ॐ पूषाभगᳬसवितामे
ददातुरुद्रःकल्पयतुललामगुम्विष्णुर्योनिङ्कल्पयतुत्वष्टारूपाणिपिᳬशतु ॥ आसिञ्च
तुप्रजापतिर्धातागर्भन्दधातुते ॥ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिपृथुष्टुके ॥ गर्भंतेऽअ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शिवनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजौ ॥ तेजोवैश्वानरोदद्यादथब्रह्मानुमंत्रयते ॥ ब्रह्मागर्भ
न्दधातुते ॥ अथाभिगमनं ॥ ॐ गायत्रेणंत्त्वाच्छन्दसामन्थामित्रैष्टुभेनत्त्वाच्छन्दं
सामन्थामिजागतेनत्वाच्छन्दसामन्थामि ॥ १ ॥ रेतोमूत्रंविजंहातियोनिंम्प्रविश
दिन्द्रियम् ॥ गर्भोजरायुणावृतऽउल्वंजहातिजन्मना ॥ ऋतनंसत्यमिन्द्रियंविपा
नंठंशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ १॥ अभिगमनोत्तरंतस्याःदक्षि
णस्कंधस्योपरिहस्तंनीत्वातेनहृदयमालभते ॥ ॐ यत्तेसुशीमेहृदयन्दिविचन्द्रमसि
श्रितम् ॥ वेदाहन्तन्मान्ताद्विद्यातपश्येमशरदःशतञ्जीवेमशरदःशतंठंशृणुयामशर
दःशतम् ॥ १ ॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ ते
नश्रीकर्मांगदेवताःप्रीयंतां ॥ ब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदत्वातैराशिषोगृहीत्वा॥ यांतुमातृ

For Private and Personal Use Only

गणाःसर्वेइतिमातॄणांविसर्जनंकार्यम् ॥ इतिसंस्कारभास्करेगर्भाधानसंस्कारः ॥ ॥
सायदिगर्भंनदधीततदौषधंपतिःकुर्यात् ॥ ऋतुस्नातायांचतुर्थेहनिवाषोडशरात्रिम
ध्येकस्मिँश्चिद्युग्मेन्हिपुष्यनक्षत्रादिनाचंद्रमायुज्येततदन्हिऋतुमतीमुपोष्यतद्रात्रौ
सिंहिद्याःश्वेतपुष्पाबृहत्यामूलमुत्थाप्योदपेषंपिष्ट्वादक्षिणस्यांनासिकायामासिंचति
भर्ता ॥ ॥ तत्रमंत्रः ॥ ॥ ॐ इयमोषधीत्रायमाणासहमानासरस्वती ॥ अस्या
अहंबृहत्याःपुत्रःपितुरिवनामजग्रभम् ॥ १ ॥ इतिसंस्कारभास्करेगर्भधारणार्थमौ
षधम् ॥ अथपुंसवनकर्मणोनिर्णयःक्रमश्चोच्यते ॥ पुंसवनंतुगर्भसंस्कारत्वात्प्रतिगर्भं
कार्यमितिधर्मसिन्धौ ॥ पुंसवनसंस्कारेगुरुशुक्रास्तमलमासादिदोषोनास्तीतिसंस्का
ररत्नमालायां ॥ ॥ प्रयोगपारिजातेजातूकर्ण्यः ॥ ॥ द्वितीयेवातृतीयेवामासिपुंस

१ भूयरिंगणी श्वेतपुष्पां ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वनंभवेत्॥व्यक्तेगर्भेभवेत्कार्यंसीमंतेनसहाथवेति ॥तत्रगर्भाधानप्रभृतिमासेद्वितीये
तृतीयेवायस्मिन्नहनिपुंनक्षत्रेणचंद्रमायुज्येततास्मिन्नहनिगर्भिणीमुपवास्यरात्रौन्य
ग्रोधावरोहाञ्छुंगांश्वोदकेनपिष्ट्वानासिकायांदक्षिणपुटेआसिंचतिभर्त्ता ॥हिरण्यग
र्भोद्भ्यःसम्भृतइत्येताभ्यामृग्भ्याम्॥न्यग्रोधोवटवृक्षःतस्यअवरोहाःअतिलंबंअवा
चीनंजायमानाःअंकुराःतस्यशाखायाःशुंगांश्चतदंकुरान्उदकेनापिष्ट्वेत्येकःपक्षः।कु
शकंटकर्ठसोमार्ठशुचैके॥एकेषामाचार्याणांमतेन्यग्रोधावरोहांकुरेषुपिष्यमाणेषुकु
शकंटकंकुशमूलांकुरंसोमांशुंसोमलताखंडंचतन्मध्येपेषणेनवस्त्रगालितंकार्यं॥सोम
लताभावेगुडूचीलताब्राह्मीवाग्राह्या॥एतत्पक्षेद्रव्यचतुष्टयपेषणंकार्यमिति॥तत्रायंक्र
मः॥पुंसाख्येमातृनांदीन्यजातिपुरुषभेस्यंदनात्प्राग्द्विमासेत्रिमासेवाप्युपोष्यानिशि
सुबटभवानंकुरान्पेष्यवाभिः ॥ सोमांशुंकौशकंटान्क्षिपतिचवसनेगालितंदक्षिनासा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्विष्ट० ॥ ततःसंस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततएकस्मिन्
त्रेशीतास्वप्सूष्णाऽअपआसिंचति ॥ आसिंचनसमयेकुमारेणअन्वारंभःकार्यइ
भर्तृयज्ञः ॥ ॐ उष्णेनवायउदकेनेह्यदितेकेशान्वप ॥ १ ॥ इतिमंत्रेण ॥ अथा
उदकेनवनीतपिंडंघृतापिंडंदध्नोवाप्रास्यति ॥ तदुदकमादायदक्षिणगोदानमुंदति ॥
रिकायां ॥ उंदनंकेशमूलेतुकेशमध्येविनीयनं ॥ छेदनंचैवकेशाग्रेएषएवक्र
दिति ॥ दक्षिणगोदानंशिरोदक्षिणपार्श्वस्थकेशप्लावनादीत्यर्थः ॥ ॥ ॐ स
सूतादैव्याऽआपउंदंतुतेतनूं ॥ दीर्घायुत्वायबलायवर्चसे ॥ इत्यनेनमं
ततस्त्र्येण्याशलल्याकेशान्विनीय ॥ त्रिस्थानश्वेतयाशलल्याइति ॥ वि
नकेशसमीकरणंत्रीणिकुशातरुणान्यंतर्दधाति ॥ ॐ ओषधेत्रायस्व ॥ १ ॥ इत्य

१ उंदनंआर्द्रीकरणम् ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नमंत्रेण ॥ शिवोनामेतिलोहक्षुरमादाय ॥ ॐ शिवोनामासिस्वधितिस्तेपितानमं
स्तुमामाहिंर्ठसीः ॥ १ ॥ निवर्तयामीतिकेशकुशक्षुरसंलग्नीकरणं ॥ ॐ निवं
ायुषेन्नाद्यायप्रजननायरायस्पोषायसुप्रजास्त्वायंसुवीर्याय ॥ १ ॥ छेदने
ॐ येनावपत्सविताक्षुरेणसोमस्यराज्ञोवरुणस्यविद्वान् ॥ तेनब्रह्माणोवपते
ायुष्यंजरदष्टिर्यथासम् ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणसकेशानिकुशतरुणानिप्रच्छि
नडुहेगोमयपिंडेप्रास्यत्युत्तरतः ॥ अग्नेरुत्तरतः गोमयपिंडस्यस्थापनमितिगदा
रः ॥ ततस्तस्मिन्नेवदक्षिणगोदानेएवमेवापरंवारद्वयंतूष्णींकर्तव्यं ॥ एकद्रव्येक
ावृत्तौसकृन्मंत्रवत्कर्मेतिकात्यायनः ॥ तत्प्रकारः ॥ उंदनं ॥ विनयनं ॥ त्रिकुश ॥१३१॥
ारुणांतर्धानं ॥ संलग्नीकरणं ॥ छेदनं ॥ गोमयपिंडेप्रासनं ॥ एवमुक्तेनप्रकारेणपु

For Private and Personal Use Only

रिकवारंकर्तव्यं ॥ पश्चिमगोदानेअप्येवमेवकर्मकरोति ॥ ॐ सवित्राप्रसू० ॥ १ ॥
त्रेनेनपश्चिमगोदानेउंदनं ॥ त्रेण्याशलल्याविनयनं ॥ ॐ ओषधेत्रायस्वेतित्रि
भतृरुणांतर्धानं ॥ ॐ शिवोनामेतिलोहक्षुरग्रहणं ॥ ॐ निवर्तयामीतिसंलग्नीकर
द्छेदनेमंत्रविशेषः ॥ ॐ त्र्यायुषंजमदग्नेरिति ॥ गोमयपिंडेप्रासनं ॥ पुनःपश्चि
नेएवमेवापरंवारद्वयंतूष्णींकर्तव्यं ॥ तत्प्रकारः ॥ उंदनं ॥ विनयनं ॥ त्रिकु
ांतर्धानं ॥ संलग्नीकरणं ॥ छेदनं ॥ गोमयपिंडेप्रासनं ॥ एवमुक्तेनप्रकारेण० ॥
रगोदाने ॥ ॐ सवित्राप्रसूताइतिमंत्रेणउंदनं ॥ त्र्येण्याशलल्याविनयनं ॥
षधेत्रायस्वेतित्रिकुशतरुणांतर्धानं ॥ शिवोनामेतिलोहक्षुरग्रहणं ॥ ॐ नि
मीतिसंलग्नीकरणं ॥ छेदनेमंत्रविशेषः ॥ ॐ येनभूरिश्चरादिवंज्योक्पश्चा
सूर्यम् ॥ तेनतेवपामिब्रह्मणाजीवातवेजीवनायसुश्लोक्यायस्वस्तये ॥ १ ॥ इति

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णच्छेदनंगोमयपिंडेप्रासनं ॥ पुनरुत्तरगोदानेएवमेवापरंउक्तप्रकारेणवारद्वयंतू भास्कर.
र्तव्यं ॥ उंदनं ॥ विनयनं ॥ त्रिकुशतरुणांतर्धानं ॥ संह्लग्नीकरणं ॥ छेदनं ॥
पेंडेप्रासनं ॥ ततस्त्रिःक्षुरेणशिरःप्रदक्षिणंपरिहरति ॥ ॐ यत्क्षुरेणमज्जयि
सावप्तावावपतिकेशांञ्छिन्धिशिरोमास्यायुःप्रमोषीः ॥ १ ॥ सकृन्मंत्रेण
णींशिरसःसमंतात्क्षुरभ्रामणं ॥ ततस्ताभिरद्भिःशिरःसमुंद्यनापितायक्षुरंप्रय
॥ ॐ अक्षण्वंपरिवपइतिमंत्रेण ॥ सचनापितउदङ्मुखस्थितस्यकुमारस्यप्रा
नडुप्राङ्मुखस्थितस्यउदक्संस्थंशिरोवपेत्॥यथामंगलंकेशशेषकरणमित्यस्या
रः ॥ ॥ कुलव्यवस्थयाशिखास्थापनं ॥ केचित्पंचशिखाः ॥ केचिदेकशिखाः॥
द्वियथाप्रसिद्धिस्तस्यतथाशिखास्थापनं ॥ यथा ॥ केशशेषंततःकुर्याद्यस्मिन्गो ॥१४०॥
यथोचितं॥कुर्वन्त्यन्येशिखामात्रंमंगलार्थमिहक्वचित्॥कांबोजानांवसिष्ठानांदाक्षि

णेकारयेच्छिखां ॥ द्विभागेत्रिकश्यपानांमुंडाश्चभृगवोमताः ॥ पंचचूडाआंगिरस एकावाजसनेयिनामिति ॥ ततःसर्वान्केशान्गोमयपिंडेवस्त्रादिनावेष्टयअनुगुप्तंकृत्वागवांगोष्ठेस्थापयेत् ॥ अथवापल्वलस्योदकांतेउदकसमीपेस्थापयेत् ॥ पल्वलं तडागः ॥ ततश्चूडाकरणसंस्कारकर्त्तास्वाचार्यायवरंददाति ॥ वरंगोनिष्क्रयं ॥ स्मृत्युक्तान्दशसंख्याकान्ब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ यांतुदेवेतिमातृणांविसर्जनं ॥ इति संस्कारभास्करेचूडाकरणं ॥ ॥ स्पृष्टास्पृष्टेशातातपः ॥बालस्याभ्युक्षणंप्रोक्तंशिशोराचमनंस्मृतं ॥ रजस्वलादिसंस्पर्शेस्नानमेवकुमारके ॥ १ ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ चांडालादिषुसंस्पर्शेसचैलंस्नानमाचरेत् ॥ तोयेनिमज्जनंविनाशुद्धिर्नास्तीनिश्चयः ॥ ॥ २ ॥ ॥ इतिसंस्कार्यस्यस्पृष्टास्पृष्टविचारः ॥ ॥ अथकर्णवेधः ॥ सौवर्णीराजपुत्रस्यराजतीविप्रवैश्ययोः ॥ शूद्रस्यचायसीसूचीकर्त्तव्यासूर्यरंध्रयुक् ॥ १ ॥ कर्ण

रंध्रेरवेश्छायाप्रविशेदग्रजन्मनः ॥ स्त्रीणांयथेच्छंरंध्रंचकर्णाभरणधारणेइति॥ तच्च
वर्षेतृतीयेपंचमेवाज्योतिःशास्त्रोक्तशुभमासेशुक्लपक्षेशुभादिनेशुभमुहूर्तेकार्यम् ॥कृ
तमंगलस्नानअहतेवाससीपरिधायधृतमंगलतिलकःशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्याच
म्यप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअस्यकुमारस्यआयुरभिवृद्धिव्यवहारसिद्धिद्वा
राश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंकर्णवेधंकरिष्ये ॥ तदंगत्वेननिर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनंकरिष्ये
इतिकृत्वा ॥ ततोगणेशसरस्वतींकुलदेवताब्रह्मविष्णुशिवान्नवग्रहाँल्लोकपालान्ब्राह्म
णांश्चनत्वाकुमारंप्राङ्मुखंशुभासनेउपवेश्य ॥ तद्धस्तेमधुरंदत्वा ॥ दक्षिणंकर्णमभि
मंत्रयते ॥ ॐभद्रंकर्णेभिरितिमंत्रेण॥ततोवामकर्णमभिमंत्रयते॥ ॐवक्ष्यन्तीवेदागंनी
गन्तिकर्णंप्रियंसखायंपरिषस्वजाना॥ योषेवशिङ्क्तेवितताधिधन्वञ्ज्याऽइयर्ठं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

समंनेपारयन्ति॥ १॥ततःशिशोःकर्णवेधस्थलमारक्तरसेनांकयित्वायथाविभवंसुवर्णा
दिसूच्यामंगलसूत्रोपेतयाकुशलसुभगास्त्रियाकर्णवेधयेत् ॥ कुमारस्यपूर्वंदक्षिणक
र्णं ॥कुमार्यास्तुपूर्वंवामकर्णंवेधयेत् ॥ यथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ तेभ्यश्चद
क्षिणांदत्वातैराशिषोगृहीत्वा॥ सुवासिन्यैचकुंकुमतांबूलादिदत्वागणपतिंविसृजेत् ॥
अथकर्णवेधनक्षत्रात्तृतीयनक्षत्रेकर्णक्षालनंउष्णोदकेनरोहणार्थंकार्यं ॥ रूढौचकर्णौ
यथाभरणधारणक्षमताभवतितथावर्धनीयौ॥पुंसःसूर्यरश्मिप्रवेशपर्यंतरंध्रंवर्धयेत् ॥
स्त्रीणांयथेच्छं ॥ इतिसंस्कारभास्करेकर्णवेधः ॥ ॥ जातकर्मादिचूडाकरणांतानि
संस्कारकर्माणिकुमार्यास्तुअमंत्रकाणिकार्याणि ॥ होमस्तुसमंत्रकः॥स्त्रीशूद्रयोस्तु
गर्भाधानादिविवाहांतानवसंस्काराः ॥ तत्रापिशूद्रस्यकेवलपौराणविधिनाइतिहारि
हरभाष्येनिर्देशः ॥ यथा ॥ जातकर्मसमारभ्यस्त्रीणांचूडांतसर्वशः ॥ होमःसमंत्र

For Private and Personal Use Only

कः कार्यः संस्कारस्तु अमंत्रकः ॥ १ ॥ इतिस्त्रीविषये ॥ शूद्रेतुप्रागुक्तं ॥ अथवर्धापनानिर्णयः ॥ तच्चवर्षपर्यंतंप्रतिमासेजन्मतिथौकार्यं ॥ तदनंतरंप्रत्यब्देजन्मतिथौकार्यं ॥ तिथिद्वैधेयत्रजन्मर्क्षयोगःसातिथिर्ग्राह्या ॥ दिनद्वयेजन्मर्क्षयोगसत्त्वासत्त्वयोरौदयिकीद्विमुहूर्ताधिकाग्राह्या ॥ द्विमुहूर्तन्यूनाचेत्पूर्वा ॥ जन्ममासेधिमाससत्त्वेशुद्धमासेकर्तव्यं ॥ नत्वधिके ॥ इदवंर्धापनंबाल्येपित्रादिनाकार्यं ॥ पश्चात्तुस्वयमेवेति ॥ ॥ अथप्रयोगः ॥ जन्मदिनेकुमारपत्नीसहितोयजमानःमंगलस्नात्वाहतवाससीअलंकारांश्चपरिधायधृतमंगलतिलकोमातापित्रोर्गुर्वाचार्यकुलदेवताविप्रांश्चनमस्कृत्यगृहाभ्यंतरतःशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नींतद्दक्षिणतःकुमारमुपवेश्यधृतपवित्रपाणिराचांतःप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअस्यकुमारस्यदीर्घायुःश्रीतेजोवृद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअद्यजन्मदिनेवर्धापनाख्यंकर्मक

For Private and Personal Use Only

करिष्ये ॥ स्वयंकरणेममचदीर्घायुस्तेजोवृद्धिद्वाराश्रीप० प्रीत्यर्थंअद्यमदीयज
न्मदिनेवर्धापनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ इतिसंकल्पः ॥ तत्रनिर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनं
स्वस्तिपुण्याहवाचनंचकरिष्येइतिकृत्वा ॥ ततःश्रीपर्ण्यादिपीठेपंक्तिरूपेणाक्षतपुं
जेषुदेवताआवाहयेत् ॥ तद्यथा ॥ ॐ गणपतयेन० गणपतिंआवाह० एवंसर्वत्र ॥
ॐ दुर्गायै० ॥ ॐ कुलदेवतायै० ॥ ॐ प्रजापतये० ॥ ॐ विष्णवे० ॥ ॐ महेश्व
राय० ॥ ॐ सूर्याय० ॥ ॐ सोमाय० ॥ ॐ भौमायन० ॥ ॐ बुधायन० ॥ ॐ बृ
हस्पतयेन० ॥ ॐ शुक्राय० ॥ ॐ शनैश्चराय० ॥ ॐ राहवे० ॥ ॐ केतवेन० ॥ ॐ
कालाय० ॥ ॐ युगाय० ॥ ॐ संवत्सरा० ॥ ॐ अयनाय० ॥ ॐ ऋतवे० ॥ ॐ मा
सायन० ॥ ॐ पक्षाय० ॥ ॐ जन्मतिथयेनमः ॥ ॐ जन्मर्क्षाय० ॥ ॐ जन्मयोगा
य० ॥ ॐ जन्मकरणायन० ॥ ॐ जन्मराशये० ॥ ॐ जन्मलग्नायनमः ॥ ॐ शि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वायै० ॥ ॐसंभूत्यै० ॥ ॐप्रीत्यैन० ॥ ॐसंतत्यै० ॥ ॐअनसूयायैन० ॥ ॐक्षमायैन० ॥ ॐ
उपविष्टायै० ॥ ॐ भद्रायैन० ॥ ततःपंक्तिरूपेणाष्टदलानित्रीणिविरच्यतदुपरि
पूगीफलेदेवताआवाहयेत् ॥ ॐषष्ठीदेव्यै० ॥ ॐमार्कंडेयाय० ॥ ॐजमदग्नये० ॥
पुनस्तदग्रेपंक्तिरूपेणाक्षतपुंजेषु ॥ अश्वत्थाम्नेनमःअश्वत्थामानंआवाहयामि ॥ ए
वंसर्वत्र ॥ ॐ बलये० ॥ ॐ व्यासाय० ॥ ॐ विभीषणाय० ॥ ॐ कृपाचार्याय०
॥ ॐ परशुरामाय० ॥ ॐ कार्तिकेयाय० ॥ पुनःपंक्तिरूपेणाक्षतपुंजेषु ॥ ॐ इष्टदे
वतायै० ॥ ॐ स्थानदेवतायै० ॥ ॐवास्तुदेवतायै० ॥ ॐक्षेत्रपालाय० ॥ ॐपृथि
व्यै० ॥ ॐअद्भ्यः० ॥ ॐतेजसे० ॥ ॐवायवे० ॥ ॐआकाशाय० ॥ सर्वासांसमं
तात्प्रागादिदिक्षुवापंक्तिरूपेण ॥ॐइंद्राय० ॥ ॐ अग्नये० ॥ ॐ यमाय० ॥ ॐ नि
ऋतये० ॥ ॐ वरुणाय० ॥ ॐ वायवे० ॥ ॐ कुबेराय० ॥ ॐ ईशानाय० ॥ ॐ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ब्रह्मणे० ॥ ॐ अनंता० ॥ इत्यावाह्य ॥ मनोजूतिरितिप्रतिष्ठाप्य॥आवोदेवेतिमंत्रेण षोडशोपचारैःसंपूज्य ॥ ॐ आवोदेवाऽसईमहेवामम्प्रंयुत्यध्वरे॥आवोदेवासऽ आशिषोयज्ञियासोहवामहे ॥ १ ॥ इतिमंत्रेण ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःमार्कंडेयाद्यावाहि तदेवताभ्योनमःइत्यावाहनादिषोडशोपचारसमर्पणं ॥ षष्ठयैदधिभक्तनैवेद्यं ॥ अ न्येभ्यःपायसादि ॥ प्रार्थना ॥ जयदेविजगन्मातर्जगदानंदकारिणि ॥ प्रसीदमम कल्याणिनमस्तेषष्ठिदेवते ॥ १ ॥ आयुःप्रदमहाभागसोमवंशसमुद्भव ॥ महातपो निधिश्रेष्ठमार्कंडेयनमोस्तुते ॥ १ ॥ चिरंजीवोयथात्वंभोभविष्यामितथामुदे ॥ रू पवान्वित्तवानायुःश्रियायुक्तंचमांकुरु ॥ ३ ॥ कर्तापिताचेत्तर्हिश्रियायुक्तंशिशुंकुरुइ ति ॥ मार्कंडेयनमस्तेस्तुसप्तकल्पांतजीवन ॥ आयुरारोग्यंमेदेहिप्रसीदभगवन्मुने॥

For Private and Personal Use Only

॥ १ ॥ कर्तापिताचेत्आयुरारोग्यंबालायदेहित्वंभगवन्मुनेइति ॥ चिरंजीवोयथात्वं भोमुनीनांप्रवरोद्विज ॥ कुरुष्वमुनिशार्दूलतथामांचिरजीविनं ॥१॥ कर्तापिताचेत् ॥ बालंमेचिरजीविनमिति ॥ जमदग्नेमहाभागमहातेजोमयोज्वल ॥ आयुरारोग्यसि द्ध्यर्थमस्माकंवरदोभव॥१॥कर्तापिताचेत्बालायवरदोभव ॥ त्रैलोक्येयानिभूतानि स्थावराणिचराणिच ॥ ब्रह्मविष्णुशिवैःसार्धंरक्षांकुर्वंतुतानिमे ॥ १ ॥ प्रीयंतांदेव ताःसर्वाःपूजांगृण्हंतुताममम ॥ प्रयच्छंत्वायुरारोग्यंयशःसौख्यंचसर्वदा ॥ २ ॥ मं त्रन्यूनंक्रियान्यूनंद्रव्यन्यूनंमहामुने ॥ यदर्चितंमयादेवपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ ३ ॥ अ नयापूजयामार्कंडेयाद्यावाहितदेवताःप्रीयंतां ॥ ततःपायसेनसर्वेभ्योभूतेभ्योनमइ तिबलिंदद्यात् ॥ क्वचित्स्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वंकंलौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ ब्रह्मोप वेशनाद्याज्यभागांतंकृत्वा ॥ ततोघृताक्ततिलैर्नाममंत्रेणषष्ठीदेवीमार्कंडेयजमदग्नी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नांप्रीत्यर्थंअष्टाष्टसंख्ययाअन्वाहितदेवतानामेकैकयाहुत्यामहाव्याहृत्याष्टाविंश
तिसंख्ययाचजुहुयात् ॥ शेषेणास्विष्टकृत् ॥ ततोभूराद्यानवाहुतयआज्येन ॥ ततः
संस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ दानानिदद्यात् ॥ तत्रादौसुव
र्णयुक्ततिलपात्रदानं ॥ तिलाःकाश्यपसंभूतास्तिलाःपापहराःस्मृताः ॥ तिलकांचन
दानेनदीर्घायुष्यंददातुमे ॥ १ ॥ इदंतिलपात्रंसदक्षिणाकंदीर्घायुष्यप्राप्तिकामनया
मार्कंडेयाद्यावाहितदेवताप्रीत्यर्थंअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ घृतपा
त्रदानं ॥ आज्यंतेजसमुद्दिष्टंआज्यंयज्ञेप्रतिष्ठितं ॥ आज्यपात्रप्रदानेनदीर्घायुष्यं
कुरुष्वमे ॥ १ ॥ इदंआज्यपात्रंसदक्षिणाकंदीर्घायुःश्रीप्राप्तिकामनयाश्रीमार्कंडेया
द्यावाहितदेवताप्रीत्यर्थंअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ गोदानमपिदद्या
त्॥ततस्तिलशर्करायुतंपयःपिबेत्॥तत्रमंत्रः॥सतिलंशर्करामिश्रमंजल्यर्धमितंपयः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मार्कंडेयाद्दलंलब्ध्वापिबाम्यायुर्विवृद्धये ॥ २ ॥ इतिमंत्रेणपिबेत् ॥ ब्राह्मणेभ्योगं
धादिभिःसंपूज्यतेभ्यश्चदक्षिणांदत्वातैराशिषोगृहीत्वाआवाहितदेवताअग्निंचविसृ
ज्य ॥ यथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वा ॥ यस्यस्मृत्येतिनत्वा ॥ सुहृद्बंधुभिःसहस्व
यंभुंजीतेति ॥ ग्रंथांतरेतुमातुरेवसुवासिन्याश्चहरिद्राकुंकुमपुष्पतांबूलादिभिःसंपू
ज्यताभ्यांचनीराज्यअनंतरंअक्षतपुंजेषुकुमुदांषष्ठींदेवींजन्मर्क्षदेवतांकुलदेवतांचसं
पूज्यब्राह्मणान्संपूज्यतेभ्यश्चापूपपूरिकापायसयुक्तानिकुमुदादिदेवताप्रीतयेपुत्रायु
र्विवर्धनार्थंयथाशक्तिवायनानिदद्यात्॥ तेभ्यश्चदक्षिणांदत्वातैराशिषोगृहीत्वा॥सुवा
सिन्यैशिशवेचभोजनंदत्वादेवतांविसृज्ययस्यस्मृत्येतिनमेत्॥इतिवर्धापनप्रयोगः॥
अथाक्षरलेखनारंभनिर्णयः ॥ मार्कंडेयः ॥ पंचमेसप्तमेवाब्देपूर्वस्यान्मौंजिबंधना ॥१४५॥
त् ॥ तत्रचैवाक्षरारंभःकर्तव्यस्तुशुभेदिनेइति ॥ पंचमेसप्तमेवावर्षेअक्षरलेखनारंभ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उत्तरायणेकार्यः ॥ अत्रकुंभस्थःसूर्योवर्ज्यः॥ शुक्लपक्षःशुभःप्रोक्तःकृष्णश्चांत्यात्रिकं विना॥द्वितीयातृतीयापंचमीदशम्येकादशीद्वादशीत्रयोदश्यःश्रेष्ठाः॥अश्विनीमृगाद्रीपुनर्वसुपुष्यहस्तचित्रास्वात्यनुराधाश्रवणधनिष्ठाशततारकारेवत्योभौमशनिभिन्नवाराश्चशुभाः ॥ तत्रायंक्रमः॥ संपूजयेद्गणाधीशंतथैवचसरस्वतीं ॥ कुलदेवींततश्चैवपूजयेच्चबृहस्पतिम् ॥ नारायणंमहालक्ष्मींगंधधूपादिभिस्तथा॥ स्वविद्यासूत्रकारांश्चस्वविद्यांचविशेषतः ॥ एतेषामेवदेवानांनाममंत्रेणपूजनं ॥ कृत्वाहोमं स्वशाखोक्तंआघारांतंसमाचरेत्॥पूर्वोक्तदेवतानांचनाम्नातुजुहुयाद्घृतं ॥ प्राङ्मुखोगुरुरासीनःपश्चिमाभिमुखंशिशुं ॥ कुर्यादक्षरसंस्कारलेखनंवाचनादिकं ॥ राजत्यांपाटिकायांवैप्रसार्यकुंकुमादिकं ॥ सुवर्णलेखनीयेनलिखेत्तत्राक्षराणिवै ॥ नमोगणेशायतथासरस्वत्यैनमस्तथा ॥ नमःकुलदेवतायैश्रीगुरुभ्योनमस्त

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

था ॥ लक्ष्मीनारायणाभ्यांचलिखित्वापंचनामभिः ॥ ॐ नमःसिद्धमित्या
दिलेखयित्वाअनुक्रमात् ॥ एवंलिखित्वाआचार्यः शिशुहस्तेनपूजयेत् ॥
तथैवतेनसंलेख्यपुनस्त्रिर्वाचयेत्ततः ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ त्रि
भिःप्रदक्षिणाकार्यादेवताश्चाथवैगुरुं ॥ ब्राह्मणान्पूजयेत् भक्त्यागंधपुष्पाक्षतादिभिः॥
तोषयेद्दक्षिणादिभिराशिषंपरिगृह्यच ॥ नीराजनंततःकुर्यात्सुवासिन्याःकरेणच ॥
उष्णीषंगुरवेदद्याद्देवतायिंविसर्जयेदिति ॥ अथप्रयोगः ॥ तत्रपंचमेवर्षेज्योतिःशास्त्रो
क्तउदगयनेगुरुशुक्रास्तरहितेशुभमासेशुक्लपक्षेशुभदिनेसुमुहूर्तेयजमानःशिशुना
सहमंगलंस्नात्वाऽहतेवाससीपरिधायालंकृत्यधृतमंगलतिलकःशुभासनेउपविश्या
चम्यप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअस्याशिशोःलेखनवाचनादिविपुलविद्याज्ञान
प्राप्तयेविद्यारंभंकरिष्ये॥तत्रनिर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनंकरिष्येइतिकृत्वा ॥ ततस्तंदुला

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्टदलेगणेशंसरस्वतींकुलदेवतांगुरुंलक्ष्मींनारायणंचावाह्यअक्षतपुंजेषुपंक्तिरूपेणना
रदंपाणिनिंपतंजलिंसांख्यंकात्यायनंपारस्करंयास्कंकापिंजलंगोभिलंजैमिनिंविश्व
कर्माणंआचार्यंव्यासंचावाह्य ॥ सविद्यासूत्रंव्याकरणंभाष्यादिकंचसंस्थाप्य ॥ ना
ममंत्रेणषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ सर्वविद्येत्वमाधारःस्मृतिज्ञानप्रदायक ॥
प्रसन्नवरदोभूत्वादेहिविद्यांस्मृतिंयशइति ॥ अनयापूजयाआवाहितदेवताःप्रीयंतां॥
ततःस्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंलौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्यसंपूज्य ॥ ततोदक्षिणतोब्रह्मा
सनाद्याज्यभागांतंकृत्वा ॥ आज्येनावाहितदेवतानामष्टाष्टसंख्याहुतीर्हुत्वा ॥ ततो
महाव्याहृत्यादिस्विष्टकृदंतादशाहुतयः ॥ ततःसंस्रवप्राशनं ॥ पवित्राभ्यांमार्जनं॥
अग्नौपवित्रप्रतिपत्तिः ॥ ब्रह्मणेपूर्णपात्रदानं ॥ प्रणीताविमोकः ॥ आपःशिवेतिमं
त्रेणविमोकजलेनमूर्धानमभिषिंचयेत् एवंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततोबालकआवाहितदे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वताअध्यापनगुरुंचनमस्कृत्य ॥ अध्यापनगुरोः समीपेप्रत्यङ्मुखमुपविश्यरजता
दिपाटिकायांकुंकुमादिकंप्रसार्यतदुपरिसुवर्णशलाकयाश्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसर
स्वत्यैनमः ॥ श्रीकुलदेवतायैनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ श्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यांन
मः ॥ ॐ नमःसिद्धं ॥ इत्यादिलेख्य ॥ पूजनमंत्रः ॥ ॐपावकानःसरस्वतीवाजेभि
र्वाजिनीवती ॥ यज्ञम्वंष्टुधियावसुः ॥ १ ॥ ॐ लिखितसरस्वत्यैनमः ॥ इतिमंत्रेण
शोडशोपचारैःसंपूजयेत् ॥ गुरुःकुमारहस्तात्त्रिवारंलेखनवाचनादिकंकारयेत् ॥ अ
नंतरंकुमारःदेवताक्षरंगुरुंचत्रिः प्रदक्षिणीकृत्यगुरुंसंपूज्यतस्मैचोष्णीषंसमर्प्यनम
स्कृत्य । आचार्यंगंधादिभिःसंपूज्यतस्मैअन्यब्राह्मणेभ्यश्चदक्षिणांदत्वातैराशिषोगृ
हीत्वा । सुवासिन्याकुमारंनीराज्य । देवताग्निंविसृज्य । अन्येभ्यस्तांबूलादिकंप्र

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दापयेत् ॥ इतिसं० भा० विद्यारंभविधिः ॥ ॥ अथोपनयनमुच्यते ॥ ॥ तत्रका
लः ॥ सूत्रं ॥ अष्टवर्षंब्राह्मणमुपनयेत् ॥ गर्भाष्टमेवावर्षेब्राह्मणमुपनयेत् ॥ एकाद
शवर्षंराजन्यमुपनयेत् ॥ द्वादशवर्षंवैश्यमुपनयेत् ॥ अत्रापिकालावधिश्च ॥ आ
षोडशाद्वर्षाद्ब्राह्मणस्यानतीतःकालोभवत्याद्वाविंशाद्राजन्यस्याचतुर्विंशाद्वैश्यस्येति
॥ यथामंगलंवासर्वेषामुपनयनंकार्यं ॥ यथामंगलशब्देनस्मृत्यंतरोक्तंपंचवर्षा
दिकालाभिधानं ॥ कैश्चित्तु ॥ उपनयनशब्देनोपनयनमेवाभिधीयतेतदयुक्तं ॥ उ
पनयनविषयंप्रयोजकव्यापारस्योपनायनशब्दवाच्यत्वात्लक्षणायांमानाभावादि
तिहेमाद्रिः ॥ अन्येतुआचार्यसमीपनयनांगकंगायत्र्युपदेशप्रदानं॥गायत्र्याब्राह्म
णमसृजदितिश्रुतौगायत्र्याब्राह्मणमुपनयीतेतिकात्यायनस्मृतौचोपनयनस्यगाय
त्र्युपदेशांगत्वदर्शनात्॥एवंचोपनयनपदंयोगरूढंसमिद्दर्शादिपदस्येवांगवाचिनोप्यु

पनयनपदस्यतत्संबंधेनप्रधानसंज्ञालोपपत्तेरित्याहुः ॥ परेतुपंकजपदस्येवएकत्र यौगिकस्यरूढस्यचयोगरूढपदवाच्यत्वात् ॥ अत्रतूपनयनेयोगस्यगायत्र्युपदेशेच रूढेश्चसद्भावेनैकत्रविद्यमानत्वाभावान्नयोगरूढत्वमुपनयनपदस्यतेनसमीपनयन स्यैवप्रधानत्वादित्याहुर्गृह्यमितिसंस्काररत्नमालायां ॥ वसंतेब्राह्मणंग्रीष्मेराजन्यंश रदिवैश्यमिति ॥ माघादिपंचमासेषुमेखलाबंधनंशिशोः ॥ ज्येष्ठमासेविशेषेणसर्वं ज्येष्ठस्यवर्जयेत् ॥ ज्येष्ठमासेनज्येष्ठस्यजन्ममासेनसर्वशः ॥ इतिस्मृत्यंतरे ॥ वृ त्तशते ॥ नजन्मधिष्ण्येनचजन्ममासेनजन्मकालीयदिनेविदध्यात् ॥ ज्येष्ठेनमासि प्रथमस्यसूनोस्तथासुतायाअपिमंगलानि ॥ १ ॥ संग्रहे ॥ मिथुनेसंस्थितेभानौज्ये ष्ठमासोनदोषकृत् ॥ राजमार्तंडे ॥ जातंदिनंदूषयतेवसिष्ठोह्यष्टौचगर्गोनियतंदशा त्रिः ॥ जातस्यपक्षंकिलभागुरिश्चशेषाःप्रशस्ताःखलुजन्ममासे ॥ जन्ममासेतिथौ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भेचविपरीतदलेसति ॥ कार्यंमंगलमित्याहुर्गर्गभार्गवशौनकाः ॥ संग्रहे ॥ जन्म
मासेनिषिद्धेपिदिनानिदशवर्जयेत् ॥ आरभ्यजन्मदिवसाच्छुभाःस्युस्तिथयोपराः॥
जन्ममासेचजन्मर्क्षेनजन्मदिवसेपिच ॥ आद्यगर्भसुतस्याथदुहितुर्वाकरग्रहः इति॥
करग्रहोविवाहः ॥ इतिरत्नमालायां ॥ तच्चोदगयनेज्योतिःशास्त्रोक्तशुभमासेशुक्लप
क्षेगुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धक्यादिदोषरहितेप्रदोषानध्यायादितिथिरहितेदुष्टवासरर्क्ष
दुर्योगादिदोषरहितेशुभेदिनेसुलग्नेसुमुहूर्तेकार्यं॥ अथतिथ्यादि ॥ ज्योतिर्निबंधेनृसिं
हः॥तृतीयापंचमीषष्ठीद्वितीयावापिसप्तमी ॥पक्षयोरुभयोश्चैवविशेषेणसुपूजिताः ॥
धर्मोंकामौसितेपक्षेकृष्णेचप्रथमातथा ॥ कृष्णेत्रयोदशींकेचिदिच्छंतिमुनयस्तथा॥
द्वादश्यैकादशीचैवमध्यमेचप्रचक्षतइति ॥ धर्मोदशमी ॥ कामोत्रयोदशी ॥ सिते
शुक्लेपक्षेधर्मकामौग्राह्यौ ॥ कृष्णेचेत्यत्रचकारःसितपक्षेइत्यस्यानुकर्षणार्थः ॥ तेन

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शुक्लप्रतिपदोपिग्रहणं ॥ केचिदाचार्याःकृष्णपक्षांतर्वर्तिनीमप्युपनयनेस्वीकुर्वंति॥
मध्यमेचेत्यत्रपक्षद्वयइतिज्ञेयम् ॥ टोडरानन्देवसिष्ठः ॥ नैमित्तिकमनध्यायंकृष्णे
चप्रतिपद्दिनं ॥ मेखलाबंधनेशस्तंचौलेवेदव्रतेषुचेति ॥ अयंचप्रतिपद्दिनाविधिर्नैमि
त्तिकानध्यायविधिश्चातीतकालस्यार्तस्यबटोरुपनयनविषयः ॥ प्रशस्ताप्रतिपत्कृ
ष्णेकदाचिच्छुभगेविधौ ॥चंद्रेबलयुतेलग्नेवर्षाणामतिलंघनमितिव्यासोक्तेः॥ एवंचंद्रे
बलयुतेलग्नाच्छुभभावेशुभेक्षिते ॥ चतुर्दशींप्रशंसंतिकुमारेवयसाधिकइति॥चतुर्दशी
विधिरपि ॥ स्वाध्यायवियुजोघस्राःकृष्णप्रतिपदादयः॥प्रायश्चित्तनिमित्तेतुमेखला
बंधनेमताइतिकालादर्शादिधृतवृद्धगार्ग्यवचनात्सर्वेषांनैमित्तिकानध्यायानांकृष्ण
प्रतिपदादिनित्यानध्यायानांचप्रायश्चित्तोपनयनपरतैवनापूर्वोपनयनपरता ॥ वियु
जोविषमाघस्राःदिनानि ॥ स्वाध्यायवियुजोदिवसास्तृतीयापंचमीसप्तमीनवम्येका

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दशीत्रयोदश्यंताःप्रायश्चित्तोपनयनेउपयुज्यंतइत्यर्थः ॥अमावास्यात्वत्रापिनिषिद्धै
व॥ अमावास्यातुसर्वत्रनिंदिताशुभकर्मणीतिवचनात ॥अपरार्के ॥ नष्टेचंद्रेष्टमेशुक्रे
निरंशेभास्करेतथा ॥ कर्तव्यंनोपनयनंनानध्यायेगलग्रहइति॥निरंशस्वरूपंज्योति
र्निबंधे ॥ राशेःप्रथमभागस्थोनिरंशःसूर्यउच्यतइति ॥ अत्रिः ॥ पराजितेतिनीचस्थे
नीचेशुक्रेगुरौतथा ॥ व्रतिनंयदिकुर्वीतसभवेद्वेदवर्जितइतिराजमार्तंडः॥नष्टेशुक्रेतथा
जीवेनिरंशेचैवभास्करे ॥ उपनीतस्यशिष्यस्यजडत्वंमृत्युरेवचेति ॥ युगादिदिना
नध्यायानामपिप्रतिप्रसवमाह ॥ भरद्वाजः ॥ याचैत्रवैशाखसितातृतीयामाघस्य
सप्तम्यथफाल्गुनस्य ॥ कृष्णेद्वितीयोपनयेप्रशस्ताप्रोक्ताभरद्वाजमुनींद्रमुख्यैरिति॥
अत्रचैत्रसिततृतीयामाघशुक्लसप्तम्योर्मन्वाद्योःप्रतिप्रसवः ॥ मन्वादिषुतयोःस्मृत्य
र्थसारेपाठात् ॥ वैशाखतृतीयायुगादेरपि ॥ मुहूर्ततत्वे ॥ त्रयोदश्यादिचतुष्कंसप्त

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

म्यादित्रयंचचतुर्थीचअष्टौगलग्रहास्त्याज्यागर्गस्यमतेतथाषष्ठीति ॥ अत्राप्यपवा
दः ॥ षष्ठीसप्तमीत्रयोदशीनांविनियोगोपन्यासेनदर्शितः ॥ अयंगलग्रहापवादोमू
काद्युपनयनविषयइतिकेचित् ॥ स्मृत्यंतरे ॥ अनध्यायस्यपूर्वेद्युरनध्यायात्परेह
नि ॥ व्रतारंभंविसर्गंचाविद्यारंभंचवर्जयेदिति ॥ एतदपवादोद्वितीयासप्तमीत्रयोदशी
नांविनियोगोपन्यासेनदर्शितः ॥ स्मृतिसारे ॥ सोपपदासूपनीतःपुनःसंस्कारमर्ह
तीति ॥ अयंचनिषेधोयजुर्वेदिनांनभवति ॥ वेदव्रतोपनयनेस्वाध्यायाध्ययनेतथा॥न
दोषोयजुषांसोपपदास्वध्यापनेपिचेतिस्मृतिदर्पणेस्मृत्यंतरोक्तेरितिकेचित्॥महानि
बंधेष्वदर्शनादिदंनिर्मूलंतेनतेषामपिनिषेधोस्त्येवेत्यन्ये॥ताश्चोक्तास्तत्रैव ॥ ज्येष्ठशु
क्लद्वितीयातुआश्विनेदशमीसिता॥ चतुर्थीद्वादशीमाघेएताःसोपपदास्मृताइति॥चतु
र्थीद्वादशीमाघइत्यत्रसितेत्यनुषज्यते॥वासरानाहनारदः ॥ गुरुशुक्रबुधानांतुवाराः

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रेष्ठतमाःस्मृताः॥ अधमःसोमषारस्तुसूर्यवारस्तुमध्यमः ॥ वारौमंदारयोर्वर्ज्यौकृ
ष्णेवर्ज्योनिशापतेः ॥ अस्तंगतस्यसौम्यस्यवारोवर्ज्योद्विजन्मनामिति ॥ मंदःश
निः आरोभौमः ॥ निशापतिश्चंद्रः ॥ सौम्योबुधः ॥ तथा ॥ सर्वेषांजीवशुक्रज्ञवा
राः प्रोक्ताव्रतेशुभाः ॥ चंद्रार्कौमध्यमौज्ञेयौसोमबाहुजयोः कुजः ॥ शाखाधिपति
वारश्चशाखाधिपबलंतथा ॥ शाखाधिपतिलग्नंचदुर्लभंत्रितयंव्रतेइति ॥ गुरुशुक्रौभौम
बुधावृग्वेदाद्यधिपाः स्मृताः ॥ सर्वेषांब्राह्मणादीनां ॥ जीवोबृहस्पतिः॥ज्ञोबुधः ॥
बाहुजः क्षत्रियः ॥ बलंगोचराष्टवर्गादि ॥ शाखाधिपबलासंभवेदोषमप्याहम
दनरत्नेवृद्धगार्ग्यः ॥ शाखाधिपेबालिनिकेंन्द्रगतेचमौंजीबंधस्तदीयदिवसेषुशु
भायक्लृप्तः ॥ अस्मिन्बलेनरहितेतुपुनर्द्विजानांस्याद्वर्णसंकरइतिप्रवदंतितज्ज्ञाइति ॥
तथा ॥ वर्णाधिपबलमप्यपेक्षते॥ सदानुकूलेचैकास्मिन्वर्णेशेबलशालिनि॥ ब्राह्मणा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दे: प्रकुर्वीतकुमारंव्रतचारणमितिपराशरोक्तेः ॥ पतीसितेज्यौविप्राणांनृपाणांकुज
भास्करौ ॥ वैश्यानांशशभृत्सौम्याविति वर्णाधिपाःस्मृताइतितेनैवव्यवस्थाप्रदर्श
नाच्च ॥ मदनरत्नेराजमार्तंडः ॥ पितुःसूर्यबलंश्रेष्ठंशाखावर्णेशयोर्बटोः ॥ सर्वेषांगुरु
चंद्रर्क्षबलंश्रेष्ठंव्रतादिषु ॥ मौंजीबंधेविवाहेचप्रतिष्ठायांविशेषतइति ॥ सर्वेषामित्यने
नयेषांनशाखाधिपोगुरुस्तेषामपिबटूनांतत्पितॄणांचगुरुबलमावश्यकं ॥ उभयोर
लाभेबटोरावश्यकमितिध्वन्यते ॥ संकटेचंद्रताराद्यभावेप्यधिकारायदानमुक्तं
ज्योतिर्निबंधे ॥ चंद्रेचशंखंलवणंचवारेदिनेविरुद्धेत्वथतंडुलांश्च ॥ धान्यंचदद्यात्क
रणेतथाभेयोगेविरुद्धेकनकंचदेयामिति ॥ दिनेतिथौ ॥ नित्यकालेबटोर्गुरुबलाला
भेशांत्यातत्कालः ॥ अनित्यकालेनैवमित्याहनारदः ॥ बालस्यबलहीनोपिशांत्या
जीवोबलप्रदः ॥ यथोक्तवत्सरेकार्यमनुक्तेनोपनायनमिति ॥ केषुचिद्दुष्टस्थानेषुस्थि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तेतु गुरौशांत्यापिनोपनयनाधिकारइत्याहवसिष्ठः ॥ बंधौतृतीयेरिपुराशिसंस्थइ
च्छंतिपूजांजनिगेव्ययस्थे ॥ पुरातनाअष्टमगेपिसूरौशांत्यापिनैवोपनयाधिकारइ
ति ॥ बंधुश्चतुर्थः ॥ रिपुराशिःष ः ॥ जनिर्जन्मराशिः ॥ व्ययोद्वादशराशिः ॥ अ
तिसंकटेएतेष्वपिराशिषुपूजाहोमादेर्द्विगुणत्वादिवृद्धिकल्पनयोपनयनंकार्यमेव न
तत्कृतसंवत्सरातिक्रमःकार्यः ॥तस्माद्ग्रहेभ्यःकालत्वाद्बलीसंवत्सरोमतइतिवचना
त् ॥ राशिविशेषस्थस्यगुरोरष्टमाधिस्थानस्थितस्यापिनाधिकारप्रतिबंधकत्वमि
त्याहभरद्वाजः॥धनुर्मीनकुलीरस्थोजीवोजन्मांत्यमृत्युगः॥अतिसौख्यंबटोःकुर्याद्व
सिष्ठवचनंयथेति ॥ कुलीरःकर्कःसचगुरोरुच्चस्थानं॥यथाहुर्दैवज्ञाः ॥ अजवृषभमृगां
गनाकुलीराझषवणिजौचादिवाकरादितुंगाइति ॥ अजोमेषः ॥ वृषभःप्रसिद्धोराशिः॥
मृगोमकरः ॥ अंगनाकन्या ॥ कुलीरःकर्कः ॥ झषोमीनः ॥ वणिक्तुला ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दिवाकरादीनांसप्तानांग्रहाणांक्रमेणमेषादीनिसप्तोच्चस्थानानीत्यर्थः ॥ राजमार्तंडः ॥ व्रतेजन्मत्रिकारिस्थोजीवोपीष्टोर्चनात्सकृत ॥ शुभोतिकालेतुर्याष्टव्ययस्थो द्विगुणार्चनादिति ॥ द्विपंचसप्तनवैकादशस्थोगुरुः शुभफलप्रदः ॥ जन्मतृतीयषष्ठ दशमस्थानेषुपूजाहोमात्मकशांत्याशुभः ॥ चतुर्थाष्टमद्वादशस्थानेषुदुष्टफलः ॥ कर्कधनुर्मीनराशिषुचतुर्थादिस्थानेपिनदोषः ॥अतिसंकटेचतुर्थद्वादशस्थोद्विगुणपूजाहोमादिनाशुभः ॥ अष्टमस्तुत्रिगुणपूजाहोमादिनाशुभः ॥ केचिदनिष्टोवामवेधेशुभइत्याहुस्तन्नेतिराजमार्तंडः ॥ अष्टमवर्षादिमुख्यकालेगुरुबलाभावेपिमीनगतरवियुतचैत्रेवाशांत्याव्रतबंधः कार्योनतुमुख्यकालातिक्रमः ॥ नित्यकालस्यबलीयस्त्वातइतिधर्मसिंधौ ॥ नक्षत्राण्याहनारदः ॥ श्रेष्ठान्यर्कत्रयांत्येज्यचंद्रादित्युत्तराणि च ॥ विष्णुत्रयाश्विमित्राब्जयोनिभान्युपनायनेइति॥ अर्कत्रयंहस्ताचित्रास्वातयः॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अंत्यंरेवती ॥ ईज्यःतिष्यः ॥ चंद्रोमृगशिरः ॥ अदितिःपुनर्वसुः ॥ उत्तराशब्देनउ
त्तरात्रयं ॥ विष्णुत्रयंश्रवणधनिष्ठाशतभिषजः ॥ अश्विनौअश्विनी ॥ मित्रोनुरा
धा ॥ अब्जयोनिभंरोहिणीनक्षत्रं ॥ बृहस्पतिः ॥ त्रिषूत्तरेषुरोहिण्यांहस्तेमैत्रेचवा
सवे ॥ त्वाष्ट्रेसौम्यपुनर्वस्वोरुत्तमंह्युपनायनमिति ॥ वेदविशेषेणनक्षत्रविशेषविधि
र्ज्योतिर्निबंधे ॥ मूलेहस्तत्रयेसार्पेशैवेपूर्वात्रयेतथा ॥ ऋग्वेदाध्यायिनांशस्तंमेखला
बंधनंबुधैः ॥ पुष्येपुनर्वसौपौष्णेहस्तेमैत्रेशशांकभे ॥ ध्रुवेषुचप्रशस्तंस्याद्यजुषांमौं
जिबंधनं ॥ पुष्यवासवहस्ताश्विशिवविष्णूत्तरात्रयं ॥ प्रशस्तंमेखलाबंधेबटूनांसाम
वेदिनां ॥ मृगमैत्राश्विनीहस्तरेवत्यादितिवासवं ॥ अथर्ववेदिनांशस्तोभगणोयंव्रता
र्पणेइति ॥ सार्पंआश्लेषा ॥ शैवंआर्द्रा ॥ पौष्णंरेवती ॥ मैत्रंअनुराधा ॥ शशांकभं
मृगशिरः ॥ ध्रुवाणिउत्तरात्रयंरोहिणीच ॥ वासवंज्येष्ठा अश्विनौअश्विनी ॥ शिव

For Private and Personal Use Only

आर्द्रा ॥ विष्णुःश्रवणं ॥ अदितिःपुनर्वसुः ॥ एषामसंभवेसारसमुच्चये ॥ मघाग्नेय
विशाखैंद्रयांम्यंहित्वाचवारुणं ॥ व्रतेशस्तानिसर्वेषांचेद्वेदोक्तंनलभ्यतइति ॥ आग्ने
यंकृत्तिका ॥ ऐंद्रंज्येष्ठा ॥ याम्यंभरणी ॥ वारुणंशततारका ॥ तत्रापिपुन्नक्षत्राण्य
तिप्रशस्तानि ॥ विशेषेणपुन्नामधेयइतिगृह्योक्तेः ॥ तानितुप्रागेवोक्तानि ॥ यस्तु ॥
ताराचंद्रानुकूलेषुग्रहाब्देषुशुभेष्वपि ॥ पुनर्वसौचोपनीतःपुनःसंस्कारमऽर्हतीतिराज
मार्तंडवचनेपुनर्वसुनिषेधःसज्योतिर्विदप्रसिद्धवासिष्ठादिसंहितास्वदर्शनात् ॥ हेमा
द्रयादिमहानिबंधेषुपुनर्वसुविधेरेवप्रतीतेःदाक्षिणात्यसकलशिष्टानांपुनर्बसावुपनय
नानुष्ठानाचरणस्योपलंभाच्चनिर्मूलः ॥ समूलत्वेपिनयजुर्वेद्यथर्ववेदिविषयः अनंतरे
दाहृतज्योतिर्निबंधवचनेयजुर्वेद्यथर्ववेदिनांतस्यविहितत्वात् ॥ योगेषुव्यवस्थामाह ॥१६३॥
श्रीपतिः॥सर्वेधृतिस्तुव्यतिपातनामासर्वोप्ययनिष्टःपरिघस्यचार्धं॥ तिस्रस्तुयोगेप्रथ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मे सवज्रेऽव्याघातसंज्ञेनवपंचशूले ॥ गंडोतिगंडेचषडेवनाड्यः शुभेषुकार्येषुविवर्जनी
याइति ॥ प्रथमोयोगोविष्कंभः ॥ उक्तानन्यविषयेत्वाहबृहस्पतिः ॥ शिष्टाष्टाद
शयोगेषुप्रशस्तमुपनायनमिति ॥ करणव्यवस्थापितेनैवोक्ता ॥ बवादीनांतुषट्कंस्या
दुपनायेसुपूजितं ॥ शकुन्यादीनिविष्टींचवर्जयेच्चाविशेषतइति ॥ दिनभागव्यवस्था
माहमनुः ॥ सर्वदेशेषुपूर्वाण्हेमुख्यंस्यादुपनायनं ॥ मध्यान्हेमध्यमंप्रोक्तमपराण्हे
चगर्हितामिति ॥ उत्तरार्द्धेपिसर्वदेशेष्वित्यनुषज्यते ॥ एवंव्यवस्थितेपिशुभकालेनि
मित्तविशेषेणनिषेधमाहगर्गः ॥ ग्रहेरवींद्वोरवनिप्रकम्पेकेतौमहोल्कापतनादिदे
षे ॥ व्रतेदशाहानिवदंतितज्ज्ञास्त्रयोदशाहानिवदंतिकेचिदिति ॥ वर्ज्यानीतिशेषः॥
संकटेतुचंडेश्वरः ॥ दाहेदिशांचैवधराप्रकंपेवज्रप्रपातेचविदारणेच ॥ केतौतथोल्कां
शुकणप्रतापेत्र्यहंनकुर्याद्व्रतमंगलानीति ॥ धर्मप्रकाशेगर्गः ॥ चंद्रसूर्योपरागेषुत्र्य

For Private and Personal Use Only

हंप्रागशुभंभवेत् ॥ सप्ताहमशुभंपश्चात्स्मृतंग्रहणसूतकमिति ॥ एतच्चार्धग्रासविष
यं ॥ सर्वग्रासेषुसप्ताहमर्धग्रासेदिनत्रयं ॥ त्रिद्व्येकांगुलतोग्रासेदिनमेकंविवर्जयेदित्यं
गिरसाविशेषस्योक्तेः ॥ विस्तरतोदुष्टकालांस्तुविवाहप्रकरणेवक्ष्यामः ॥ एतेषुसूक्तेषु
सूत्रोक्तोमुख्यकालः स्मृत्युक्तस्तुसंकटेमुख्योविधिः ॥ स्वशाखोक्तइतरःस्यात्तुसंक
कटइतिवचनात् ॥ लल्लः ॥ व्रतेन्हिपूर्वसंध्यायांवारिदोयदिगर्जति ॥ तद्दिनेस्या
दनध्यायोव्रतंतत्रविवर्जयेदिति ॥ व्रतोन्हिउपनयनदिवसे ॥ वारिदोमेघः ॥ तद्दिने
व्रतदिनेउपनयनदिनइतियावत् ॥ व्रतंउपनयनं ॥ अत्रअनध्याये ॥ अनेनवचने
नसर्वस्यैवोपनयनक्रियाकलापस्यानिषेधेप्राप्ते ॥ नांदीश्राद्धोत्तरंवेदारंभरहितस्यसर्व
स्योपनयनस्यकर्तव्यतोक्ताज्योतिर्निबंधे ॥ नांदीश्राद्धेकृतेचेत्स्यादनध्यायस्त्वका ॥१६४॥
लिकः ॥ मौंजीबंधंतदाकुर्याद्वेदारंभंनकारयेदिति ॥ मृगादिविशाखांतव्यतिरेकेषु

यद्दृष्टिगर्जनादिकंतदकालिकंतन्निमित्तोनध्यायोऽकालिकः ॥ सचनांदीश्राद्धोत्तरंचे
त्तदामौंजीबंधंउपनयनंकुर्यात्॥तत्रत्यंवेदारंभमात्रंतुनैवकारयेदित्यर्थः॥नांदीश्रा
द्धेकृतइतिवचनान्नांदीश्राद्धात्प्राग्वारिदगर्जनेमौंजीबंधोपिनभवति ॥ वेदारंभंनकार
येदितिनिषेधस्तुयेषांसूत्रेवेदारंभस्तद्दिनएवविहितस्तत्परः ॥ सत्याषाढसूत्रानुसारि
भिरकालिकानध्यायेपिमौंजीबंधएतस्माद्वचनात्कर्तव्यएव ॥ वेदारंभस्त्वविहितत्वा
देवनभवति॥ननुगायत्र्यारंभेणैवसर्ववेदारंभोभवतिप्रयोगांतरेउक्तत्वात्गायत्र्युपदे
शात्मकारंभएवसर्ववेदारंभंनकारयेदित्यनेननिषेधइतिचेन्न ॥ तस्याथर्ववेदव्यतिरि
क्तसर्ववेदांतराध्यापनार्थकपुनरुपनयननिवृत्तिबोधनार्थत्वात् ॥नचात्रकिंमानमिति
वाच्यं॥सर्वेभ्योदेवेभ्यःस्वसावित्र्यनूच्यतइतिहिब्राह्मणमितिधर्मसूत्रस्य अगृह्यमाण
विशेषत्वादेकमेवोपनयंसर्वार्थमितिन्यायः ॥अस्मिन्नर्थेशाठ्यायनब्राह्मणमेवपठितं

॥अथर्ववेदस्यतुपृथगुपनयनंवचनात्कर्तव्यं॥ तथाचतत्रैवश्रुतं॥नान्यत्रसंस्कृतोभृग्वं
गिरसोधीयीतेति॥अन्यत्रअन्यवेदार्थे ॥ भृग्वंगिरसोथर्ववेदइत्युज्ज्वलाकृद्व्याख्यान
स्यचमानत्वात् ॥ उपनयनारंभोत्तरंसूतकेप्राप्तेविशेषःसंग्रहे ॥ कूष्मांडीभिर्घृतंहु
त्वागांचदद्यात्पयस्विनीं॥चूडोपनयनोद्वाहप्रतिष्ठादिकमाचरेदितिसंस्काररत्नमाल
यां ॥ तच्चोदगयनेज्योतिःशास्त्रोक्तशुभमासेशुक्लपक्षेगुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धक्यादिदो
षरहितेप्रदोषानध्यायादितिथिरहितेदुष्टवासरर्क्षदुर्योगादिदोषरहितेशुभेदिनेसुलग्ने
सुमुहूर्तेकार्यम् ॥ माधवीयेकालनिर्णयेलग्नकालश्च॥प्राक्कपालेद्विजातीनांव्रतबंधःप्रश
स्यते ॥ व्रतोद्वाहेद्विजातीनामपराण्हंविवर्जयेत् ॥ तत्कालःपितृकर्मणोमंगलेत्वशु
भप्रदः ॥ रात्रौनिशीथात्परतआसुरःकालउच्यते ॥ तत्रैवपाणिग्रहणंसुलग्नेप्यशुभ
प्रदमिति ॥ पाराशरस्मृतौ ॥ अनन्यगतिकत्वेतुगौणपक्षंसमाचरेत ॥ अन्यथा ॥१५५॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्वीकृतोदोषस्त्वनिष्टफलभाग्भवेदिति ॥ ॥ तत्राधिकारीच ॥ गार्ग्यः ॥ पितैवोप नयेत्पुत्रंतदभावेपितुःपिता ॥ तदभावेपितुर्भ्रातातदभावेतुसोदरइति ॥ व्रतबंधंकुमारस्यविनापितुरनुज्ञया ॥ यःकरोतिद्विजोमोहान्नरकंप्रतिपद्यतेइति ॥ पितरिप्रोषितेप्रेतेसंन्यस्तेपतितेथवा ॥ विनाज्ञयाप्युपनयेदन्यत्रअधिकारिणेति ॥ अथाचार्यादिश्च ॥ ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ सगुरुर्यःकृपांकृत्वावेदमस्मैप्रयच्छति ॥ उपनीयददद्वेदमाचार्यःसउदाहृतः ॥ ॥ मनुः ॥ एकदेशंतुवेदस्यवेदांगान्यथवापुनः ॥ योध्यापयतिवृत्त्यर्थमुपाध्यायःसउच्यते ॥ ॥ पारस्करः ॥ निषेकादीनिकार्माणियःकरोतियथाविधि ॥ संभावयतिचान्नेनसविप्रोगुरुच्यते ॥ अग्न्याधेयंपाकयज्ञमग्निष्टोमादिकान्मखान् ॥ यःकरोतिवृतोन्येनसद्विजोऋत्विगुच्यतेइति ॥ ॥ उपाध्यायाद्दशाचार्यआचार्याणांशतंपिता ॥ सहस्रंतुपितुर्मातागौरवेणातिरिच्यतेइति ॥ अधि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कारसिद्ध्येप्रायश्चित्तमाहवृद्धविष्णुः ॥ कृच्छ्त्रयंचोपनेतात्रीन्कृच्छ्रांश्चबटुश्चरेत् ॥
आचार्योदशसाहस्रांगायत्रींचजपेत्तथा ॥ बटुप्रायश्चित्तकारणं ॥ प्रागुपनयनात्का
मैराचारःकामवादिभिः ॥ लशुनादीन्यभक्ष्याणिऋतौस्त्रीस्पर्शनादिभिः ॥ ॥ मंड
पश्च ॥ संग्रहे ॥ दशद्वादशहस्तोल्पोमध्यमोऽर्कमनून्मितः ॥ षोडशाष्टादशकरउ
त्तमःपरिकीर्तितः ॥ युग्महस्तोविनिर्मायविषमकरोनैवच ॥ चतुरस्रसमःकार्यःषो
डशस्तंभसंयुतः ॥ चूडाषोडशभिर्युक्तःद्वात्रिंशद्भिःप्रचूडकः ॥ सप्तर्षिमते ॥ मङ्गले
षुचसर्वेषुमंडपोगृहवामतः ॥ कार्यःषोडशहस्तोवात्न्यूनहस्तोदशावधीति ॥ सार्धच
त्वारिपंचैर्वासप्तहस्तसमुच्छ्रितः ॥ नारिकेलदलैर्बाह्येदुकूलादिभिरंतरे ॥ च्छादये
न्मंडपंसर्वंचतुर्द्वाराविवर्जितामिति ॥ ॥ वेदीच ॥ बटोर्वेदीप्रकर्तव्याचतुरस्राचतुःक
रा ॥ करोन्नताबटोर्हस्तैःपृष्ठेसोपानसंयुता ॥ १ ॥ प्रयोगदीपेतु ॥ आचार्यस्यपदै

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षाङ्भिश्चतुर्भिरथवासमैः ॥ विस्तृताचतुरस्राचबटोर्वेदीकरोन्नता ॥ प्राक्पश्चिमायां पदषट्कयुक्तमुदीचियाम्यानिपदानिषंच ॥ एवंविधाज्योतिषरत्ननिर्मिताबटोःशता युर्मुनयोवदंति ॥ आचार्यपदसंख्याकैर्वेदिकांकारयेद्बुधः ॥ बटोर्निर्गमदक्षिण्यांवि वाहेविपरीतकेति ॥ विवाहेश्रीधरीवेदीविंशत्यस्रसमन्विता ॥ चतुर्विंशत्यस्रयुताव्र तेवेदीप्रकीर्तिता ॥ १ ॥ विवाहोपनयेवेदीएतेषुवज्रउच्यते ॥ तदग्रेकलशाकारामि तियज्ञविदांमतं ॥ १ ॥ गृहान्निर्गमवामांगेवसोर्द्वाराश्चवेदिका ॥ कार्याविवाहेविद्व द्भिर्मौंजीनांगृहदक्षिणेइति ॥ १ ॥ गृह्यकारिकायां ॥ वेदीकुर्यात्स्वगेहस्यवामेमं डपमंडिता ॥ हस्तोच्छ्रितांचतुर्हस्तांकन्यायाश्चव्रतेबटोः ॥ रत्नावल्यां॥पश्चिमाभिमु खंद्वारंयद्वाचेदुत्तरामुखं ॥वेदिकातुनदाकार्यागृहान्निर्गमदक्षिणे॥निर्गमशब्देनगृहद्वा रमुच्यते॥दक्षिणाभिमुखंद्वारंपूर्वाभिमुखमेववा ॥वामभागेतदाकार्याव्रतेवेदीयथात

थं ॥ एवंचनैर्ऋत्यांवेदीनभवतीतितात्पर्यार्थः ॥ विवाहोपनयेयज्ञेवेदीकुर्यात्प्रयत्न
तः ॥ वेदींविनायदाहोमःकर्मभ्रष्टोभिजायतेइतिअश्वत्थामकारिकायां ॥ ऊखरेदु
र्भगानारीशल्येचैवमृतप्रजा ॥ कोणवेधेह्यनापत्यंद्वारवेधेधनक्षयइति ॥ अथघटी
यंत्रप्रकारमाह ॥ ॥ कालसाधनेयंत्रनिर्णयोयथा ॥ कालसाधनयंत्राणिबहूनिपृथि
वीतले ॥ तन्मध्येमंगलेमुख्यंघटीयंत्रंप्रकीर्तितमितिसंस्कारकौमुद्यां ॥ ततःकुमार
पितासुस्नातोधृताहततिलकोहस्तप्रमाणोर्ध्वदीर्घताम्रपात्रंजलेनापूर्यधान्यराशौसं
स्थाप्यतदग्रेगणपतिवरुणौसंपूज्यस्थापितजलपूर्णपात्रेअधोभागकुंभार्धाकृतिंताम्र
मयींदशपलैस्तुलितांषडंगुलोच्छ्रितांद्वादशांगुलविस्तृतांघटीमहोरात्रषष्टितमपूर्णप्र
माणांकालसाधनार्थंमार्तंडमंडलार्धोदयंवीक्ष्याक्षिपेत् ॥ तामेवास्तसमयेअवशेषार्धं
बिंबंनिरीक्ष्यक्षिपेत् ॥ घटींगंधादिभिःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ मुख्यात्वमसियंत्राणांब्र

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ह्मणानिर्मिताघटि ॥ भवभावायबटवेकालसाधनकारणमिति ॥ ॥ प्राक्षिप्यघटीअ
ष्टदिशांमध्येयद्दिग्गतातत्प्रागादितःक्रमेणफलानि ॥ यथा ॥ प्रार्थितासाघटीतो
येयांदिशंप्रतिगच्छति ॥ पूर्वादिदिक्फलंचैवस्थितामध्येशुभप्रदा ॥ सुखंदुःखंतथा
मृत्यूरोगीप्रियसुबुद्धिमान् ॥ वेदविद्यारतःश्रीमान्फलंपूर्वादिदिक्क्रमात् ॥ यदा
अनिष्टदिग्गताघटीपूर्णावातदाउपनयनानंतरंसुदिनेतिथिवारनक्षत्रलग्नदिक्पतीनां
पूजनंतिथ्यादिदेवतानांउक्तमंत्रेणायुतजपंतद्दशांशतिलाज्यैर्होमंदानादिकंचकुर्या
दितिघटीसूत्रे ॥ ॥ अथसंभाराः ॥ तत्रपरिधानवस्त्राणांसूत्रव्याख्या ॥ वासार्ठसि
शाणक्षौमाविकानिब्राह्मणक्षत्रियविशां त्रयाणांब्रह्मचारिणांक्रमेण ॥ शणत्वङ्म
यंशाणं ॥ क्षौमंक्षुमाआतसीतद्विकारमयंपट्टकूलं ॥ आविकंअवेर्मेषस्यरोमानिर्मि
तंनैपालकंबलं ॥ सर्वेषांकार्पासंवा ॥ शुक्लमहतंवासोब्राह्मणस्य ॥ मांजिष्ठंक्षत्रिय

For Private and Personal Use Only

स्य ॥ पीतंवैश्यस्येति ॥ संस्काररत्नमालायां ॥ उत्तरीयंधर्मसूत्रे ॥ हारिणमैणेयं
वाकृष्णंब्राह्मणस्यकृष्णंचेदनुपस्तीर्णासनशायांस्याद्रौरवंराजन्यस्यबस्ताजिनंवैश्य
स्याविकंसार्ववर्णिकमिति ॥ हरिणंमृगस्तस्यविकारंहारिणंचर्म ॥ एणीमृगीतस्या
विकारऐणेयंतच्चकृष्णं ॥ कृष्णंचेद्विभृतंनकेवलंहारिणंतदातास्मिन्आस्तीर्णेनासिते
नचशयीत रुरुर्बिंदुमान्मृगःतस्यविकारोरौरवं ॥ बस्तश्छागस्तस्याजिनं ॥ अविरू
र्णायुमेंषस्तस्यविकारआविकंतत्सर्वेषांवर्णानां ॥ तस्यहारिणादिभिर्विकल्पः ॥ कं
बलोप्याविकएवसर्वेषामित्यर्थइतिव्याख्यातमुज्ज्वलाकृता॥प्रावरणपर्याप्तोत्तरीया
जिनासंभवेशाकलः ॥ अखंडंवात्रिखंडंवाष्टाचत्वारिंशदंगुलं ॥ चतुरंगुलविस्तीर्णं
धारयेदजिनंसदेति ॥ खंडत्रयमानंस्मृत्यंतरे ॥ त्र्यंगुलंतुबहिर्लोमयद्वास्याच्चतुरंगु
लं ॥ अजिनंधारयेद्विप्रश्चतुर्विंशाष्टषोडशैरिति ॥ चतुर्विंशांगुलएकः ॥ अष्टांगुलो

For Private and Personal Use Only

द्वितीयः ॥ षोडशांगुलस्तृतीयः ॥ एवंत्रिभिःखंडैरष्टाचत्वारिंशदंगुलपरिमंडलम
जिनंधार्यमित्यर्थः ॥ अत्रपरिषेचनार्थंकिंचिदधिकंग्राह्यं ॥ अन्यथाअष्टाचत्वारिं
शदगुलमाजिनंधार्यमित्यनेनविरोधापत्तिः॥अत्रांगुलानिसंस्कार्यस्यग्राह्याणि॥ स्मृ
त्यर्थसारे ॥ अहतंवस्त्रयुग्मंचश्वेतरक्तमथापिवा॥कार्ष्णरौरवबास्तानिविप्रादेरजिना
नितुइति ॥ यथा ॥ अजिनंत्र्यंगुलंवापिचतुरंगुलविस्तृतं ॥ बहिःसरोमसंगृह्यधारये
दुपवीतवत् ॥ यथावर्णस्यवसनंतत्तत्सूत्रेणधारयेदिति ॥ गदाधरेणकार्पासमयमं
बरंईषद्धौतंनवंश्वेतंनान्यधारितंप्रावारार्थंकल्पितं ॥ ॥मेखला ॥ मौंजीमेखलांत्रिवृ
त्तांब्राह्मणस्यधनुर्ज्यार्थंराजन्यस्याविसूत्रंवैश्यस्येति ॥ मौंजीमुंजतृणनिर्मितांत्रि
वृतांत्रिगुणां ॥ धनुषोरज्जुर्ज्या ॥ अविसूत्रंअविलोममयीरज्जुः ॥ धर्मसूत्रेपि ॥ त्रि
वृन्मौंजीमेखलाब्राह्मणस्यशक्तिविषयेशक्तौसत्यांदाक्षिणावृतानांज्याराजन्यस्यमौं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जीवाऽयोमिश्राविसूत्रंवैश्यस्यसैरीतामलीवेत्येकइति ॥ त्रिवृतत्रिगुणामुंजानांवि
कारोमौंजी ॥ एवंभूताब्राह्मणस्यमेखलाभवति ॥ साचशक्तिविषयेशक्तौसत्यांदक्षि
णावृत्तानांकार्तव्या ॥ तद्धितार्थेगुणभूतानामपिमुंजानामेताद्विशेषणं ॥ ज्याधनुषोर
ज्जुः ॥ अथवामौंजीसाचायोमिश्राक्वचित्कालायसेनबद्धा ॥ अविरेवाविअव्याःसू
त्रमाविसूत्रंअविलोममयीरज्जुःसैरीसीरवाहयोक्ररज्जुः ॥ तामलोवृक्षस्तस्यत्वचाग्र
थितातामलीएवंभूतासावैश्यस्यमेखलेत्येकेआचार्यामन्यंतइतिव्याख्यातमुज्वला
कृता॥विशेषमाहमनुः ॥ त्रिवृन्मौंजीसमाश्लक्ष्णाकार्याविप्रस्यमेखला॥क्षत्रियस्यतु
मौर्वीज्यावैश्यस्यशणतांतवीतिसमानक्वचित्सूक्ष्मानक्वचित्स्थूलाकिंतर्हिसर्वतएवस
मा॥श्लक्ष्णातंतुतनुत्वगुणयुक्तापरिघृष्टाच ॥ ज्याकदाचिच्चर्ममयीभवतिकदाचित्तृण
मयीतत्रचर्ममयीव्यावृत्त्यर्थंमौर्वीज्याविशेषणं॥तयाधनुषोवतारितयाश्रोणिबंधःक

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्तव्यइतिमेधातिथिः ॥ ज्यायांत्रिवृत्त्वादिगुणेनस्वरूपनाशप्रसंगात् ॥ शणतांतव्या
स्त्वस्त्येवेतिज्ञेयं ॥ अनुकल्पमाहमनुः ॥ मुंजाभावेतुकर्तव्याकुशाश्मंतकबल्व
जैः ॥ त्रिवृताग्रंथिनैकेनात्रिभिःपंचभिरेववेति ॥ अत्रादिशब्दलोपोद्रष्टव्यः ॥ तेने
त्थंवाक्यंभवति ॥ मुंजाद्यभावइति ॥ ग्रंथयश्चप्रवरसंख्यया ॥ एकप्रवरस्यैकोग्रंथिः॥
त्रिप्रवरस्यत्रयः ॥ पंचप्रवरस्यपंचेतिवृद्धाः ॥ इतिसंस्काररत्नमालायां ॥ कात्या
यनस्तुचतुर्हस्तादीर्घामेखलाकार्या ॥ मौंजीरशनाब्रह्मणस्य ॥ धनुर्ज्याराजन्यस्य ॥
मौर्वीवैश्यस्य ॥ मुंज्यः शरः तत्त्वङ्मयी ॥ धनुर्ज्याधनुर्गुणः ॥ मुंजाद्यभावेकुशाश्मं
तकबल्वजानां क्रमेणब्राह्मणादीनां ॥ अश्मंतकबल्वजत्वङ्मयीवाश्मंतकाख्य
बल्वजाख्यतृणमयीतिभर्तृयज्ञव्याख्याने ॥ तांत्रिवलीकृतांबटोःकटिप्रदेशेप्रदक्षि
णवत्त्रिरावेष्ट्यअनंतरंग्रंथयस्त्रयः पंचवायथाप्रवरनियमेनकार्याः ॥ ॥ यज्ञोपवीतं॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कार्पासोनिर्मलःप्रोक्तःशुचिक्षेत्रसमुद्भवः ॥ तच्चात्रेसूत्रनिष्कासंसंहतांगुलिमूलके ॥
आवेष्टयशणवत्यातात्रिगुणीकृत्ययत्नतः ॥ अधिप्रदक्षिणावृत्तंसमंस्यान्नवसूत्रकं॥
तत्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्यब्रह्मग्रंथिःप्रदीयते ॥ पृष्ठवंशेचनाभ्यांचधृतंयद्विंदतेकटिं ॥ स्त
नादूर्ध्वमधोनाभ्यांतन्नधार्यंकदाचन ॥ तत्धार्यमुपवीतंस्यान्नातिलंबंनचोच्छ्रितं॥वि
छिन्नंवाप्यधौतंवामुक्तानिर्मितमुत्सृजेत् ॥ ब्रह्मचारिणएकंस्यात्स्नातस्यद्वेबहूनि
वा॥ तृतीयमुत्तरीयार्थेवस्त्राभावेचतुर्थकमिति ॥ ॥ यज्ञोपवीतानिबहूनिचायुःष्का
माभिरत्नमालायांदेवलः ॥ त्रीणिचत्वारिपंचाष्टौगृहिणःस्युर्दशापिवेति ॥ ॥ दंडः॥
पालाशोब्राह्मणस्यदंडोबैल्वोराजन्यस्यौदुंबरोवैश्यस्य ॥ सचअंगुष्ठमात्रस्थूलतरः
अवक्रःसाग्रःसत्वक्पादादिललाटांतिमकेशसंमितदीर्घोब्राह्मणस्य ॥ बिल्ववृक्षोद्भवो
ललाटमूलसंमितोराजन्यस्य ॥ औदुंबरवृक्षोद्भवोदंडोघ्राणाग्रसंमितोवैश्यस्येति ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उपनयनेमात्रासहभोजनंअनुज्ञातंसंग्रहकारेण ॥ मात्रासहोपनयनेविवाहेभार्यया
सह ॥ अन्यत्रसहभुक्तिश्चेत्पातित्यंप्राप्नुयान्नरइति ॥ कृच्छ्रत्रयात्मकप्रायश्चित्ता
चरणोत्तरंकामचारकामवादकामभक्षणनिषेधप्रवृत्तेरिवनास्त्रियासहभुंजीतेतिनिषेध
स्यापिप्रवृत्तत्वात्तस्यबाधोनेनक्रियते ॥ नचमात्रासहोपनयनइतिवचनादुपनयनम
ध्येयावंतिभोजनानितेषुसर्वेष्वपिमातृसाहितत्वमस्त्वितिवाच्यं ॥ आचारसंवादेन
सूत्रोक्ताशनपर्यायकभोजनएवैतस्यप्रवृत्तेरुचितत्वेनप्रधानोत्तरकालिकेसूत्रकृताकं
ठरवेणानुक्तेभोजनेमात्रासहेत्यस्याप्रवृत्तेः ॥ यत्तु ॥ मात्रासहैवभुंजीतऊर्ध्वंमाता
रजस्वला ॥ व्रतबंधःप्रशस्तःस्यादित्याहभगवान्यमइतिवचनतःभोजनात्प्राक्मात
रिरजस्वलायांव्रतबंधोनभवतीतिकेचित् ॥ अन्येतुएतस्यवचनस्यैवमहानिबंधेष्वद
र्शनेननिर्मूलत्वात्कर्तव्यमेवेत्याहुः ॥ तदत्राचारानुरोधेनग्राह्यं ॥ मातृभोजनानं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तरंकुमारस्यवपनंकारयंतितच्छाखांतरविषयं ॥ इतिसंस्काररत्नमालायां ॥ ॥ अथक्रमकारिका ॥ दत्वाप्रेषद्वयंप्राग्वसनमथरशनाब्रह्मसूत्रोत्तरीयंदंडः पूर्णांजल्यर्थः प्रणतरविगुरोर्लंभपृच्छाप्रदानं ॥ वन्हिंचावृत्तचास्तेमनुमितहवनंस्वीयसावित्रिदानं वन्हेः कार्यंस्वभिक्षाकथयतिनियमंब्रह्मचर्येविकल्पः ॥ १ ॥अथसर्वसाधारणसंभाराः ॥ घटीयंत्रं ॥ सदशांतःपटः ॥ परिधानार्थंकौपीनं ॥ त्रिवलीकृतमेखला ॥ यज्ञोपवीतं ॥ कार्पासमयंअहतवाससउत्तरीयं ॥ अजिनमुत्तरीयार्थं ॥ अव्रणःसरलः सत्वक्साग्रःपालाशदंडः ॥ अंजलीपूरणार्थमुदकं ॥ पूगीफलानि ॥ चंदनाक्षतपुष्पाणि ॥ गायत्र्युपदेशार्थंआचारप्राप्तंकांस्यपात्रंसुवर्णशलाकातंडुलाश्च॥ कुशाः॥ इंधनानि ॥ समिधः ॥ भिक्षाचर्यपात्रंचेति ॥ अथप्रयोगः ॥ अत्रबर्हिःशालाभावति ॥ तत्रोदगयनेज्योतिःशास्त्रोक्तशुभमासेशुक्लपक्षेशुभेदिनेसुमुहूर्तेउपनयनंकर्तुंत

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तपूर्वेद्युः यजमानः पत्नीकुमाराभ्यांसहमंगलंस्नात्वा अहतवाससीपरिधायालंकृत्यधृ
ततिलकोबहिःशालायांशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नींतद्दक्षिणतःसं
स्कार्यंचोपवेश्यधृतपवित्रपाणिराचांतःप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेस्वस्योपने
तृत्वाधिकारसिद्ध्यर्थंकृच्छ्त्रयात्मकप्रायश्चित्तंवातत्प्रत्याम्नायगोनिष्क्रयीभूतय
थाशक्तिरजतद्रव्यदानपूर्वकंद्वादशसहस्रं द्वादशाधिकसहस्रंवागायत्रीजपमहंयथाव
काशंकरिष्ये अथवाब्राह्मणद्वाराकारयिष्येइतिकृत्वा ॥ अथकुमारेणापिदेशकाल
कीर्तनांतेममकामचारकामवादकामभक्षणादिदोषपरिहारार्थंकृच्छ्त्रयात्मकप्राय
श्चित्तप्रत्याम्नायगोनिष्क्रयीभूतयथाशक्तिरजतद्रव्यदानपूर्वकं द्वादशसहस्रंद्वादशा
धिकसहस्रंवागायत्रीजपंब्राह्मणद्वाराअहमाचरिष्ये इतिकारयित्वा ॥ उपनयनंका
र्यं ॥ यजमानःपुनःदेशकालकीर्तनांतेअस्यकुमारस्यद्विजत्वासिध्यैवेदाध्ययनाधि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कारसिध्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंचउपनयनंश्वःवाअद्यकरिष्ये ॥ यदाचौलेनसहउ
पनयनंक्रियतेतदासंकल्पेचौलोपनयानाख्येकर्मणी अहंकरिष्येइत्यूहः॥तत्रानिर्विघ्ना
र्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंअविघ्नपूजनंमंडपस्थापनंमातृकापूजनंवसोर्द्धा
राआयुष्यमंत्रजपंनांदीश्राद्धंचाद्यकरिष्ये ॥ नांदीश्राद्धांतंकृत्वा ॥ अत्रपुण्याहवाच
नांतेइंद्रःप्रीयतामित्यूहःकर्तव्यः ॥ यदातद्दिनेग्रहयज्ञंकरोतितदा ॥ अस्यकुमा
रस्यग्रहानुकूलतासिद्ध्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्ये ॥ तत्रादौनिर्विघ्नार्थं गणपतिपूजनं
स्वस्तिपुण्याहवाचनंअविघ्नपूजनंमंडपस्थापनंमातृकापूजनंवसोर्द्धाराआयुष्यमंत्रज
पंनांदीश्राद्धंब्रह्माचार्यऋत्विग्वरणंदिग्रक्षणंपंचगव्यकरणंभूमिपूजनंअग्निस्थापनंन
वग्रहस्थापनंरुद्रकलशस्थापनंचाद्यकरिष्ये ॥ नांदीश्राद्धानंतरंयजमानेनवंशपात्रं ॥१६२॥
स्वयंगृहीत्वाअविघ्नगणपतिकलशंभार्ययाग्राहयित्वाघंटादिवाद्यघोषेणसहितःसब्रा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ह्मणः स्वतिनऽइंद्रेत्यादिमंत्रान्वक्ष्यमाणाथैनाआप्याश्चपठन्सन्गृहमध्येगत्वाप्रति
ष्ठापनदेशमुपलेपयित्वातदुपरितंदुलान्प्रक्षिप्यतेषुतद्दंशपात्रं ॥ नर्यंप्रजाम्मेंपाहिशं
ठंस्यंपशून्मेंपाह्यथर्य्यंपितुम्मेंपाहि ॥ इतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यतत्रैवोत्तरतःकलशंभार्य
यानिधाप्यपंचोपचारैःसंपूजयेत् ॥ अथवादेवस्याग्रेस्थापनीयं ॥ तत्रमंत्रः ॥
ॐ अथैनाऽआप्यानवतीभ्यामाभिमृशतीदमेवैतद्रेतःसिक्तमाप्याययतेसौमीभ्यांप्रा
णोवैसोमःप्राणन्तद्रेतसिदधातितस्माद्रेतःसिक्तंप्राणमभिसम्भवतिपुयेद्वयद्दतेप्राणा
त्सम्भवेदेषोहैवात्रसूददोहाःप्राणोवैसोमःप्राणःसूददोहाः ॥ १ ॥ ग्रहयज्ञंकरो
तिचेत्तदाआचार्यवरणादिहोमशेषंसमाप्य ॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नानानामगोत्रेभ्योब्राह्मणेभ्यःगंधादिनापूजयिष्ये ॥ तेभ्यश्चभूयसीं दक्षिणांदत्वा
तैराशिषोगृह्णीयात् ॥ ततउपनयनदिनेकुमारपिताबहिःशालायांदेशकालकीर्तनांते
उपनयनांगविहितंअस्यकुमारस्यवपनंकरिष्ये॥कारयित्वा ॥ पुनःअस्यकुमारस्यउ
पनयनेअधिकारार्थंत्रीन्ब्राह्मणान्भोजयिष्ये॥अनुच्छिष्टपाकेनब्राह्मणत्रयभोजनं ॥
तत्पंक्तौमुंडिताशिराः सुस्नातः कुमारोभुंजीत॥भोजनानंतरंकुमारंस्नापयित्वा ॥ पुनः
कुमारपिताबहिःशालायांवेद्युपरिशुभासनेउपविश्यअस्यकुमारस्योपनयनांगभू
तंअग्निप्रतिष्ठापनंकरिष्ये ॥ वेद्युपरिस्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंसमुद्भवनामाग्निंप्रति
ष्ठाप्य ॥ ततोबटुंपर्युप्तशिरसमलंकृतंवेद्यग्रेआचार्यसमीपमानयंति॥ वेद्याःसोपानेअ
वस्थाप्य॥ततःसद्वृत्तयःस्ववर्णदृढपुरुषाःमध्येंतःपटंधारयेयुः॥दैवज्ञाःसुमंगलपद्यानि ॥१६३॥
पठेयुः॥ सुलग्नेसुमुहूर्तेमनोजूतिरितिमंत्रंएषवैप्रतिष्ठाइतिमंत्रंआचारात्द्विजाः पठेयुः

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐप्रतिष्ठेतिपठित्वासुमुहूर्तेसुप्रतिष्ठितमस्त्वितिब्रूयुः ॥ अंतःपटंउदक्निःसार्यकुमारं
आचार्यपादौप्रणाम्यतद्दक्षिणतःपश्चादग्नेरवस्थाप्य ॥ ततोब्राह्मणाःप्रतिष्ठामंत्रान्प
ठित्वामाणवकशिरसिअक्षतान्समर्पयेयुः॥तत्रमंत्रः॥ॐमनोजूतिर्ज्जुषतामाज्यस्यबृ
हस्पतिर्यज्ञमिमन्तंनोत्वरिष्टँयज्ञर्ठंसमिमन्दंधातु ॥ विश्वेदेवासऽइहमादयन्तामोँ३प्र
तिष्ठ॥१॥ब्राह्मणं॥मनोजूतिर्ज्जुषतामाज्यस्येतिमनसावाऽइदर्ठंसर्वमाप्तन्तन्मनसैवैत
त्सर्वमाप्नोतिबृहस्पतिर्यज्ञमिमन्तनोत्वारिष्टंयज्ञर्ठंसमिमन्दधात्वितियाद्विबृढंतत्सन्द
धातिविश्वेदेवासऽइहमादयन्तामितिसर्वंवैविश्वेदेवाःसर्वेणैवैतत्सन्दधातिसयदिका
मयेतब्रूयात्प्रतिष्ठेति ॥१॥ एषवैप्रभूर्नामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवप्रभूतम्भव

For Private and Personal Use Only

ति ॥ २ ॥ एषवैविभूर्नामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवविभूतंभवति ॥ ३ ॥
एषवैव्यष्टिर्नामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवव्यष्टम्भवति ॥ ४ ॥ एषवैविधृति
तिर्नामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवविधृतम्भवति ॥ ५ ॥ एषवैव्यावृत्तिर्नामय
ज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवव्यावृत्तम्भवति ॥ ६ ॥ एषवाऽऊर्जस्वान्नामयज्ञोयत्रै
तेनयज्ञेनयजंतेसर्वमेवोर्जस्वद्भवति ॥ ७ ॥ एषवैपयस्वान्नामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयज
न्तेसर्वमेवपयस्वद्भवति ॥८॥ एषवैब्रह्मवर्चसीनामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तऽआब्राह्म
णोब्रह्मवर्चसीजायते ॥ ९ ॥ एषवाऽअतिव्याधीनामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तऽ
आराजन्योतिव्याधीजायते ॥ १० ॥ एषवैदीर्घोनामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजंतआदी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्धारण्युञ्जायते ॥ ११ ॥ एषवैक्लृप्तिर्नामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवक्लृप्तम्भव
ति ॥ १२ ॥ एषवैप्रतिष्ठानामयज्ञोयत्रैतेनयज्ञेनयजन्तेसर्वमेवप्रतिष्ठितम्भवति ॥
॥ १३ ॥ ॐ प्रतिष्ठासुप्रतिष्ठितमस्तु ॥ ब्रह्मवर्चसीभव ॥ आब्रह्मन्नित्याशिषंदद्युः॥
ततःप्रेषद्वयं ॥ ब्रह्मचर्यमागामीतिब्रूहीत्याचार्योवदति ॥ ब्रह्मचर्यंआगामीतिकुमा
रोब्रूयात् ॥ ब्रह्मचारीप्राङ्मुखस्तिष्ठन्ब्रह्मचर्यमागामीतिब्रूयादितिगदाधरादयः॥उ
दङ्मुखइतिरेणुदीक्षिताः ॥ ब्रह्मचार्यसानीतिब्रूहीत्याचार्योवदति ॥ ब्रह्मचारीअ
सानीतिबटुर्ब्रूयात् ॥ अथाचार्योमाणवकस्यकटिसूत्रंबद्ध्वाकौपीनंपरिधापयति ॥
ॐ येनेन्द्रायबृहस्पतिर्वासःपर्यदधादमृतं ॥ तेनत्वापरिदधाम्यायुषेदीर्घायुत्वायबला
यवर्चसे ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेण ॥ आचमनं ॥ ततआचार्योमाणवकस्यकटिप्रदेशे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मेखलांप्रदक्षिणंत्रिर्वेष्टयित्वायथोक्तलक्षणांयथाप्रवरग्रंथियुतांबध्नाति ॥ ॐ इयन्दुरु
क्तम्परिबाधमानावर्णम्पवित्रम्पुनतीमऽआगात् ॥ प्राणापानाभ्याम्बलमाददानास्व
सादेवीसुभगामेखलेयं ॥ इत्यनेनमंत्रेण ॥ आचमनं ॥ अत्रावसरेयज्ञोपवीतदाना
नि ॥ बटुःपूर्वोच्चारितद्विजत्वसिद्धिवेदाध्ययनाधिकारार्थंश्रौतस्मार्तकर्माधिकारासि
द्ध्यर्थंयज्ञोपवीतधारणाधिकारार्थंश्रीसवितृसूर्यनारायणप्रीत्यर्थंनानानामगोत्रेभ्यो
ब्राह्मणेभ्यःयथाशक्त्यायज्ञोपवीतदानानिकरिष्येइतिसंकल्पः॥इदंयज्ञोपवीतंसफलं
दक्षिणासहितंअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ इत्याचारः ॥ अथाचार्योयज्ञो
पवीतमभिमंत्रयेत् ॥ तत्प्रकारः ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिर्ऋग्भिरुपवीतंप्रक्षाल्य ॥ब्रह्म
यज्ञानं० ॥इदंविष्णु० ॥ नमस्तेरुद्र० ॥ इतितिसृभिर्ऋग्भिरुपवीतेअंगुष्ठंभ्रामयेत् ॥
पुनस्तथैवनवतंतुषुदेवताःविन्यसेत् ॥तद्यथा॥ओंकारंप्रथमतंतौन्यसामि॥अनेनप्रका

For Private and Personal Use Only

रेणाग्रेऽष्टसु ॥ ॐ कारश्चाऽग्निर्नागाश्चसोमइंद्रःप्रजापतिः ॥ वायुःसूर्योविश्वेदेवाइ
त्येतेनवतंतवः ॥ १ ॥ ॐ उपयामगृहीतोसिसावित्रोसिचनोधाश्चनोधाऽअसिचनो
मयिधेहि ॥ जिन्वंयज्ञजिन्वंयज्ञपतिम्भगायदेवायत्वासवित्रे ॥ १ ॥ इतिसूर्या
यप्रदर्शयेत् ॥ ततउपवीतंकरसंपुटेनिधायदशगायत्र्याभिमंत्रयेत् ॥ ॐ तत्संवि
तु० ॥ १ ॥ ततोमाणवकोमंत्रंपठन्दक्षिणहस्तेनोर्ध्वकृतेनदक्षिणकरमध्येयज्ञोपवी
तंप्रक्षिप्यवामेनवामस्कंधेधारयेत् ॥ ॐ यज्ञोपवीतम्परमम्पवित्रम्प्रजापतेर्यत्सह
जम्पुरस्तात् ॥ आयुष्यमग्र्यम्प्रतिमुञ्चशुभ्रंयज्ञोपवीतम्बलमस्तुतेजः ॥ १ ॥ यज्ञो
पवीतमसियज्ञस्यत्वायज्ञोपवीतेनोपनह्यामि ॥ २ ॥ इत्यनेनमंत्रेण ॥ आचम्य ॥
ततः कार्पासमहतवासःप्रावारंउपवीतवत्प्रयच्छति ॥ ॐ युवासुवासाःपरि० ॥ १ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अथाजिनंप्रयच्छति ॥ ॐ मित्रस्यचक्षुर्धरुणम्बलीयस्तेजोयशस्विस्थविरꣳसमिद्धम् ॥ अनाहनस्यम्वसनञ्जरिष्णुपरीदम्वाज्यजिनन्दधेहम् ॥ १ ॥ इतिमाणवकस्य मंत्रपाठः ॥ आचार्योमाणवकायदंडंप्रयच्छति ॥ तंप्रतिगृण्हाति ॥ ॐ योमेदंडः परापतद्वैहायसोधिभूम्याम् ॥ तमहम्पुनराददाम्यायुषेब्रह्मणेब्रह्मवर्चसाय ॥ १ ॥ इतिमाणवकस्यमंत्रपाठः ॥ दीक्षावदेकेदीर्घसत्रमुपैतीतिवचनात् ॥ अथाचार्यःस्वांजलिजलेनापूरितेनमाणवकांजलिंपूरयत्यापोहिष्ठेतितिसृभिर्ऋग्भिः ॥ आचार्यपठितेनमाणवकः सूर्यायार्घंदद्यातत्रिः ॐ आपोहिष्ठा० ॥१॥ ॐयोवः शिव० ॥ २ ॥ ॐतस्माऽअरगं० ॥२॥ श्रीसूर्यायनमः ॥ इदमर्घंदत्तंनमम ॥ इत्याचार्यस्यमंत्रपाठः ॥ ततआचार्योमाणवकंसूर्यमुदीक्षस्वेतिप्रेषयेत् ॥ माणवकःसूर्यमुदीक्षते ॥ ॐ

For Private and Personal Use Only

तच्चक्षुर्देवहितं० ॥ १ ॥ इतिमाणवकस्यमंत्रपाठः ॥ अथमाणवकस्यदक्षिणस्कंधो परिहस्तंनीत्वातस्यहृदयमालभतेआचार्यः ॥ ॐ ममव्रतेतेहृदयन्दधामिममचित्तम नुचित्तन्तेअस्तु ॥ ममवाचमेकमनाजुषस्वबृहस्पतिष्ट्वानियुनक्तुमह्यं ॥ १ ॥ इत्या चार्यस्यमंत्रपाठः ॥ ततोमाणवकस्यदक्षिणहस्तमाचार्योगृहीत्वा ॥ कोनामासि ॥ इत्याह ॥ एवंपृष्टःकुमारःप्रत्याह ॥ अमुकशर्माअहंभोः॥एवंत्रिःआचार्यःप्रतिपृच्छ तिमाणवकं ॥ कस्यब्रह्मचार्यसीतिआचार्यः ॥ भवतइत्युच्यमानेमाणवकेन॥माण वकंप्रतिआचार्योब्रूयात् ॥ इंद्रस्यब्रह्मचार्यस्यग्निराचार्यस्तवाहमाचार्यस्तवासौ[१]अमु कशर्मन् ॥ अथैनंभूतेभ्यःपरिददात्याचार्यः ॥ ॐ प्रजापतयेत्वापरिददामिदेवाय त्वासवित्रेपरिददाम्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यःपरिददामिद्यावापृथिवीभ्यान्त्वापरिददामि

१ असावित्यस्यस्थानेकुमारस्यनामगृण्हीयादितिगदाधरः ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यःपरिददामिसर्वेभ्यस्त्वाभूतेभ्यःपरिददाम्यरिष्टयै ॥ १ ॥ इत्या
चार्यपठितमंत्रेणबटुरक्षणं ॥ प्रदक्षिणमग्निंपर्युक्ष्योपविशत्याचार्यस्योत्तरतोमाणव
कः ॥ ततःब्रह्मोपवेशनादिपर्युक्षणांतंचरुवर्ज्यं ॥ पर्युक्षणानंतरंआघारावाज्यभागौ
महाव्याहृतयः सर्वप्रायश्चित्तंप्राजापत्यांतस्विष्टकृच्चेताश्चतुर्दशाहुतयः ॥ ॐ प्रजा
पतयेस्वा०इदंप्रजापतयेनमम ॥ १ ॥ ॐ इंद्रायस्वा०इदमिंद्रा० ॥ २ ॥ ॐ अग्नये
स्वा०इदमग्न० ॥ ३ ॥ ॐ सोमायस्वा० इदंसोमा० ॥ ४ ॥ ॐ भूःस्वाहाइदमग्न०॥
॥ ५ ॥ ॐ भुवःस्वा०इदंवायवेन० ॥ ६ ॥ ॐस्वः स्वाहाइदंसूर्याय० ॥ ७ ॥ ॐ
त्वन्नोअग्ने० स्मतस्वा० इदमग्नीवरुणाभ्यां० ॥ ८ ॥ ॐ सत्वन्नोऽअग्ने० एधिस्वा० इ
दमग्नीवरुणाभ्यां० ॥ ९ ॥ ॐ अयाश्चाग्ने० जठंस्वाहा ॥ इदमग्नयेअयसे०॥१०॥

१ पश्चादग्नेराचार्यस्योत्तरतउपविशतीतिजयरामवासुदेवहरिहरगदाधरादयः ॥ दीक्षितइतिगर्गः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ येतेशतं॰ स्वर्का:स्वा॰ इदंवरुणायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्योदेवेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्च॰ ॥ ११ ॥ ॐ उदुत्तमम्॰स्यामस्वा॰ इदंवरुणायादित्यायादितये॰ ॥ १२ ॥ ॐ प्रजापतयेस्वाहा॰ इदंप्रजाप॰ ॥ १३ ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहाइदमग्नयेस्विष्टकृतेन॰ ॥ १४ ॥ ततःसंस्रवप्राशनं ॥ पवित्राभ्यांमार्जनं ॥ अग्नौपवित्रप्रतिपत्तिः ॥ पूर्णपात्रवरयोरन्यतरस्यब्रह्मणेदानं ॥ तच्चताम्रादिपात्रे ॥ प्रणीताविमोकः ॥ ॐ आपःशिवाइतिमंत्रेणप्रणीताविमोकोदकेनमूर्ध्न्यभिषिंचेत् ॥ अथैनंब्रह्मचारिणमाचार्यःसंशास्ति ॥ ब्रह्मचार्यसीत्याचार्योवदति ॥ भवामीतिब्रह्मचारीवदति ॥ अपोशान ॥ इत्याचार्यः ॥ अशनानि ॥ इतिब्रह्मचारी ॥ कर्मकुरु ॥ इत्याचार्यः ॥ करवाणि ॥ इतिब्रह्मचारी ॥ मादिवासुषुप्थाः ॥ इत्याचार्यः ॥ नस्व

१ सप्तमंत्राणांलक्षणानिब्रह्मचर्यब्राह्मणे ।

For Private and Personal Use Only

पामि॥इतिब्रह्मचारी॥वाचंयच्छइत्याचार्यः॥यच्छामिइतिब्रह्मचारी ॥ अध्ययनंसंपा
द्य इत्याचार्यः ॥ यच्छामि ॥ इतिब्रह्मचारी ॥ समिधमाधेहि ॥ इत्याचार्यः ॥
आदधामि ॥ इतिब्रह्मचारी ॥ अपोशानइत्याचार्यः ॥ अश्नानीतिब्रह्मचारी ॥ ॥
अथास्मैब्रह्मचारिणेसावित्रीमन्वाहआचार्यः ॥ तत्रादौआचारात्कांस्यपात्रेतंडुला
न्प्रसार्यतदुपरिसुवर्णशलाकयाॐ कारव्याहृतिपूर्वकंगायत्रींलिखित्वा ॥ अद्यपू०
तिथौममब्रह्मवर्चससिद्ध्यर्थंवेदाध्ययनाधिकारसिद्ध्यर्थंगायत्र्युपदेशांगविहितंगाय
त्रीसावित्रीसरस्वतीपूजनपूर्वकंआचार्यपूजनंकरिष्ये ॥ मनोजूतिरितिप्रतिष्ठाप्य ॥
श्रीश्चतेइतिषोडशोपचारैःपूजनंकृत्वा॥ ततआचार्यपूजनंकुर्यात्॥कथंभूतायब्रह्मचा
रिणेइत्यपेक्षायांदक्षिणतस्तिष्ठतऽआसीनायउत्तरताग्नेःव्यवस्थितायप्रत्यङ्मुखोप
विष्टायपादोपसंग्रहणपूर्वकमुपसन्नाचार्यंसमीक्षमाणायस्वयमपिसमीक्षितायब्रूया

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दाचार्यः ॥ कथं ॥ ओंकारव्याहृतिपूर्वकंप्रथमंपच्छः ॥ द्वितीयमर्धर्चशः ॥ तृती
यंसर्वशःपठेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ हरिः ॥ ॐ भूर्भुस्व÷तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गोदेवस्यधीम
हि ॥ धियोयोनः÷प्रचोदयात ॥ १ ॥ एवंत्रिरुक्तोभयोरपिप्रणवपूर्वकंस्वस्तिकरणं॥
संवत्सरेषण्मास्येचतुर्विंशत्यहेद्वादशाहेवेत्येषांकालानामन्यतमेकालेक्षत्रियवैश्य
योः ॥ सद्यस्त्वेवगायत्रींब्राह्मणायानुब्रूयात ॥ त्रिष्टुभंसावित्रींक्षत्रियस्य ॥ जगतीं
सावित्रींवैश्यस्यब्रूयात् ॥ इत्युपदेशः ॥ अत्रावसरेब्रह्मचारिणासमिदाधानं ॥ कु
शोपग्रहोभूत्वातिस्रःसमिधआदायदंडसहितएवपश्चादग्नेरुपविश्य ॥ तत्रप्रथमंताव
द्दक्षिणहस्तेनाग्नेःसंधुक्षणं ॥ संधुक्षणं इंधनप्रक्षेपः ॥ वक्ष्यमाणमंत्रैःपंचभिः ॥ ॐ

१ शुष्कगोमयखंडैरिंधनप्रक्षेपइतिगदाधरः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अग्नेसुश्रवःसुश्रवसंमाकुरु॥१॥ॐ यथात्वमग्नेसुश्रवःसुश्रवाऽअसि ॥२॥ ॐ एवंमाꣳ
सुश्रवःसौश्रवसंकुरु ॥ ३ ॥ ॐ यथात्वमग्नेदेवानांयज्ञस्यनिधिपाऽअसि ॥ ४ ॥ ॐ
एवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासम् ॥ ५ ॥ इत्येतैःपंचभिर्मंत्रैःप्रतिमंत्रमिंध
नप्रक्षेपः ॥ उभाभ्यांसंधुक्षणप्रसिद्धिरस्ति ॥ ततःप्रदक्षिणमग्निंजलेनपर्युक्ष्योत्तिष्ठ
न्समिधआदधाति ॥ ॐ अग्नयेसमिधमाहार्षम्बृहतेजातवेदसे ॥यथात्वमग्नेसामिधा
समिध्यसऽएवमहामायुषामेधयावर्च्चसाप्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनसमिन्धेजीवपुत्रो
ममाचार्योमेधाव्यहमसान्यनिराकरिष्णुर्यशस्वीतेजस्वीब्रह्मवर्चस्यन्नादोभूयासꣳ
स्वाहा ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणप्रथमां ॥ ततोनेनैवमंत्रेणाद्वितीयांसमिधमादधाति ॥
एषातइतिवासमिदाधानमंत्रः ॥ मंत्रसमुच्चयोवा ॥ ततउपविश्यपूर्ववत्परिसमू
हनम् ॥ प० समूहनंअग्नेसुश्रवइत्यादिपंचभिर्मंत्रैःप्रतिमंत्रमिंधनप्रक्षेपः ॥ तत

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्तूष्णींपाणीप्रतप्यवक्ष्यमाणैःसप्तभिर्मंत्रैःप्रतिमंत्रेणमुखंविमार्जनं ॥ ॐ तनूपाऽ अंग्नेसितन्वम्मेपाहि ॥ १ ॥ ॐ आयुर्दाऽअंग्नेऽस्यायुंर्मेदेहि ॥ २ ॥ ॐ वर्च्चोदाऽअं ग्नेसिवर्च्चोमेदेहि ॥ ३ ॥ ॐ अग्नेयन्मेतन्वाऽउनन्तन्मऽआपृंण ॥ ४ ॥ ॐ मेधांमे देवःसविताऽआदधातु ॥ ५ ॥ ॐ मेधांमेदेवीसरस्वतीआदधातु ॥ ६ ॥ ॐ मेधाम श्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजौ ॥ ७ ॥ इत्येतेमुखमार्जनमंत्राः ॥ अत्रशिष्टाचारप्रा प्ताःकेचनपदार्थालिख्यंते ॥ ॐ अङ्गानिचमऽआप्यायंतां ॥ इतिमंत्रेणशिरःप्रभृति पादांतसर्वांगालंभनं ॥ ततोदक्षिणहस्ताग्रेण ॥ ॐ वाक्कमऽआप्यायतां ॥ इतिमुखा लंभनं ॥ ॐ प्राणश्चमऽआप्यायतां ॥ इतिनासिकयोरालंभनं ॥ ॐ चक्षुश्चमऽआ

१ वाक्यभेदात्प्रतिवाक्यंपाण्योःप्रतपनंमुखमार्जनंचेतिगदाधरः॥ललाटादिचुबुकांतंस्पृशेदितिहरिहरः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्यायतां ॥ इतिचक्षुषीयुगपत् ॥ ॐ श्रोत्रंचमऽआप्यायतां ॥ इतिदक्षिणश्रोत्रं ॥
अनेनैवमंत्रेणवामं ॥ ॐ यशोबलंचमऽआप्यायतां ॥ इतिबाव्होरुपस्पर्शनं ॥ तत
स्त्र्यायुषकरणं ॥ भस्मनाललाटेग्रीवायांदक्षिणेऽंसेहृदिच ॥ ॐ त्र्यायुषञ्जमदग्नेः॥
इतिललाटे ॥ ॐ कश्यपस्यत्र्यायुषम् ॥ इतिग्रीवायां ॥ ॐ यद्देवेषुत्र्यायुषम् ॥
इतिदक्षिणेऽंसे ॥ ॐ तन्नोअस्तुत्र्यायुषम्इतिहृदि ॥ ततःगोत्रनामपूर्वकंवैश्वानरा
दीनामभिवादनं[1] ॥ ततोब्रह्मचारीदक्षिणश्रोत्रेसमौकरौकृत्वाभिवादयेत् ॥ अमुकस
गोत्रःअमुकप्रवरान्वितःअमुकशर्माअहंभोवैश्वानरअभिवादयामिइतित्रिः ॥ ३ ॥
अमुकसगोत्र० ॥ भोसूर्य[2]अभिवादयामि ॥ ३ ॥ अमुकसगोत्र० ॥ भोआचार्यअ

१ अभिवादनेपाणिग्रहणंनास्तिपादस्पर्शनंकार्यमितिहरिहरः ॥ २ सायान्हे वरुणं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भिवादयामि ॥ ३ ॥ अमुकसगोत्र० ॥ भोअध्यापकगुरोत्वामभिवादयामि ॥ ३॥
ततआचार्यादिःप्रत्यभिवादयेत् ॥ अभिवादयस्वआयुष्मान्भवसौम्य अमुकशर्म
न् ॥ इतिप्रत्यभिवादनं ॥ ॥ यथाहयाज्ञवल्क्यः ॥ दक्षिणंपदमालभ्यपाणिनादक्षिणे
नच ॥ सव्येनसव्यंपृष्टव्य ाभिवादनकर्माणि ॥ व्यवस्थपाणिनाकार्यमग्निंसूर्यंगुरुं
तथा ॥ उपसंग्रहणंयथाइतिपाठभेदः ॥ उभाभ्यामपिहस्ताभ्यांकारयेच्छ्रोत्रसदृशौ
इति ॥ अन्यथादोषोस्ति यथा ॥ जन्मप्रभूतियत्किंचिच्चिकित्साधर्ममाचरत् ॥ स
र्वंतन्निष्फलंयातिएकहस्ताभिवादनादिति ॥ अभिवादनंतु ॥ भोशब्दंकीर्तयेदंतेस्व
स्यनाम्नोभिवादने ॥ आयुष्मान्भवसौम्येतिवाच्यःप्रत्यभिवादनेइति ॥ प्रत्यभिवा
दनाकरणे ॥ योनवेत्त्यभिवादस्यविप्रःप्रत्यभिवादनं ॥ नाभिवाद्यःसविदुषाययथाशू
द्रस्तथैवसः ॥ इत्यभिवादनं ॥ ॥ संध्यावंदनाधिकारस्तु ॥ यावद्ब्रह्मोपदेशोनताव

For Private and Personal Use Only

त्संध्यादिकंचन ॥ ततोमध्यान्हसंध्यादिसर्वंकर्मसमाचरेदिति ॥ ॥ अत्रभिक्षाचर्यचरणं ॥ ब्रह्मचारीपात्रंगृहीत्वा ॥ भवतिभिक्षांदेहि ॥ इत्येवमुक्त्वाब्राह्मणोभिक्षां याचते ॥ भिक्षाग्रहणोत्तरंब्रह्मचारी ॥ ॐ स्वस्तीत्याशीर्वचनंदद्यात् ॥ भिक्षांभवतिदेहीतिक्षत्रियः ॥ भिक्षांदेहिभवतीतिवैश्यः ॥ यत्रप्रत्याख्यानंनकुर्वंतितत्रभिक्षार्थंगच्छेत् ॥ तिस्रोवाभिक्षाग्राह्याःषट्द्वादशाऽपरिमितावा ॥ आत्मनआचार्यस्यच आहारपरिमितावधिवा ॥ मातुःसकाशात्प्रथमभिक्षांयाचेतेत्येकेआचार्यामन्यंते॥ अयंप्रथमोधर्मोतिकर्कः ॥ एवंयथोक्तांभिक्षांभिक्षयित्वाआचार्यायभैक्षंनिवेदयेत् ॥ भुंक्ष्वेत्याचार्यानुज्ञातोभिक्षांस्वीकुर्यादितिभिक्षाचर्यचरणं ॥ वाग्यतोहः शेषंतिष्ठे

१ अत्रमध्यान्हसंध्याकार्येत्युक्तंगदाधरे प्रयोगपरिजातेच ॥ नेतिकृष्णभट्टीकारः ॥ ब्रह्मयज्ञस्तुद्वितीयदिनमारभ्यगायत्र्याकार्यइतिधर्मसिंधुः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दित्येकेअहर्हिंस्सन्नरण्यात्समिधऽआहृत्यपूर्ववदाधायवाचंविसृजते ॥ वाग्यतोमौ
नी ॥ अहःशेषंतिष्ठेतइति ॥ वाग्यमनेनियमःकेचिन्मते ॥ नेतिगदाधरः ॥ भिक्षा
निवेदनोत्तरंयावदस्तमयंगुरुरेवनाध्ययनेतिष्ठेदित्येकेआचार्यामन्यंते ॥ अहिंसन्
इतिअच्छिंदन्स्वयंभग्नाः स मिध आहृत्यपूर्ववदाधायइति ॥ पूर्ववत्संध्योपासनपूर्व
कंतस्मिन्नेवाग्नौपरिसमूहनादित्र्यायुषकरणांतंसमिदाधानंअभिवादनंचकुर्यादित्य
र्थः ॥ वाचंविसृजतइति ॥ वाग्विसर्गः ॥ यावद्व्रतंतावदग्निरक्षणंत्रिरात्रंवा ॥ अत
आरभ्यआब्रह्मचर्यं परिसमाप्तेर्ब्रह्मचारिणोयमनियमाःकथ्यंते ॥ अधः शायीस्या
त् ॥ अक्षारलवणाशीस्यात्॥दंडधारणंकर्तव्यं ॥ अरण्यात्स्वयंप्रशीर्णाःसमिधआ
हृत्य ॥ सायंप्रातःसंध्योपासनपूर्वकपरिसमूहनादित्र्यायुषकरणांतंयथावेत्कंकर्मकर्त
व्यं ॥ गुरुशुश्रूषाकर्तव्या ॥ सायंप्रातर्भोजनार्थंभोजनसन्निधानेवारद्वयंभिक्षाचर

॥१७२॥ णंकर्तव्यं ॥ मधुमांसाशनंनकर्तव्यं ॥ मज्जनंनकर्तव्यं ॥ उद्धृतोदकेनस्नायादित्य
र्थः ॥ कुशासनोपरिमसुरिकाद्युपधानंकृत्वानोपविशेत् ॥ स्त्रीणांमध्येअवस्थानंन
कर्तव्यं ॥ अनृतंनकर्तव्यं ॥ अदत्तंनगृण्हीयात् ॥ स्मृत्यंतरोक्ताश्चयमनियमाअ
नुष्ठेयाः ॥ यथा ॥ परिधृतवस्त्रंक्षालनंविनानदधीत ॥ भग्नंसुसंलग्नितंविकृतंवस्त्रंन
दधीत ॥ अस्तसमयेभास्करावलोकनंनकुर्यात् ॥ शुल्कवदनंपरिवारादिवर्जयेत् ॥
पर्युषितमन्नंभिस्सटान्नंचनभक्षयेत्॥कांस्यायसवंगमृद्पात्रेभोजनंतेनपानंचनकुर्या
त् ॥ तांबूलभक्षणंनकुर्यात् ॥अभ्यंगमक्ष्णोरंजनमुपानच्छत्रादर्शंचवर्जयेत्॥इति॥
यस्यैवमध्यवयसोश्चत्वारोवेदामयापाठितव्याः सोष्टाचत्वारिंशद्वर्षाणिवेदब्रह्मचर्यंच
रेदिति ॥ स्मृत्युक्तान्पंचाशत्संख्याकान्ब्राह्मणान्भोजयिष्येइति॥ ॥अथाशीर्वादः ॥१७२॥
॥ हरिःॐ ब्रह्मचर्यमागामित्याह ॥ ब्रह्मणऽएवैतदात्मानन्निवेदयतिब्रह्मचार्यसानी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ब्रा० ६ ब्रह्मवर्चसीभव ॥ आचार्यादीन्गंधादिभिःसंपूज्यतेभ्यश्चदक्षिणांद
त्वातैराशिषोगृहीत्वा ॥ स्थापितमात्रादिदेवकोत्थापनंमंडपोद्वासनंचकार्यं ॥ तद्वि
धिश्चाग्रेवक्ष्यते ॥ इतिसंस्कारभास्करेउपनयनप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ अथोपनयना
दूर्ध्वंब्रह्मचारिणःसायंप्रातरग्निनित्योपासनविधिः ॥सायंसंध्योपासनंकृत्वाधृतदंडा
दिर्गृहीतेंधनाज्यसमित्स्थापिताग्निसमीपेस्वासनेउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेश
कालकीर्तनांतेममसतेजोब्रह्मवर्चससिध्यर्थंअग्निनारायणप्रीतयेचसायमग्निपरिसमू
हनंसमिदाधानादिकंचकरिष्ये ॥ अग्निमुखंकृत्वाचत्वारिशृंगेतिध्यात्वागंधादिना
भ्यर्च्य ॥ ततोग्ने सुश्रवइत्यादिपंचभिर्मंत्रैः प्रतिमंत्रंघृतप्लुतेंधनप्रक्षेपः ॥ जलेनाग्निं
पर्युक्ष्य ॥ उत्थायआज्यप्लुतसमिधमेकांगृहीत्वाऽग्नयेसमिधमाहार्षमित्यारभ्यभूया
सठंस्वाहेत्यंतंमंत्रंपठित्वातामग्नौजुहुयात् ॥ अनेनैवमंत्रेणद्वितीयांतथातृतीयांसमि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धमादध्यात् ॥ पुनरग्ने सुश्रवइत्यादिपंचभिर्मंत्रैरिंधनंप्रक्षिप्य॥ तूष्णींपाणीप्रतप्य तनूपाअग्नेत्यादिमंत्रैः प्रतिमंत्रंमुखविमार्जनं ॥ पुनःअंगानिचमइत्यादियशोबलमि त्यंतमंत्रैःप्रतिमंत्रंप्रत्यंगालंभनंकार्यं ॥ ततस्त्र्यायुषमितिप्रतिमंत्रेणभस्मललाटेग्री वायांदक्षिणेऽंसेहृदिचसंधार्यं ॥ ततोगोत्रनामपूर्वकंवैश्वानरादीनामभिवादनं ॥ अ नेनसायमग्निपरिचरेणअग्निनारायणःप्रीयतां ॥ एवंप्रातःस्नानसंध्योपासनोत्तरंआ चमनादिदेशकालकीर्तनोत्तरंप्रातरग्निपरिसमूहनंसमिदाधानादिकंचकरिष्येइत्यूहे नइंधनप्रक्षेपादिअभिवादनांतंसर्वंकर्मकुर्यादिति ॥ उपनयनाग्नौनष्टेपुनरुत्पादनवि धिः ॥ रेणुकारिकायां ॥ व्रताग्निनाशेव्रातिनात्रीन्कृच्छ्रांश्चव्रतंचरेत् ॥ प्राग्वदग्निंप्र तिष्ठाप्यकटिसूत्रादिकंपुनः ॥ स्पृशन्मंत्रान्पठेदग्नावाज्येनाहुतिपूर्ववत्॥ नगायत्र्यु पदेशंचकृत्वाग्निपरिशुश्रुषांइति ॥ ॥ अथयमलजातपुत्रयोरुपनयनेनिर्णयः ॥ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

संस्कारक्रमार्थंज्येष्ठकनिष्ठभावउच्यते ॥ मनुः ॥ जन्मज्येष्ठेनचाव्हानंसुब्रह्मण्या स्वपिस्मृतं ॥ यत्तयोश्चैवगर्भेषुजन्मतोज्येष्ठतास्मृताइति ॥ देवलः ॥ यस्यजात स्ययमयोःपश्यंतिप्रथमंमुखं ॥ संतानःपितरश्चैवतस्मिन्ज्येष्ठ्यंप्रतिष्ठितं ॥ भाग वतेतु ॥ द्वौतदाभवतौगर्भौसूतिर्वंशविपर्ययादित्युक्तेः ॥ पश्चादुत्पन्नस्यज्यैष्ठ्यमुक्तं॥ वैद्यकेप्यात्रेयसंहितायां ॥ यदाविशेद्द्विधाभूतंबीजंपुष्पंपरिक्षरत् ॥ तदाभवेद्द्विधाग र्भःसूतिर्वंशविपर्ययादिति ॥ तथापिबहुसंमतंमनुवचनंयुक्तं ॥ निर्णयसिंधौ ॥ एक स्मिन्वासरेप्राप्तेकुर्याद्यमलजातयोः ॥ क्षौरंचैवविवाहंचमौंजीबंधनमेवचेति ॥ यम लयोर्युगपदेवसंस्कारकरणेएकमेवनांदीश्राद्धंकार्यमितिधर्मसिंधौनांदीश्राद्धप्रकर णेउक्तं ॥ यमलयोरेककालेएकमंडपेवासमानसंस्कारौनदोषायेतिधर्मसिंधौविवा हनिषेधापवादप्रकरणेउक्तं ॥ रेणुकारिकायां ॥ एकस्मिन्वत्सरेचैववासरेमंडपेत

For Private and Personal Use Only

था ॥ कर्तव्यंमंगलंस्वस्त्रोर्भ्रात्रोर्यमलजातयोः ॥ एकंचाभ्युदयंकार्यंपृथग्वेद्यौव्रतेषु
च ॥ पृथक्कुर्वीतसंभारान्पृथगाचार्यमेवच ॥ यमलेकन्यकोद्वाहेपृथग्वरौचवेदिके ॥
पृथग्यौतिकदानंचएेरिण्यादितथैवचेति ॥ संग्रहे ॥ जातैककालेयमलौसुतौव्रतेत
थैवकन्येअपिऊढकाले ॥ आचार्ययुग्मंखलुवेदियुग्मंकुर्वीतनांदीमुखमेकमेवेति ॥
अथयमलपुत्रयोः उपनयनेसर्वसंभारान्प्राग्वत्द्विगुणंसंपाद्य ॥ वेदिकेचद्वेविरच्य
आचार्यौद्वौइति ॥ ॥ अथयमलपुत्रयोःउपनयनप्रयोगेविशेषः ॥ कर्तापत्न्यास
हमंगलंस्नात्वाऽहतवाससीपरिधायधृतमंगलतिलकोमंडपमध्येशुभासनेप्राङ्मुख
उपविश्यस्वदक्षिणतः पत्नींतद्दक्षिणतःयमलजातकुमारौउपवेश्यपवित्रपाणिराचां
तःप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअनयोःयमलजातकुमारयोःद्विजत्वसिद्ध्यैवेदा ॥१७८॥
ध्ययनाधिकारार्थंचउक्तप्रकारेणज्येष्ठस्यस्वयंकनिष्ठस्यान्यद्वाराउपनयनाख्यसं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्कारौअद्यवाश्वःकरिष्ये ॥ ममोपनेतृत्वाधिकारसिध्यर्थंकृच्छ्रत्रयात्मकप्रायश्चित्त पूर्वकंद्वादशसहस्रंअथवाद्वादशाधिकसहस्रंगायत्रीजपंस्वयंवाब्राह्मणद्वाराअहमाच रिष्ये ॥ कुमारेणापिकामचारकामवादकामभक्षणादिदोषपरिहारार्थंकृच्छ्रत्रयात्म कप्रायश्चित्तपूर्वकंब्राह्मणद्वाराद्वादशसहस्रंवाद्वादशाधिकसहस्रंगायत्रीजपंअहमा चरिष्ये ॥ पुनःपिता ॥ अनयोःकुमारयोःग्रहानुकूलतासिध्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्ये ॥ त त्रनिर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंअविघ्नपूजनंमंडपस्थापनंमातृकापू जनंवसोर्द्धाराआयुष्यमंत्रजपंनांदीश्राद्धंग्रहयज्ञांगंआचार्यादिवरणंदिग्रक्षणंपंचग व्यकरणंभूमिपूजनंपंचभूसंस्कारान्अग्निप्रतिष्ठापनंग्रहस्थापनंरुद्रकलशस्थपनंचा द्यकरिष्ये ॥ कालांतरेग्रहयज्ञकरणेसंकल्पेयथाकालंग्रहयज्ञंकरिष्येइत्यूहःकर्तव्यः ॥ सर्वथाग्रहयज्ञाकरणेग्रहयज्ञसंकल्पमेवनकुर्यात् ॥ तत्पक्षेनांदीश्राद्धांतंसंकल्पंकु

For Private and Personal Use Only

र्यात् ॥ नांदीश्राद्धोत्तरं पूर्वोक्तप्रकारेणगृहमध्येमातृकाःस्थापयेत ॥ ग्रहयज्ञकरणे ग्रहयज्ञांतंकुर्यात् ॥ यदाचौलेनसहोपनयनंक्रियतेतदासंकल्पेचौलोपनयनाख्येक र्मणीअहंकरिष्येइत्यूहः ॥ अथपितास्वभ्रात्रादिभ्यःयमलजातकनिष्ठकुमारस्यचू डोपनयनादिवाउपनयनादिसंस्कारस्याधिकारंदद्यात् ॥ तद्यथा ॥ आदौगणपतिं संपूज्य ॥ अथाधिकारदानं ॥ भ्रात्रेममास्ययमलजातकनिष्ठकुमारस्यचूडोपनय नादिवाउपनयनादिसमावर्तनांतसंस्कारकर्माधिकारार्थंत्वामहंवृणे ॥ भ्रातरंगंध वस्त्रादिनापूजयेत् ॥ तथाचसंग्रहे ॥ भ्रातरस्यकुमारस्यचूडादिस्नातकावधि ॥ संस्कारकर्मकरणाधिकारंतेददाम्यहं ॥ १ ॥ इत्युक्त्वाकुमारंभ्रातुरुत्संगेदद्यात् ॥ तद्यथा ॥ गृहीतावक्ष्यमाणमंत्रेणगृण्हीयात् ॥ चूडादिस्नातकांतानिकर्माणितुतवा ज्ञया ॥ भ्रातरस्यकुमारस्यकरिष्येहंस्वपुत्रवत् ॥ इतिमंत्रेणकुमारंगृहीत्वाकुंकुमा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दिभिरलंकृत्यप्रयोगवत्संस्कारान्कुर्यात् ॥ अथयमलजातकन्यकोद्वाहप्रकारः ॥
तत्रसंभाराः ॥ वेद्यौद्वे ॥ यौतिकद्वयं ॥ सोपस्करंऐरिण्याख्यवंशपात्रद्वयं ॥
अंतःपटवस्त्रेद्वे ॥ मधुपर्कादिसर्वसामग्रीद्वयंसंपाद्येति ॥ यमलजातकन्ययोर्दिनां
तरेणोद्वाहकरणेपितुरेवाधिकारः ॥ तत्रसंकल्पेममास्याः कन्यकायाःइत्यूहःका
र्यः ॥ यमलजातकन्ययोरुद्वाहस्यैकदिनेकरणपक्षेनांदीश्राद्धांतंपितैवकुर्यात् ॥ वि
वाहदिनकृत्यंतुभ्रात्रादिनाकार्यं ॥ अत्रप्रधानसंकल्पेममानयोःकुमार्योःइत्यूहःक
र्तव्यः ॥ दातृप्रतिगृहीत्रोरधिकारदानेप्रतिग्रहेचविशेषः ॥ अस्याःकुमार्याःइत्यूहः
कर्तव्यःउभौगणेशंसंपूज्य ॥ भ्रातर्ममास्याःयमलजातकन्यायाःविवाहसंस्कारक
र्माधिकारार्थंत्वामहंवृणे॥भ्रातरंगंधवस्त्रादिनापूजयेत्॥ संग्रहेअधिकारदानमन्त्रः॥
भ्रातर्ममास्याःकन्यायाःविवाहोत्साहकर्मसु ॥ अधिकारंप्रदास्यामिकुरुकर्मयथो

For Private and Personal Use Only

दितं ॥ इतिमंत्रेणकन्यांभ्रातुरुत्संगेदद्यात् ॥ गृहीतावक्ष्यमाणमंत्रेणगृण्हीयात् ॥ विवाहादीनिकर्माणिसांगानितुतवाज्ञया ॥ भ्रातरस्याःकन्यकायाःकरिष्येहंयथोदितं ॥ इतित्रेणकन्यांगृहीत्वाकुंकुमादिभिरलंकृत्यविवाहप्रयोगोक्तवत्संस्कारंकुर्यात्॥ विवाहोपनयनयोर्दैवकोत्थापनंपितैवकुर्यादितियमलजातविवाहोपनयनसंस्कारप्रकरणं ॥ अथविकलांगाद्युपनयनप्रकारः ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ षंढांधवधिरस्तब्धजडगद्गदपंगुषु ॥ कुब्जवामनरोगार्तशुष्कांगविकलांगिषु ॥ ध्वस्तपुंस्त्वेषुचैतेषुसंस्काराःस्युर्यथोचितं ॥ मत्तोन्मत्तौनसंस्कार्यौपतितश्चतथैवच ॥ तदपत्यंतुसंस्कार्यमपरेत्वाहुरन्यथेति ॥ पतितलक्षणंतु ॥ आषोडशाद्वर्षाद्ब्राह्मणस्यानतीतःकालोभवतिद्वाविंशद्वर्षाद्राजन्यस्यचतुर्विंशाद्वर्षाद्वैश्यस्य ॥ एतद्वर्षेऽनतिक्रांतएवोपनयनकालोवभति ॥ अतऊर्ध्वंपतितसावित्रीकाभवंति ॥ तेनैतान्नोपनयनेयुर्नाध्यापयेयु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नैयाजयेयुर्नचैभिर्व्यवहरेयुस्तदपत्यंसंस्कारयेयुः॥ ब्राह्मण्यांब्राह्मणादुत्पन्नोब्राह्मणऽ
एवेतिश्रुतेः ॥ अन्येतुसंस्कार्यमित्याहुः ॥ होममाचार्यःकरोति ॥ उपनयनंआचा
र्यसमीपानयनं ॥ अग्निसमीपेवा ॥ सावित्रीवाचनंवा ॥ अन्यदंगंयथासंभवंकार्य
मिति ॥ त्रयाणांपक्षाणामन्यतमेनप्रधानसिद्धिरित्याशयः ॥ मूकबधिरादेःसा
वित्रीवाचनासंभवेस्पृष्ट्वाआचार्येणजपःकार्यः ॥ वाचकश्चेत्तर्हिमंत्रोलिखित्वाचा
र्येणदर्शयितव्यः ॥ तेनमनसाचिंतितव्यः ॥ यथा ॥ संस्कारमंत्रहोमादीन्करो
त्याचार्यएवतु ॥ उपनेयाश्चविधिवदाचार्यस्यसमीपतः ॥ आनीयाग्निसमीपेतुसा
वित्रीस्पृश्यवाचयेदितिपारस्करवचनं॥ अन्यत्समानं ॥ उपनेयस्यवासःपरिधाना
दिषुयेसंस्कारमंत्रास्तानाचार्यःपठेदित्यर्थः ॥ तेषांत्रिरात्रोर्ध्वंनदीर्घव्रतं॥इतिसंस्का
रभास्करेविकलांगाद्युपनयनप्रकारः ॥ अथपुनरुपनयनकारणंतद्विधिश्च ॥ तत्रपु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नरुपनयनकारणमाह ॥ तच्चप्रत्यवायनिमित्तकंप्रायश्चित्तभूतंपुनरुपनयनमाद्यं॥तच्च
जातकर्मादिसहितंतद्राहितंप्रायाश्चित्तांतरसहितंकेवलंचेत्यनेकविधं॥कृतस्योपनयन
स्योक्तकालाद्यंगवैगुण्येनवैफल्यापत्तावपरं ॥ तत्रप्रथमंयथा॥अमत्याऔषधान्तरा
नाश्यरोगनाशार्थंपैष्ट्याःसुरायाःपानेत्रिमासकृच्छ्राचरणंपुनरुपनयनंच ॥ मत्या
पैष्ट्यन्यसुरायाऔषधार्थंपानेकृच्छ्रातिकृच्छ्रौपुनरुपनयनंचपैष्टीपानेद्वादशाब्दं ॥
अज्ञानाद्वारुणीगौडीमाध्वीसुरापीताचेत्तप्तकृच्छ्रंपुनरुपनयनं॥अज्ञानाद्रेतोविण्मूत्रा
णामशनेसुरासंमृष्टान्नजलादिभक्षणेचतप्तकृच्छ्रंपुनःसंस्कारश्च ॥ ज्ञात्वाविण्मूत्रा
द्यशनेचांद्रायणपुनःसंस्कारौ ॥ लशुनपलांडुगृंजनविड्वराहग्रामकुक्कुटनरगोमां
सभक्षणेद्विजातीनांतत्तत्प्रायश्चित्तांतेपुनरुपनयनं ॥ माधवमतेरक्तालशुनकृष्णवृंता
कभक्षणेनपुनरुपनयनं ॥ अविखरोष्ट्रहस्तिनीवडवामानुषीक्षीरपानेतप्तकृच्छ्रंपुनःसं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्कारश्च ॥ रासभोष्ट्राद्यारोहणेकृच्छ्रंपुनसंस्कारश्च ॥ इदंहेमाद्रिमतमिति ॥ सिं
धौक्वचित् ॥ मिताक्षरास्मृत्यर्थसारादिमतेरासभोष्ट्रारोहेउपवासत्रयादिमात्रंनतुपु
नःसंस्कारः ॥ कौस्तुभाशयोप्येवं ॥ वृषभारोहणेअमत्याकृच्छ्रंमत्याकृच्छ्रत्रया
दि ॥ केचिद्वृषारोहेपुनःसंस्कारंकुर्वंतितत्रमूलंमृग्यं ॥ एवमजबस्तमहिषारोहेपि ॥
मांसभक्षकमलभक्षकपशोर्विट्भक्षणेपुनरुपनयनमात्रं ॥ केचिन्मानुषमलभक्षणेपि
पुनःसंस्कारमात्रमाहुः ॥ प्रेतशय्याप्रतिग्राहीपुनःसंस्कारमर्हति ॥ जीवतोमृत
वार्तांश्रुत्वापुत्रादिनांऽत्यकर्मकरणेतंघृतकुंभेनिमज्ज्योत्धृत्यस्नापयित्वाजातकर्माद्यु
पनयनांतसंस्कारान्कृत्वात्रिरात्रव्रतांतेपूर्वभार्ययांतस्यांमृतायामन्यभार्ययावावि
वाहःकार्यः ॥ आहिताग्निश्चेत्पुनराधानायुष्मदित्यादि ॥ तीर्थयात्रांविनाकलिंगांगवं
गांध्रसिंधुसौवीरप्रत्यंतवासिदेशगमनेपुनःसंस्कारः ॥ चांडालान्नभक्षणेचांद्रायणंबु

For Private and Personal Use Only

द्विपूर्वंभक्षणंकृच्छ्राब्दंउभयत्रपुनः संस्कारश्च अजिनंमेखलादंडोभैक्ष्यचर्याव्रतानि च॥निवर्तंतेद्विजातीनांपुनःसंस्कारमर्हति ॥ वपनमेखलेतिस्मृत्यंतरेपाठः॥ एवंगणिकान्नभक्षणेपिब्रह्मचारिणोमधुमांसाशनेपुनरुपनयनंप्राजापत्यंत्रिरात्रोपवासोवा ॥ मत्याभक्षणेपराकः ॥ अभ्यासेद्विगुणंपुनःसंस्कारश्च ॥ पितृमातृगुरुभ्योभिन्नस्यप्रेतस्यांत्यकर्मकरणेब्रह्मचारिणःपुनरुपनयनं ॥ हस्तमथितदधिभक्षणेबाहिर्वेदिपुरोडाशाशनेअभ्यासेकृच्छ्रःपुनःसंस्कारश्च ॥ यःसंन्यासंगृहीत्वाततोनिवृत्त्यगार्हस्थ्यंचिकीर्षतिसषण्मासंकृच्छ्रान्कृत्वाजातकर्मादिसंस्कारैःसंस्कृतःशुद्धोगार्हस्थ्यंकुर्यात्॥ एवमनशनंमरणार्थंसंकल्प्यानिवृत्तोपिकुर्यात् ॥ कर्मनाशाजलस्पर्शात्करतोयाविलंघनात् ॥ गंडकीबाहुतरणात्पुनःसंस्कारमर्हति ॥ ॥ अथानध्यायादेश्चद्वितीयं ॥ प्रदोषेनिश्यनध्यायेमंदेकृष्णेगलग्रहे ॥ अपराण्हेचोपनीतःपुनःसंस्कारमर्हति ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अत्रप्रदोषःप्रदोषदिनं ॥ कृष्णःकृष्णपक्षएकादश्यादिरंत्यत्रिकरूपोपराण्हश्चदिन तृतीयभागरूपइत्युक्तं ॥ अनध्यायाअपिनित्याएवपौर्णिमाप्रतिपदादयःपुनरुपन यननिमित्तं ॥ नतुनैमित्तिकाः ॥ अकालवृष्ट्यादिनिमित्तकत्रिरात्रादयः ॥ नै मित्तिकेषुप्रातर्गर्जितनिमित्तानध्यायएवपुनःसंस्कारनिमित्तं ॥ अत्रविस्तरःकौ स्तुभे ॥ अंसाभिमर्शकबटोःसमीपमानयनंप्रधानकर्मतस्यविस्मरणेपुनरुपन यनं ॥ एवंगायत्र्युपदेशविस्मरणेपि ॥ अत्रापितेषांनदीर्घव्रतं ॥ ब्रह्मपुराणेनार दः ॥ सावित्रीग्रहणादूर्ध्वंतद्दिनेवाचतुर्थके ॥ पंचमेषष्टेद्वादशेवावत्सरेव्रतमुत्सृजे त् ॥ मनुः ॥ पक्षेमासेचवर्षेचमौंजीमोक्षः प्रशस्यते ॥ तृतीयदिवसेकार्यंपंचमेच विशेषतइति ॥ पुनरुपनयनकारणनिर्णयः ॥ ॥ अथयजुर्वेदिनांप्रायश्चित्तैःसह पुनरुपनयनप्रयोगः ॥ प्रायश्चित्तार्थेव्रतबंधेविशेषः ॥ तत्रनिमित्तानंतरमेवकरणे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उदगयनपुण्यनक्षत्राद्युक्तकालोनापेक्ष्यते ॥ अन्यथातुयथोक्तकालापेक्षा ॥ तत्र कर्तापितातदभावेपितृव्यादिःसपिंडः ॥ तदभावेन्यःकश्चित् ॥ यत्रपुनरुपनयनं प्रायश्चित्तत्वेनोक्तंतत्रपर्षदुपदिष्टविधिनातदेवकार्यं ॥ यत्रतुप्रायश्चित्तांतरसहितंत त्रोक्तविधिनाप्रायश्चित्तंसंस्कार्येणकारयित्वाऽऽचार्येणतस्योपनयनंकार्यं ॥ यत्रजा तकर्मादिसंस्कारसहितमुपनयनंविहितंतत्रजातादिचौलांतसंस्कारान्कृत्वाकार्यं ॥ तत्रादौब्रह्मचारिणःपितृज्येष्ठाभ्यामन्योच्छिष्टभोजनेस्त्रियासहभोजनेवाश्राद्धसूत कान्नगणिकान्नाशनेवाअमुकदोषपरिहारार्थंपर्षदुपदिष्टंप्रायश्चित्तंकरिष्येइति कृ त्वा ॥ आचार्यस्तुअमुकदोषपरिहारार्थंपुनरुपनयनसंस्कारसिद्धिद्वाराश्रीपर० द्वा दशसहस्रगायत्रीजपंअहंवाब्राह्मणद्वाराकरिष्ये ॥ ब्रह्मचारीस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्य अग्निमुखंकृत्वाआज्यंसंस्कृत्यादिआघाराज्यभागांतंकृत्वाआज्यप्लुतपलाशसमिधं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गृहीत्वा ॐ पुनस्त्वादि० कामाः स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ पुनर्म्मनः पुनरायुर्म्मऽआगन्पुनः
प्राणः पुनरात्मामऽआगन्पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रम्मऽआगन्न ॥ वैश्वानरोऽअदब्धस्तनू
पाऽअग्निर्न्नः पातुदुरितादवद्यात्स्वाहा ॥ २ ॥ ततश्चरुहोमः ॥ ॐ सप्ततेऽअग्ने० घृते
नस्वाहा ॥ १ ॥ यत्तेपवित्रमर्च्चिष्यग्नेवितंतमन्तरा ॥ ब्रह्मतेनपुनातुमास्वाहा ॥ २ ॥
पवमानः सोऽअद्यनः पवित्रेणविचर्षणिः ॥ यः पोतासपुनातुमास्वाहा ॥ ३ ॥ उभा
भ्यांदेवसवितः पवित्रेणसवेनच ॥ माम्पुनीहिविश्वतः स्वाहा ॥ ४ ॥ ततः स्विष्टकृ
दादिनवाहुतीर्हुत्वाहोमशेषंसमाप्य ॥ गांदत्वाअथवागोनिष्क्रयंदद्यात् ॥ ततः कृत
मंगलस्नानोधृततिलकः कर्ताशुभासनेउपविश्य ॥ दक्षिणतः संस्कार्यंचोपवेश्य ॥

For Private and Personal Use Only

आचम्यप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअस्यसंस्कार्यस्यपुनःसंस्कारासिद्धिद्वारा
श्रीपरमेश्वर० जातकर्माद्युपनयनांतान्संस्कारान्करिष्ये ॥ अथवाकेवलंउपनयन
संस्कारंकरिष्येइतिसंकल्पः ॥ तदंगविहितांनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणेशपूजनादिमंड
पप्रतिष्ठानांदीश्राद्धांतंकृत्वा ॥ अधिकारार्थंब्राह्मणान्भोजयित्वाकुमारवपनादिकं
कृत्वाप्रयोगानुसारेणउपनयनंकुर्त्वावाजातकर्मप्रभृत्युपनयनांतसंस्कारान्कृत्वा ॥ इ
त्याद्यपक्षः ॥ अथापरमापरिधानात्कृत्वापालाशींसमिधमादायव्रात्यप्रायश्चित्तंहु
त्वाव्याहृतीर्जुहोति ॥ इतिद्वितीयपक्षः ॥ अथापरोब्राह्मणवचनात्सावित्र्याशतकृ
त्वोभिमंत्रितंघृतंप्राश्यकृतप्रायश्चित्तोभवतीत्यादिकमवदत्इतितृतीयपक्षः ॥ ॥
तत्रोक्तपक्षाणांशक्ताशक्तभेदेनव्यवस्था इदंकौस्तुभेद्रष्टव्यं ॥ ॥ एवंशाखांतरेष्वपि
वपनमेखलाजिनदंडभैक्ष्यचर्याव्रतादिकंवैकल्पिकव्यवस्थयानुष्ठायस्वस्वशाखो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्तोपनयनंकार्यं ॥ ॥ इतिसंस्कारभास्करेसंक्षिप्तपुनरुपनयनप्रयोगः ॥ ॥ अथब्र
ह्मचारिव्रतलोपेप्रायश्चित्तं ॥ बौधायनः ॥ अत्रशौचाचमनसंध्यावंदनदर्भभिक्षाअ
ग्निकार्यराहित्यशूद्रादिस्पर्शकौपीनकटिसूत्रयज्ञोपवीतमेखलादंडाजिनत्यागदिवा
स्वापच्छत्रधारणपादुकाद्यारोहणमालाधारणोद्वर्तनानुलेपनांजनजलक्रीडाद्यूतनृ
त्यगीतवाद्याभिरतिपाखंडादिभाषणपर्युषितभोजनादिव्रतलोपसकलदोषपरिहारा
र्थंकृच्छ्रत्रयंचरेन्महाव्याहृत्यादिअनादिष्टहोमंचकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ आचम्यप्राणा
नायम्यदेशकालकीर्तनांतेपूर्वोक्तशौचाचमनादिव्रतनियमानांमध्येकश्चिद्व्रतलोप
स्तज्जनितदोषपरिहारार्थंकृच्छ्रत्रयप्रायश्चित्तंवातत्प्रत्याम्नायगोनिष्क्रयीभूतरजत
द्रव्यदानंमहाव्याहृत्यादिअनादिष्टहोमंचकरिष्ये ॥ तत्रादौगोनिष्क्रयरजतद्रव्यं
दत्वा ॥ व्रतलोपजनितदोषपरिहारार्थंकृच्छ्रत्रयात्मकप्रत्याम्नायेनइदंयथाशक्तिगो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निष्क्रयद्रव्यंअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददेइति॥ ततःस्थंडिलेपंचभूसंस्का
रपूर्वकंविटनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ ब्रह्मोपवेशनाद्याज्यभागांतेव्यस्तसमस्तव्या
हृतीश्चतस्रः पंचवारुणेत्यादिनवाहुतीश्चाज्येनजुहुयात् ॥ तद्यथा ॥ ॐ भूःस्वाहा
इदमग्नयेनमम ॥ ॐ भुवःस्वाहाइदंवायवेन० ॐ स्वःस्वाहाइदंसूर्याय० ॥ ॐ भू
र्भुवःस्वःस्वाहाइदंप्रजापतयेन० ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्ने० स्मतस्वाहा०इदमग्नीवरुणाभ्यां
न० ॥ ॐ सत्वन्नोअग्ने० एधिस्वा० इदमग्नीवरुणा० ॥ ॐ अयाश्चाग्ने० जठंस्वा०इ
दमग्नयेअयसेनमम ॥ ॐ येतेशतं०स्वर्काःस्वा० इदंवरुणायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्यो
देवेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्चन० ॥ ॐ उदुत्तमम्व० स्यामस्वाहा० इदंवरुणाया
दित्यायादितयेचनमम ॥ एताअनादिष्टनवाहुतयः ॥ अनंतरंमहाव्याहृत्यादि
स्विष्टकृदंतादशाहुतीराज्येनहुत्वा॥ संस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्य ॥ ॥ त्रुटितानांमेखलादीनांपुनर्ग्रहणंकार्यं ॥ तथाचमनुः ॥ मेखलामजिनंदंड
मुपवीतंकमंडलुम् ॥ अप्सुप्रास्यविनष्टानिगृहीत्वान्यानिमंत्रवदितिव्रतलोपेप्रायश्चि
त्तं ॥ ॥ अथवेदारंभनिर्णयः ॥ तत्रवेदब्रह्मचर्यंचरेदित्यनेनवेदाध्ययनांगतयाब्रह्म
चर्याचरणमुक्तं ॥ वेदाध्ययनारंभकालस्यैतिकर्तव्यताचनोक्ता ॥ केवलंसमावर्तन
कर्मसूत्रकारेणारब्धं ॥ वेदंसमाप्यस्नायात् ॥ अत्रवेदस्यारंभंविनासमाप्तिः कर्तुंन
शक्यते ॥ अतउपनयनानंतरमेववेदारंभस्यसमयः इत्येवगम्यते ॥ इतिकर्तव्यता॥
पुनः एतदेवव्रतादेशनविसर्गेष्विति ॥ उपाकर्महोमातिदेशाद्व्रतादेशनंवेदारंभःप्राप्नो
ति ॥ अतश्च ॥ उपनीयगुरुःशिष्यंमहाव्याहृतिपूर्वकं ॥ वेदमध्यापयेदेनंशौचाचा
रांश्चशिक्षयेदिति ॥ अत्रापिनांदीश्राद्धंविनानारभ्यते ॥ अतः कारणाज्ज्योतिःशा
स्त्रोक्तेशुभेदिनेकार्यं ॥ सचस्वशाखापूर्वकोवेदारंभः ॥ वसिष्ठः ॥ पारंपर्यागतोयेषां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वेदःसपरिबृंहणं ॥ यच्छाखाकर्मकुर्वीततच्छाखाध्ययनंतथा ॥ १ ॥ अधीत्यशाखामात्मीयामन्यशाखांततःपरं ॥ स्वशाखांयः परित्यज्यशाखारंभःसउच्यते ॥ ॥ २ ॥ पराशरः ॥ वेदस्याध्ययनंसर्वंधर्मशास्त्रस्यचैवहि ॥ अजानतोर्थंतद्व्यर्थंतुषाणांकंडनंयथा ॥ १ ॥ मनुः ॥ योनधीत्यद्विजोवेदमन्यत्रकुरुतेश्रमं ॥ सजीवन्नेवशूद्रत्वमाशुगच्छतिसान्वयः ॥ १ ॥ इति ॥ अत्रप्रतिवेदस्यारंभणंपृथक्पृथक् ॥ तत्पक्षेप्रतिवेदस्याहुतिद्वयंब्रह्मणेइत्यादिनवाहुत्यनंतरंमहाव्याहृत्यादिस्विष्टकृदंतादशाहुतीर्हुत्वाहोमशेषंसमाप्यवेदारंभंकृत्वाअभ्यसेत् ॥ ततःपरंद्वितीयस्यनांदीश्राद्धाद्यारंभः ॥ एवंसर्वत्र ॥ तदशक्तौएकतंत्रेणनांदीश्राद्धमेकमेवेतिप्रतिवेदस्याहुतिद्वयंब्रह्मणेछंदोभ्यश्चहुत्वाअंतेप्रजापत्यादिसप्ताहुतीर्हुत्वाअनंतरंमहाव्याहृत्यादिदशाहुतयः ॥ तत्रायंक्रमः ॥ वेदाख्येमातृनांदीमुखमथजुहुयाद्वन्हिवक्रेंऽतरिक्षंवायुं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ब्रह्मादिहुत्वानवयजुषिभवेन्मुख्यतोभूर्भुवाद्याः ॥ ऋग्वेदेप्राक्पृथिव्याग्नयइतिचादि
वेसूर्यमेवंचसामाथर्वेदिग्भ्यश्चचंद्रमसइतिनिखलातत्वसंख्याहुतीनां ॥ १ ॥ अथ
प्रयोगः ॥ तत्रआचार्यउपनयनोत्तरमनध्यायरहितेज्योतिःशास्त्रोक्तशुभदिनेब्रह्मचा
रिणमाहूयशुभासनेस्वस्योत्तरतउपवेश्य ॥ व्रतादेशोवेदारंभस्तत्रप्राणानायम्यदेश
कालकीर्तनांतेअस्यब्रह्मचारिणः अद्यकरिष्यमाणानांवेदव्रतचतुष्टयारंभणकर्मणां
स्वशाखापूर्वकवेदारंभमहंकरिष्ये॥तत्रनिर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनं
मातृकापूजनंवसोर्द्धारानांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिकृत्वा ॥ तत्रपुण्याहवाचनांतेअपाप
कःप्रीयतामित्यूहः ॥ ततःस्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंसमुद्भवनामानमग्निंप्रतिष्ठा
प्य ॥ ततोब्रह्मोपवेशनाद्याज्यभागांतंचरुवर्जंकृत्वा ॥ आज्यभागानंतरंयजुर्वेदाहु
तीर्जुहोति ॥ ॐ अंतरिक्षायस्वाहाइदमंतरिक्षायनमम ॥ ॐ वायवे०इदंवायवेन०॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्रह्मणे० ॥ ॐ छंदोभ्यःस्वा० इदंछंदोभ्यो० ॥ अथऋग्वेदाहुती जुंहोति ॥ ॐ पृथिव्यैस्वा० इदंपृथिव्यै० ॥ ॐ अग्नयेस्वा० इदमग्नये० ॥ ॐ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्र० ॥ ॐ छंदोभ्यःस्वा० इदंछंदोभ्यो० ॥ अथसामवेदाहुतीर्जुहोति ॥ ॐ दिवेस्वा० इदंदिवे० ॥ ॐ सूर्यायस्वा० इदंसूर्या० ॥ ॐ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्रह्म० ॥ ॐ छंदोभ्यःस्वा० इदंछंदोभ्यो० ॥ ॥ अथाथर्ववेदाहुतीर्जुहोति ॥ ॐ दिग्भ्यःस्वा० इदंदिग्भ्योन० ॥ ॐ चद्रमसेस्वा० इदंचंद्र० ॥ ॐ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्र० ॥ ॐ छंदोभ्यःस्वा० इदंछंदो० ॥ ॐ प्रजापतये० इदंप्र० ॥ ॐ देवेभ्यःस्वा० इदंदेवे० ॥ ॐ ऋषिभ्यःस्वा० इदंऋ० ॥ ॐ श्रद्धायैस्वा० इदंश्रद्धायै० ॥ ॐ मेधायै० इदंमेधायै० ॥ ॐ सदसस्पतयेस्वा० इदंसदसस्पतये० ॥ ॐ अनुमतयेस्वा० इदंअनुमतये० ॥ ततो महाव्याहृत्यादिस्विष्टकृदंतादशाहुतयः ॥ ततःसंस्त्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहो

For Private and Personal Use Only

मशेषंसमाप्य ॥ ततोवेदाध्ययनमारभेत् ॥ तच्चकारिकायां ॥ वेदारंभेवसानेचपादौ
ग्राह्यौगुरोःसदा ॥ व्यवस्थपाणिनाकार्यमुपसंग्रहणंगुरोः ॥ १ ॥ सव्येनसव्यःस्पृष्ट
व्योदक्षिणेनतुदक्षिणः॥ब्राह्मणः प्रणवंकुर्यादादावंतेचसर्वदा॥२॥ प्रत्यङ्मुखायोपवि
ष्टायोपसमीक्षतेगुरुः ॥ वेदारंभमनुब्रूयाद्यथाशास्त्रमतंद्रितः ॥ ३ ॥ हस्तौतुसंयुतौधा
र्यौजानुनोरुपरिस्थितौ ॥ गुरोरनुमतिंकुर्यात्पठनान्यमतिर्भवेत् ॥ ४ ॥ हस्तहीनंतु
योधीतेस्वरवर्णविवर्जितं ॥ ऋग्यजुःसामभिर्दग्धोवियोनिमधिगच्छति ॥ ५ ॥ प्र
णवंप्राक्प्रयुंजीतव्याहृतीस्तदनंतरं ॥ सावित्रींचानुपूर्वेणततोवेदान्समारभेत् ॥ १ ॥
प्रणवमादावंतेचकुर्यात् ॥ ततःशिष्टाचारातब्रह्मचारिणावेदसरस्वतीपूजनंकार्यं ॥
अद्यपू० तिथौब्रह्मवर्चससिद्ध्यर्थंवेदसरस्वतीपूजनंचकरिष्ये॥वेदसरस्वतींस्थाप्य॥
वेदोसियेनत्वं॥ श्रीश्चतेइतिऋग्भ्यांषोडशोपचारैःसंपूज्य॥ ततःप्रत्यङ्मुखायोपवि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्टायपादोपसंग्रहणपूर्वकंआचार्यमुखमीक्षमाणायअनसूयकायस्वहस्तौजानुभ्यामु
परिकृतवतेब्रह्मचारिणेवेदंप्रयच्छति ॥ ॐ भूर्भुवस्वः ॐ तत्सवितु० ॥ १॥ ॐ इषेत्वो
र्ज्जेत्वावायवस्थदेवोवः सवितााप्रार्प्पयतुश्रेष्ठतमायकर्म्मणऽआप्यायध्वमघ्न्याऽइ
न्द्रायभागम्प्रजावतीरनमीवाऽअयक्ष्मामावस्तेनऽईशतमाघशंसोध्रुवाऽअस्मिन्गो
पतौस्यातबह्वीर्यजमानस्यपशून्पाहि ॥ १ ॥ इतियजुर्वेदः ॥ ॐ अग्निमीळेपुरोहि
तंयज्ञस्यदेवमृत्विजं॥ होतारंरत्नधातमं ॥१॥ इतिऋग्वेदः ॥ ॐ अग्नऽआयाहिवीत
येगृणानोहव्यदातये ॥ निहोतासात्सिबर्हिषि ॥ १ ॥ इतिसामवेदः ॥ ॐ शन्नो
देवीरभिष्टयऽआपोभवंतुपीतये ॥ शंय्योरभिस्रवन्तुनः ॥१॥ इत्यथर्ववेदः ॥ ॐस्व
स्तीत्युक्त्वा ॥ इतिस्वशाखाविधिवत्स्वशाखावेदंपरशाखाविधिवत्परशाखावेदंचपठे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त् ॥ ब्राह्मणभोजनम् ॥ यांतुमातृगणेतिमातॄणांविसर्जनं ॥ इतिसंस्कारभास्करेवे
दव्रतचतुष्टयं ॥ ॥ अथकेशांतकर्मोच्यते ॥ जन्मतःसप्तदशेवर्षेनोचेद्व्रतविसर्गात्पूर्वं
कालापकर्षणंकृत्वाउदगयनेशुक्लपक्षेचौलोक्ततिथ्यादौगोदानंकुर्यात् ॥ ततआचार्यो
बहिःशालायांपत्न्यासहशुभासनेउपविश्य ॥ तद्दक्षिणतःब्रह्मचारिणमुपवेश्य ॥ आ
चम्यप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअस्यब्रह्म[1]चारिणःकेशां[2]तकर्माहंकरिष्ये ॥ त
दंगविहितंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंअविघ्नपूजनंमंडपस्थापनंमातृकापूज
नंवसोर्द्धाराआयुष्यमंत्रजपंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिकृत्वा ॥ अत्रपुण्याहवाचनांते

---

१ ब्रह्मचारिणःरेतोत्सर्गादिप्रायश्चितंप्रयोगरत्नादिभ्योवगंतव्यं । २ केशांतकालनिर्णयोगदाधरादि
भ्योज्ञेयः ॥ मंडपप्रतिष्ठाकर्तव्या ॥ तथापीदानींतनानामकरणमात्रलिखिता ।

For Private and Personal Use Only

प्रजापतिःप्रीयतामित्यूहःकर्तव्यः ॥ बहिःशालायांस्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंसूर्य
नामाग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ ततोब्रह्मोपवेशनादिपात्रासादनंचरुवर्ज ॥ पात्रासादनानंतरं
उपकल्पनीयानि ॥ शीतोदकं ॥ उष्णोदकं ॥ नवनीतपिंडः ॥ घृतपिंडोवा ॥ त्र्ये
णीशलली ॥ सप्तविंशतिकुशतरुणानि ॥ ताम्रपरिष्कृतआयसक्षुरः ॥ आनडुहगो
मयपिंडः ॥ नापितोवरश्च ॥ अत्रगौरेववरः ॥ एतान्युपकल्प्य ॥ पवित्रच्छेदना
दिपर्युक्षणांतेआघारावाज्यभागौचहुत्वा ॥ ततोमहाव्याहृत्यादिस्विष्टकृदंतदशाहु
तयः ॥ तद्यथा ॥ ॐ प्रजापतयेस्वाहा० इदंप्रजा०॥ ॐ इंद्रायस्वा० इदंइंद्रा० ॥ॐ
अग्नयेस्वा० इदम० ॥ ॐ सोमायस्वा०इदंसोमा० ॥ ॐ भूःस्वाहाइदमग्न० ॥ ॐ
भुवःस्वा० इदंवा० ॥ ॐ स्वःस्वा० इदंसूर्याय० ॥ ॐ त्वन्नोअग्ने०इदमग्नीवरु० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ सत्वन्नोऽअग्ने०इदमग्नीव० ॥ ॐ अयाश्चाग्ने०इदमग्नयेअ० ॥ ॐ येतेशतं०इदं वरुणा० सवि०॥ॐ उदुत्तमं० इदंवरुणायादि०॥ ॐ प्रजापत०इदंप्रजा० ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृते० इदं० ॥ ततः संस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततोमातुरंकेब्रह्मचारिणमुपवेश्य ॥ एकस्मिन्पात्रेसीतास्वप्सूष्णाआपआसिंचति॥ उदकासेकमंत्रेविशेषः ॥ ॐ उष्णेन० केशश्मश्रुवपेति ॥ अथात्रनवनीतापिंडंप्रास्यति ॥ ततउदकमादायदक्षिणगोदानमुंदाति ॥ ॐ सावित्राप्रसूताइतिमंत्रेण ॥ ततः त्र्यैण्याशलल्याविनयति ॥ त्रीणिकुशतरुणान्यंतर्दधाति ॥ ॐ ओषधेत्रायस्वइतिमंत्रेण ॥ ताम्रपरिष्कृतायसक्षुरग्रहणं ॥ ॐ शिवोनामासि० इतिमंत्रेण ॥ ततः केशकुशक्षुरसंलग्नीकरणं ॥ ॐ निवर्तयाम्या० इतिमंत्रेण ॥ छेदनमंत्रस्तु ॥ ॐ ये

For Private and Personal Use Only

नावपत्सवि० इतिमंत्रेणप्रच्छिद्यानडुहेगोमयापिंडेप्रास्यत्युत्तरतोध्रियमाणे ॥ एवमे
वापरंवारद्वयंदक्षिणगोदानेतूष्णींकर्मकर्तव्यं ॥ ततःपश्चिमगोदानेउंदनादिसंलग्नक
रणांतमेकवारंपूर्ववत्समंत्रकंकुर्यात् ॥ छेदनमंत्रस्तु ॥ ॐ त्र्यायुषञ्जमद० ॥ इति
मंत्रेणप्रच्छिद्या० ॥ पश्चिमगोदानेएवंपुनर्वारद्वयंतूष्णींकर्मकर्तव्यं ॥ ततःउत्तर
गोदानेउंदनादिसंलग्नकरणांतमेकवारंपूर्ववत्समंत्रकंकुर्यात् ॥ छेदनमंत्रस्तु ॥ ॐ
येनभूरिश्च० ॥ इतिमंत्रेणप्रच्छिद्यान० ॥ पुनरुत्तरगोदानेएवंपुनर्वारद्वयंतूष्णींकर्म
कर्तव्यं ॥ ततःशिरःसभंतान्मुखांतंक्षुरंत्रिवारंभ्रामयित्वा ॥ मंत्रविशेषः ॥ ॐ
यत्क्षुरेणमज्ज०शिरोमास्यायुःप्रमोषीर्मुखम् ॥ १ ॥ इतिमंत्रेण॥ ततःशिरःसमुंद्यना
पितायक्षुरंप्रयच्छति ॥ ॐ अक्षण्वंपरिवपेत्यनेनमंत्रेण ॥ नापितःशिखांरक्षित्वा
केशश्मश्रुवपनंकुर्यात् ॥ ब्रह्मचारिणःस्नानं ॥ केशांतेआचार्यायगांददाति ॥ स

वेंषुसंस्कारकर्मस्वाधानादिविवाहांतेषुपितैवकर्ता ॥ तदभावेअन्यः ॥ यथाश्च
क्तिब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ यांतुमातृइतिमातॄणांविसर्जनं ॥ ॥ संवत्सरंब्रह्मचर्य
मवपनंचइतिकेशांतकर्मानंतरंब्रह्मचारीब्रह्मचर्यव्रतंचरेत् ॥ अवपनंचकेशांतोत्त
रंसंस्कृतःसंवत्सरंवपनंवर्जयेत ॥ द्वादशरात्रंषड्रात्रंत्रिरात्रमंततःइतिविकल्पः ॥
इतिसंस्कारभास्करेकेशांतप्रयोगः ॥ ॥ अथसमावर्तनकर्मोच्यते ॥ समावर्त
नंउदगयनेकार्यंतथापिकर्मवशात्मार्गशीर्षेविवाहप्रसक्तौदक्षिणायनेपिकार्यं ॥ इ
तिधर्मसिंधौ ॥ समावर्तनकालाः ॥ सावित्रीग्रहणादूर्ध्वंतद्दिनेवाचतुर्थके ॥ तृती
येद्वादशेवर्षेवत्सरेव्रतमुत्सृजेत् ॥ पूर्वार्धोक्तकालौ अन्यथागौणेतिकारिकाकारः ॥
वेदमधीत्यगुरुणानुज्ञातःस्नायात ॥ ब्रह्मचर्यंवाष्टाचत्वारिंशद्वर्षाणिसमाप्यस्ना
यात् ॥ द्वादशवार्षिकंवाव्रतंसमाप्यगुर्वनुज्ञातःस्नायात् ॥ उभयंवासमाप्यस्ना

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यात् ॥ वेदशब्देनविधिर्विधेयस्तर्कइत्येतत्त्रयमुच्यते ॥ विधिःविधायकंब्राह्मणवा
क्यं ॥ विधेयोमंत्रः ॥ तर्कोर्थवादः ॥ शिक्षाकल्पोव्याकरणंनिरुक्तंछंदोज्योतिषमि
त्येभिःषडंगैःसहितंवेदमधीत्यावगम्यचस्नानमिच्छंत्येकेआचार्याः ॥ नकल्पमा
त्रेग्रंथमात्रेअधीतेअनवबुद्धेस्नानमिच्छंति ॥ अनुष्ठानायोग्यत्वात् ॥ ग्रंथमात्रा
ध्ययनेपिकृतेयाज्ञिकोयज्ञविद्याकुशलःकामंस्नायात् ॥ तच्चज्योतिःशास्त्रोक्तशुभदि
नेब्रह्मचारीकृतनित्यक्रियोऽर्थादिनागुरुंसंपूज्यतेनानुज्ञातःसमावर्तनाख्यंकर्मकुर्या
त् ॥ वार्गीशादितिसौम्यपौष्णदिनकृन्मित्रोत्तरारोहिणीगोविंदेषुशशांकभानुगुरु
विच्छुक्रार्कवारादिषु ॥ रिक्तापर्वतथाष्टमींप्रतिपदंमेषंचकीटंहरिंरहित्वाशुद्धियुतेष्टमे
न्हिविमलेकुर्यात्समावर्तनंइतिश्रीधरः ॥ तत्रायंक्रमः ॥ स्नानेच्छोमातृनांदीसप्तत्रिहु
तिसमित्वष्टकुंभाभिषेकोमौंजींमुक्त्वारवीक्षादधितिलवपनंदंतधावावनेजौ ॥ लेपो

For Private and Personal Use Only

वासांसि सूत्रंस्रजमथशिरसोवेष्टनंकर्णभूषांकृत्वानेत्रांजनादिरपिचपदत्राणयष्टिप्रवा
साः ॥ ततआचार्यउक्तादिनेकृतनित्यक्रियःसभार्यःब्रह्मचारिणासहशुभासनेउपवि
श्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनांतेअस्यब्रह्मचारिणः गृहस्थाश्रमांतरप्राप्ति
द्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसमावर्तनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगविहितंगणपतिपूजनं
स्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंवसोर्धाराआयुष्यमंत्रजपंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइ
तिकृत्वा ॥ अत्रपुण्याहवाचनांतेसुश्रवःप्रीयतामितिवदेत्॥ ततःभोआचार्यअहंस्ना
स्येइत्यनुज्ञाप्रार्थनाब्रह्मचारिणः ॥ स्नाहीतिप्रत्यनुज्ञागुरोः ॥ ततःपादोपसंग्रहणं
गुरोः ॥ ततःपरिश्रितेपंचभूसंस्कारपूर्वकंसूर्यनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्य॥ ततोब्रह्मोपवे
शनादिपात्रासादनंचरुवर्जं ॥ पात्रासादनानंतरंउपकल्पनीयानि ॥ संधुक्षणानि ॥
पर्युक्षणार्थमुदकं ॥ समिधः ॥ हरिताः कुशाः ॥ अष्टौवारिकुंभाः ॥ धौतवस्त्रं ॥ द

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धितिलावा ॥ नापितः ॥ स्नानार्थमुदकं ॥ औदुंबरंकनिष्ठिकाग्रवत्स्थूलंद्वादशांगुलं
दीर्घंसरलंसत्वचंदंतधावनकाष्ठंब्राह्मणस्यदशांगुलदीर्घंराजन्यस्य॥ अष्टांगुलदीर्घंवै
श्यस्य॥उद्वर्तनद्रव्यं ॥ स्नानार्थमुष्णोदकं ॥चंदनं॥ अहतेवाससी ॥ यज्ञोपवीतं ॥
पुष्पाणि ॥ उष्णीषं ॥ कर्णालंकारौ ॥ अंजनं ॥ आदर्शः॥ छत्रं ॥ उपानहौ ॥ वै
णवदंडः ॥ पूर्णपात्रं ॥ वरोवा ॥ एतान्युपकल्प्य ॥ पवित्रच्छेदनादिपर्युक्षणांतेआघा
राज्यभागौचजुहुयात् ॥ ॐ प्रजपतयेस्वा० इदंप्र० ॥ ॐ इंद्रायस्वा० इदमिं० ॥ ॐ
अग्नयेस्वा० इदम० ॥ ॐ सोमाय०इदंसो०॥ इत्याज्यभागानंतरंस्वशाखावेदारंभ
णाहुतिहोमः ॥ अनंतरंब्रह्मणेछंदोभ्यइत्याहुतिद्वयमपिजुहोति ॥ यदिवेदचतुष्टय
मधीत्यस्नानंकरोतितदाप्रतिवेदंवेदाहुतिद्वयंहुत्वाब्रह्मणेछंदोभ्यइत्याहुतिद्वयंपुनर्जु
होति ॥ ततःप्रजापतयइत्यारभ्यानुमत्यंताःसप्ताहुतीर्जुहोति ॥ एवंवेदद्वयत्रयाध्य

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यनेपियोज्यं ॥ ततोमहाव्याहृत्यादिस्विष्टकृदंतादशाहुतयः ॥ तद्यथा ॥ ॐ अंत रिक्षायस्वा० इदमंत० ॥ ॐ वायवेस्वा० इदंवा० ॥ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्र० ॥ ॐ छं दोभ्यः स्वा०इदंछं० ॥ इतियजुः ॥ ॐ पृथिव्यैस्वा०इदंपृ०॥ॐ अग्नयेस्वा०इदमग्न ये० ॥ ॐ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्र० ॥ ॐ छंदोभ्यःस्वा० इदं० ॥ इतिऋक् ॥ ॐ दिवे स्वा०इदंदि० ॥ॐसूर्यायस्वा० इदंसू० ॥ॐ ब्रह्मणेस्वा० इदंब्र०॥ ॐ छंदोभ्यःस्वा० इदंछं० ॥ इतिसाम ॥ ॐ दिग्भ्यः स्वा० इदंदि० ॥ ॐ चंद्रमसे० इदंचं० ॥ ॐ ब्रह्म णे० इदंब्र० ॥ ॐ छंदोभ्यःइदंछं० ॥ इत्यथर्वः ॥ ॐ प्रजापतये०इदंप्र० ॥ ॐ देवे भ्यःस्वा०॥ ॐ ऋषिभ्यःस्वा०॥ ॐ श्रद्धायै० ॥ ॐमेधायै० ॥ ॐ सदसस्पतये० ॥ ॐ अनुमतये०॥ ॐ भूःस्वा० इद० म०॥ॐ भुवःस्वा० इदं० वा० ॥ ॐ स्वस्वाहा०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इदंसू० ॥ ॐ त्वन्नोअग्ने० इदमग्नीव० ॥ ॐ सत्वन्नोअग्ने० इदमग्नीव० ॥ ॐ अया
श्चाग्ने० इद म०अ० ॥ येतेशतं० इदं व० स० वि० ॥ ॐ उदुत्तमं०॥इ० व० दित्या०॥
ॐप्रजाप० इदं प्र० ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृ० इद म० स्वि०॥ततःसंस्रवप्राशनादिप्रणी
ताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततः परिसमूहनादित्र्यायुषकरणांतंसमिदाधानंब्र
ह्मचारीकरोति ॥ आचार्यस्योत्तरतउपविश्य ॥ दक्षिणहस्तेनाग्नेः संधुक्षणप्रक्षेपः व
क्ष्यमाणमंत्रैःपंचभिः॥ॐअग्नेसु० ॥ ॐ यथात्वमग्ने० ॥ ॐ एवंमा९७०॥ॐ यथात्व
म०॥ ॐ एवमहंम० ॥ इत्येतैः पंचभिर्मंत्रैःप्रतिमंत्रमिंधनप्रक्षेपः ॥ प्रदक्षिणमग्निंपर्यु
क्ष्योत्तिष्ठन्त्समिधआदधाति ॥ ॐ अग्नयेस० ॥१॥ इतिमंत्रेणप्रथमसमिधमादधा
ति ॥ अनेनैवमंत्रेणाद्वितीयांतथातृतीयां ॥ उपविश्यपुनः ॥ अग्नेसुश्रवेत्यारभ्यपं

For Private and Personal Use Only

चेंधनप्रक्षेपः॥ ॥तूष्णींपाणीप्रतप्यवक्ष्यमाणैः सप्तभिर्मंत्रैःप्रतिमंत्रंमुखविमार्जनं॥
ॐ तनूपा॰ तन्वंमे॰ ॥ ॐ आयुर्दा॰ स्यायु॰ ॥ ॐ वर्चोदा॰ वर्चो॰ ॥ ॐ अग्नेय
न्मे॰ ॥ ॐ मेधांमेदेवः ॥ ॐ मेधांमेदेवी॰ ॥ ॐ मेधामश्वि॰॥इत्येतैर्मुखमार्जनं ॥
अत्रशिष्टाचारः ॥ ॐ अंगानिचम॰ इतिमंत्रेणप्रतप्तपाणिभ्यांशिरःप्रभृतिपादपर्यं
तानिसर्वाण्यंगान्यालभते॥ ततोदक्षिणहस्ताग्रेण॥ॐ वाक्कमआ॰ इतिमुखालंभनं॥
ॐ प्राणश्च॰ इतिनासारंध्रेयुग॰॥ॐ चक्षुश्च॰चक्षुषीयु॰ ॥ ॐ श्रोत्रंच॰ इ॰ श्रोत्रेच॰
इ॰श्रोत्रेयु॰ ॥ ॐ यशोबलंच ॥ इतिबाव्होरुपस्पर्शनं ॥ ततत्र्यायुषाणिकरोति ॥
अनामिकयाभस्मगृहीत्वाभस्मनाललाटेग्रीवायांदक्षिणेंऽसेहृदिच॥ त्र्यायुषमिति
प्रतिमंत्रं ॥ ॐ त्र्यायुषंजमदग्नेः॰ ॥ १ ॥ इतिमंत्रस्यप्रतिपादेन ॥ ततोगोत्रनाम
पूर्वकंवैश्वानरादीनामभिवादनं ॥ ततआचार्यःपरिश्रितस्योत्तरतोष्टानामुदकुंभानां

दक्षिणोत्तराणांस्थापनं ॥ उदकुंभानांपुरस्तात्प्रागग्रकुशास्तरणं ॥ तेषुस्नानकर्ता
तिष्ठेदुदङ्मुखः ॥ ॐ येस्वंतरग्नयः प्रविष्टागोह्यउपगोह्योमयूखोमनोहास्खलुविरु
जस्तनुदुषुरिंद्रियहातान्विजहामियोरोचनस्तामिहगृण्हामि॥इत्यनेनमंत्रेणैकस्मादुद
कुंभादुदकंगृहीत्वातेनोदकेनाभिषिंचेतितस्नानकर्तात्मानं ॥ॐ तेनमामभिषिंचामि
श्रियैयशसेब्रह्मणेब्रह्मवर्चसा ॥१॥ इतिमंत्रेणाभिषिंचाति ॥ पुनःयेप्स्वंतरग्नयइतिमं
त्रेणैवद्वितीयोदकुंभादुदकमादाय ॥ ॐ येनाश्रियमकृणुतांयेनावमृशताꣳसुरान् ॥
येनाक्षावभ्याषिंचतांयद्वांतदश्विनायशः ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणाभिषिंचति ॥ पुनः येप्स्वं
तरग्नयइत्यनेनतृतीयोदकुंभादुदकमादाय ॥ ॐ आपोहिष्ठा० ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणा
भिषिंचाति॥ पुनःयेप्स्वंतरग्नयइत्यनेनचतुर्थोदकुंभादुदकमादाय ॥ योवंःशिव० ॥

For Private and Personal Use Only

॥ १ ॥ इतिमंत्रेणाभिषिंचति ॥ पुनःयेप्स्वंतरग्नय० ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणपंचमोदकुं
भादुदकमादाय॥ॐतस्माऽअरंग०॥१॥इतिमंत्रेणाभि०॥ पुनःयेप्स्वंतरग्नयइत्यनेन
मंत्रेणषष्ठसप्तमाष्टमोदकुंभेभ्यःप्रत्येकमुदकमादायतूष्णींवारत्रयमभिषिंचातिस्ना
नकर्तात्मानं ॥ ततउद्वुत्तमामितिमंत्रेणमेखलांशिरोमार्गेणनिःसार्यभूमौनिधाय ॥
तथैवाजिनंचोत्तार्य ॥ दंडत्यागंकृत्वा तमुदगग्रंभूमौनिधाय ॥ अन्यद्वासस्तू
ष्णींपरिधायादित्यमुपातिष्ठतेब्रह्मचारी ॥ ॐ उद्यन्भ्राजभृष्णुरिंद्रोमरुद्भिरस्तात्प्रात
र्यावभिरस्तादशसनिरसिदशसनिंमाकुर्वाविदन्मागमयोद्यन्भ्राजभृष्णुरिंद्रोमरुद्भि
रस्ताद्दिवायावभिरस्ताच्छतसनिरसिशतसनिंमाकुर्वाविदन्मागमयोद्यन्भ्राजभृष्णु
रिंद्रोमरुद्भिरस्तात्सायंयावभिरस्तात्सहस्रसनिरसिसहस्रसनिंमाकुर्वाविदन्मागमय
॥ १ ॥ इत्यादित्योपस्थानमंत्रः ॥ ततोदधिप्राशनंतिलप्राशनंवातूष्णीं ॥ जटालो

मनखानांनिकृंतनं ॥ स्नानं ॥ औदुंबरकाष्ठेनदंतधावनं ॥ ॐ अन्नाद्यायव्यूहध्वर्ठं
सोमोराजायमागमत् ॥ समेमुखंप्रमार्क्षतेयशसाचभगेनच ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणदंता
न्धावयेत् ॥ ततःसुगंधिद्रव्येणोद्वर्तनं ॥ उष्णोदकेनस्नानं ॥ अंगप्रोच्छनं ॥ तत
श्चंदनाद्यनुलेपनंमध्यमानामिकाभ्यांगृहीत्वामुखनासिकयोरालंभनं ॥ ॐ प्राणा
पानौमेतर्पयचक्षुर्म्मेतर्प्पयश्रोत्रंम्मेतर्प्पय ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणालंभनं ॥ ततःपाण्योर
वनेजनंकृत्वातदुदकमादायापसव्यंकृत्वादक्षिणाभिमुखोभूत्वातदुदकंदक्षिणस्यांदि
शिनिषिंचेत् ॥ ॐ पितरःशुन्धन्तां ॥ इत्यनेनमंत्रेण ॥ ततोयज्ञोपवीतीभूत्वा ॥
उदकोपस्पर्शनं ॥ ततश्चंदनादिनात्मानमनुलिप्यजपेत् ॥ ॐ सुचक्षाअहमक्षीभ्या

१ चंदनेनमुखनासिकेचानुलिंपयतोतिगदाधरः सर्वशरीरोद्वर्तनंकार्यमितिहरिहरः ॥ २ अत्रप
णिभ्यांचंदनंग्राह्यंपाण्योरवनेजननिर्षिचेदिनिवक्ष्यमाणत्वाद्गदाधरः॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

म्भूयासꣳसुवर्चामुखेन ॥ सुश्रुत्कर्णाभ्यांभूयासम् ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणानुलिप्य ॥ सकृद्धौताहतवासःपरिधानं ॥ ॐ परिधास्यैयशोधास्यैदीर्घायुत्वायजरदष्टिरस्मि ॥ शतंचजीवामिशरदःपुरूचीरायस्पोषमभिसँव्ययिष्ये ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणवासःपरिधाय ॥ अथयज्ञोपवीतधारणं ॥ ॐ यज्ञोपवीतम्पर० ॥ १ ॥ आचम्य ॥ अथोत्तरीयधारणं ॥ ॐ यशसामाद्यावापृथिवीयशसेन्द्रायबृहस्पति ॥ यशोभगश्चमाविदद्यशोमाप्रतिपद्यतां ॥ इतिमंत्रेणात्मानमाच्छादयीत ॥ एकंचेद्वासोभवतितदातस्यैवपरिधानीयवाससउत्तरार्धमुत्तरीयंकुर्यात् ॥ ॐ याऽआहरज्जमदग्निः श्रद्धायैकामायेन्द्रियाय ॥ ताऽअहम्प्रतिगृह्णामियशसाचभगेनच ॥ १ ॥ इतिमंत्रे

१ धारयेद्वैणवीं यष्टींसोदकं च कमंडलुं ॥ यज्ञोपवीतद्वंद्वंच शुभेरूक्मेचकुंडलेतिमनुः ॥ हरिहरोपि एकंचेत्पूर्वस्योत्तरवर्गेणप्रछादयीतेतिगदाधरादयः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णपुष्पमालाग्रहणं ॥ ततस्तांपुष्पमालांशिरसिबध्नीयात् ॥ ॐ यद्यशोप्सरसामिन्द्र
श्चकारविपुलंपृथु ॥ तेनसङ्ग्रथिताःसुमनसऽआबध्नामियशोमयि ॥१॥ इत्यनेनपु
ष्पमालाबंधनं ॥ उष्णीषेणशिरोवेष्टयते ॥ ॐ युवासुवासाःपरिवीतऽअगात्सऽउश्रे
यान्भवतिजायमानः ॥ तन्धीरासःकवयऽउन्नयन्तिस्वाध्योमनसादेवयन्तः ॥ इ
त्यनेनमंत्रेणोष्णीषं ॥ ॐ अलङ्करणमसिभूयोलङ्करणम्भूयात् ॥ इत्यनेनमंत्रेणक
र्णवेष्टकौप्रतिमुंचते ॥ प्रथमंदक्षिणकर्णेततोऽनेनैवमंत्रेणवामकर्णे ॥ ॐ वृत्रस्या
सिकनीकश्चक्षुर्दाअसिचक्षुर्मेदेहि ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणाक्षिणीकज्जलंअंक्ते ॥ प्र
थमंदक्षिणंततोनेनैवमंत्रेणवामं ॥ सौवीरांजनमितिहरिहरः ॥ अत्रचसव्यंनेत्रमं
क्त्वाततोदक्षिणांजनमंत्रावृत्त्यासव्यंवाअग्रेमानुपेतिमंत्रालिंगाद्यंगदाधराशयः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रथमंदक्षिणंततोवामेतिहरिहराशयः ॥ मंत्रेणोपानहौप्रतिमुंच्यतेपादयोर्युगपत् ॥
ॐ विश्वाभ्योमानाष्ट्राभ्यस्पारिपाहिसर्वतः ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणवैणवंदंडमादत्ते ॥
मेखलोन्मोचनादिदंडदानांतंस्नानकर्ताकर्मकरोतिनाचार्यः ॥ दंतप्रक्षालनादीनि
नित्यमपिमंत्रवत्भवंति ॥ वासच्छत्रोपानहांचनवानामुपादानेमंत्रोभवति ॥ नतु
नित्यधारणे ॥ ततआचार्यःस्नातस्यनियमान्वदेत् ॥ शूद्रादिस्पर्शनंनकर्तव्यं ॥
इच्छयाशूद्रोपिअस्नातकोनियमेष्वधिक्रियते ॥ नृत्यगीतवादित्राणिनप्रतिगच्छे
त् ॥ इच्छयापरैःक्रियमाणंसङ्गीतंश्रोतुंगच्छेत् ॥ रागसहितंसङ्गीतं ॥ स्वयंचनकु
र्यात् ॥ क्षेमेसतिरात्रौग्रामांतरंनगच्छेत् ॥ अक्षेमेतुकामंगच्छेत् ॥ क्षेमेसतिनधा
वेत्इतिनशीघ्रंगच्छेत् ॥ उदपानावेक्षणइतिकूपमध्येअवलोकनंनकर्तव्यं ॥ वृक्षा
रोहणंनकर्तव्यं ॥ फलप्रपतनंइतिफलत्रोटनंनकर्तव्यं ॥ संधिसर्पणइतिसंध्यासम

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

येगमनंवाअपमार्गेगमनंनकर्तव्यं ॥ विवृतइतिनग्नस्नानंनकर्तव्यं ॥ विषमलंघन
मितिपर्वतगर्तादेर्लंघनंनकर्तव्यं ॥ शुक्तवदनंइतिलज्जाकरंदुःखकरंअमंगलभाषणं
नकर्तव्यं ॥ संध्यादित्यप्रेक्षणंइतिसंध्यासमयेउपरक्तसूर्यबिंबावलोकनंनकर्तव्यं ॥
भैक्षणानिइतिसवर्णंविनासिद्धभिक्षाचर्यानकर्तव्या ॥ अप्स्वात्मानंनावेक्षेतइतिज
लमध्येस्वमुखंनपश्येत् ॥ अजातलोम्नींइतिअनुत्पन्नलोम्नींस्त्रीं ॥ पुंसींइतिपुरुषा
कृतिंस्त्रीं ॥ षंढंचइतिनपुंसकंप्रसिद्धं ॥ एतान्नोपहसेत् ॥ इतिअभिगमनंनकारये
त् ॥ गर्भिणींविजन्याइतिब्रूयात् ॥ सकुलमितिनकुलंब्रूयात् ॥ भगालमितिकपालं
॥ मणिधनुरितींद्रधनुर्ब्रूयात् ॥ गांधयंतींपरस्मैनाचक्षीतइतिपरस्यगांवत्संपाययं
तींतांपरस्मैस्वामिनेवानकथयेत् ॥ उर्वरायामनंतर्हितायांभूमौइतिसस्यवत्यांवाकु
शादियज्ञियतृणवत्यांभूमौमूत्रपुरीषोत्सर्गंनकुर्यात् ॥ उत्सर्पास्तिष्ठन्इतितथैवधाव

For Private and Personal Use Only

मानःसन्उत्तिष्ठन्त्सन्मूत्रपुरीषोत्सर्गंनकुर्यात्॥स्वयंप्रशीर्णेनकाष्ठेनगुदंप्रमृजीतइ
तिआत्मनःप्रयत्नंविनापातितेननयाज्ञियरहिताकंटककाष्ठेनगुदंप्रोच्छेत्॥यथा॥तृणाद्यं
तर्हितभूमौशिरःप्रावारैरावेष्ट्ययज्ञोपवीतंनिवीतंकृत्वाअलंबितंकर्णेकृत्वादिवोदङ्मु
खोरात्रौदक्षिणाभिमुखउपविश्यमौनीभूत्वामूत्रपुरीषोत्सर्गंकुर्यात् ॥ यज्ञोपवीतस्य
निवीतत्वंविनैवकर्णेधारणमनाचारः॥ मूत्रोत्सर्गेशुद्धमिदंलिंगेसकृत्त्रिवारंवामकरेद्वि
वारमुभयोःकरयोर्दत्त्वातावद्वारंजलेनक्षालयेत्॥ पुरीषेतुशुद्धमृदंएकांलिंगेगुदेतिस्रः
वामकरेदशउभयोःकरयोःसप्तपंचत्रिर्वापिपादयोर्दत्वातावतैवजलेनक्षालयेत्॥ मूत्रे
चत्वारिगंडूषाणिपुरीषेद्वादशगंडूषोद्गीरणमिति ॥ विकृतंवासोनाच्छादयीतइतिनी
ल्यादिरंजितवस्त्रंनपरिदधीत ॥ दृढव्रतइतिस्थिरसमारब्धव्रतोभवेत् ॥ वधत्रःस्या
त्सर्वतऽआत्मानंगोपायेत्सर्वेषांमित्रमिवेतिवधात्॥ धाताञायकःस्वेषांपरेषांचमित्र

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मिवसखेवज्ञायेत ॥ स्नातकस्यसतोऽहोरात्रत्रयंव्रतचर्योच्यते॥ अमांसाशीभवति॥
अमृन्मयेनपात्रेणउदकादिकंपिबति॥ ऋतुमतीस्त्रीशूद्रभाषणंनकरोति ॥ शवंप्रसि
द्धं ॥ कृष्णशकुनिरितिकाकः ॥ शुनामितिश्वाकुक्कुरः ॥ एतेषांदर्शनंचनकुर्यात् ॥
शावोमृतकःतस्मिन्जातेसतिक्रीत्वालब्ध्वाज्ञातिभिर्यदद्यतेतच्छावान्नंनाद्यात्नगृ
ण्हीयान्नभक्षयेदित्यर्थः ॥ शूद्रस्यअवरवर्णस्यनापितादेरपिअन्नंतच्छूद्रान्नंनाद्यात्
नगृण्हीयादित्यर्थः॥ सूतकेप्रसवाशौचेसतिज्ञातिनामन्नंतत्सूतकान्नंनाद्यातनभक्षये
दित्यर्थः ॥ मूत्रपुरीषेष्ठीवनंचातपेनकुर्यादितिमूत्रपुरीषेप्रसिद्धेष्ठीवनंमुखाल्लालादि
आतपेचनकुर्यात॥सूर्याच्चात्मानंनांतर्द्धीतेतिछत्रादिनामूत्रोत्सर्गंनकुर्यात् ॥ तप्ते
नोदकाथान्कुर्वीतइति॥ तप्तेनोदकेनशौचाचमनादिकाःक्रियाःकार्याः॥अवज्योत्य

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दीपादिनारात्रौभोजनंनकर्तव्यं ॥ सत्यवदनमेववाकर्तव्यं ॥यथा॥ रागंद्वेषमहंकारंत्यक्त्वाचत्वारिअभ्यसेत् ॥ क्षमादयाशांतिसत्यंसर्वैज्ञानीसमोक्षभागिति ॥ नाधस्तनाअमांसादयोयमनियमाःकर्तव्याः ॥ यदिप्रवर्ग्यंत्रान्महावीरःसोमयागार्थंस्वीकृतदीक्षःदीक्षितोभवतितदामूत्रपुरीषेष्ठीवनादिअवज्योत्यरात्रौभोजनांतानिनकुर्यादितियमनियमाअनुष्ठेयाः ॥ यथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ आचार्यादिपूजनंतेभ्यश्चदक्षिणांदत्वातैराशिषोगृहीत्वा मातॄणांविसर्जनंकृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ ॥ इतिसंस्कारभास्करेसमावर्तनप्रयोगः ॥ अथातुरदशायांसमावर्तनाविधिः॥

आतुरदशायांयथोक्तसमावर्तनाभावेसंक्षेपतस्तत्कार्यं ॥ तत्रप्रयोगसंकल्पंकृत्वाब्रह्मचारीलिंगानिमेखलादीनित्यक्त्वातीर्थेस्नात्वावासःपरिधानाचमनातिलकधारणानिकृत्वाग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रजापतिंमनसाध्यात्वातूष्णींसमिधमादध्यात ॥ अन्यदपि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अविरोधितूष्णीं कर्तव्यमितिसमावर्तनानुकल्पइतिधर्मसिंधुः ॥ ॥ इति संस्कारभा
स्करेसमावर्तनेआतुरदशायांसमावर्तनाविधिःसमाप्तः ॥ ॥ ॥

अथक्रमप्राप्तोविवाहः ॥ तत्रअनाश्रमिनिर्णयःप्रायश्चित्तंच ॥ यथा ॥ अनाश्रमी
नतिष्ठेतदिनमेकमपिद्विजः ॥ आश्रमेणविनातिष्ठन्प्रायश्चित्तीभवेद्विजइतिदक्षस्मृ
तेः ॥ एतत्प्रायश्चित्तनिष्कृतिर्मिताक्षरायां ॥ अनाश्रमिप्रायश्चित्तंयथा ॥ अनाश्र
मीसंवत्सरंप्राजापत्यकृच्छ्रंचरित्वाश्रममुपेयात् ॥ द्वितीयेऽतिकृच्छ्रंतृतीयेकृच्छ्राति
कृच्छ्रमतऊर्ध्वंचांद्रायणमितिहारितोक्तेः ॥ धेनोरभावेनिष्कःस्यात्तदर्धपादमेववा ॥
गुंजाअशीतिःकर्षस्तुकर्षाश्चत्वारिनिष्ककः ॥ सुवर्णरजतंवापिदद्याच्छक्त्यनुसारत

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इति ॥ अशीतिगुंजात्मकःकर्षःचत्वारःकर्षाएकोनिष्कश्चेति ॥ ॥ प्राजापत्यकृ
च्छ्रंद्वादशदिनसाध्यंतद्यथा ॥ प्रथमंत्रिदिनेप्रातःएकभुक्तंषड्विंशतिग्रासपरिमितंहवि
ष्यान्नंभोक्तव्यं ॥ द्वितीयेत्रिदिनेनक्तंद्वाविंशतिग्रासपरिमितंभोक्तव्यं ॥ तृतीयेत्रि
दिनेअयाचितंचतुर्विंशतिग्रासपरिमितंमध्यान्हेभोक्तव्यं ॥ अत्रसर्वत्रहविष्यान्नंभो
क्तव्यं ॥ अयाचितंयाञ्चारहितं ॥ चतुर्थेत्रिदिनेअनशनमितिप्राजापत्यकृच्छ्रं ॥ ए
तत्प्रत्याम्नायेगौरेका ॥ ॥ अतिकृच्छ्रंयथा ॥ प्रथमेत्रिदिनेएकभुक्तंपाणिपूरितंहवि
ष्यान्नंभोक्तव्यं ॥ द्वितीयेत्रिदिनेअयाचितंपाणिपूरितंभोक्तव्यं ॥ तृतीयेत्रिदिनेउप
वासइतिनवदिनसाध्यंअतिकृच्छ्रं ॥ एतत्प्रत्याम्नायेगोद्वयं ॥ ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रंय
था ॥ एकग्रासपर्याप्तस्यप्राणधारणपर्याप्तस्यवादुग्धस्यएकविंशतिदिनेषुभक्षणेकृ
च्छ्रातिकृच्छ्रं ॥ एतत्प्रत्याम्नायेगोचतुष्टयंत्रयंवा ॥ ॥ चांद्रायणंयथा ॥ हविष्या

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्नस्यमयूरांडप्रमाणमेकग्रासमेवंशुक्लप्रतिपदमारभ्यपौर्णिमांतंएकैकवर्धितग्रासंकृ
ष्णप्रतिपदमारभ्यअमांतमेकैकग्रासन्यूनंचेतियवमध्यचांद्रायणव्रतम् ॥ पक्षेति
थिवृद्ध्याषोडशग्रासाः ॥ क्षयेचतुर्दशग्रासाश्चेति ॥ ग्रासान्नंगायत्र्याभिमंत्रयेदि
तिमहार्णवे ॥ एतत्प्रत्याम्नायेष्टौपंचचतस्रोवागावइति ॥ प्रथमाब्देप्राजापत्यकृच्छ्र
व्रतेसंकल्पः ॥ देशकालकीर्तनांतेअमुकशर्मणःममब्रह्मचर्यव्रतविसर्गदिनमारभ्य
एकाब्दपर्यंतंवातन्न्यूनदिनपर्यंतंअनाश्रमस्थितिजन्यदोषपरिहारार्थंप्राजापत्यकृ
च्छ्रव्रतप्रत्याम्नायैकगोनिष्क्रयीभूतंयथाशक्तिरजतमुद्राद्रव्यदानमहमाचरिष्ये॥ इ
तिसंकल्पांतेब्राह्मणंसंपूज्यपूर्वकल्पितद्रव्यंगृहीत्वा ॥ इमांप्राजापत्यकृच्छ्रप्रत्या
म्नायैकगोनिष्क्रयीभूतरजतद्रव्यमुद्रांअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ द्वि
तीयाब्देअतिकृच्छ्रव्रतेसंकल्पः ॥ देश० ममब्रह्मचर्यव्रतमारभ्यअब्दद्वयपर्यंतंअ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नाश्रमस्थितिजन्यदोषपरिहारार्थंअतिकृच्छ्रव्रतप्रत्याम्नायगोद्वयनिष्क्रयीभूतंय
थाशक्तिरजतमुद्राद्रव्यदानमहमाचरिष्ये ॥ इतिसंकल्पांतेब्राह्मणंसंपूज्यपूर्वकल्पि
तंद्रव्यंगृहीत्वा ॥ इदंअतिकृच्छ्रप्रत्याम्नायगोद्वयनिष्क्रयीभूतंरजतमुद्राद्रव्यंअमु०
तुभ्यमहंसंप्रददे॥ तृतीयाब्देकृच्छ्रातिकृच्छ्रव्रतेसंकल्पः ॥ देश० ममब्रह्मचर्यव्रतमा
रभ्यअब्दत्रयपर्यंतंअनाश्रमस्थितिजन्यदोषपरिहारार्थंकृच्छ्रातिकृच्छ्रव्रतप्रत्या
म्नायगोचतुष्टयनिष्क्रयीभूतंयथाशक्तिरजतमुद्राद्रव्यदानमहमाचरिष्ये ॥ इतिसं
कल्पांतेब्राह्मणंसंपूज्य ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रप्रत्याम्नायगोचतुष्टयनिष्क्रयीभूतांरजतद्र
व्यमुद्रांअमु०तुभ्यमहंसंप्रददे॥ तृतीयाब्दोर्ध्वंकस्मिंश्चिद्वर्षेचांद्रायणव्रतेसंकल्पः॥
देश० ममब्रह्मचर्यव्रतमारभ्यअद्यदिनपर्यंतंअनाश्रमस्थितिजन्यदोष० चांद्राय
णव्रतंतत्प्रत्याम्नायपंचगोनिष्क्रयीभूतयथाशक्तिरजतद्रव्यमुद्रादानेनाह० ॥ इति

For Private and Personal Use Only

संकल्पांतेब्राह्मणंसंपूज्यपूर्वकल्पितंद्रव्यंगृ० ॥ इमांचान्द्रायणव्रतप्रत्याम्नायपंच
गोनिष्क्रयीभूतरजतद्रव्यमुद्रांअमु०तुभ्यमहंसंप्रददेइतिअनाश्रमित्वप्रायाश्चित्तं ॥
विवाहोपयोगिकन्यादिप्रकारोनिर्णयश्च ॥ गुरवेतुवरंदत्वास्नायीततदनुज्ञया ॥ वेद
व्रतानिवापारंनीत्वाह्युभयमेववा ॥ अविप्लुतब्रह्मचर्योलक्षण्यांस्त्रियमुद्वहेत् ॥ अनन्य
पूर्विकांकांतामसपिंडायवीयसीं ॥ आरोगिणींभ्रातृमतीमसमानार्षगोत्रजामिति
याज्ञवल्क्योक्तेः ॥ त्रिविधोपिवेदव्रतोभयस्नातकोऽविलंबेनलक्षणादिविशिष्टांस्त्रियं
परीक्षितामुद्वहेत ॥ अनन्यपूर्विकामितिअन्येषांवाग्दानादिनानपूर्वंदत्तां ॥ असपिं
डांसापिंड्यसंबंधरहितां ॥ यवीयसींन्यूनवयस्कां ॥ असमानार्षगोत्रजांस्वसमान
गोत्रप्रवररहितामिति ॥ अत्रापिकुलमग्रेपरीक्षेतेतिगृह्यादिवचनाद‍ादौसदाचारादि ॥२०१॥
गुणवत्हीनक्रियत्वादिदोषरहितंकुलंपरीक्ष्यतज्जोद्वाह्या ॥ तदनुलक्षणान्यपिपरीक्ष

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णीयानि ॥ लक्षणानिचशुभाशुभसूचकानि ॥ तनुलोमकेशदशनादीनिप्रत्यक्षावग
म्यानिबाह्यानि ॥ तथाचमनुः ॥ अव्यंगांगींसौम्यनाम्नींहंसवारणगामिनीं ॥ तनु
लोमकेशदशनांमृद्वंगीमुद्वहेत्स्त्रियमिति ॥ ॥ कात्यायनः ॥ अव्यंगांदोषरहितांसु
रूपांवयपूर्विकां ॥ सवर्णसुकुलोत्पन्नांशुभलक्षणसंयुतां ॥ प्रतिगृहीतांतांकन्यांकुल
संतानवर्धिनीमिति ॥ तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ मृद्वंगीगूढगुल्फासमकुचनयनावृत्तना
भोरुवक्राकृष्णभ्रूनेत्रकेशास्थिरतरसुनखादीर्घनेत्राविलोमा ॥ मृद्वाणीस्वल्पभाला
लघुललितगमापाणिपादोष्ठरक्तासाकन्योद्वाहिताचेत्सुतधनविपुलान्नायुरारोग्यदा
स्यादिति ॥ अथकन्यादोषाः ॥ निर्गुणाशुल्कसंभाषीक्रोधयुक्तासरोगिणी ॥विषयो
गावंध्ययोगाकुलविध्वंसयोगका॥दरिद्रजारयोगाचहीनाचरणसंयुता॥ एतद्दोषदशै
र्युक्तातांकन्यांनप्रतिगृहेदिति ॥ अथवरगुणाः॥ तत्रबुद्धिमतेकन्यांप्रयच्छेदितिबव्हृ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चगृह्ये॥तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ विद्यावंतंसुरूपंउभयकुलशुचिंज्ञातशीलंदृढांगंनिर्व्या
धिंशांतियुक्तंद्विजसुरप्रणतौकिंचिदाढ्यंप्रयुक्तं ॥ सम्यक्पृष्टोचपृच्छांप्रचुरतरधियंमू
त्रधारंसुलिंगमेतद्रूपंवारिष्ठवरमिहवरयेत्कन्यकायाःसुवेशम्॥१॥यमः ॥ कुलंचशीलं
चवयश्चरूपंविद्यांचवित्तंचसनाथतांच॥ एतान्गुणान्सप्तपरीक्ष्यदेयाकन्याबुधैःशेषम
चिंतनीयं ॥ १ ॥ अथवरदोषाः ॥ मूकोंधोबधिरःकुब्जःस्तब्धःपंगुर्नपुंसकः॥ कुष्ठी
रोगीअपस्मारीदशदोषाःप्रकीर्तिताः ॥ अन्यच्च ॥ आचारहीनोमूर्खश्चकुरूपश्चौ
रजारकः ॥ पाखंडीचतथोन्मत्तोगूहकःकुलदूषकः ॥ द्यूतकर्मरतश्चैवदशदोषाःप्र
कीर्तिताः ॥ एवद्दोषप्रयुक्तायेतेषुकन्यानदीयते ॥ अन्यच्च ॥ षंढमूकांधबधिरका
णकुब्जाश्चवामनः ॥ अश्रोत्रीपंगवश्चैवतेषुकन्यानदीयते ॥ अन्यच्च ॥ श्वित्रीकु
ष्ठीअपस्मारीकुनखीश्यावदंतकः ॥ व्रणयुक्तोव्याधियुक्तस्तेषुकन्यानदीयतेइति ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पतितःप्रागुक्तः ॥ असपिंडामितिसापिंडयंवर्जनीयं ॥ अथसापिंड्यनिर्णयः ॥ व
ध्वावरस्यवातातःकूटस्थाद्यदिसप्तमः ॥ पंचमीचेत्तयोर्मातातत्सापिंड्यंनिवर्ततेइ
ति॥ कूटस्थइतिमूलपुरुषमारभ्यात्रगणना॥ कूटस्थोमूलपुरुषोयतःसंतानभेदतः॥
संस्कारकौस्तुभे ॥ दशभिःपुरुषैःख्यातार्च्छ्रोत्रियाणांमहाकुलात् ॥ उद्वहेत्सप्तमा
दूर्ध्वंतदभावेतुसप्तमीं ॥ पंचमींतदभावेतुपितृपक्षेष्वयंविधिरिति ॥ सप्तमींचतथा
षष्ठींपंचमींचतथैवच ॥ एवमुद्वाहयेत्कन्यांनदोषःशाकटायनः ॥ चतुर्थींवातृती
यांवापक्षयोरुभयोरपि ॥ विवाहयेन्मनुःप्राहपाराशर्योगिरायमः ॥ १ ॥ चतुर्थी
मुद्वहेत्कन्यांचतुर्थःपंचमोवरः ॥ पराशरमतेषष्ठींपंचमोनतुपंचमीं ॥ इतिसापिंडय
दीपिकायां ॥ पंचमवरपंचमीकन्योद्वाहेव्यवस्थोक्ताविश्वरूपनिबंधे ॥ द्वौपुत्रौपूर्वं
जातस्यातांतयोरपिचसंततिः ॥ पंचमःपंचमींकन्यांनतत्रवरयेद्विजः ॥ १ ॥ द्वेक

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्येपूर्वंजातस्यातांसंततिःस्यात्तयोरपि ॥ पंचमःपंचमींकन्यांवरस्तत्र समुद्वहेत् ॥
॥ २ ॥ कन्यापुत्रौतुसंभूतौपूर्वंजातसंततिस्तयोः ॥ यदिस्याद्वरयेत्तत्रपंचमःपंचमी
मपीति ॥ ३ ॥ असपिंडाचयामातुरसपिंडाचयापितुः ॥ साप्रशस्ताद्विजातीनांदा
रकर्मणिमैथुने ॥ यत्तुदोषानुरूपेणकुलमार्गेणचोद्वहेत ॥ नित्यंसंव्यवहार्यःस्याद्दे
दोक्तैस्तत्प्रतीर्यतेइति ॥ तच्चयथाशास्त्रोक्तप्रकारेणयथादेशाचारकुलाचारानुसारेण
कुलदीर्घसंकोचितविचारतोव्यवस्थाज्ञेया ॥ विस्तरस्तुग्रंथांतरेज्ञेयः ॥ मातुलक
न्यानिषेधस्तु ॥ यथा ॥ मातुलस्यसुतांविप्रोदक्षिणेतांसमुद्वहेत् ॥ वर्जनीयाप्रयत्ने
नसर्वैर्वाजसनेयिभिरिति ॥ तत्रगोत्रप्रवरविचारेणोद्वहेत् ॥ गोत्रप्रवरैक्येमहद्दोषः ॥
अथदत्तकसापिंड्यनिर्णयः ॥ तद्विवरणंयथा ॥ गौतमः ॥ ऊर्ध्वंसप्तमात्पितृबंधु
भ्योबीजिनश्च ॥ मातृबंधुभ्यःपंचमादिति ॥ उक्तंच ॥ वसुदेवांगजाताचकौंतेयस्य

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विरुद्धयतइतिवार्तिकव्याख्यावसरेन्यायसुधाकृतादत्तकविषयमेतदित्यंगीकृत्यकुं त्याजनककुलेसाप्तपूरुषंसापिंड्यमितिव्याख्यातंतद्विषयत्वेनैवसापिंड्यमीमांसायाम् ॥ अतःकुलद्वयेपिसाप्तपूरुषंसापिंड्यंप्रतीयते ॥ पैठीनसस्तु ॥ त्रीन्मातृतःपंच पितृतःसप्तपुरुषानतीत्योद्वहेदित्याह ॥ व्याख्यातमेतदपरार्केदत्तकादिपुत्रान्पितृपक्षतीनिवृत्तापिंडगोत्रार्षेयान्प्रत्येतदुच्यतेपंचपितृतइति ॥ अतश्चप्रतिग्रहीतृकुलेसाप्तपूरुषंसापिंड्यंप्रतीयतेप्रतिगृहीतृमातृपितृककुलयोस्त्रिपुरुषसापिंड्यमितिप्राञ्चः ॥ अथात्रव्यवस्थोक्तासापिंड्यदीपिकायां ॥ दत्तक्रीतादीनांजनकगोत्रेणोपनयनेकृतेजनककुलेसाप्तपूरुषंसापिंड्यं ॥ प्रतिगृहीतृमातृपितृकुलेनिर्वाप्यपिंडलक्षणंत्रिपूरुषंसापिंड्यं ॥ प्रतिगृहीतृगोत्रेउपनयनमात्रेकृतेपंचपूरुषं ॥ जातकर्माद्युपनयनांतेकृतेसाप्तपूरुषमितिपैठीनसिवचःसाफल्यायव्याख्येयं ॥ नकेवलंदत्तकस्य

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

परिणयनार्थमेवैषसापिंड्योपन्यासः॥ किंतुतत्संततेस्तत्पित्रादिकुलोत्पन्नैःसहसंबंध
संभवनिर्णयार्थमपि ॥ अन्यथापार्थसुभद्रयोरदत्तकयोःसंबंधासंभवशंकायाअर्जुन
सुभद्रयोरदत्तकयोःसंबंधासंभवशंकायाआचार्यकर्तृकोपन्यासस्यतदुपपत्त्यैसुधा
यांगौतमीयोपन्यासस्यालग्नकतापत्तेःयादृशदत्तकस्ययथासापिंड्यमुक्तंतत्संतताव
पितथैवतद्बोध्यम्॥अतएवयन्मदनपारिजातोक्तं॥दत्तपुत्र्याःसुतस्यमातुःप्रतिग्रहीतृ
मातुःकुलेत्रिपूरुषंसापिंड्यं॥ दत्तकपुत्रसुतस्यस्वजनककुलेपंचपूरुषमितितदपिपूर्वो
क्तरीत्यादत्तकविशेषसंततिविषयत्वेनव्याख्येयम् ॥ मुख्यावयवानुवृत्त्यभावेपिद्वि
तीयसापिंड्यप्रकारमाह ॥ सुमंतुः॥ पितृपत्न्यःसर्वामातरस्तद्भ्रातरोमातुलास्तद्भगि
न्योमातुःस्वसारस्तद्दुहितरश्चभगिन्यस्तदपत्यानिभागिनेयानि अन्यथासंकरकारि
णःस्युरितिमदनपारिजातेमाधवीयेचतद्भगिन्यइतिपठितेअन्यग्रंथेषुतुपठ्यते॥ अत्र

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यावद्वचनंवाचनिकामितिन्यायेनपारिणीतेष्वेवातिदेशिकंसापिंड्यंनतुपंचमसप्तमा
दिपर्यंतमितिभट्टचरणप्रभृतयोबहवइति॥ यवीयसींस्वापेक्षयावयसावपुषाचन्यूनां॥
अरोगिणींअचिकित्स्यराजयक्ष्मादिरोगरहितां ॥ भ्रातृमतीमितिपुत्रिकाकरणशं
कानिवृत्त्यर्थं ॥ यत्रतुपुत्रिकाकरणाभावनिश्चयस्तत्रतामभ्रातृकामप्युद्वहेत् ॥ इति
दत्तकसापिंड्यनिर्णयः ॥ अथगोत्रप्रवरनिर्णयः ॥ विश्वामित्रोजमदग्निर्भरद्वाजो
थगौतमः ॥ वसिष्ठोत्रिःकश्यपश्चइत्येतेसप्तऋषयः ॥ सप्तानामृषीणामगस्त्याष्ट
मानांयदपत्यंतद्गोत्रमित्याचक्षतइति ॥ असमानार्षगोत्रजामिति ॥ ऋषेरिदमार्षं
गोत्रप्रवर्तकस्यमुनेर्व्यावर्तकःप्रवरइत्यर्थः॥गोत्रंवंशपरंपरयाप्रसिद्धं॥स्वसमानेआर्ष
गोत्रेयस्यतस्माज्जातायानभवतितांयास्कमाधूलमौकानांभिन्नगोत्राणामपिभार्गव
वैतहव्यसावेतसेतिप्रवरैक्यमस्तितत्रविवाहोमाभूदितिअसमानार्षजामित्युक्तम्॥आं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गिरसांबरीषयौवनाश्वेतिमांधात्रांबरीषयौवनाश्वेति ॥ आंगिरसमांधातृप्रवरभेदे
पियौवनाश्वगोत्रैक्यं ॥ तादृशविवाहवारणायासमानगोत्रजामित्युक्तं ॥ तथाचगो
त्रप्रवरौपृथक्पर्युदासेनिमित्तभूतौ ॥ प्रवरैक्येविशेषमाहबौधायनः ॥ पंचानांत्रिषु
सामान्यादविवाहस्त्रिषुद्वयोः ॥ भृग्वंगिरोगणेष्वेवंशेषेष्वेकोपिवारयेदितिविवाहमि
तिशेषः ॥ भृगूणांनविवाहोस्तिचतुर्णामादितोमिथः ॥ श्येतादयस्त्रयस्तेषांविवाहोमि
थइष्यते ॥ षण्णांवैगौतमादीनांविवाहोनेष्यतेमिथः ॥ दीर्घतमाऔतथ्यश्चकक्षी
वांश्चैकगोत्रजाः ॥ भरद्वाजाग्निवैश्याश्चशृंगाःशैशिरयःकताः ॥ एतेसमानगोत्राःस्यु
र्गर्गानेकेवदंतिवै ॥ पृषदश्वामुद्गलाविष्णुवृद्धाएकोगस्त्योहारीतःसंस्कृतयाकपिः ॥
यस्कश्चैषांमिथइष्टोविवाहःसर्वैरन्यैर्जामदग्न्यादिभिश्च ॥ यावत्समानगोत्राःस्यु
र्विश्वामित्रोनुवर्तते ॥ तावद्वासिष्ठश्चात्रिश्चकश्यपश्चपृथक्पृथक् ॥ द्व्यार्षेयाणांत्र्या

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्षेयःसन्निपातोऽविवाहस्त्र्यार्षेयाणांपंचार्षेयःसन्निपातोऽविवाहः ॥ एकएवऋषिर्यावत्प्रवरेष्वनुवर्तते ॥ तावत्समानगोत्रत्वमृतेभृग्वंगिरोगणादित्यसमानप्रवरैर्विवाहः ॥ भरद्वाजाश्चकपयोगगर्गारौक्षायणाइति ॥ चत्वारोपिभरद्वाजानोद्वहेयुःपरस्परम् ॥ १॥ औतथ्यप्रवरोयेषांगौतमानांभवेदिह ॥ तैःसर्वैरपिनैवेष्टाभरद्वाजस्यसंगतिः ॥ १ ॥ इतिसंक्षिप्तगोत्रप्रवरनिर्णयः ॥ अथदत्तकस्यगोत्रादिनिर्णयः ॥ तत्रयश्चप्रतिगृहीत्राजातकर्मादिभिश्चूडादिभिर्वासंस्कृतस्तदेकगोत्रः ॥ एवमभिप्रेत्यैवगोत्ररिक्थेजनयितुर्नभजेदंतिमःसुतइतिशास्त्रमपिप्रवृत्तम् ॥ एतदन्यस्तुप्रतिगृहीत्रोपनयनमात्रसंस्कृतस्तदुत्तरतःप्रतिगृहीतोवादेवरातवद्विगोत्रएवेतिव्यवस्थाप्रागवादि ॥ तथाप्येषांव्यवस्थाअभिवादनश्राद्धादिगतगोत्रानिर्देशार्था ॥ विवाहेतुदत्तकमात्रेणबीजिप्रतिगृहीत्रोःपित्रोर्गोत्रप्रवरवर्जनंकार्यं ॥ प्रवरमंजर्यादिनिबंधेषुतन्निषेधोक्तेः॥ इ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिदत्तकस्यगोत्रप्रवरनिर्णयः॥अथप्रत्युद्वाहादिनिषेधोनारदेन॥ प्रत्युद्वाहोनैवकार्यो
नैकस्मैदुहितृद्वयं ॥ नचैकजन्ययोःपुंसोरेकजन्येतुकन्यके ॥ नैवंकदाचिदुद्वाहोनै
कदामुंडनद्वयमिति ॥ यत्कुटुंबोत्पन्नाकन्यकास्वकुलआनीयतेतत्कुटुंबेएवस्वकुटुं
बोत्पन्नकन्यकाप्रदानंप्रत्युद्वाहइत्युच्यते॥ प्रायस्तत्रविरुद्धसंबंधसद्भावात्॥ तथाच
गृह्यपरिशिष्टे ॥ कन्यांयवीयसीमसपिंडामसगोत्रामविरुद्धसंबंधामुपयच्छेदिति ॥
विरुद्धोलौकिकसंबंधोयस्याःसातथा॥ भार्यास्वसुर्दुहिता पितृव्यपत्नीस्वसाभ्रातृदु
हितृकन्यादेवरकन्याचेत्यादयः ॥ प्रकृतेतुभ्रातृदुहितृकन्यादेवरकन्याचकन्यैव
व्यवह्रियतइतिकृत्वानस्त्रीपरिणयनं ॥ लोकविरुद्धसंबंधएवमादौविरुद्धसंबंधेसत्ये
वप्रत्युद्वाहनिषेधोनान्यत्रेतिवेदितव्यं ॥ आसांप्रत्युद्वाहोनकार्यएव॥ तथैकस्मै
वरायदुहितृद्वयंनदद्यात् ॥ ज्येष्ठायांजीवत्यांसत्यांकनिष्ठांनदद्यात् ॥ मृतौत

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्यैववरस्यकनिष्ठांदद्यात् ॥ अन्यथाविरुद्धसंबंधाभावात् ॥ इदमपिप्राग्विरुद्धसंबं धेसतिवेदितव्यं ॥ एवंविधउद्वाहःकदाचिन्नकार्यः ॥ तथैकस्मिन्नेवकालेमुंडनद्वयं नकार्यं ॥ तथाच ॥ एकजन्येतुकन्येद्वेपुत्रयोर्नैकजन्ययोः ॥ नपुत्रीद्वयमेकस्मैप्रद द्यात्तुकदाचनेति ॥ इतिप्रत्युद्वाहनिर्णयः ॥ अथसोदरकन्यापुत्रयोर्विवाहयोःसमान संस्कारत्वेप्येकवर्षैकर्तव्यत्वमनुज्ञातंज्योतिःशास्त्रे ॥ सोदर्ययोःकन्यकयोःसुतयोरे कवत्सरे ॥ विवाहोनस्मृतइति ॥ अत्रैकवर्षनिषेधेनभिन्नवर्षैकर्तव्यताविधीयते ॥ निषेधस्त्वेकवर्षेपिषण्मासादर्वागेव ॥ तथाचसारसमुच्चये ॥ एकोदरभ्रातृविवाहकृ त्यंस्वस्त्रोर्नपाणिग्रहणंविधेयं ॥ षण्मासमध्येमुनयःसमूचुर्नमुंडनंमंडनतोपिकुर्या त् ॥ अतएकवर्षनिषेधाद्भिन्नवर्षेतुषण्मासादर्वागपिनैवदोषः ॥ यदितुज्येष्ठमासेय स्यविवाहादौकृतेकार्तिकेमार्गशीर्षेतत्सोदरस्यविवाहादौक्रियमाणेषण्मासाभ्यंतरे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पिचतुर्मासातिक्रमणान्नदोषः ॥ यदुक्तंवाक्यसारे ॥ एकःकर्ताशुभंकुर्यान्नपुत्र्योःपुत्रयोरपि ॥ षण्मासेवाचतुर्मासेवर्षभेदेतुशोभनमिति ॥ षण्मासमध्येचतुर्मासमध्येवापुत्र्योःपुत्रयोरपिशुभंविवाहादिकमेकःकर्तानकुर्यात् ॥ वर्षभेदेतुषण्मासातिक्रमाभावेपिशुभंस्यादिति ॥ तदुपलक्षणेनात्रप्रवेशनिर्गमादिदोषोनास्तीतिगम्यते ॥ तथाचज्योतिःसारे॥ नैकस्मिन्वत्सरेकुर्यात्प्रवेशान्निर्गमंक्वचित्॥अतिक्रांतेवत्सरेस्यात्तथामासचतुष्टयेइतिद्वितीयादिविवाहेपुनरुपनयनादौचसमानसंस्कारत्वाविचारः॥ जातकर्मसंस्कारत्वाद्वृद्धिश्राद्धादौस्वयमेवकर्तव्यत्वाच्च ॥ तथाचवचनं ॥ जातकर्मादिसंस्कारेपिताकुर्वीतनांदिकं ॥ समावृत्तौस्वयंकुर्यादाद्येपाणिग्रहेपितेति ॥ पुनरुपनयनेआश्वलायनः ॥ अथोपेतपूर्वस्यकृताकृतंकेशवपनंमेधाजननंचानिरुक्तंपरिदानंकालश्चेति ॥ अत्रपरिदानादीनामभावात्स्वयमेवकर्तृत्वंसिद्धं ॥ देशव्यवस्था

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यामपिनदोषःपठ्यते ॥ ज्योतिःशास्त्रे ॥ एकोदर्योःकरतलग्रहणंयदिस्यादेकोदर
स्थवरयोःकुलनाशनंच ॥ एकाब्दिकेहिविधवाभवतीहकन्यानद्यंतरेपिशुभदंपृथुशै
लरोधेइति ॥ एकाब्दमध्येएकोदर्योःकन्ययोःकरतलग्रहणंयदिस्यात् ॥ एकोदरस्थ
वरयोर्वाकरतलग्रहणंस्यात्तदाकुलनाशनंकन्याविधवाचभवति ॥ नदीव्यवधानेपृ
थुशैलव्यवधानेपिशुभदंभवति ॥ नद्यंतरेणशैलांतरंचलक्ष्यते ॥ तथाचस्मृ
तिः ॥ व्यवधानंमहानद्यागिरिर्वाव्यवधायकः ॥ वाचोयत्रविभिद्यंतेतद्देशां
तरमुच्यते ॥ अतःपृथुपदंनद्यापिसंबंधनीयंतेननदीमहतीगृह्यते ॥ चतुर्विंश
तियोजनायामहानद्योगोदावर्यादयोद्वादशपुराणादौप्रसिद्धाः ॥ पृथुशैलःसह्य
विंध्यादिः ॥ अयंचसकलभिन्नाब्दादौविधिःप्रवेशनिर्गमानिर्णयेवेदितव्यः ॥
समानन्यायतत्वात् ॥ अथैकमातृप्रसूतयोर्निर्णयःसंहितासारावल्यां ॥ एकमातृ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रसूतानामेकस्मिन्वत्सरेयदि ॥ विवाहंनैवकुर्वीतवदंतिमुनयोयथा ॥ १ ॥ ॥
स्मृत्यंतरे ॥ ॥ विवाहस्त्वेकजन्यानामेकस्मिन्नुदयेकुले ॥ नाशंकरोत्येकवर्षे
स्यादेकविधवायतः ॥ २ ॥ उदयोलग्नं ॥ एकजन्यानामेकस्मिन्लग्नेविवाहःकुल
विनाशंकरोति ॥ एकवर्षेत्वेकविधवास्यादित्यन्वयः ॥ विवाहोव्रतबंधादीनामुपल
क्षणं ॥ तथाचज्योतिःशास्त्रे ॥ एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुषस्त्रियोः ॥ नसमानक्रि
यांकुर्यान्मातृभेदेविधीयते ॥ पुरुषौचास्त्रियौचपुरुषस्त्रियौ ॥ पृथक्त्वाविवक्षायांबहुत्वा
संभवान्नबहुत्वं ॥ एकमातृजयोर्द्वयोःस्त्रियोरेकवर्षेसमानक्रियांनकुर्यादित्यर्थः ॥
समानक्रियातुल्यसंस्कारः ॥ अत्रवर्षंतुमनुजमानेन ॥ मनुजवर्षेणसंवत्सरव्यवहा
रात् ॥ तद्वर्षंचैत्रादिफाल्गुनामांतग्रहगणितेप्रसिद्धं ॥ यत्तुगर्गवचनं ॥ भ्रातृयुगेस्व
सृयुगेभ्रातृस्वसृयुगेतथा ॥ नजातुमंगलंकुर्यादेकस्मिन्मंडपेहनीति ॥ एकस्मिन्मंड

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पेहनीतिनिषेधादेकवर्षेपिभिन्नेहनिकर्तव्यतार्थासिद्धा ॥ अपिच ॥ पुत्रीपरिणयादू
र्ध्वंयावद्दिनचतुष्टयं ॥ पुत्र्यंतरस्यकुर्वीतनोद्वाहमितिसूरयः ॥ दिनचतुष्टयमध्येपु
त्र्यंतरस्यविवाहनिषेधाद्दिनचतुष्टयोत्तरमेकवर्षेपिपुत्र्यंतरस्यविवाहोविधीयतइत्यु
क्त्वाद्दिनचतुष्टयग्रहणेमंडपोद्वासनांतानिविवाहसमाप्तिकर्माणिलक्ष्यंते ॥ प्रायश्च
तुर्थदिनेतेषांविधानात् ॥ अतएववराहः ॥ उद्वाह्यपुत्रींनपिताविदध्यात्पुत्र्यंतरस्यो
द्वहनंनजातु ॥ दिनानिचत्वारिहिमंगलस्यसमापनंतावदतोविदध्यात्इति ॥ अत
श्चैकमंडपेशोभनद्वयस्यनिषेधोस्तीतिसिद्धं ॥ तथाचयमलजातेनिर्णयसिंधौ ॥ ए
कस्मिन्वासरेप्राप्तेकुर्याद्यमलजातयोः ॥ क्षौरंचैवविवाहंचमौंजीबंधनमेवच ॥ अ
त्रविशेषःभट्टकारिकायां ॥ एकस्मिन्वत्सरेचैववासरेमंडपेतथा ॥ कर्तव्यंमंगलंस्व
स्रोर्भ्रात्रोर्यमलजातयोःइति ॥ ननुस्त्रीणामुपनयनस्थानेविवाहइत्युक्तत्वात् ॥ सो

For Private and Personal Use Only

दरकन्यापुत्रयोर्विवाहोपनयनयोःसमानसंस्कारत्वमितिचेत् उच्यते ॥ अष्टमेवर्षे
ब्राह्मणमुपनयेदित्याश्वलायनवचनेनकुमारमित्यनुवर्तते ॥ कुमारीनिवृत्त्यर्थमिद
मितिवृत्तिकृताव्याख्यातं ॥ हरदत्तेनापिब्राह्मणग्रहणंचात्रस्त्रीशूद्रादिनिवृत्तयइति॥
अतोध्ययनानधिकारात्स्त्रीणामुपनयनानिषेधएव ॥यथाहभारद्वाजः॥उपनयनाख्यं
यत्कर्मविद्यार्थंसमुदीरितमिति ॥ अतएवाहोपनयेद्गुरुःशिष्यं ॥ जाताधिकराज्जन
नादष्टमेब्देभवेदिदं ॥ कुमाराधिकृतेश्चापिनस्त्रीणामिदमुच्यतइत्यतःस्त्रीणामुपनय
ननिषेधएव ॥ एवंचेत्तर्हिस्त्रीणांद्विजन्मत्वंनस्यात्॥तस्मात्स्त्रीणांद्विजन्मत्वसिद्ध्यर्थ
मेवोपनयनस्थानेविवाहइत्युक्तमेतदेवस्पष्टीकृतंमनुना ॥ वैवाहिकोविधिःस्त्रीणामौप
नायनिकःस्मृतः ॥ पतिसेवागुरौवासोगृहस्थाग्निपरिक्रियेति ॥ अतःस्त्रीणांविवाह
विधिरेवोपनयनमितिकृत्वाकन्यापुत्रयोर्विवाहोपनयनयोःसमानसंस्कारत्वमितिउ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

च्यते ॥ पुरुषाणामुपनयनादूर्ध्वंस्त्रीणांविवाहादूर्ध्वंयथावर्णपूर्णमाशौचंइत्युक्त्वा
त्स्त्रीणांविवाहएवचेत्स्त्रीणांविवाहएवोपनयनंस्यात्तदापुरुषाणांस्त्रीणांचोपनयनादूर्ध्वं
पूर्णमाशौचमित्यवक्ष्यत् ॥ अपिच ॥ स्त्रीणांविवाहकालेचेद्गुरुशुद्धिर्नविद्यते ॥
द्विजानांचोपनयनेगुरुंतत्रैवपूजयेत् ॥ इत्यादौस्त्रीनरयोःपृथगुपादानात् ॥ स्त्रीवि
वाहस्तुविवाहएव ॥ एतत्तुमनुवचनेविवाहएवोपनयनंतत्स्त्रीणांद्विजन्मत्वोपादानप
रं ॥ अन्यथाश्वलायनादिवचनैर्विरुध्यते ॥ अतःकन्यापुत्रयोरुद्वाहोपनयनयोर्नस
मानसंस्कारत्वमितिसिद्धं ॥ अतःसोदरकन्यापुत्रयोर्विवाहोपनयनेएकवर्षेपिकर्त
व्येएव ॥ तत्रापिपुत्रोपनयनकर्मसमाप्यपुत्र्युद्वाहंकुर्यात् ॥ नमुंडनंमंडनतोपिकु
र्यादितिनिषेधात् ॥ परिवेत्तृत्वंतुपुत्रकृतंपुत्रस्यकन्याकृतंकन्यायाएव ॥ तथाविध
गर्गादिवचनदर्शनात ॥ अतःकन्यापुत्रयोःपरस्परकृतोनपरिवेत्तृत्वपरिवेत्तित्ववि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चारः ॥ अथप्रवेशनिर्गमनिर्णयः ॥ तत्रज्योतिःशास्त्रे ॥ स्त्रीविवाहःकुलेनिर्गमःक
थ्यतेपुंविवाहःप्रवेशोमुनींद्रैःस्मृतः॥ निर्गमादादितोनप्रवेशःशुभस्त्वेकसंवत्सरांताव
धिःकीर्तितः ॥ कुलसापिंडये ॥ उभयत्रकुलस्यान्नमित्यादिषुविज्ञानाचार्यविद्येंद्रा
रण्यादिमुनिभिस्तथाव्याख्यातत्वात्॥ सापिंडयंसप्तपूरुषंप्रसिद्धं ॥ वासिष्ठे ॥ नपुंवि
वाहोर्ध्वमृतुत्रयेपिविवाहकार्यंदुहितुःप्रकुर्यात् ॥ नमंडनाच्चापिहिमुंडनंतुगोत्रैकता
यांयदिनाब्दभेदेइति ॥ गोत्रैकतायामितिसापिंडयेद्रष्टव्यम् ॥ सापिंडानामेववि
वाहसंबंधनिषेधइति॥तथाचस्मृतिः॥नित्यश्राद्धमधीतंचस्नानंचशिशिरैर्जलैः॥ सपिं
डोनैवकुर्वीतपिंडान्नोद्वासनावधीति॥तथाचगार्ग्यः ॥ नांदीश्राद्धेकृतेपश्चाद्यावन्मातृ
विसर्जनं॥दर्शश्राद्धंक्षयश्राद्धंस्नानंशीतोदकेनच॥ अपसव्यंस्वधाकारांनित्यश्राद्धंतथै
वच ॥ ब्रह्मयज्ञंचाध्ययनंनदीसीम्नोश्चलंघनं॥उपवासव्रतंचैवश्राद्धभोजनमेवच॥अप

For Private and Personal Use Only

सव्यंस्वधाकारंनित्यश्राद्धंतथैवच ॥ नैवकुर्युःसपिंडाश्चमंडपोद्वासनावधीात ॥
विवाहव्रतचूडासुवर्षमर्द्धंतदर्धकं ॥ पिंडान्सपिंडानोदद्युःप्रेतपिंडंविनानरेति ॥
॥ स्मृत्यन्तरे ॥ पुत्रोद्वाहान्नैवपुत्रीविवाहोपिऋतुत्रये ॥ अब्दांतरान्मुंडनंचनैक
दामुंडनद्वयं ॥ पूर्वार्द्धंस्पष्टं ॥ विवाहानंतरंअब्दांतरादब्दमध्येमुंडनंचनकार्यं ॥
तथा ॥ एकदाएकस्मिन्नेवकालेमुंडनद्वयंनकार्यं ॥ एतदपिसापिंडयेद्रष्टव्यं ॥ भि
न्नवर्षादिषुतुनदोषइतिप्रागुक्तमेव ॥ तथाचज्योतिःसागरे ॥ संवत्सरेविदेशेतुमंड
नादपिमुंडनं ॥ नरोद्वाहात्स्त्रीविवाहंप्राहुर्गर्गमुखाअपि ॥ तथाच ॥ संवत्सरेकि
यन्न्यूनेनरोद्वाहेकृतेसति ॥ राजांतरंयदिभवेच्छस्तःपाणिग्रहःस्त्रियइतिराजांतरंव
त्सरांतरं ॥ ज्योतिःशास्त्रेपि ॥ षण्मासमध्येयदिभूभृदंतरंभवेद्विवाहःपुरुषेविवा
हिते ॥ स्त्रीणामपीच्छंतिपराशराद्याःकुलेविवाहव्रतपूर्वकंचेति ॥ भूभृदंतरंराजां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तरं ॥ तच्चोत्तरवर्षेएवभवति ॥ अतोभूभृदंतरंवर्षांतरमित्यर्थः ॥ तथाचोक्तं ॥
यश्चैत्रशुद्धप्रतिपद्यदैकोवारःसराजामुनिभिःप्रतिष्ठितइति ॥ वर्षंतुमानुषमानेने
तिप्रागुक्तं ॥ कुलेसापिंडयेशेषंस्पष्टं ॥ यत्तुमेधातिथिवचनं ॥ पुरुषत्रयपर्यंतंप्रति
कूलंचगोत्रिणां ॥ प्रवेशनिर्गमौतद्वत्तथामंडनमुंडनमिति ॥ एतद्भिन्नजातीयेषुसापिं
डयेवेदितव्यं ॥ यतस्तेषांसापिंडयंत्रिपुरुषमेव ॥ तथाहशंखः ॥ यद्येकजातबहवः
पृथक्क्षेत्राःपृथक्जनाः ॥ एकपिंडाःपृथक्शौचाःपिंडेष्वावर्ततेत्रिष्विति ॥ अथ
शोभनसन्निपातनिर्णयः ॥ तत्रसायणीये ॥ एकस्मिन्च्छोभनेवृत्तेद्विशुभंनैवकार
येत् ॥ यदिकुर्यात्प्रमादेनतत्रनस्याच्छुभंध्रुवमिति ॥ वृत्तेप्रवृत्तेसमाप्तइतियावत् ॥
ततःसंवत्सरेवृत्तेचूडाकर्मविधीयते ॥ द्वितीयेवातृतीयेपिकर्तव्यंश्रुतिचोदनादित्या
दिप्रयोगदर्शनात् ॥ इदमेकमंडपविषयं ॥ एकमंडपेशोभनद्वयस्यप्राङ्निषिद्धत्वात्

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

एकग्रहेपिसहशोभनस्यनिषेधः ॥ मंदिरवामभागेवेदीविधानाद्वेद्यास्तुमंडपमध्येविधानाच्चएकगृहेएकमंडपःस्यादितिअतएवस्पष्टमुक्तंप्रयोगसारे ॥ एकलग्नेद्विलग्नेवाद्वेगृहेयस्यशोभने ॥ तयोरेकंप्रनष्टंस्याद्वर्द्धतेन्यदितिश्रुतिरिति ॥ यस्यगृहेएकलग्नेद्वयोर्लग्नयोर्वाद्विशोभनेभवतइत्यन्वयः ॥ शोभनंविवाहोपनयनादि ॥ एवमेकमंडपेएकगृहेवाएककर्तरिवाशोभनद्वयस्यनिषेधइति ॥ यत्त्वाचार्यवचनम् ॥ एकमातृप्रसूतेद्वेकन्येवापुत्रकौतयोः ॥ सहोद्वाहंनकुर्वीततथैवव्रतबंधनमिति॥अत्रसोदर्ययोरेककालउद्वाहादिनिषेधात्भिन्नमातृकयोःसहोद्वाहादिकरणमागतंताद्भिन्नकर्तृत्वेनभिन्नगृहेसतिवेदितव्यं ॥ अन्यथापूर्ववचनविरोधः ॥ एवंद्वयोर्निषेधेआदिनिषेधःसिद्धएव ॥ कर्तृत्वमेवात्रविवक्षितं ॥ वृद्धिश्राद्धाधिकारिपित्रादेरेवनतुविवाहहोमकर्तुर्वरस्य॥उद्वाह्यपुत्रींनपिताविदध्यात्पुत्र्यंतरस्योद्वहनंनजातु ॥ इत्यादिवचनालिंग

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दर्शनात् ॥ अन्यथाकन्याविवाहेकर्तृत्वासंभवाच्च ॥ ॥ अथमंडनमुंडनाविचारः ॥ संहितासारावल्यां ॥ नमंडनान्मुंडनमूर्ध्वमिष्टंनपुत्रयोर्मुंडनमेकवर्षे ॥ नपुंविवाहोर्ध्वमृतुत्रयेपिविवाहकार्यंदुहितुश्चकुर्यादिति ॥ एतत्सापिंडतायांज्ञातव्यं ॥ कुले ऋतुत्रयादर्वाक्नकुर्यान्मुंडनत्रयं ॥ प्रवेशान्निर्गमंपश्चान्मंडनान्नतुमुंडनमितिग दितत्वात् ॥ मंडनंविवाहः ॥ मुंडनंचौलोपनयनादि ॥ तथाचसारसमुच्चये ॥ पाणिपीडनविधेरनंतरंचौलकोपनयनेविवर्जयेदिति ॥ चौलोपनयनाभ्यांगोदानसमावर्तनयोरपिग्रहणमातिदेशत्वात् ॥ तथाचश्रीपतिः ॥ व्रतबंधवद्विधेयंनियतव्रतविसर्गश्च॥ केशांतकर्मविहितंचौलसमंषोडशेवर्षेइति ॥ एतदेवस्पष्टीकृतं ज्योतिर्निबंधे ॥ व्रतंसमावर्तनकंसचौलंकेशांतमेतानिवदंतितज्ज्ञाः॥क्षौरंपुरस्कृत्यभवंतियस्माच्चत्वारितस्मादिहमुंडनानीति ॥ केचिच्चौलकर्मैवमुंडनमितिवदंतितद्वृद्धवाक्यविरोधाद

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नादरणीयंशिष्टसमाचाराच्चभिन्नवर्षादिषुनदोषइतिप्रागुक्तमेव ॥ तदेवोदाहृतंसंहि
तासारावल्यां ॥ फाल्गुनेचैत्रमासेतुपुत्रोद्वाहोपनायने ॥ भेदादब्दस्यकुर्वीतनतु
त्रयउल्लंघनमिति ॥ एतद्बहुवाक्यतायांनसंशयनिवृत्तिः ॥ किंतुषोडशवर्षेकेशांतो
द्वादशद्वादशवर्षाण्येकैकस्यवेदस्यब्रह्मचर्यमितिवेदप्रामाण्येनकुलेत्रिपुरुषसापिंड्ये
विवाहःकिंनभवतिइत्यादिशंकयामुंडनशब्दार्थनिश्चयेकात्यायनः ॥ मुंडनंचौलमि
त्युक्तंव्रतोद्वाहौतुमंडनं ॥ चौलंमुंडनमित्युक्तंवर्जयेद्वरणात्परम् ॥ मौंजीचोभयतः
कार्यायतोमौंजीनमुंडनम्॥मौंजीप्राधान्यमित्युक्तंमौंज्यंगंमुंडनंस्मृतम्॥मौंज्यांमुंड
नंअंगंनप्रधानंइति॥ वरणात्परंकन्यावरणोत्तरमितिसंस्काररत्नमालायां॥मंडनेकृ
तेपुनरुपनयनादेश्चनायंनिषेधः ॥ तत्रकेशमुंडनस्यकृताकृतत्वात्पुनरुपनयनादेःप्रा
यश्चित्तात्मकत्वेनविहितस्यकालातिक्रमेप्रायश्चित्तावृत्तिभयादनुक्तकात्वलाच्च ॥ इ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिमंडनमुंडननिर्णयः ॥ ॥ अथगुरुलघुमंगलनिर्णयः ॥ ॥ सारसमुच्चये ॥ चूडा
केशांतसीमंतविवाहोपनयनंबुधाः ॥ गुरुमंगलमित्याहुस्तद्वर्ज्यंलघुमंगलं ॥ तच्चगु
रुमंगलाल्लघुमंगलंनिषिध्यते ॥ ज्योतिःशास्त्रे ॥ ज्येष्ठंकृत्वातुषण्मासंनकुर्याल्लघुमंग
लं ॥ कुर्वंतिमुनयःकेचिदन्यस्मिन्नपिवत्सरइति ॥ तथाच ॥ मातृयज्ञक्रियापूर्वं
ज्येष्ठंकृत्वातुमंगलं ॥ ऋतुत्रयंपुनर्यावन्नकुर्याल्लघुमंगलं ॥ मातृयज्ञोमातृपूजातस्याः
क्रियावृद्धिश्राद्धादिः ॥ तथाचचतुर्विंशतिमते ॥ तिस्रःपूज्याःपितुःपक्षेतिस्रोमाता
महेतथा ॥ इत्येतामातरःप्रोक्ताःपितुर्मातुःस्वसाष्टमी ॥ ब्राह्म्याद्यास्तुततःसप्तदुर्गा
क्षेत्रगणाधिपान् ॥ वृद्ध्यादौपूजयित्वातुपश्चान्नांदीमुखान्पितॄन् ॥ मातृपूर्वान्पितॄ
न्पूज्यततोमातामहानपि ॥ मातामहीततःपूज्यायुग्माभोज्याद्विजातयः ॥ एत
द्विधिपूर्वकंगुरुमंगलंकृत्वाषण्मासाभ्यंतरेलघुमंगलंनकार्यमित्युक्तंभवति ॥ मातृपू

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जादीनांचूडाकर्मादिषुप्राधान्येनविहितत्वाच्चूडाकर्मादिकंगुरुमंगलमित्युच्यते ॥ त
थाचगृह्यकारिकायां ॥ पुंसवनेचसीमंतचौलोपनयनेष्विह ॥ विवाहेचानलाध्येयप्र
भृतिश्रौतकर्मसु ॥ इदंश्राद्धंप्रकुर्वीतबीजवृद्धिनिमित्तकं ॥ अन्येषोडशसंस्कारेश्रा
वण्यादिष्वपीष्यतइति ॥ अत्रपुंसवनग्रहणात्सीमंतसाहचर्याच्चपुंसवनमपिगुरुमंग
लंभवति ॥ चौलातिदेशात्केशांतमपि ॥ अयंगुरुमंगलानंतरंलघुमंगलस्यनिषेधः
कालातिपन्नस्यैव ॥ नयथाकालप्राप्तस्य ॥ सिंहस्थगुरौगुरुशुक्रास्ताधिमासादिषु
चास्यविधानात् ॥ जातकर्मादेराशौचांतरप्राप्तावपिविधानाच्च ॥ तथाचज्योतिः
शास्त्रेउक्तं ॥ सीमंतजातकादीनिप्राशनांतानिचक्रमात ॥ कर्तव्यानिनदोषोस्तिपं
चाननगतेगुरौ ॥ वृद्धमनुः ॥ अग्न्याधेयंप्रतिष्ठांचयज्ञदानव्रतानिच ॥ वेदव्रतवृषो
त्सर्गचूडाकरणमेखलाः ॥ मांगल्यमभिषेकंचमलमासेविवर्जयेत् ॥ बाल्येवायादि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वावृद्धेशुक्रेचास्तमुपागते ॥ मलमासइवैतानिवर्जयेद्देवदर्शनमिति ॥ अत्रचूडाकर
णादीनांवर्जनाच्छेषाणांनदोषइतिज्ञापितं ॥ तथाचबृहस्पतिः ॥ यस्याःक्रियायाः
संप्राप्तः कालोमासैर्दिनैरपि ॥ नतत्रमौढ्यदोषोस्तिअस्तोवागुरुशुक्रयोरिति ॥ आव
श्यकत्वमाहाश्वलायनः ॥ ततोमृतेवापतितेसंन्यस्तेवाविदेशगे ॥ तद्गोत्रजेनश्रेष्ठेनका
र्याःपुंसवनादयइति ॥ अतःकालप्राप्तस्यजातकर्मादेरावश्यककर्तव्यत्वादयंदोषो
न ॥ अयंचनिषेधःप्रायएककर्तृकस्येतिगम्यते ॥ गुरुलघुमंगलयोर्भिन्नकर्तृकत्वेतुन
दोषः ॥ वाक्यद्वयेपिज्येष्ठंकृत्वेतिउक्त्वा ॥ प्राप्त्यप्रदर्शनादेककर्तुःप्रतीयमानत्वाद्वि
शेषादर्शनाच्चाभिन्नवर्षादिष्वपिनदोषइतिप्रागुक्तमेवसमावर्तनसंज्ञकमिति ॥ एत
द्दिगवलंबेनान्यदपिसुधीभिर्निर्णेतव्यं ॥ इतिगुरुलघुमंगलनिर्णयः ॥ ॥ अथपरिवे
त्रादिनिर्णयः ॥ तल्लक्षणमाहमनुः ॥ दाराग्निहोत्रसंयोगंकुरुतेयोग्रजेस्थिते ॥ परि

For Private and Personal Use Only

वेत्तासविज्ञेयःपरिवित्तिस्तुपूर्वजइति स्मृत्यंतरे ॥ ज्येष्ठायांयद्यनूढायांकन्यानोद्वा
ह्यतेनुजा ॥ स्यादग्रेदिधिषुर्ज्ञेयापूर्वान्यादिधिषुःस्मृता ॥ परिवेत्रादिस्वरूपकथनपूर्व
कंतत्प्रायश्चित्तामाहहारितः ॥ ज्येष्ठेऽनिविष्टेकनीयान्निविशमानःपरिवेत्ताभवतिपूर्व
परिवित्तिःपरिवेदिनीकन्यापरिदायीदातापरियष्टायाजकःतेसर्वेपतिताःसंवत्सरंप्रा
जापत्येनकृच्छ्रेणपावयेयुरिति ॥ एतत्कामतःपित्राद्यनुज्ञातोद्वाहविषयं ॥ अकामतः
पित्रादिदत्तोद्वाहेतुमानवतंत्रेमासिकं ॥ अज्ञानतःपित्राद्यदत्तोद्वाहेयाज्ञवल्कीयंव्रत
चतुष्टयं ॥ उपपातकशुद्धिःस्यादेवंचांद्रायणेनवा ॥ पयसावापिमासेनपराकेणाथ
वापुनरिति ॥ एवमितिगोवधप्रायश्चित्तातिदेशः ॥ अज्ञानतःपित्रादिदत्तोद्वाहेतुय
मः ॥ कृच्छ्रद्वयपरिवेत्ताकन्यायाःकृच्छ्रएवतु ॥ अतिकृच्छ्रंचरेद्दाता यष्टाचांद्राय
णंचरेत्इति ॥ प्रायश्चित्तांतेविशेषमाहवसिष्ठः ॥ परिवेदनःकृच्छ्रातिकृच्छ्रौचरित्वा

तस्मैदत्वापुनर्निविशेत्तांचैवोपयच्छेदिति ॥ परिवेदनइतिपरिवेत्तुरेवसंज्ञा ॥ तस्मै ज्येष्ठायब्रह्मचर्येतंभैक्ष्यमिवानिवेद्यपुनरुद्वहेत्कामित्युक्तेतामेवेतिव्याचष्टेविज्ञानेश्वरः ॥ तथाग्रादिधिषुपत्यादेरपिविशेषंवासिष्ठः॥ अग्रेदिधिषुपतिःकृच्छ्रातिकृच्छ्रौद्वाशरात्रिंचारित्वानिविशेततांचैवोपयच्छेतेति ॥ दिधिषुपतिःकृच्छ्रातिकृच्छ्रौचरित्वा तस्मैपुनर्निविशेदितिचरित्वाज्येष्ठायामन्येनोढायांपश्चात्तामेवोद्वहेत् ॥ तस्मैकनीयस्याःपूर्ववज्ज्येष्ठांदत्वाअन्यामुद्वहेतेतिव्याख्यातंपारिजातादौएवंनिर्णयाति ॥ परिवेदनदोषस्यापवादमाहयमः॥ पितृव्यपुत्रान्सापत्नान्परपुत्रांस्तथैवच॥दाराग्निहोहोत्रधर्मेषुनदोषःपरिवेदिनइति ॥ परपुत्रादत्तकादयइतिपारिजातः ॥ सोदर्यविषयेपित्वाहकात्यायनः ॥ देशांतरस्थान्क्लीबांश्चतथाकुष्ठव्रणानपि ॥ वेश्यातिसक्तपतितशूद्रतुल्यातिरोगिणः॥ जडमूकांबधिरकुब्जवामनखेलकान् ॥ अतिवृद्धानभा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यांश्चकृषिसक्तानपास्यच ॥ धनवृद्धिप्रसक्तांश्चकामतःकारिणस्तथा ॥ कुहको न्मत्तचौरांश्चपरिवेत्तानदुष्यति ॥ खेलकोभग्नपादद्वयः ॥ अभार्यानैष्ठिकब्रह्मचारिणः ॥ कामतःकारिणोविवाहादिच्छायानिवृत्ताइतिव्याख्यातंपारिजाते ॥ देशांतरगतज्येष्ठस्यप्रतीक्षावधिमाहवासिष्ठः ॥ अष्टौद्वादशवर्षाणिज्येष्ठभ्रातरमसंनिविष्टमप्रतीक्षमाणःप्रायश्चित्तीभवतीति ॥ द्वादशेतुमुख्यपक्षः ॥ द्वादशैवतुवर्षाणि श्रेयान्धर्मार्थयोगतः ॥ न्याय्यःप्रतीक्ष्यतंभ्राताश्रूयमाणःपुनःपुनरिति ॥ अत्राप्यपवादःकार्ष्णाजिनिः ॥ उन्मत्तःकिल्बिषीकुष्ठीपतितःक्लीबएववा ॥ राजयक्ष्मामयावीचनन्याय्यंस्यात्प्रतीक्षितुमिति ॥ कन्याविषयेप्युक्तदोषापवादंगर्गः ॥ एकमातृप्रसूतानांकन्यानांपरिवेदने ॥ दोषःस्यात्सर्ववर्णेषुनदोषोभिन्नमातृष्विति ॥ वृद्धमनुः ॥ विवाहेनाधिकारेणज्येष्ठकन्यास्थितायदि ॥ तदानुज्ञांविनाचापिकनि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्ठामुद्वहेत्तदेति ॥ अन्यत्सर्वंपरिवेदनोक्तमनुसंध्येयमितिपारिजातः ॥ इतिपरिवे
त्रादिनिर्णयः ॥ ॥ अथविवाहेअशौचप्राप्तौतदपोह्यसद्यःशौचंचंद्रिकाकारआह ॥
॥ तत्रयाज्ञवल्क्यः ॥ दानेविवाहेयज्ञेचसंग्रामेदेशविप्लवे ॥ आपद्यपिचकष्टायां
सद्यःशौचंविधीयते ॥ दातुर्वरस्यकन्यायाःसद्यःशौचंविधीयतेइतिषट्त्रिंशन्मते ॥
विवाहोत्सवयज्ञेषुत्वंतरामृतसूतके ॥ परैरन्नंप्रदातव्यंभोक्तव्यंचद्विजोत्तमैः ॥ व्रत
यज्ञविवाहेषुश्राद्धेहोमार्चनेजपे ॥ प्रारंभेसूतकंनस्यादनारंभेतुसूतकं ॥ प्रारंभश्च
तेनैवोक्तः ॥ प्रारंभोवरणंयज्ञेसंकल्पोव्रतसत्रयोः ॥ नांदीमुखंविवाहादौश्राद्धेपाक
परिक्रियेति ॥ वरणंतुमधुपर्कांतिज्ञेयं ॥ तथाचब्राह्मे ॥ गृहीतमधुपर्कस्ययजमा
नाच्चऋत्विजइत्युक्तेः ॥ एतच्चवरणमस्त्येव ॥ अवरणवत्स्वाधानेष्टिपशुबंधादिषु
तुस्वीयाद्यपदार्थेप्रवर्तनमेवारंभः ॥ तथाचदर्शपूर्णमासयोरवृतस्यहोतुःसामिधेनी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षुप्रवृत्तस्याशौचाभावः ॥ कन्यायाःवरपितरंप्रतिदानमेवविवाहः ॥ वरंप्रतितुहोमं
पाणिग्रहणादि ॥ प्रारब्धपाकेश्राद्धकर्तुः ॥ कृतनिमंत्रणेश्राद्धेतुश्राद्धभोक्तुरितिव्यव
स्येतिकालविवेचनकारादयः॥ शंकरभट्टकृतधर्मप्रकाशेतुतत्तत्स्मृतिषुपाकनिष्पत्ति
कृतसंकल्पितनिमंत्राणांत्रयाणामपिआशौचाभावनिमित्तत्वोक्तेर्निमित्तत्रयसमुच्च
यएवश्राद्धेनाशौचंतथैवशिष्टसमाचारादित्युक्तं ॥ मुहूर्तांतरालाभेसामग्र्यांकृतायां
सूतकिनोप्यधिकारोपायमाहपारिजातेविष्णुः ॥ अनारब्धविशुद्ध्यर्थंकुष्मांडैर्जुहु
याद्घृतं ॥ गांदद्यात्पंचगव्याशीततःशुध्यतिसूतकीति ॥ ततःशुध्यतीतिपुनरुक्ति
र्विवाहाद्युपयोगिपाकपरिवेषणादावपिशुद्धिज्ञापनार्था ॥ गांपयस्विनींदद्यात् ॥
संकटेसमनुप्राप्तेसूतकेसमुपस्थिते ॥ कूष्मांडीभिर्घृतंहुत्वागांचदद्यात्पयस्विनीं ॥
चूडोपनयनोद्वाहप्रतिष्ठादिकमाचरेत् ॥ यदैवसूतकप्राप्तिस्तदैवाभ्युदयक्रियेतिसं

For Private and Personal Use Only

ग्रहोक्तेः ॥ स्मृतिकौस्तुभेचौलप्रसंगेतुआरंभोत्तरंसूतकेप्राप्तेविशेषः ॥ संग्रहेइत्यु
क्त्वाकूष्मांडीभिर्घृतंहुत्वेतिसंग्रहवाक्यमुपन्यस्तं ॥ एवंशुद्धिपूर्वकंविवाहाद्यनुष्ठान
तदंगत्वेनसंकल्पितान्नभोजनेनदोषइतिबृहस्पतिनोक्तं ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषुत्वंतरामृ
तसूतके ॥ पूर्वसंकल्पितान्नेननदोषःपरिकीर्तितइति ॥ मृतसूतकमध्येविवाहाद्यनु
ष्ठानेउक्तशुद्धिपूर्वकमारब्धेइत्यर्थः ॥ नांदीश्राद्धोत्तरंसूतकादौविवाहारंभोत्तरमपि
संकल्पितान्नेनैवविशेषइतिषट्त्रिंशन्मते ॥ पूर्वार्धंतुपूर्ववत् ॥ परैरन्नंप्रदातव्यंभो
क्तव्यंचद्विजोत्तमैरिति ॥ विवाहादिमध्येसूतकादिप्राप्तावित्यर्थः ॥ पूर्वसंकल्पिता
न्नभोजनसमयेसूतकादौतुविशेषस्तत्रैव ॥ भुंजानेषुतुविप्रेषुत्वंतरामृतसूतके॥ अन्य
गेहोदकाचांताःसर्वेतेशुचयःस्मृताइति ॥ भोक्तृभिर्भुक्तशेषस्त्याज्यः ॥ पक्कशेषः
सूतकीभिर्भोक्तव्यइत्याशयः ॥ ॥ अथविवाहेवधूवरजननीरजोदोषनिर्णयः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वधूवरान्यतरयोर्जननीचेद्रजस्वला ॥ तस्याःशुद्धेःपरंकार्यंमांगल्यंमनुरब्रवीत् ॥
॥ १ ॥ माधवीये ॥ प्रारंभात्प्राग्विवाहस्यमातायदिरजस्वला ॥ निवृत्तिस्तस्यकर्त
व्यासहत्वश्रुतिचोदनात ॥ १ ॥ प्रारंभात्प्रागितिनांदीश्राद्धात्प्रागितिज्ञेयं ॥
नांदीमुखंविवाहादावित्यादिनातस्यैवप्रारंभः ॥ वृद्धमनुः ॥ विवाहव्रतचूडासुमा
तायदिरजस्वला ॥ तदानमंगलंकार्यंशुद्धौकार्यंशुभेप्सुभिः ॥ मेधातिथिः ॥ चौले
चव्रतबंधेचविवाहेयज्ञकर्मणि ॥ भार्यारजस्वलायस्यप्रायस्तस्यनशोभनं ॥ गर्गः ॥
यस्योद्वाहादिमांगल्येमातायदिरजस्वला ॥ तदानतत्प्रकर्तव्यमायुःक्षयकरंयतः ॥
बृहस्पतिः ॥ वैधव्यंचविवाहेस्याज्जडत्वंव्रतबंधने ॥ चूडायांचशिशोर्मृत्युर्विघ्नोया
त्राप्रवेशयोः ॥ रजोदर्शनस्यनांदीश्राद्धोत्तरमुत्पत्तौततःपूर्वमुत्पत्तावपिमुहूर्तांतरा
लाभेश्रीपूजनादिकांशांतिंकृत्वातदैवचौलादिकार्यं ॥ यथाकारिकानिबंधे ॥ सूत

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कोदक्ययोःशुद्ध्यैगांदद्याद्धोमपूर्वकं ॥ प्राप्तेकर्मणिशुद्धास्यादितरास्मिन्नशुध्यति ॥
अलाभेसुमुहूर्तस्यरजोदोषेह्युपस्थिते ॥ श्रियंसंपूज्यतत्कुर्याद्वृत्रहत्याभयंकरीम् ॥
हैमींमाषमितांपद्मांश्रीसूक्तविधिनाचरेत् ॥ प्रत्यृचंपायसंहुत्वाऽभिषिच्यशुभमाचरे
त्॥ श्लोकभेदेनप्रतिपदोक्तारंभस्यमुहूर्तांतरालाभस्यश्रवणान्नपरस्परसापेक्षत्वं ॥र
जोदर्शनादिसंभावनायांनांदीश्राद्धस्यापकृष्यानुष्ठानेप्यवधिरुक्तःप्रयोगरत्ने ॥ एक
विंशत्यहर्यज्ञेविवाहेदशवासराः ॥ त्रिषट्चौलोपनयनेनांदीश्राद्धंविधीयते ॥ अथ क
न्यारजोदर्शनेनिर्णयः ॥ विवाहात्पूर्वंकन्यारजोदर्शनेजातेविवाहयोग्यतासिद्ध्यर्थं
उपायमाहाश्वलायनः ॥ पिताऋतून्स्वपुत्र्यास्तुगणयेदादितःसुधीः॥ दानावधिगृहे
यत्नात्पालयेच्चरजोवतीं ॥ दद्यात्तदृतुसंख्यागाःशक्तःकन्यापितायदि॥ दातव्यैकापि
यत्नेनदानेतस्यायथाविधि ॥ दद्याद्वाब्राह्मणेष्वन्नमतिनिःस्वःसदक्षिणं ॥ तदतीतर्तु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

संख्येषुवरायप्रतिपादयेत् ॥ उपोष्यत्रिदिनंकन्यारात्रौपीत्वागवांपयः॥अदृष्टरजस
दद्यात्कन्यायैरत्नभूषणं ॥ तामुद्वहन्वरश्चापिकूष्मांडैर्जुहुयाद्घृतमितिविष्णुः॥यद्देवे
तिचत्रऋक्सूक्तंकूष्मांडंपरिकीर्तितं ॥ नवावृत्त्याहुनेदाज्यंहोमःकूष्मांडिकीर्तितः ॥ त
स्याःकन्यायादानेकर्तव्येयथाविधिसुवर्णशृंगादिगोदानविधिनेत्यर्थः।वरायेतिउक्त
प्रकाराणामन्यतमेनदातुःकन्यादानेयोग्यताभवतीत्यर्थः ॥ उपोष्येतिश्लोकेनदृष्ट
रजस्ककन्यायाउपवासत्रयांतेगव्यपयःपानपूर्वकं अदृष्टरजसेकुमार्यैरत्नभूषणदा
नेनविवाहयोग्यताउच्यते॥ तामुद्वहन्नितिवरस्यकूष्मांडहोमेनतदुद्वाहयोग्यतेतिबो
द्धव्यं ॥ अथविवाहहोमकालेकन्याऋतुमतीचेत्तत्रयज्ञपार्श्वे ॥ विवाहविहितेतंत्रेहो
मकालउपस्थिते ॥ कन्यामृतुमतींदृष्ट्वाकथंकुर्वंतियाज्ञिकाः ॥ स्नापयित्वातुतांक
न्यामर्चयित्वायथाविधि ॥ युञ्जानाज्याहुतिंहुत्वाततःकर्मणियोजयेत् ॥ अन्यच्च ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

युंजानःप्रथमंमंत्रैरष्टाविंशतिसंख्यया ॥ आज्याहुतिंचजुहुयाद्गांचदद्यात्पयस्विनीं ॥ यद्वा ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ विवाहहोमेप्रक्रांतेयदिकन्यारजस्वला ॥ त्रिरात्रंदंपती स्यातांपृथक्शय्यासनाशिनौ ॥ चतुर्थेहनिसंस्नातौतस्मिन्नग्नौयथाविधि ॥ विवाहहोमंकुर्वीतइत्यादिस्मृतिसंग्रहइति ॥ ॥ अथप्रतिकूलनिर्णयः ॥ कृष्णभट्टीये ॥ वधूवरार्थेघटितेसुनिश्चितेवरस्यगेहेप्यथकन्यकायाः ॥ म्रियेतकश्चिन्मनुजोथ नारीतदानकुर्युःखलुमंडनंते ॥ मनुः ॥ वाग्दानानंतरंयत्रउभयस्यकुलेषुच ॥ त्र्यब्दोनबालमरणेप्रतिकूलंनविद्यते ॥ स्मृतिरत्नावल्यां ॥ ऊनद्विवार्षिकेप्रेतेनतस्यप्रतिकूलता ॥ शांतिःस्याच्छुभदानॄणांकूष्मांडगणहोमतः ॥ वाङ्निश्चयेकृतेपश्चात्पितरौनिधनंगतौ ॥ तयोस्तत्प्रतिकूलंस्यान्नान्येषांतुकदाचनेतिवृद्धवसिष्ठः ॥ वरवध्वोःपितामातापितृव्यश्चसहोदरः ॥ एतेषांप्रतिकूलंस्यान्महाविघ्नप्रदंभवेत् ॥ पि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तापितामहश्चैवमाताचैवपितामही ॥ पितृव्यस्त्रीसुतोभ्राताभगिनीवाविवाहिता ॥
एभिरेवविपन्नैश्चप्रतिकूलंबुधैःस्मृतं ॥ अन्यैरपिविपन्नैस्तुकेचिदूचुर्नतद्भवेदिति ॥
मांडव्यः ॥ वाग्दानानंतरंमातापिताभ्राताविपद्यते ॥ विवाहोनैवकर्तव्यःस्ववंशहि
तमिच्छतेति ॥ ॥ अथसंकटेप्रवृत्तिप्रकारमाहमेधातिथिः ॥ ॥ वाग्दानानंतरंय
त्रकुलयोःकस्यचिन्मृतिः ॥ ततःसंवत्सरादूर्ध्वंविवाहः शुभदोभवेत् ॥ पुरुषत्रयप
र्यंतंप्रतिकूलंस्वगोत्रिणां ॥ प्रवेशान्निर्गमस्तद्वत्तथामंडनमुंडने ॥ प्रेतकर्माण्यनिर्व
र्त्यचरेन्नाभ्युदयक्रियां ॥ आचतुर्थंततः पुंसिपंचमेशुभदंभवेदिति ॥ स्मृतिरत्नाव
ल्यां ॥ पितुरब्दमिहाशौचंतदर्धंमातुरेवच॥ मासत्रयंतुभार्यायास्तदर्धंभ्रातृपुत्रयोः
॥ अन्येषांतुसपिंडानामाशौचंमाससंमितं ॥ तदंतेशांतिकंकृत्वाततोलग्नंविधीयत
इति ॥ ज्योतिःप्रकाशे ॥ प्रतिकूलेपिकर्तव्योविवाहोमासमंतरा ॥ शांतिंविधायगांद

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्वावाग्दानादिचरेत्पुनरिति ॥ स्मृत्यंतरे ॥ प्रतिकूलेपिकर्तव्यंकेप्याहुर्बहुसंप्लवे ॥ प्रतिकूलेसपिंडस्यमासमेकंविवर्जयेत् ॥ विवाहस्तुततःपश्चात्तयोरेवविधीयतइति ॥ ज्योतिःसागरे ॥ दुर्भिक्षेराष्ट्रभंगेचपित्रोर्वाप्राणसंशये ॥ प्रौढायामपिकन्यायांना नुकूलंप्रतीक्षतइति ॥ अन्यत्रापि ॥ दीर्घरोगाभिभूतस्यदूरदेशस्थितस्यच ॥ उदा सीनास्थितस्यापिप्रतिकूलंनविद्यते ॥ संकटेसमनुप्राप्तेयाज्ञवल्क्येनयोगिना ॥ शां तिरुक्तागणेशस्यकृत्वातांशुभमाचरेत् ॥ अकृत्वाशांतिकंयस्तुनिषिद्धेसतिदारुणे ॥ प्रकरोतिशुभंकर्मविघ्नस्तस्यपदेपदे ॥ वृद्धवासिष्ठः ॥ प्रतिकूलेतुसंप्राप्तेविवाहंनै वकारयेत् ॥ अंतेदोषविनाशायकुर्याच्छांतिमिमांशुभां ॥ श्रियैजातइतिश्रियं ॥ इदंविष्णुरितिविष्णुं ॥ गौरीर्मिमायेतिगौरीं ॥ त्र्यंबकमितित्र्यंबकं ॥ परंमृ त्योरितियमं ॥ पूजयित्वातिलाज्यंचहुनेदष्टोत्तरंशतं ॥ ॐ भूःस्वाहामृत्युर्न

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्यतांस्नुषायैसुखंवर्धतांस्वाहा ॥ ततोहोमंसमाप्य गोदक्षिणाभवेदिति ॥ स्मृतिचंद्रिकायां ॥ कृतेवाङ्निश्चयेपश्चान्मृत्युर्भवतिगोत्रिणः ॥ तदानमंगलंकार्यंनाशवैधव्यदंध्रुवं ॥ वाग्दानानंतरंयत्रकुलयोःकस्यचिन्मृतिः ॥ तत्रोद्वाहोनैवकार्यः स्ववंशक्षयदोषकृत्इति ॥ अत्रयद्यपिम्रियेतकस्याचिदिति मृत्युर्भवति कस्यचिदितिचाविशेषेणोक्तं ॥ तथापिपितामहादीनामपिमरणस्यप्रतिकूलदोषनिमित्तत्वेनक्वचिदकीर्तनादविवाहितायाभगिन्याइतिविवाहितायामरणस्यतथात्वानुक्तेर्मेधातिथिवाक्येस्वगोत्रिणामितिचंद्रिकावाक्येमर्त्यस्यगोत्रिणइतिचकीर्तनाद्वध्वावरस्यवासगोत्रसपिंडेषुत्रिपुरुषांतर्गतेमर्त्येमृतेप्रतिकूलदोषइतिमंतव्यं ॥ स्त्रीचवरस्यद्वितीयादिविवाहसमयेपूर्वोढासुतास्तस्यांपूर्वोत्पन्नः एतत्पौत्रोपलक्षणं ॥ एवंपितृव्यग्रहणंतत्पुत्रस्यएवंवरमारभ्यजनकत्रिपुरुषीकूटस्थमारभ्यसंतानभेदेचत्रिपुरुषी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अत्रबोद्धव्या॥ वधूवरयोःसमानगृहेतन्मरणेकंचित्कालंप्रतीक्ष्यैवविवाहइति ॥ त
दाकुर्युरित्यादिशब्दैर्बोध्यते॥ तयोस्तत्प्रतिकूलंस्यादितिकालप्रतीक्षाशांतिभ्यामस
माधेयोदोषःद्वयोर्युगपन्मरणजइत्यर्थः ॥ अतएवोक्तंनान्येषांतुकदाचनेति अन्ये
षांसपिंडानांतयोरप्येकैकमरणजस्तुसमाधेयइतिआशयः ॥ वृद्धवसिष्ठवाक्येचतु
र्णांमरणस्यमहाविघ्नकरत्वकथनेतत्रप्रतीक्षासहिताकेवलंवाविनायकशांतिरितिक
थनार्थं ॥ अतएवतद्विधिवाक्यशेषेणशांत्यकरणेपदेपदेइतिविघ्नस्यमहत्त्वंप्रदर्शितं
॥ एभिरेवविपन्नैरितिकालप्रतीक्षासहितायाः श्रीपूजनादिशांतेर्निमित्तमेतन्मरणमे
वेत्याशयः ॥ अतएवमांडव्यवाक्येनैवकर्तव्योनिमित्तानिमित्तानंतरमितिव्याख्ये
यं॥ इतिप्रतिकूलनिर्णयः ॥ अथचूडोपनयनोद्वाहानांप्रारंभोत्तरंमुहूर्तांतरालाभेज
ननाशौचपातेसंकटवशात्प्राप्तकर्मकरणेतच्छुद्धयर्थंप्रायश्चित्तभूतमार्तंडानुसारी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कूष्मांडीहोमप्रयोगः ॥ ॥ कृतस्नानादिर्यजमानः पत्न्यासंस्कार्येणचसहपीठादावुपविश्याचम्य अस्यामुकसंस्कार्यस्यजननाशौचमध्येसंकटवशेनअमुकसंस्कारं कर्तुंकूष्मांडमंत्रैराज्यहोमंपयास्विनीगोदानंतन्निष्क्रयंवापंचगव्यप्राशनंचकरिष्येइति ॥ तत्रादौनिर्विघ्नतार्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनमपिकुर्वंति॥कूष्मांडहोमंकर्तुंअस्मिन्स्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंविट[1]नामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यसंपूज्य ॥ तत्रदेवताभिध्यानं ॥ तत्रप्रजापतिंइंद्रंअग्निंसोमं ॥ प्रधानंअग्निंवायुंसूर्यंकूष्मांडमंत्रैः ॥ अग्निंवायुंसूर्यंअग्नीवरुणौअग्नीवरुणौअग्निंवरुणंसवितारंविष्णुंविश्वान्देवान्मरुतःस्वर्कान्वरुणंआदित्यंअदितिंप्रजापतिंअग्निंस्विष्टकृतंएताअंगप्रधानार्थादेवताःआज्येनास्मिन्कर्मण्यहंयक्ष्ये ॥ ततोदक्षिणतोब्रह्मासनादिआज्यभागांतंकृत्वा॥नात्रचरुः॥कू

१ कूष्मांडहोमस्य प्रायश्चित्तत्वात् ॥

For Private and Personal Use Only

ष्मांडहोममंत्राः ॥ ॐ यद्देवादेवहेडनंदेवासश्चकृमावयम् ॥ अग्निर्मातस्मादेनंसो
विश्वांन्मुञ्चत्वर्ठंहंसःस्वाहा ॥ १ ॥ इदमग्नयेनमम ॥ ॐ यदिदिवायदिनक्तमेनांᳯंसिचकृमावयम् ॥ वायुर्मातस्मादेनंसोविश्वांन्मुञ्चत्वर्ठंहंसःस्वाहा ॥ २ ॥ इदंवायवे० ॐ यदिजाग्रद्यदिस्वप्नऽएनांᳯंसिचकृमावयम्॥ सूर्य्योमातस्मादेनंसोविश्वान्मुञ्चत्वर्ठंहंसःस्वाहा ॥ ३ ॥ इदंसूर्यायनमम ॥ ततोभूराद्याःस्विष्टकृदंतादशाहुतयः ॥ ततःसंस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततःपयस्विनीगोदानं ॥ प्रतिगृहीतृब्राह्मणपूजनं ॥ गांवस्त्रालंकारादिभिःसंपूज्य ॥ दानमंत्रः ॥ गवामंगेषुतिष्ठंत्विति ॥ इमांगांपयस्विनींयथाशक्त्यलंकृतांजननाशौचदोषनिरसनार्थंकूष्मांडीप्रायश्चित्तहोमसांगतासिद्ध्यर्थंप्राप्तकर्मकरणेअधिकारार्थंचअमुकशर्म

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ दानसांगता० इमांदक्षिणां० अथवागोनिष्क्रयीभूतं निष्कार्धपादंवासुवर्णमूल्यरजतद्रव्यंसदक्षिणाकंतुभ्यमहं०ततोविधिवत्पंचगव्यंकृत्वा॥यत्त्वगस्थिगतंपापंदेहेतिष्ठतिमामके॥प्राशनात्पंचगव्यस्यदहत्यग्निरिवेंधनंइतिपठितमंत्रपूर्वकं ॥ ॐ इत्यनेनप्राशयेत्॥ यथाशक्तिब्राह्मणभोजनसंकल्पः ॥ ब्राह्मणान्संपूज्यतैराशिषोगृहीत्वाअग्निंविसृज्य ॥ अनेनकृतेनकर्मणाश्रीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ इतिसंस्कारभास्करेकूष्मांडीहोमप्रयोगः ॥ अथविवाहहोमकालेकन्याऋतुमतीचेत्तत्रहोमप्रयोगः ॥ कन्यासुस्नाताशुभासनेउपविश्य ॥ ऋतुदोषविनाशार्थंप्राप्तकर्मणियोग्यतासिद्ध्यर्थंयुंजानहवनंपयस्विनीगोदानंपयःप्राशनंचकरिष्ये॥ निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणेशंसंपूज्य॥ युंजानहोमंकर्तुंअहमस्मिन्स्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंविटनामानमाग्निंप्रातिष्ठाप्यसंपूज्य ॥ दक्षिणतोब्रह्मासनाद्याज्यभागांतेनात्रचरुः ॥

For Private and Personal Use Only

युंजानःप्रथमं॥ युंजतेमनऽइतिऋग्भ्यांचतुर्दशावृत्त्याष्टाविंशत्याहुतीराज्येनहुत्वा ॥
तौचमंत्रौ ॥ ॐ युञ्जानःप्रथमंमनस्तत्वायसविताधियं÷ ॥ अग्निर्ज्योतिर्निचाय्यपृ
थिव्याऽअध्याभरत्स्वाहा ॥ इदंसवित्रेनमम ॥ १॥ युञ्जतेमनऽउतयुञ्जतेधियोवि
प्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितं÷ ॥ विहोत्रादधेवयुनाविदेकऽइन्महीदेवस्यसवितुःपरिष्टु
तिःस्वाहा ॥ १ ॥ इदंसवित्रेनमम ॥ ततोभूराद्याःस्विष्टकृदंतादशाहुतयः ॥ संस्र
वप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततःपयस्विनींगांदद्यात् ॥ गांवस्त्रा
लंकारादिभिःसंपूज्य ॥ प्रतिगृहीतृब्राह्मणंसंपूज्य ॥ दानमंत्रः ॥ गवामंगेषुतिष्ठंति
भुवनानिचतुर्द्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ इमांगांपयस्विनीं
यथाशक्त्यलंकृतांऋतुदोषनिरासार्थंयुञ्जानप्रायश्चित्तहोमसिद्ध्यर्थंप्राप्तकर्मकरणेअ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धिकारार्थंचब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ दानसांगतासिद्ध्यर्थंइमांदाक्षिणांतुभ्यमहं
संप्रददे ॥ अथवागोनिष्क्रयीभूतंनिष्कंनिष्कार्धंवासुवर्णमूल्यरजतद्रव्यंसदाक्षिणा
कंतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ ततःपयःप्राशनं ॥ कामधेनुसमुद्भूतंघृतबीजंशशिप्रभं ॥ त
स्यप्राशनमात्रेणरजोदोषोविनश्यतु ॥ इदंरजोदोषनिवृत्त्यर्थंतंत्रिदिनंपयःप्राश्यं ॥
अग्निंविसृजेत् ॥ इतियुञ्जानहोमविधिः ॥ ॥ अथवधूवरमातृरजःप्राप्तौनांदीश्राद्धो
त्तरंमुहूर्तांतरालाभेसंकटेप्राप्तकर्माधिकारार्थंश्रीशांतिकरणेप्रयोगः ॥ आचम्यदे
शकालौसंकीर्त्यअस्यसंस्कार्यस्यविवाहादिमंगलमध्येअस्मत्पत्न्यारजउत्पन्नदो
षनिरासार्थंसकलारिष्टशांत्यर्थंसंस्कार्यस्यबह्वायुष्यप्राप्त्यर्थंश्रीशांतिंकरिष्ये ॥ त
दंगत्वेनगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंकृत्वाआचार्यंवृत्वास्थंडिलेपंचभूसंस्कारपूर्वकंव
रदनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यसंपूज्य ॥ ततपुरतःभद्रपीठेतंदुलाष्टदलंविरच्यतदुपरिकल

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शंसंस्थाप्योपरिपूर्णपात्रंनिधायवस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यतदुपरिअग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठापू
र्वकंस्वर्णमयींश्रीमूर्तिंप्रतिष्ठाप्य ॥ श्रीसूक्तेनषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ म
हालक्ष्मिनमस्तुभ्यंसहस्रकरमंडिते ॥ आयुःश्रीमंगलंदेहिरजोदोषंनिवारयेति ॥ द
क्षिणतोब्रह्मासनाद्याज्यभागांतंकृत्वापंचदशर्चाश्रीसूक्तेनप्रत्यृचंतिलाज्यपायसहो
मंकृत्वा ॥ भूरादिस्विष्टकृदंतादशाहुतीर्हुत्वाज्येन ॥ ततःसंस्रवप्राशनादिप्रणीतावि
मोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ गवामंगेष्वितिगांवातन्निष्क्रयद्रव्यंदत्वा ॥ ऐंद्रवारुण
पावमानीयमंत्रैरंगसूक्तैरभिषेकमंत्रैश्चसंस्कार्येणसहाभिषिंच्य ॥ प्रतिमामाचार्या
यदत्वादक्षिणांदत्वाविप्राशिषोगृहीत्वाब्राह्मणभोजनसंकल्पंकृत्वाप्रतिमाग्निंविसृ
ज्य ॥ यस्यस्मृत्येतिनत्वाकर्मसंपूर्णतांवाचयेदितिसंस्कारभास्करेश्रीशांतिप्रयो
गः ॥ अथविघ्नपरिहारायविनायकशांतिरुच्यते ॥ ॥ तत्रकालः ॥ विष्णुधर्मे ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हस्तपुष्याश्वयुक्सौम्येवैष्णवेचोत्तरात्रये ॥ नक्षत्रेचमुहूर्तेचमैत्रेवाब्रह्मदैवते ॥ शु
क्लपक्षेचतुर्थ्यांचवासरेधिषणस्यच ॥ विघ्नस्यपरिहारार्थंशांतिंकुर्याद्विनायकीमिति
॥ अथविनायकशांतिसंभाराः ॥ सिद्धार्थाः ॥ गोघृतं ॥ सर्वौषध्यः ॥ प्रियंगुः ॥
नागकेशरं ॥ चंदनं ॥ अगरु ॥ कर्पूरः ॥ कस्तूरी ॥ सप्तमृदः ॥ अश्वस्थानात् ॥
गजस्थानात् ॥ वल्मीकात् ॥ सरित्संगमात् ॥ अशोष्यऱ्हदात् ॥ राजद्वारात् ॥
गोगोष्ठात् ॥ ७ ॥ गोरोचनं ॥ चंदनं ॥ कुंकुमं ॥ अगरुप्रभृतयोगंधाः ॥ गुग्गु
लः ॥ अव्रणाश्चत्वारःकुंभाः ॥ आनडुहंरोहितचर्म ॥ भद्रासनं ॥ श्रीपर्णिपीठं ॥
चूतादिपंचपल्लवाः ॥ चतस्रःस्रजः ॥ अहतवस्त्राणि ॥ श्वेतवस्त्रं ॥ सार्षपतैलं ॥
औदुंबरवृक्षोद्भवःस्रुवः ॥ शूर्पं ॥ सकृत्फलीकृतास्तंडुलाः ॥ तिलपिष्टं ॥ तिलपिष्ट
मिश्रितोदनः ॥ शूद्रवर्णे ॥ पक्वापक्वंमांसं ॥ पक्वापक्वाश्चमत्स्याः ॥ द्विजवर्णेमा

For Private and Personal Use Only

षपिष्टमयंमत्स्यमांसंच ॥ चित्रविचित्राणिपुष्पाणि ॥ सुगंधिद्रव्याणिच ॥ शूद्रव
र्णे ॥ त्रिविधासुरा ॥ गौडी ॥ पैष्टी ॥ माध्वीच ॥ द्विजवर्णे ॥ पयोगुडलवणमि
श्रगौडी ॥ पयोलवणमाषपिष्टमिश्रपैष्टी ॥ पयोमधुलवणमिश्रमाध्वी ॥ मूलकः ॥
कंदाकारोभक्ष्यइत्यर्थः ॥ पूरिकाः ॥ अपूपाः ॥ ३ ॥ स्नेहपक्वगोधूमविकारइत्य
र्थः ॥ उंडेरकस्रजः ॥ ३ ॥ माषपिष्टदामयापोतास्रजइत्यर्थः ॥ दध्योदनं ॥ पा
यसं ॥ गुडमिश्रशाल्यादिपिष्टं ॥ मोदकाः ॥ दूर्वाः ॥ यजमानपत्न्योरहतवस्त्रा
णि ॥ विनायकांबिकयोः सौवर्ण्यौद्वेप्रतिमे ॥ इतिविनायकशांतौसंभाराः ॥ अ
थप्रयोगः ॥ उक्तकालेपवित्रपाणिरधिकारीप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य ॥ अ
द्येत्यादि ममअमुकस्यकर्तव्यउपनयनेविवाहेनिश्चयोत्तरंकस्यचित्अमुकसापिंडगोत्र
जपुरुषस्यसंजातमृतिजनितप्रतिकूलसकलदोषपरिहारद्वारावधूवरयोः आयुरभि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वृद्धिपूर्वकसंतत्यविच्छेदसकलभूतिसिद्ध्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसनवग्रहमखांवि
नायकशांतिंकरिष्ये ॥ वाअस्यकुमारस्यउपनयनकर्मणोनिर्विघ्नफलसिद्ध्यर्थंवि
नायकशांतिंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्पः ॥ तदंगत्वेनगणेशपूजनादिनांदीश्राद्धांतं
कृत्वाऽऽचार्यवरणंकुर्यात् ॥ आचार्यस्तुयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः० ॥एवंचतुरः
पराशरमतेष्टौवाऋत्विजोवृणुयात् अष्टौचेत्तेषुचत्वारोस्वस्तिवाचकाः ॥ तथाचत्वा
रःस्वस्तिवाचकाइतिमदनरत्ने ॥ अस्ययागस्य० ॥ १ ॥ तेषांवस्त्रादिभिःपूजनं ॥
ततःसाचार्योयजमानोवामहस्तेगौरसर्षपान्गृहीत्वारक्षोहणंइत्यादिमंत्रैःसर्षपान्वि
कीर्य ॥ गायत्र्यादिभिर्मंत्रैःपंचगव्यंकृत्वा ॥ आपोहिष्ठेतित्रिभिर्मंत्रैःकर्मभूमिंप्रो
क्ष्य ॥ भूरसीतिमंत्रेणभूमिंसंपूजयेत् ॥ ततआचार्यःपंचवर्णैःशुक्लैर्वापिष्टैर्मध्येस्व

१ यज्ञियमध्यदेशे ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्तिकंकृत्वातदुपरिआनडुहंचर्मप्राग्ग्रीवमुत्तरलोमतदभावेप्रागग्रकुशानास्तीर्यतत्र
श्रीपर्णिकाष्ठजंपीठंउत्तरच्छदंसंस्थाप्यतच्छेतवस्त्रेणाच्छाद्यतच्चतुर्दिक्षुचत्वारिस्व
स्तिकानिकृत्वातेषुप्रागादितएकवर्णाश्चतुरःकुंभान्महीद्यौरित्यादिमंत्रैःपूर्णपात्रांतं
चतुर्ब्राह्मणैःपृथक्पृथक् मंत्रावृत्त्यासंस्थापयेत् ॥ तत्रविशेषः ॥ कलशेषुन्हदोदकं
नदीसंगमोदकेनापूर्यपंचमृदःक्षिपेत् ॥ पंचमृद्यथा ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्व
ल्मीकात्संगमाद्ध्रदादिति ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ मृत्तिकेहरमेपा
पंयन्मयादुष्कृतंकृतंइतिमंत्रेणक्षिपेत् ॥ गंधनिक्षेपेचंदनागरुकेशरकस्तूरीकर्पूरगो
रोचनगुग्गुलुंनिक्षिपेदिति ॥ चंदनमालाविभूषितान्कृत्वा ॥ कलशस्यमुखेविष्णु
रित्यादिदेवदानवइत्यंतंपठेत् ॥ ततश्चतुर्दिक्षुचत्वारऋत्विजःत्वन्नोऽ अग्नेतिमंत्रे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णवरुणमावाह्यषोडशोपचारैःसंपूज्य ॥ आनोभद्रा० ॥ १ ॥ शन्नोवात० ॥
॥ २ ॥ इत्यादिस्वशाखोक्तशांतिकमंत्रान्पठेयुः ॥ ततआचार्योभद्रासनस्यपूर्वतो
होमार्थंस्थंडिलंकृत्वा ॥ तदीशान्यांहस्तमात्रवेदिकायांपीठेवस्त्रादौवामहीद्यौरित्या
दिपूर्णपात्रांतंकलशंसंस्थाप्य ॥ ततःस्वर्णमयविनायकांबिकामूर्त्योरभ्युत्तारणपूर्वक
प्राणप्रतिष्ठांकृत्वा॥ कलशोपरिसंस्थाप्य॥आवाहयेत्[1] ॥ तत्रमंत्रः ॥ ॐ तत्पुरुषायवि
द्महेवक्रतुंडायधीमहि ॥ तन्नोदंतिःप्रचोदयात् ॥ इतिविनायकं ॥ सुभगायैविद्महे
काममालिन्यैधीमहि॥तन्नोगौ०इत्यंबि०हेमप्र० गौरीमावा० अपरार्केभविष्येत्वन्या
अपिउक्ताःतत्परितोयथावकाशंप्रतिमास्वक्षतपुंजेषुवा[2]व्योमकेशं ॥ पार्वतीं ॥ भीम

---

१ गणानान्त्वाअम्बिकेतिमंत्राउक्तौशांतिमयूखे ॥ २ एतादेवताः अपरार्कोक्तभविष्यत्पुराणानुसारेण ॥

For Private and Personal Use Only

जं ॥ वासुदेवं ॥ अर्कमंडलं ॥ सोममंडलं ॥ भौमं ॥ बुधं ॥ बृहस्पतिं ॥ शुक्रं ॥
शनैश्चरं ॥ राहुं ॥ केतुं ॥ बाहुलेयं ॥ विष्णुं ॥ एतान् ॥ इंद्रादिलोकपालांश्चावा
ह्यादिनैवेद्यांतैरुपचारैःसंपूज्य ॥ भद्रासनस्यपूर्वतःकृतेस्थंडिलेग्निस्थापनंकुर्यात् ॥
॥ तद्यथा ॥ अद्यपू० अस्मिन्सग्रहमखविनायकशांत्याख्येकर्मणिअस्मिन्स्थंडि
लेपंचभूसंस्कारपूर्वकं अग्निस्थापनंकरिष्ये ॥ पंचभूसंस्कारान्कृत्वावरदनामानम
ग्निंस्थापयेत् ॥ विनायकादुत्तरतःग्रहवेद्यांग्रहावाहनंकुर्यात् ॥ अद्यपू० प्रारिप्सित
कर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंआदित्यादिग्रहाणांस्थापनंपूजनंचकरिष्ये ॥ तत्रग्रहपीठम
ध्येआदित्यादिअनंतपर्यंतंरजोदर्शनशांतिवत्ग्रहाणांस्थापनंपूजनंचकार्यं ॥ तदै
शान्यांदध्यक्षतादिभूषितंकलशंविधिनास्थाप्यतत्रवरुणंपूजयेत् ॥ देवदानव० भ
वसर्वदा ॥ ततोग्निसमीपमागत्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ अद्य० अस्मिन्सग्रहमख

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विनायकशांत्याख्येकर्मणिदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ पूर्वेणगमनमित्या
दिपदार्थानहंकरिष्ये ॥ अथदेवताभिध्यानं ॥ तत्रप्रजापतिंइंद्रं अग्निंसोमंआ
ज्येनएकैकयाहुत्यायक्ष्ये ॥ अत्रप्रधानं ॥ आदित्यादिनवग्रहान् अर्कादिस
मिच्चरुतिलाज्यद्रव्यैः प्रत्येकंप्रतिद्रव्येणचतुश्चतुःसंख्याकाभिराहुतिभिर्यक्ष्ये ॥
विनायकादिपंचदेवताः क्षेत्रपालंवास्तोष्पतिंइंद्रादिलोकपालांश्चतैरेवद्रव्यैः प्रत्ये
कंप्रतिद्रव्येणद्वाभ्यांद्वाभ्यांआहुतिभ्यांयक्ष्ये ॥ पुनरत्रप्रधानं ॥ मितं ॥ सम्मि
तं ॥ शालं ॥ कटंकटं ॥ कूष्मांडं ॥ राजपुत्रं ॥ प्रत्येकंएकैकयाचर्वाहुत्या ॥
व्योमकेशादीन्प्रत्येकंएकैकयाचर्वाहुत्यायक्ष्ये ॥ शेषेणस्विष्टकृतमित्यादि ॥

---

१ अष्टाष्टसंख्याकाभिराहुतिभिः तथाचअधिदेवताप्रत्याधिदेवतानांतैरेवद्रव्यःप्रत्येकंप्रतिद्रव्येण ॥

For Private and Personal Use Only

दक्षिणतोग्नेर्ब्रह्मासनादिपरिस्तरणांतंपात्रासादनं ॥ पवित्रच्छेदनादर्भास्त्रयः ॥ पवित्रेद्वे ॥ प्रोक्षणीपात्रं ॥ आज्यस्थाली ॥ चरुस्थाली ॥ ग्रहहोमार्थंगृहासिद्धचरुस्थाली॥संमार्गकुशाःपंच॥उपयमनकुशाःसप्त॥ समिधस्तिस्रः ॥ स्रुवः ॥ आज्यं ॥ तंडुलाः ॥ पूर्णपात्रं ॥ पवित्रच्छेदनादिपात्रप्रोक्षणांतंकृत्वा ॥ आज्यस्थाल्यामाज्यनिर्वापः ॥ सपवित्रकेचरुपात्रेतंडुलावापःप्रणीतोदकमासिच्य ॥ दक्षिणतआज्याधिश्रयणं ॥ चरोरधिश्रयणमाज्यस्योत्तरतइत्यादिचरूद्वासनांतंकुर्यात ॥ ततःगव्याज्यलोलीकृतेनगौरसर्षपकल्केनोद्वर्तितसर्वांगंसर्वौषधीभिःसर्वगंधैश्चलिप्तशिरसंयजमानंआचार्योमंगलवेदघोषैर्भद्रासनेउपवेशयेत् ॥ ततोयजमानःपूर्वद्व

१ कृतोद्वर्तनादिकस्ययजमानस्यभद्रासनेउपवेशनंकार्यमितिविज्ञानेश्वरमहार्णवबृहत्पाराशराः ॥ उपवेशनोत्तरंउद्वर्तनादिकंकार्यमितिमदनरत्नः ॥

For Private and Personal Use Only

तैश्चतुर्भिर्ऋत्विग्भिःस्वस्तिवाचनंकुर्यात् ॥ भोब्राह्मणाःममगृहेअद्यकरिष्यमाणस
ग्रहमखविनायकशांत्याख्यस्यकर्मणःबहुपुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ अस्तुपुण्याहंइ
तिद्विजावदेयुः ॥ एवंकल्याणादि० ॥ ततोजीवत्पतिपुत्राभिःसुवासिनीभिर्नीराज
नंकार्यं ॥ ताभ्यश्चयजमानोवस्त्रकंचुक्यादिदद्यादित्याचारः ॥ ततआचार्योयजमा
नदक्षिणतउदङ्मुखस्तिष्ठन्पूर्वदेशस्थकलशमादाय ॥ सहस्राक्षंशतधारमृषिभिः
पावनंकृतं ॥ तेनत्वामभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते ॥ इतिमंत्रेणयजमानमभि
षिंचेत् ॥ कुंभमध्येकिंचिज्जलमवशेषणीयं ॥ दक्षिणंकुंभमादाय ॥ भगंतेवरुणो
राजाभगंसूर्योबृहस्पतिः ॥ भगमिंद्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोददुः ॥ इतिदाक्षिणकुंभे
नयजमानमभिषिंचेत् ॥ ततःपश्चिमकुंभमादाय ॥ यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयच्चमू
र्द्धनि ॥ ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तत्घ्नंतुसर्वदा ॥ इतिपश्चिमकुंभेनयजमानमभि

षिंचेत् ॥ ततउत्तरकलशमादाय ॥ सहस्राक्षंशतधारमृषिभिःपावनंकृतं ॥ तेनत्वा मभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते ॥ भगंतेवरुणोराजाभगंसूर्योबृहस्पतिः ॥ भगमिंद्र श्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोददुः ॥ यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयच्चमूर्धनि ॥ ललाटेकर्ण योरक्ष्णोरापस्तत्घ्नंतुसर्वदा ॥ इतिमंत्रैरभिषिंचेत् ॥ ततश्चतुर्भिर्मिलितैःकुंभैराभि षेकः ॥ तत्रमंत्राः ॥ एतद्वैपावनंस्नानंसहस्राक्षमृषिस्मृतं ॥ तेनत्वांशतधारेणपाव मान्यःपुनंत्विमाः ॥ शक्रादिदशदिक्पालाब्रह्मेशकेशवादयः ॥ आपस्तेघ्नंतुदौर्भा ग्यंशांतिंददतुसर्वदा ॥ ॐ सुमित्रियानऽआपऽओषधयःसंतुदुर्मित्रियास्तस्मैसंतुयो

१ अपरार्कमते सहस्राक्ष मितित्रिभिर्मंत्रैरेकैक कुंभेनाभिषेकः ॥

२ चतुःकुंभैःस्नपनंएतत् बृहत्पराशरमते ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्मान्द्वेष्टियंचंवयंद्विष्मः॥ समुद्रागिरयोनद्योमुनयश्चपतिव्रताः ॥ दौर्भाग्यंघ्नंतुते सर्वेशांतिंयच्छंतुसर्वदा ॥ पादगुल्फोरुजंघास्यनितंबोदरनाभिषु ॥ स्तनोरुबाहु हस्ताग्रग्रीवास्वंसांगसंधिषु ॥ नासाललाटकर्णेषुकेशांतेषुचयत्स्थितं ॥ तदापोघ्नं तुदौर्भाग्यंशांतिंयच्छंतुसर्वदा ॥ ततआचार्यःप्राङ्मुखोयजमानस्यपश्चात्तिष्ठन्स व्यपाणिनाकुशान्यजमानस्यशिरसिप्रागग्रान्निधाय॥तत्रसार्षपंतैलंऔदुंबरस्रुवेणा दायॐमितायस्वाहाइदंमितायनमम॥यजमानस्यत्यागः ॥ ॐसंमितायस्वाहाइदं संमि०॥ ॐ शां[1]लायस्वाहाइदंशालाय०॥ ॐ कटंकटायस्वाहाइदंकटंकटाय० ॥ ॐ कूष्मांडायस्वाहाइदंकूष्मांडाय० ॥ ॐ राजपुत्रायस्वाहाइदंराजपुत्राय ॥ इति

१ अपरार्कमतेशालकटंकटाभ्यामेकैकाकूष्मांडराजपुत्राभ्यामेकैकाइतिचतस्राहुतयः ॥

For Private and Personal Use Only

भास्कर.

षडाहुतीर्मस्तकेजुहुयात् ॥ ततोग्निसमीपमागत्य ॥ पवित्रेणाज्योत्पवनादिसोमा यस्वाहेत्यंतंकुर्यात् ॥ षड्भिरग्नौश्रपितचरुणाजुहुयात्॥ॐ मितायस्वा० मिताय०॥ ॐ संमितायस्वा०इदंसंमिताय० ॥ ॐ शालायस्वा०इदंशालाय० ॥ ॐ कटंकटा यस्वा०इदंकटंकटाय० ॥ॐ कूष्मांडायस्वा०इदंकूष्मांडाय०॥ ॐ राजपुत्रायस्वा० इदंराजपुत्राय० ॥ तेनैवचरुणाव्योमकेशादीनांहोमः ॥ ॐ व्योमकेशाय०स्वा०इदं व्योमकेशाय० ॥ यथामंत्रलिंगंत्यागः ॥ ॐ पार्वत्यै०॥ ॐभीमजाय०॥ ॐवासुदे वाय० ॥ ॐअर्काय०॥ॐ सोमाय० ॥ ॐ भौमाय०॥ ॐ बुधाय० ॥ ॐ बृहस्पत ये० ॥ ॐशुक्राय०॥ॐ शनये०॥ ॐ राहवे०॥ ॐ केतवे० ॥ ॐ बाहुलेयाय० ॥ ॐ विष्णवे०॥ॐ इंद्राय० ॥ अग्नये० ॥ ॐ यमाय० ॥ ॐ निर्ऋतये०॥ॐ वरुणाय० ॥

२ एतानिषड्विनायकनामानीतिविज्ञानेश्वरः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रेयःस्वीकरणंकारिष्ये ॥ आचार्यःकृतस्यस०श्रेयोदानंकरिष्ये ॥ शिवाआपःसं
त्वित्यादि॥भवन्नियोगेनमयाअस्मिन्सग्रहमखविनायकशांत्याख्येकर्मणियत्कृतं
आचार्यत्वं० ॥ ततआचार्यंगंधादिनापूजयेत् ॥ ततोग्रहकलशोदकेनयजमानस्य
सकुटुंबस्याभिषेकः ॥ विनायकांबिकयोःपंचोपचारैःपूजांकृत्वा ॥ यांतुदेवेतिवि
सृज्य ॥ इमेविनायकांबिकयोर्मूर्तीआचार्यायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ इदंग्रहपीठंतुभ्य०॥
अग्निंगंधादिनासंपूज्य ॥ गच्छगच्छेतिविसृज्य ॥ कृतस्यसग्रहमखविनायकशां
त्याख्यस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ अनेनकृतेनक
र्मणाश्रीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ ब्राह्मणेभ्योभूयसींदत्वातेभ्यश्चाशिषोगृण्हीयादितिसं
स्कारभास्करेविनायकशांतिप्रयोगः ॥ अथगुर्वर्कबलंज्योतिर्निबंधेगर्गः॥ स्त्रीणांगुरुब
लंश्रेष्ठंपुरुषाणांरवेर्बलं ॥ तयोश्चंद्रबलंश्रेष्ठमितिगर्गेणभाषितं ॥ जन्मत्रिदशमारिस्थः

For Private and Personal Use Only

पूजयाशुभदोगुरुः॥विवाहेथचतुर्थाष्टद्वादशस्थोमृतिप्रदः ॥ देवलः ॥ नष्टात्मजाधनव
तीविधवाकुशीलापुत्रान्विताहतधवासुभगाविपुत्रा ॥ स्वामिप्रियाविगतपुत्रधवाधना
व्यावंध्याभवेत्सुरगुरौक्रमशोभिजन्म ॥ बृहस्पतिः ॥ झषचापकुलीरस्थोजीवोप्य
शुभगोचरः ॥ अतिशोभनतांदद्याद्विवाहोपन॰॰गादिषु ॥ राजमार्तंडः ॥ तृतीयष
ष्ठगश्चैवदशमैकादशस्थितः ॥ रविः शुद्धोनिगांद॰॰वरस्यैवकरग्रहे ॥ जन्मस्थेच
द्वितीयस्थेपंचमेसप्तमेपिवा ॥ नवमेभास्करेपूजांकुर्यात्पाणिग्रहोत्सवे ॥ चतुर्थेवा
ष्टमेचैवद्वादशेभास्करेस्थिते ॥ वरःपंचत्वमाप्नोतिकृतेपाणिग्रहोत्सवे ॥ लल्लः ॥
द्वादशदशमचतुर्थेजन्मनिषष्ठाष्टमेतृतीयेच ॥ प्राप्तेपाणिग्रहणेजीवेवैधव्यमाप्नोति
साकन्या ॥ मुहूर्तदीपिकायां ॥ व्ययत्रिदिग्बंधुमूर्ति १२ । ३ । १० । ४ । ८ ॥
स्थितोपिस्त्रियोधनास्तांकसुतायगैश्च ॥ विद्वोग्रहैर्देवपुरोहितश्चशुभप्रदश्चोतिदासि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्ठ आह ॥ गर्गः ॥ सर्वत्रापिशुभंदद्याद्द्वादशाब्दात्परंगुरुः ॥ पंचषष्ठाब्दयोरेवशु
भगोचरतामता ॥ सप्तमात्पंचवर्षेतुस्वोच्चस्वर्क्षगतोयदि ॥ अशुभोपिशुभंदद्याच्छु
भर्क्षेषुकिंपुनः ॥ रजस्वलायाः कन्यायागुरुशुद्धिंनाचिंतयेत् ॥ अष्टमेपिप्रकर्त
व्योविवाहस्त्रिगुणार्चनात् ॥ अर्कगुर्वोर्बलंगौर्यारोहिण्यर्कबलास्मृता ॥ कन्याचंद्र
बलाप्रोक्तावृषलीलग्नतोबला ॥ अष्टवर्षाभवेद्गौरीनववर्षाचरोहिणी ॥ दशवर्षाभवे
त्कन्या अतऊर्ध्वंरजस्वला ॥ ॥ अथबृहस्पतिशांतिः ॥ शौनकः ॥ कन्यको
द्वाहकालेतुआनुकूल्यंनविद्यते ॥ ब्राह्मणस्योपनयनेगुरोर्विधिरुदाहृतः ॥ सुवर्णेनगुरुं
कृत्वापीतवस्त्रेणवेष्टयेत् ॥ ऐशान्यांधवलंकुंभंधान्योपरिनिधायच ॥ मदनंमधुपु
ष्पंचपलाशंचैवसर्षपान् ॥ मांसीगुडूच्यपामार्गविडंगीशंखिनीवचा ॥ सहदेवीह
रिक्रांतासर्वौषधिशतावरी ॥ बलाचसहदेवीचनिशाद्वितयमेवच ॥ कृत्वाज्यभाग

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पर्यंतंस्वशाखोक्तविधानतः ॥ ग्रहोक्तमंडलेभ्यर्च्यपीतपुष्पाक्षतादिभिः ॥ देवपूजो
त्तरेकालेततःकुंभानुमंत्रणं ॥ अश्वत्थसमिधश्चाज्यंपायसंसर्पिषायुतं ॥ यवव्रीहि
तिलाःसाज्यामंत्रेणैवबृहस्पतेः ॥ अष्टोत्तरशतंसर्वहोमशेषंसमापयेत् ॥ पुत्रदारस
मेतस्यअभिषेकंसमाचरेत् ॥ कुंभान्निमंत्रणो श्वसमुद्रज्येष्ठमंत्रतः ॥ प्रतिमांकुंभ
वस्त्रंचआचार्यायनिवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्प च्छुभदःस्यान्नसंशयः ॥ इति
बृहस्पतिशांतिः ॥ ॥ अथाष्टौविवाहभेदाः ॥ तत्रमनुरुद्देशपूर्वकंक्रमेणतल्लक्षणमा
ह ॥ ब्राह्मोदैवस्तथैवार्षः प्राजापत्यस्तथासुरः ॥ गांधर्वोराक्षसश्चैवपैशाचश्चतथाष्ट
मः ॥ आच्छाद्यचार्हयित्वाचश्रुतशीलवतेस्वयम् ॥ आहूयदानंकन्यायाब्राह्मोधर्मः
प्रकीर्तितः ॥ यज्ञेतुविततेसम्यगृत्विजेकर्मकुर्वते ॥ अलंकृतसुतादानंदैवधर्मंप्रचक्ष
ते ॥ एकंगोमिथुनंद्वेवावरादादायधर्मतः ॥ कन्याप्रदानंविधिवदार्षोधर्मःसउच्य

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ते॥सहोभौचरतांधर्ममितियश्चानुभाष्यतु ॥ कन्याप्रदानमभ्यर्च्यप्राजापत्योवि
धिःस्मृतः ॥ अत्रविशेषंपारिजातेभगवान् ॥ अन्येष्वपिविवाहेषुधर्मस्यचरणंसह
॥ यद्यप्युक्तंतथाप्यत्रविशेषोक्तिर्ग्रहाश्रमात् ॥ आश्रमांतरसंप्राप्तिर्निषेधार्थेतिग
म्यते ॥ नचात्रतस्यांजीवत्यांविवाहस्यपरिग्रहः ॥ आश्रमांतरयोगोवामृतायांभ
वतस्तुताविति ॥ अन्येतुपुत्रादावनग्निसाध्येषुसाहित्यनियमार्थासेति ॥ जातिभ्यो
द्रवणंदत्वाकन्यायाश्चस्वशक्तितः ॥ कन्याप्रदानंस्वच्छंदादासुरोधर्मउच्यते ॥ इ
च्छयान्योन्यसंयोगःकन्यायाश्चवरस्यच ॥ गांधर्वःसइतिज्ञेयोमैथुनेकामसंभ
वः ॥ हत्वाच्छित्त्वाचभित्त्वाचक्रोशंतींरुदतींगृहात् ॥ प्रगृह्यकंन्याहरणंराक्षसोवि
धिरुच्यते ॥सुप्तांमत्तांप्रमत्तांवाहोरात्रौयःप्रयच्छति ॥ सपापिष्ठोविवाहानांपैशा
चःप्रथितोष्टमः ॥ आर्षंगोमिथुनादानंचकन्याहरणं ॥ नतुतावत्कंन्याविक्रयेणनिंद्य

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्वामित्यपिमनुनैवोक्तम् ॥ आर्षेगोमिथुनंशुल्कंकेचिदाहुर्मृषैवतदित्युपक्रम्य॥ शुल्कं मूल्यं ॥ अर्हणंतत्कुमारीणामानृशंस्यंहिकेवलमिति ॥ तद्गोमिथुनं आनृशंस्यं अनिंदितम् ॥ किंतुतत्कुमारीणामर्हणंपूजनमित्येवमाचारमदनरत्नेव्याख्यातं ॥ एषांव्यवस्थामाहमनुः ॥ षडानुपूर्व्याविप्रस्यक्षत्रस्यचतुरोवरान् ॥ विट्शूद्रयोस्तुतानेवविंद्याद्धर्म्यानराक्षसान् ॥ तत्रब्राह्मादीन्गांधर्वान्तान्ब्राह्मणस्यधर्म्यान्धर्मादनपेतान्विंद्यात्॥क्षत्रस्यआसुरगांधर्वराक्षसपैशाचान् ॥ वैश्यशूद्रयोराक्षसवर्जितान्आसुरगांधर्वपैशाचानितिव्याख्यातंमदनपारिजाते ॥ एषामपिप्राशस्त्यव्यवस्थामाहमनुः ॥ चत्वारोब्राह्मणस्याद्याःशस्तागांधर्वराक्षसौ ॥ राज्ञस्तथासुरोवैश्येशूद्रेचांत्यस्तुगर्हितइत्यष्टौविवाहभेदाः॥ कन्याविवाहकालः॥सोमोददद्गंधर्वायगंधर्वोददद्ग्नयेइतिश्रुतिः ॥ तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ षडब्दमध्येनोद्वाह्याकन्यावर्षद्वयंयतः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सोमोभुंक्तेततस्तद्वद्वंधर्वश्चतथानलः ॥ यमः ॥ सप्तसंवत्सरादूर्ध्वंसर्ववर्णस्यकन्यका ॥ विवाहेशस्यतेराजन्नन्यथाधर्मगर्हितइति ॥ यथा ॥ अष्टवर्षाभवेद्गौरीनववर्षाचरोहिणी ॥ दशवर्षाभवेत्कन्याअतऊर्ध्वंरजस्वला ॥ १ ॥ गौरींददन्नाकलोके वैकुंठेरोहिणींददत् ॥ कन्यांददद्ब्रह्मलोकेरौरवेतुरजस्वलां ॥ २ ॥ द्वादशेब्देरजस्वलांइत्यन्यपाठः ॥ रत्नमालायांदेवलः ॥ ऊर्ध्वंदशाब्दाद्याकन्यावर्षएकादशेतु सा ॥ गांधारीस्यात्समुद्वाह्याचिरंजीवितुमिच्छतेति ॥ तत्रसप्तमाष्टमाब्दउत्तमः ॥ नवमदशमोमध्यमः ॥ एकादशाब्दअधमइति ॥ अत्रकन्यावयोब्दोर्ध्वंद्विगुणाब्दवयस्कवरायकन्यांदद्यात् ॥ अन्यथादानेदोषभागीस्यादिति ॥ ॥ कन्यादानाधिकारी ॥ माधवीयेनारदः ॥ पितादद्यात्स्वयंकन्यांभ्रातावानुमतेपितुः ॥ मातामहोमातुलश्चसकुल्योजननीतथा ॥ मातात्वभावेसर्वेषांप्रकृतौयदिवर्तते ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तस्यामप्रकृतिस्थायांकन्यांदद्युःस्वजातयः ॥ यदातुनैवकाश्चित्स्यात्कन्याराजान
मात्रजेदिति ॥ अप्रकृतिस्थाउन्मत्तादिदोषयुतागम्येत्वभावेदातॄणांकन्याकुर्या
त्स्वयंवरमिति ॥ दानप्रशंसा ॥ संवर्तः ॥ अलंकृत्यतुयःकन्यांभूषणाच्छादना
दिभिः ॥ दत्वास्वर्गमवाप्नोतिपूज्यतेवासवादिभिरिति ॥ ऋष्यशृंगः ॥ वरगोत्रं
समुच्चार्यप्रपितामहपूर्वकं ॥ नामसंकीर्तयेद्विद्वान्कन्यायाश्चैवमेवहीति ॥ दानेविशेष
स्तु॥सर्वत्रप्राङ्मुखोदाताप्रतिग्राहीउदङ्मुखः॥एषएवविधिर्यत्रकन्यादानेविपर्ययइ
ति॥विवाहेमंडपस्तुप्रागुक्तः॥वेदिकाप्रकारः॥नारदः ॥ हस्तोच्छ्रितांचतुर्हस्तांचतुरस्रां
समंततः ॥ वरस्येतिशेषः ॥ वेदीप्राक्प्रवणाचतुर्वरकराहस्तोच्छ्रिताग्र्यस्यदोर्जादे
र्द्वित्रियुगांगुलैरपचितासोक्ताबहिर्वामतः ॥ इतिमुहूर्तमार्तंडेउक्तः ॥ हस्तोच्छ्राया
वेदहस्तैःसमंतात्तुल्यावेदीसद्मतोवामभागे ॥ विवाहेकन्याहस्तेनैववेदीनिर्माणमि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिमुहूर्तचिंतामणौ ॥ कन्याहस्तैःपंचभिःसप्तभिर्वावेदींकुर्यान्मंदिरेवामभागेइतिसं
ग्रहे ॥ अथविवाहदिनात्प्राक्विवाहांगमंगलकार्यंकर्तव्यतोच्यते ॥ वराहः ॥ का
र्यंविवाहकार्यांगंविवाहोदितभैर्जनैः ॥ विबलंचविधुंहित्वात्रिषष्ठनवमंदिनं ॥ १ ॥
हेरंबपूजनंतैलहरिद्राचांकुरार्पणं ॥ पेषणंकंडनाद्यंचवेदिकामंडपादिकं ॥ यवार
कुंकुमादिश्चलड्डुकाव्यंजनादिनीति ॥ यवारंचिकसा ॥ विवाहेदिनशुद्धिस्तु ॥
उदगयनआपूर्यमाणपक्षेपुण्याहेकुमार्याःपाणिंगृण्हीयात् ॥ तथाच ॥ विवाहशु
द्धिंप्रवदंतिसंतोवात्स्यादयःस्त्रीजनिजन्ममासादिति॥ अत्रवधूवरयोर्घटितादिविचा
रोगुरुबलादिकंपुण्याहादिविनिर्णयोलग्नशुद्धिश्चेत्यादिज्योतिःशास्त्रेज्ञेयं ॥ विस्तर
भयान्नात्रलिखितं॥ इतिसंस्कारभास्करेविवाहोपयोगीसापिंड्यादिसंक्षिप्तनिर्णयः॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अथमुख्यब्राह्मविवाहांगभूतोवाग्दानविधिरुच्यते ॥ ज्योतिर्विदादिष्टेविवाहनक्षत्रादियुतेशुभकालेप्रशस्तवेषैर्युग्मब्राह्मणैःपुरंध्रीभिर्ज्ञातिबांधवैश्चसहवरपितागंधाक्षतपुष्पयुग्मवस्त्रभूषणतांबूलादिगृहीत्वातूर्यमंगलवाद्यादिभिर्युतःकन्यागृहेआगत्यशुभवस्त्रपीठासनेप्रत्यङ्मुखउपविशेत्॥तद्वदासनेकन्यापिताप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःप्राङ्मुखींकन्यामुपवेश्य ॥स्वपुरतःगणपतिंकलशंचसंस्थाप्य॥श्रीगणपत्यादिस्मरणपूर्वकंदेशकालकीर्तनांतेकरिष्यमाणकन्याविवाहांगभूतंवाग्दानमहंकरिष्ये इतिकन्यापितुःसंकल्पेऊहः॥ करिष्यमाणपुत्रविवाहांगभूतंकन्यानिरीक्षणंपूजनंच करिष्येइतिवरपितुःसंकल्पः ॥ तदंगंविहितंगणपतिपूजनंवरुणपूजनंचकरिष्येइति

१ गणपतिपूजनंकन्यापितुरेवोक्तंरत्नगदाधराभ्यांप्रयोगदर्पणेधर्मसिंधौचउभयोरप्युक्तम् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उभौकृत्वा ॥ ततोवरपिताअमुकगोत्रोत्पन्नायअमुकप्रवरान्वितायअमुकशर्मणे वरायअमुकगोत्रोत्पन्नांअमुकप्रवरान्वितांअमुकीनाम्नींकन्यांभार्यात्वेनवृणीमहे ॥ इतिकन्यापितरंप्रतिब्रूयात् ॥ ततोदाताभार्यासुहृद्वंध्वनुमतिंगृहीत्वायथोक्तमनु वाद्यवोवृणीध्वमितिवदेत ॥ ततोवरपिताकन्यानिरीक्षणपूर्वकंकुंकुमाक्षतपुष्पयुग्म वस्त्रभूषणतांबूलादिभिःकन्यांस्थानेपूजयेत्संप्रदायागतमंत्रैः ॥ ततोदाताप्रत्य ङ्मुखोपविष्टवरपितरंगंधतांबूलादिभिःपूजयेत् ॥ सचवरपितादातारंपूजयेत् ॥ ततोदाताहरिद्राखंडयुतपंचपूगीफलानिगृहीत्वापठेत् ॥ अव्यंगेऽपतितेऽक्लीबेदश दोषविवर्जिते ॥ इमांकन्याप्रदास्यामिदेवाग्निद्विजसान्निधौ ॥ १ ॥ अमुकसगोत्रो

---

१ गादाधरेणगोत्राद्युच्चारंविनैवकन्यावरणमुक्तम् । २ गोत्रोच्चारपूर्वकंवृणीध्वमित्यंतंपुनर्वारद्वयंकार्यमिति प्रयोगरत्नाशयःउक्तस्यपुनर्भाषणंअनुवादः । कन्यापूजनंवाचादत्तेतिस्वीकारांतंगदाधरेणोक्तम् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्पन्नायअमुकप्रवरान्वितायअमुकशर्मणःप्रपौत्रायअमुकशर्मणःपौत्रायअमुकशर्म
णःपुत्रायअमुकशर्मणेवराय ॥ अमुकगोत्रोत्पन्नांअमुकप्रवरान्वितांअमुकशर्मणः
प्रपौत्रींअमुकशर्मणःपौत्रींअमुकशर्मणःपुत्रींअमुकीनाम्नींइमांकन्यांज्योतिर्विदा
दिष्टेमुहूर्तेदास्येइतिवाचासंप्रददे ॥ यदाबध्नन्नितिमंत्रेणहारिद्राखंडपूगीफलानिवर
पितृवस्त्रप्रांतेबद्ध्वाग्रंथिंचंदनेनार्चयित्वापठेत् ॥ वाचादत्तामयाकन्यापुत्रार्थेस्वीकृ
तात्वया ॥ कन्यावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंसुखीभव ॥ १ ॥ ततोवरपितापूर्व
वत्हरिद्राखंडयुतपूगीफलानिगृहीत्वाअमुकगोत्रोत्पन्नांअमुकप्रवरान्वितांअमुक
शर्मणःप्रपौत्रींअमुकशर्मणःपौत्रींअमुकशर्मणःपुत्रींअमुकीनाम्नींइमांकन्यांअमु
कसगोत्रोत्पन्नायअमुकप्रवरान्वितायअमुकशर्मणःप्रपौत्रायअमुकशर्मणःपौत्राय
अमुकशर्मणःपुत्रायअमुकशर्मणेवरायभवंतोनिश्चिताभवंत्वितिदातृवस्त्रप्रांतेपूर्वव

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्मंत्रेणबद्धाग्रंथिंचंदनेनार्चयित्वापठेत् ॥ वाचादत्तात्वयाकन्यापुत्रार्थेस्वीकृताम
या ॥ वरावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंसुखीभव ॥ १ ॥ ततोदातापात्रस्थसिततंदुल
पुंजोपरिशचीमावाह्यकन्याहस्तेनसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ देवेंद्राणिनमस्तुभ्यंदेवेंद्रप्रि
यभामिनि ॥ विवाहंभाग्यमारोग्यंपुत्रलाभंचदेहिमे ॥ १ ॥ पुरंध्रीभिर्नीराजनादि
मांगलिकंकार्यं ॥ विप्रेभ्योगंधतांबूलदक्षिणादिभिःसंपूज्य ॥ तैराशिषोगृहीत्वा ॥
गणपत्यादिविसर्जयेत् ॥ इतिसंस्कारभास्करेवाग्दानविधिः ॥ ॥ ततोविवाहदि
नात्पूर्वंतृतीयषष्ठनवमरहितान्यशुभदिनेविवाहनक्षत्रादियुतेवधूवरयोस्तैलहरिद्रा
रोपणंगोधूमपूजनंचकार्यं॥ सिंहासनेरथारोहेदंपत्योःपादक्षालने ॥ अभिषेकेसौ
रव्यकृत्येतिष्ठेत्पत्नीतुवामतः ॥ २ ॥ श्राद्धेसदैववामांगेपत्नीचोदकमाहरेत् ॥
वृद्धिश्राद्धादिमांगल्येदक्षिणांगेसदाभवेत् ॥ २ ॥ लाजहोमंसमिद्धोमंमूर्ध्निहोमंतथै

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वच ॥ पूर्णाहुतिंवसोर्द्धारातिष्ठतैवहिकारयेत् ॥ ३ ॥ ततोविवाहदिनात्पूर्वदिने स्वेस्वेगृहेकन्यापितावरपिताचसपत्नीकः कन्यापुत्राभ्यांसहमंगलंस्नात्वाऽहतवास सीपरिधायधृततिलकोलंकारादिभिरलंकृतोबहिःशालायांशुभासनेउपविश्य ॥ स्वदक्षिणतःपत्नींतद्दक्षिणतःसंस्कार्यंचोपवेश्य ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौ संकीर्त्यअस्यअमुकशर्मणःममपुत्रस्यदेवपितृऋणापाकरणधर्मप्रजोत्पादनासिद्धि द्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंश्वःकारिष्यमाणविवाहाख्यंसंस्कारकर्माहंकरिष्येइतिवर पक्षे ॥ अस्याःअमुकीनाम्न्याःममकन्यकायाःभर्त्रासहधर्मप्रजोत्पादनगृह्यपरिग्र हधर्माचरणेष्वधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंश्वःकारिष्यमाणविवाहाख्यंसं स्कारकर्माहंकरिष्येइतिकन्यापक्षे ॥ कन्यायाःयदागर्भाधानादिचौलांताष्टसंस्का राःस्वस्वकालेनकृताश्चेत्तदातिक्रांतसंस्कारलोपजनितप्रायश्चित्तसंकल्पमनादिष्ट

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

होमंचयथोक्तंकृत्वाविवाहःकार्यः ॥ तदंगंविहितंनिर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिपु
ण्याहवाचनंअविघ्नपूजनंमंडपस्थापनंमातृकापूजनंआयुष्यमंत्रजपंवसोर्द्धारानांदी
श्राद्धंचाद्यकरिष्ये ॥ अत्रपुण्याहवाचनांतेप्रजापतिःप्रीयतामितिवदेत् ॥ ग्रहानुकूल
तासिद्ध्यर्थंग्रहमखंकरिष्येइतिकरणंउभयपक्षेसमानं ॥ इत्येवंविवाहदिनात्पूर्वेन्हि
सर्वंकुर्यादिति ॥ ॥ अथविवाहदिनकर्तव्यमुच्यते ॥ ॥ घटीयंत्रनिर्माणस्था
पनपूजनप्रार्थनाप्रकारस्तुउपनयनप्रकरणेज्ञेयः ॥ प्राक्षिप्तघटीअष्टदिशांमध्येयद्दि
ग्गतातत्प्रागादितःक्रमेणफलानि ॥ यथा ॥ प्रार्थितासाघटीतोयेयांदिशंप्रतिगच्छ
ति ॥ पूर्वाशादिफलंवक्ष्येस्थितामध्येशुभप्रदा ॥ सौभाग्यंनिधनंचैवअपमृत्युरुजा
न्विता ॥ भर्तुःप्रियाचवश्याचमान्यासुखधनान्वितेति ॥ यद्यनिष्टादिग्गतापूर्णा
वातदातिथिवारनक्षत्रलग्नदिक्पतीनांविवाहमंगलोत्तरंपूजनंउक्तमंत्रेणायुतजपंतद्द

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शांशतिलाज्यैर्होमंगोदानादिकंचकुर्यादिति ॥ ॥ अथगौरीहरपूजनं ॥ ततःक
न्यामातासुधालिप्तकुड्ये आम्रवृक्षंकुंकुमेनचंदनेनवाविलिख्यतदग्रेभूमौरंगवल्लींवि
रच्यतत्रकोणचतुष्टयेस्थापितकलशश्रेणीनांमध्येसूत्रवेष्टितदृषदंनिधायतदुपरिअ
ग्रभागेउपलंनिधायतत्रवस्त्रेवातंदुलपुंजेअन्योन्यालिंगितगौरीहरयोःप्रतिमांसुवर्ण
रौप्यादिनिर्मितांकात्यायनीमहालक्ष्मीशचीभिःसहपूजयेत ॥ तत्रमंत्रः ॥ सिंहा
सनस्थांदेवेशींसर्वालंकारसंयुतां ॥ पीतांबरधरंदेवंचंद्रार्धकृतशेखरं ॥ करेणाथसु
धापूर्णकलशंदक्षिणेनतु ॥ वरदंचाभयंवामेनाश्लिष्यचतनुप्रियामितिध्यानमंत्रः ॥
गौरीहरमहेशानसर्वमंगलदायक ॥ पूजांगृहाणदेवेशसर्वदामंगलंकुरु ॥ इतिपूजामं
त्रः ॥ कन्यादेहप्रमाणेनसप्तविंशतितंतुभिः ॥ कृतवर्तिकयादीपंप्रज्वाल्यतैलपूरि ॥२४०॥
तं ॥इति॥ सुवासिनीब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ततोवधूर्मंगलसुस्नाताहृषदग्रेपरिहितासने

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पीतवस्त्रंपरिधायकुंकुममाल्यादिभिर्भूषिताउपविश्य ॥ कुंकुममाल्याक्षतान्पुनः
पुनःगौरीहरोपरिउभाभ्यांहस्ताभ्यांप्रक्षिपेतइति॥अथशिष्टाचारप्राप्तंसीमंतिकार्चन
मपिलिख्यते ॥ तत्रायंक्रमः ॥ पादप्रक्षालनांतेकुरुशुभतिलकंअक्षताभालदेशेउ
ष्णीषंपुष्पमालांशिरसिचकुरुतैलारोपणंनारिहस्तात् ॥ दद्याद्धस्तप्रपूर्णंशुभफलम
थतत्संमुखंनारिकेलंएवंसीमंतपूजांप्रकुरुतविधिवत्आगमार्थंवरस्य ॥ ततोदातागं
धाक्षतपुष्पवस्त्रोष्णीषनीराजनफलतांबूलादिगृहीत्वापुरंध्रीभिर्ब्राह्मणैश्चसहमंगलतू
र्यघोषपुरःसरंवरगृहेवासस्थलेगच्छेत् ॥ वरःप्रशस्तवेशालंकृतोवस्त्राच्छादितपीठे
प्राङ्मुखउपविशेत् ॥ तत्पुरतःदाताप्रत्यङ्मुखउपविश्याचम्यदेशकालौस्मृत्वा
कन्याविवाहार्थंआगतायस्नातकायवरायसीमंतिकेनार्चयिष्ये ॥ तदंगत्वेननिर्वि
घ्नतार्थंगणपतिवरुणपूजनंकरिष्येइतिकृत्वा ॥ ततोवरपूजनं ॥ ॐ विराजोदोहो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सिविराजोदोहमसीयमयिपाद्यायैविराजोदोहः ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणपादप्रक्षालनं ॥
ॐ सुचक्षा० इतिमंत्रेणगंधं ॥ अनाधृष्टाइत्यक्षतावंदनं ॥ ॐ युवासुवासेतिवस्त्रो
ष्णीषं ॥ ॐ यद्यशोप्सरसामि० इतिमंत्रेणपुष्पं ॥ ॐ वसोःपवित्रमसीतितै
लारोपणंकार्यं ॥ तैलंमस्तकेक्षिपेत् ॥ ॐ ऋतवंस्त्थऽऋतावृधंऽऋतुष्ठास्थंऽऋतावृ
धं॥ घृतश्च्युतोंमधुश्च्युतोंविराजोनामंकामदुघाऽअक्षीयमाणाः ॥ १ ॥ ॐ ऋतव
स्त्थेयृतवोह्येताऽऋतावृधऽइतिसत्यवृधऽइत्येतदृतुष्ठास्थऽऋतावृधऽइत्यहोरात्राणि
वाऽइष्टकाऽऋतुषुवाऽअहोरात्राणितिष्ठंतिघृतश्च्युतोमधुश्च्युतऽइतितदेनाघृतश्च्युतश्च
मधुश्च्युतश्चकुरुते ॥ १ ॥ विराजोनामेत्येतद्वैदेवाऽएताऽइष्टकानामभिरूपाव्हयन्तय
थायथैनाऽएतदाचक्षतेताऽएनानभ्युपावर्तताथलोकंपृणाऽएवपराच्यस्तस्थुरहितना

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भ्योनिमेमिहत्यस्ताविराजोनामाकुर्वततताऽएनानभ्युपावर्तंततस्माद्दशदशेष्टकाऽउप
धायलोकंप्रेणयाभिमंत्रयतेतदेनाविराजःकुरुतेदशाक्षराहिविराट्कामदुघाऽअक्षीय
माणाऽइतितदेनाः कामदुघाऽअक्षीयमाणाःकुरुते ॥ २ ॥ इतिमंत्रेणवरहस्तेसन्मुखं
श्रीफलंदेयंसुमुहूर्तमस्त्वितिविप्राःपठेयुः ॥ अनेनवरपूजनेनलक्ष्मीनारायणःप्रीयतां
नानानामगोत्रेभ्योब्राह्मणेभ्योभूयसींदक्षिणांदत्वा ॥ तैराशिषोगृहीत्वा ॥ अन्येभ्य
स्तांबूलादिकंदत्वागणपत्यादिविसर्जयेत् ॥इतिसंस्कारभास्करेसीमांतपूजनं॥ततः
शिष्टाचाराद्वरपिताएवंविधिनावस्त्रकुंकुमपुष्पफलैर्वधूंपूजयेदिति ॥वरःकृतनित्यक्रि
योविधिवत्कृतस्वस्तिवाचनोब्राह्मणैःसहसात्विकाहारंभुक्त्वावाईषद्धौतंनवंश्वेतंसदशं

१ इदंरत्नगदाधरादिषुनदृश्यतेसिंधुदर्पणाभ्यांलिखितं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

परेणाधृतंवस्त्रयुगलंपरिधायस्वेष्टदेवतापित्रादीन्नमस्कृत्यतैरनुमोदितोयथाविभवं
अश्वादियानमारुह्यधृतासितच्छत्रस्वावित्तैर्ज्ञातिबांधवैःस्वस्तिनइन्द्रेतिसुमंगलसूक्तप
ठनपरैर्ब्राह्मणैःपुरंध्रीभिःपूर्णकलशोदकपात्रंकन्यापुष्पाक्षतदीपमालाध्वजलाजैर्मं
गलतूर्यघोषैश्चसहवधूगृहेगत्वातद्वारदेशेप्राङ्मुखस्थितनीराजनपूर्णकुंभयुतैःस्त्रीपुरु
षैःप्रत्युद्यातोनीराजितस्तन्मंडपंप्रविशेत् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ साधूक्तिर्विष्टरंपाद्यमपर
मुदकार्घ्यंमधुप्राशनंत्रीनाचामेद्वाङ्मलेपःसुमनसमुपवीतानिवस्त्राणिभूषाः ॥ का
लंस्मृत्वाग्निंसंस्थापयतिअथवरोवस्त्रमेनांप्रदद्यात्सन्मुख्यंपाणिपीडाजिगमिषातिय
दैषीतिवन्हिंस्मरित्वा ॥ आघारौभूर्भुवाद्याष्टयजतिचक्रताषाडितिद्वादशैताश्चित्ता
द्याविश्वसंख्याकृतिपरिमितयोभ्यात्तसंज्ञाग्निपंच ॥ वध्वाचोत्थायलाजायजतिदश
मितस्यात्प्रजानांपतेसोदीचींक्रामेत्यदानिस्थितवतउदकेनोत्तरेणाभिषिंचेत् ॥ सू

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यैंक्षात्वन्हिचास्तेध्रुवमासिहृदयालंभसौभाग्यदानंचर्मण्याथोनिवेश्यंत्विहजपतिव
रःस्विष्टमेताद्दिसप्तारिति ॥ अथमधुपर्कः ॥ तत्रवरस्यार्घदानंस्मर्यते ॥ तत्प्रसंगेन
यावंतोघ्यर्यास्तेकथ्यंते ॥ षडर्घ्याभवंति ॥ आचार्यऋत्विग्वैवाह्योराजाप्रियःस्नात
कइति ॥ अथसर्वसाधारणोर्घविधिरुच्यते ॥ बाहुमात्रंहस्तमात्रंवादीर्घंवामावर्तेनपं
चविंशतिकुशैर्घटितंविष्टरद्वयं ॥ आचमनार्थंजलम् ॥ पाद्यंपादप्रक्षालनार्थंजलं ॥
अर्घार्थंशंखपात्रस्थंजलं ॥ चंदनाक्षतपुष्पाणि ॥ मधुपर्कार्थंदधिमधुघृतंकांस्यपा

---

१ विष्टरलक्षणंविष्टरस्त्रिवृद्दरत्निमात्रंकौशेरज्ज्वविशेषेतिभर्तृयज्ञः ॥ प्रादेशमात्रंत्रिवृतंकौशंअथवाकाश
निर्मितमितिरेणुः ॥ पंचविंशतिदर्भतरुणमयंकूर्चमितिहरिहरः ॥ पाणिभ्यांविष्टरंगृण्हीयादितिहरिहरः ॥
एकेनपाणिनेतिगदाधरः ॥ आर्द्राभ्यांपाणिभ्यामितिहरिहरः ॥ शुष्केणेतिगदाधरः ॥ २ दध्यलाभेपयो
जलंवामध्वलाभेगुडः सर्पिर्वाप्रतिनिधिः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्रेएकीकृतंकांस्यपात्रेणापिहितं ॥ यज्ञोपवीतवस्त्रालंकरणानि ॥ एवमासाद्य ॥ ततोवरंशुभवस्त्राच्छादितपीठेप्राङ्मुखउपवेश्य ॥ दाताउदङ्मुखःप्रत्यङ्मुखोवा उपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वा ॥कन्याविवाहांगत्वेन आगतंस्नातकं वरंमधुपर्केणार्चयिष्ये॥ तत्रनिर्विघ्नार्थंगणपतिंस्मृत्वा ॥ ॥ ततोदातावरस्याग्रेकृतां जलिपुटस्तिष्ठन्पठेत् ॥ ॐ साधुभवानास्तामर्चयिष्यामोभवंतं ॥ ॐ अर्चय ॥ इतिवरोब्रूयात् ॥ विष्टरादीनिअन्यःसंबोधयति ॥ तद्यथा ॥ अर्चकादपरोवि प्रोविष्टरादीनिमधुपर्कांतानित्रिःसंबोधयति ॥ विष्टरोविष्टरोविष्टरःप्रतिगृह्यतां ॥ ततोर्घ्योर्घयितुःसकाशाद्विष्टरंप्रतिगृण्हाति ॥ ॐ वर्ष्मोस्मिसमानानामुद्यतामिव

१ विष्टरस्तुपंचविंशतिमयैर्दर्भैरधोमुखाग्रैर्वामावर्तेनयथावेणीभवतितथाग्रेगुंफितैःग्रंथियुतैर्विष्टरंसंपाद्ये तिरत्नमालायां ॥

For Private and Personal Use Only

सूर्यः ॥ इमंतमभितिष्ठामियोमाकश्चाभिदासति ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणविष्टरमुदगग्र मासनेनिधायउपविशति ॥ पादार्थमुदकंपादार्थमुदकंपादार्थमुदकंप्रतिगृह्यतां ॥ प्रतिगृण्हामि ॥ सव्यंपादंप्रक्षाल्यदक्षिणंप्रक्षालयतिब्राह्मणश्चेद्दक्षिणंप्रथमं ॥ ॐ विराजोदोहोसिविराजोदोहमसीयमयिपाद्यायैविराजोदोहः ॥१॥ इत्यनेनमंत्रेणद क्षिणंपादंप्रक्षाल्य ॥ ततोवाममनेनैवभेदेनमंत्रावृत्तिः॥ पूर्ववद्द्वितीयोविष्टरः ॥ इयां स्तुविशेषोविष्टरमुदगग्रंभूमौकृत्वातस्योपरिपादौकरोति ॥ ॐ वर्ष्मोस्मीत्यनेनमं त्रेण ॥ ततोर्घयितुरर्घदानं ॥ अर्घोऽर्घोऽर्घः प्रतिगृह्यतां ॥ ॐ आपःस्थयुष्माभिःस

---

१ पादप्रक्षालनार्थंसुखोष्णोदकंताम्रादिपात्रस्थमितिसर्वे. ॥ २ अर्घ्यंजलंगंधपुष्पाक्षतबदरीमिश्रंशं खपात्रस्थमितिभर्तृयज्ञः ॥ गंधपुष्पाक्षततिलशुभ्रसर्षपदूर्वादध्यन्वितंसुवर्णपात्रस्थमितिहरिहरः॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्वान्कामानवाप्नवानीतिमंत्रेणोभाभ्यांप्रतिगृण्हाति ॥ ततोर्घंशिरसाभिवंद्यप्रागुदग्वा
निनयन्नभिमंत्रयते ॥ ॐ समुद्रंवःप्रहिणोमिस्वांयोनिमभिगच्छत ॥ अरिष्टास्माकं
वीरामापरासेचिमत्पयः ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणार्घंनिनयेत् ॥ आचमनीयमुदक
माचमनीयमुदकमाचमनीयमुदकंप्रतिगृह्यतां॥अर्घ्यंआचामति॥ ॐ आमागन्यश
सासर्ठंसृजवर्चसा ॥ तंमाकुरुप्रियम्प्रजानामधिपतिम्पशूनामरिष्टिंतनूनाम् ॥ १ ॥
इत्यनेनमंत्रेण ॥ ततोद्विराचमनं ॥ मधुपर्कोमधुपर्कोमधुपर्कःप्रतिगृह्यतां ॥ ततो
र्घयितुर्हस्तेस्थितंमधुपर्कमर्घ्यइक्षते ॥ ॐ मित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षतेइत्यनेनमंत्रेण॥
देवस्यत्वेतिप्रतिगृण्हाति ॥ ततोमधुपर्कंप्रतिगृह्यसव्येपाणौकृत्वापिधानंनिष्कास्य

---

१ अर्घ्यंशिरसाभिवंद्य भूमौप्रवाह्याभिमंत्रयेदितिहरिहरगदाधरौ अत्रतुवासुदेवाशयोगृहीतः ॥
२ आचमनार्थकमंडलुसंभृतंजलं॥स्मार्ताचमनंकेशवाद्यैस्त्रिभिःपीत्वेत्यादि ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दक्षिणस्यानामिकयात्रिःप्रयौतिमधुपर्कंत्रिःप्रदक्षिणमालोडयति ॥ ॐ नमःश्यावा
स्यायान्नशनेयतऽआविद्धंतत्तेनिष्कृन्तामि ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेणअनामिकांगुष्ठेन
चत्रिर्निरूक्षयति ॥ तस्यात्रिःप्राश्नाति ॥ ॐ यन्मधुनोमधव्यम्परमꣳरूपमन्नाद्यम् ॥
तेनाहंमधुनोमधव्येनपरमेणरूपेणान्नाद्येनपरमोमधव्योन्नादोसानि ॥ इत्यनेनमं
त्रेणाश्नाति ॥ पुनरप्यनेनैवमंत्रेणवारद्वयंउच्छिष्टमेवप्राश्नाति ॥ तांबूलेक्षुफलेचैव
भुंक्तेस्नेहानुलेपने ॥ मधुपर्केचसोमेचनोच्छिष्टंमनुरब्रवीत्इतिवचनात् ॥ मधुमती
भिर्वाप्रत्यृचंपुत्रायांतेवासिनेवोत्तरतऽ आसीनायोच्छिष्टंदद्यात्सर्वंवाप्राश्नीयात्प्रा
ग्वासंचरेनिनयेत् ॥ आचम्य ॥ प्राणान्संमृशति ॥ ॐ वाङ्मऽ आस्येस्तु ॥ इ

---

१ प्राणायतनस्पर्शःसजलपाणिनाकार्यइतिहरिहराशयः॥ जलरहितेनपाणिनेतिगदाधरः ॥ प्राणायतन
स्पर्शांतमेवमधुपर्ककर्मकलौभवतीतिसंप्रदायभाष्ये ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिमुखंकराग्रेणस्पृशेत् ॥ ॐ नसोर्मेप्राणोस्तु ॥ इतितर्जन्यंगुष्ठाभ्यांनासारंध्रद्वयं स्पृशेत् ॥ ॐ अक्ष्णोर्मेचक्षुरस्तु ॥ इतिअनामिकांगुष्ठाभ्यांचक्षुर्द्वयंयुगपत् ॥ ॐ कर्णयोर्मेश्रोत्रमस्तु ॥ इतिमध्यमांगुष्ठाभ्यांदक्षिणकर्णं ॥ अनेनैववामकर्णं ॥ ॐ बाव्होर्मेबलमस्तु ॥ इतिकराग्रेणदक्षिणबाहुं ॥ एवंवामबाहुं ॥ ॐ ऊर्वोर्मेऽओजोस्तु ॥ इतियुगपद्धस्तेनोरू ॥ ॐ अरिष्टानिमेङ्गानितनूस्तन्वामेसहसंतु ॥ ॥ इतिशिरः प्रभृतिपादांतानिसर्वांगानिउभाभ्यांहस्ताभ्यामालभते ॥ ॥ [2]अथगवा

१ सर्वांगालंभउभाभ्यांकार्यइतिहरिहरः एकेनपाणिनेतिगदाधरः ॥ २ यज्ञविवाहयोरमांसोर्घोनभवतियज्ञमधिकृस्यविवाहंचाधिकृत्यकुरुतेत्येवंप्रयोगः ॥ गोरालंभश्चकलिवर्जितेकालेभवति ॥ उत्सर्गस्यचविवाहयज्ञयोरप्राप्तत्वात् ॥ गौरीत्याद्युच्चारणंविवाहयज्ञयोःकलौनप्रवृत्तिरितिगदाधरः ॥ गोर्निषेधात्तत्स्थानेअजालंभःपायसंवेतिजयरामः ॥किंचिद्द्रव्यंदेयमितिसंस्कारकौस्तुभे ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लंभनं ॥ ॥ यद्यपिसूत्रकारेणगवालंभोनियमेनउक्तस्तथापिमधुपर्केयशोवर्धनइ
तिस्मृत्यंतरबलात्त्याज्यएव ॥ अतःकलियुगेउत्सर्गएव ॥ अथवातन्निष्क्रयद्रव्यो
त्सर्गः ॥ तत्प्रयोगस्तु ॥ वरस्यसमीपेभूमौउदगग्रदर्भानास्तीर्य ॥ दातावरहस्ते
निष्क्रयद्रव्यंदत्वागौगौंगौरितिपठेत् ॥ वरोद्रव्यंगृहीत्वामंत्रंपठेत् ॥ ॐ मातारु
द्राणान्दुहितावसूनाᳫंस्वसादित्यानाममृतस्यनाभिः ॥ प्रनुवोचंचिकितुषेजनाय
मागामनागामदितिंवधिष्ठ ॥ ममचामुकशर्मणोयजमानस्यपाप्माहतः ॥ ॐ उ
त्सृजततृणान्यत्त्विवतिब्रूयात् ॥ १ ॥ इत्यनेनवरः कुशोपरिद्रव्यमुत्सृजेत् ॥ ॐ का
रउपांशूत्सृजतेत्याद्युच्चैः ॥ अत्रशिष्टाचारप्राप्ताः केचनपदार्थाः लिख्यंते ॥ गंधाद्यलं
कारान्तेषुवरस्यैवमंत्रपाठः ॥ ॐ सुचक्षा॰ इतिगंधं ॥ ॐ अनाधृष्टेत्यक्षताः ॥ ॐ
परिधास्यैइत्यनेनपरिधानवस्त्रं ॥ ॐ यज्ञोपवीतं॰ इतियज्ञोपवीतं ॥ आचम्य ॥ ॐ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यशसामेत्युत्तरीयं ॥ ॐ याऽआहाराज्य० इतिपुष्पमालाग्रहणं ॥ अथावबध्नीते ॥ ॐ यद्यशोप्सर०इतिमंत्रेण ॥ अथालंकारान् ॥ ॐ अलंकरण० इतिप्रथमंदाक्षिणकर्णे ॥ ततोनेनैववामे ॥ ब्राह्मणेभ्योभूयसींदत्वा ॥ तैराशिषोगृहीत्वादाताअनेनमधुपर्कार्चनेनश्रीलक्ष्मीनारायणः प्रीयतांइतिजलमुत्सृजेत् ॥ इतिसंस्कारभास्करेमधुपर्कप्रयोगः ॥ ॥ ततोवरोविवाहवेद्यांगत्वाशुभासनेउपविश्य आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वा ॥ एवंगुण० तिथौधर्मार्थकामप्रजासिद्ध्यर्थंदारपरिग्रहणनिमित्तंअग्निस्थापनंकरिष्ये ॥ हरिद्राचूर्णनिर्मितेअरत्निमात्रस्थंडिलेपंचभूसंस्कारान्कृत्वायोजकनामाग्नेःस्थापनं ॥ पश्चादग्नेस्तेजन्याःवधूपादनिवेशनार्थंस्थापनं ॥ तेजनीतृणपूलिका ॥ अत्रदेशाचारतोव्यवस्था ॥ दाक्षिणात्यानामाचारादिदमपिकर्तव्यं॥ पतिपुत्रान्वितसुमंगलीस्त्रियावामहस्तेपयःपूरितपा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्रंधृत्वादक्षिणेनशर्करांसंगृह्यसुमुहूर्तेऔंप्रातिष्ठेतिशब्दसमयेपयःपात्रेगृहीतशर्करा
प्रक्षिप्या ॥ तथैवान्यसुभगास्त्रियामंगलपद्यसावधानसमयेवधूवरमस्तकेमंगलाक्षता
समर्प्याइतिशिष्टाचारः ॥अग्निस्थापनोत्तरंगृहमध्येगत्वाप्राङ्मुखींकन्यामवस्थाप्य
प्रत्यङ्मुखोवरास्तिष्ठेत् ॥ वधूवरांतरालेअविधुरसुदृढसहृत्तयःपुरुषाउदग्दशमंतःप
टंधारयेयुः ॥ तत्रदैवज्ञामंगलस्मृतीनांपठनंकुर्युः ॥ विंशोपकाउच्चारणीयाः ॥ सुमुहू
र्ते ॐ प्रतिष्ठइत्युच्चैःशब्दंकुर्युः ॥ अत्रावसरेवधूवरकरालंभेवधूःकरधृतपुष्पग्रथितव
रणमालांवरकंठेसमर्पयेत् ॥ उदक्संस्थंधृतांतःपटनिःसरणंकार्यं ॥ ततोवरप्राङ्मु
खउपविश्यकन्यांप्रत्यङ्मुखीमुपवेशयेत् ॥ ततआचार्यादिद्विजगणाःप्रतिष्ठामंत्र
ब्राह्मणंपठेयुः ॥ ॐ मनोजूतिर्जुषतामा० ॥ १ ॥ ब्राह्मणं ॥ ॐ मनोजूतिर्जुष० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ १ ॥ एषवैप्रभूर्नाम० ॥ १ ॥ एषवैविभूर्नाम० ॥ २ ॥ एषवैव्यष्टिर्नाम० ॥ २ ॥
एषवैविधृतिर्ना० ॥ ४ ॥ एषवैव्यावृत्तिर्नाम० ॥ ५ ॥ एषवाऽऊर्ज्जस्वान्ना० ॥ ६ ॥
एषवैपयस्वान्ना० ॥ ७ ॥ एषवैब्रह्मवर्च्चसी० ॥ ८ ॥ एषवाऽअतिव्याधी० ॥ ९ ॥
एषवैदीर्घोनाम० ॥ १० ॥ एषवैक्लृप्तिर्नाम० ॥ ११ ॥ एषवैप्रतिष्ठानाम०॥१२॥ ॐ
प्रतिष्ठासुप्रतिष्ठितमस्तु ॥ दंपत्योरविच्छिन्नाप्रीतिरस्तु ॥ ततोवरोवध्वैपरिधानार्थं
वासोदद्यात् ॥ कुमार्यावासःपरिधानं ॥ ॐ जराङ्गच्छपरिधत्स्ववासोभवाकृष्टीना
मभिशस्तिपावा ॥ शतंचजीवशरदःसुवर्च्चारयिंचपुत्राननुसंव्ययस्वायुष्मतीदंपरिध

१ वस्त्रचतुष्टयमध्येवरःकन्यायाःवस्त्रद्वयंमंत्रेणदत्वाद्वयंमंत्रेणधत्तेइतिहरिहरः ॥ हरिहरगदाधरयोर्मतेवर कर्तृकंपरिधानं भर्तृयज्ञमतेआचार्यकर्तृकं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्स्ववासः ॥ १ ॥ इतिमंत्रपाठोवरस्य ॥ अथोत्तरीयंवासोवरःकन्यायैसमर्पयतिमं त्रमुक्त्वातांपारिधापयति ॥ ॐ याऽ अकृन्तन्नवयंयाऽ अतन्वत ॥ याश्चदेवीस्तन्तून भितोततन्थ ॥ तास्त्वादेवीर्जरसेसंव्ययस्वायुष्मतीदम्परिधत्स्ववासः ॥ १ ॥ ततः कन्यापितावधूवरयोःपरस्परंसमंजेथामितिप्रेषंदद्यात्॥[2]समंजनंसम्मुखीकरणं ॥ॐ समञ्जन्तुविश्वेदेवाःसमापोहृदयानिनौ ॥ सम्मातरिश्वासन्धातासमुदेष्ट्रीदधातु नौ ॥ १ ॥ सन्मुखीभूतोवरोमंत्रपठति ॥ ततआचारप्राप्तंमांगल्यतंतुबंधनंकण्ठे तत्रमंत्रः ॥ मांगल्यतंतुनानेनममजीवनहेतुना ॥ कंठेबध्नामिसुभगेत्वंजीवशरदांश तं ॥ १ ॥ ॐयदाबध्नन्दाक्षायणाहिरंण्यर्ठंशुतानीकायसुमनस्यमानाः॥तन्मऽआबंध्ना

---

१ वरस्यैवमंत्रपाठेतिहरिहरगदाधरौ ॥ उभयोर्मंत्रपाठेतिभर्तृयज्ञः ॥ २ समंजनंसंमुखीकरणमिति हरिहरगदाधरौ॥परस्परंगात्रविश्लेषेतिभर्तृयज्ञः॥परस्परानुलेपनंइतिकेचित्

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मिशुतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासम् ॥ इतिमंत्रंवरःपठति॥अथसूत्रवेष्टनप्रकारः॥
यत्सूत्रंद्विगुणीकृतंशरमितंकंठेवधूंवेष्टयेत्सप्ताख्यंवरवेष्टितंचकटितस्तंतुश्चतुर्विंशति
॥ ईशान्यामपिऊर्ध्वनिष्कविधिवत्संपूज्यऊर्णायुतंबध्नीयात्खलुकंकणंद्विजकरेउच्चा
र्यघोषान्वितैः॥सूत्रेणपंचवारंचसप्तेनद्विगुणेनच॥परित्वेतिचसूक्तेनवेष्टयेत् ॥ विस्तीर्णं
हस्तचत्वारिचतुर्विंशतितंतुभिः ॥ ब्राह्मसूत्रमिदंप्रोक्तंब्रह्मणानिर्मितंपुरेतिअश्वत्थदी
पिकायां ॥ ततोद्विजाःपरित्वागिर्वणोगिरइत्यनुवाकेनजुषाणोऽअप्तुराज्यस्यव्वेतु
स्वाहेत्यंतेनवधूवरावविच्छिन्नचतुर्विंशतितंतुभिर्द्विगुणीकृतसूत्रेणयथाचारंवेष्टयेयुः
॥तच्चवधूदक्षिणस्कंधमारभ्यउभयोःस्कंधेपंचवारंकटिप्रदेशेसप्तवारंवेष्टयेदिति ॥ त
त्रमंत्राः॥ॐपरित्वागिर्व्वणोगिरऽइमाभवंतुव्विश्वतः ॥ वृद्धायुमनुवृद्धयोजुष्टाभवंतु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जुष्टंयः ॥ १ ॥ इन्द्रस्यस्यूरसींद्रस्यध्रुवोसि ॥ ऐंद्रमंसिवैश्वदेवमंसि ॥ २ ॥ विभू
रंसिप्रवाहंणोव्वन्हिरसिहव्यवाहंनः ॥ श्वात्रोसिप्रचेताऽस्तुथोसिव्विश्ववेदाऽउशिगं
सि ॥ ३ ॥ उशिगंसिकविरङ्घारिरसिबम्भारिरवस्यूरंसिदुवस्वाञ्छुन्ध्यूरंसिमार्ज्जा
लीयंःसम्म्राडंसिकृशानुंःपरिषद्योंसिपवंमानोनभोंसिप्प्रतक्कांमृष्टोसिहव्यसूदंन
ऽऋतधांमासिस्वर्ज्योतिःसमुद्रोसि ॥ ३ ॥ समुद्रोसिव्विश्वव्व्यंचाऽअजोस्येकंपाद
हिंरसिबुध्न्योव्वागंस्यैंद्रमंसिसदोस्यृतंस्यद्वारौमामासंतांप्तमध्ध्वंनामध्ध्वपतेप्प्रमां
तिरस्वस्तिमेस्मिन्पथिदेंवयानें भूयान्मित्रस्यंमा ॥ ५ ॥ मित्रस्यंमाचक्षुंषेक्षत्ध्व
मग्नंयःसगराःसगंरास्थसगंरेणनाम्नारौद्रेणानींकेनपातमांग्नयः पिप्टृतमांग्नयोगोपा

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यतंमानमोवोस्तुमामाहिꣳसिष्ट ॥ ६ ॥ ज्योतिरसिविश्वरूपम्विश्वेषान्देवानाꣳस
मित् ॥ त्वꣳसोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यऽउरुयंतासिवरूथꣳस्वाहाजुषाणोअ
प्तुराज्यस्यवेतुस्वाहा ॥ ७ ॥ ॥ अथकन्यादानसंकल्पः ॥ ॥ ततोदातास्वदक्षिणे
पत्न्यासहदक्षिणवरपार्श्वभागेशुभासनेउदङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेश
कालौस्मृत्वा ॥ एवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौअस्मिन्पुण्याहेअस्याःक
न्यायाः अनेनवरेणधर्मप्रजयाउभयोःवंशयोःवंशवृद्ध्यर्थंतथाचममसमस्तपितॄणां
निरतिशयसानंदब्रह्मलोकावाप्त्यादिकन्यादानकल्पोक्तफलावाप्तयेअनेनवरेणअ
स्यांकन्यायामुत्पादयिष्यमाणसंतत्यांदशपूर्वान्दशपरान्मांचएकविंशतिपुरुषानु

For Private and Personal Use Only

त्धर्तुंब्रांह्मविवाहविधिनाश्रीलक्ष्मीनारायणप्रीतयेकन्यादानमहंकरिष्ये ॥ ततोवर
हस्तेसुप्रोक्षितादिकरणं ॥ शिवाआपःसंत्वित्यादिवचनप्रतिवचने ॥ शिवाआपःसं
तु ॥ संतुशिवाऽआपः ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अस्तुसौमनस्यं॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥
अस्त्वक्षतमरिष्टंच ॥ अत्राःपांतु॥सुप्रोक्षितमस्तु ॥ गंधाःपांतु ॥ सुमंगल्यंचास्तु ॥
अक्षताःपांतु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पंपातु॥सौश्रियमस्तु ॥ यत्पापंरोगंअशुभंअक
ल्याणंतद्दूरेप्रतिहतमस्तु ॥ ततोवरस्यगोत्रोच्चारः ॥ अमुकसगोत्रस्यअमुकप्रवर
स्य अमुकशर्मणःप्रपौत्राय ॥ अमुकसगोत्रस्यअमुकप्रवरस्यअमुकशर्मणःपौत्राय॥
अमुकसगोत्रस्यअमुकप्रवरस्य अमुकशर्मणः पुत्राय अमुकशर्मणेश्रीधररूपिणेव
राय ॥ ततःकन्यायाश्वगोत्रोच्चारः ॥ अमुकसगोत्रस्यअमुकप्रवरस्यअमुकशर्म

१ योग्यंवरमाहूयालंकृत्यकंन्यादानविधिनातस्मैकन्यादानंब्राह्मोविवाहः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णःप्रपौत्रीं ॥ अमुकसगोत्रस्यअमुकप्रवरस्यअमुकशर्मणःपौत्रीं ॥ अमुकसगोत्र
स्यअमुकप्रवरस्यअमुकशर्मणःपुत्रीं ॥ अमुकीनाम्नींश्रीरूपिणींइमांकन्यां ॥ इ
त्येकःपर्यायः ॥ एवमेवपुनःपर्यायद्वयमुक्त्वा ॥ पुनःअमुकसगोत्रोत्पन्नायअमुकप्रव
रान्वितायशुक्लयजुर्वेदांतर्गतमाध्यंदिनीयशाखाध्यायिनेअमुकशर्मणेश्रीधररूपि
णेवराय ॥ अमुकगोत्रोत्पन्नांअमुकप्रवरान्वितांअमुकीनाम्नींश्रीरूपिणींइमांकन्यां
यथाशक्त्यलंकृतांउपकल्पितोपस्कारसहितांप्रजापतिदैवत्यांपुराणोक्तशतगुणीकृत
ज्योतिष्टोमातिरात्रफलप्राप्तिकामःप्रजोत्पादनार्थंभार्यात्वेनतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ इ
त्युक्त्वासकुशजलंकन्यादक्षिणहस्तंवरदक्षिणहस्तेदद्यात्॥वरःप्रतिगृण्हातितांकन्यां ॥
ॐ द्यौस्त्वाददातुपृथिवीत्वाप्रतिगृण्हातु ॥ इत्यनेनमंत्रेण ॥ कृतैतत्कन्यादानप्रति

१ सकृदितिगंगाधरः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्ठासिद्ध्यर्थंइमांयथाशक्तिस्वर्णमयींदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्रददेनमम ॥ स्वस्तीतिव
रोब्रूयात् ॥ ततोदाताभाजनगोभूदासीमहिषीगजाश्ववाहनगृहशय्यावस्त्रालंकारा
दियथाविभवंसंकल्पपूर्वकंदद्यात् ॥ तत्रगोदानमंत्रः ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्या
घौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ॥ १ ॥ हिरण्यगर्भसंभूत
सौवर्णंचांगुलीयकं ॥ सर्वप्रदंप्रयच्छामिप्रीणातुकमलापतिः ॥ इत्यंगुलीयकस्य ॥
क्षीरोदमथनेपूर्वमुत्धृतंकुंडलद्वयं ॥ श्रियासहसमुद्भूतंददेश्रीःप्रीयतामिति ॥ कुंड
लयोः ॥ कांचनंहस्तवलयंरूपकांतिसुखप्रदं ॥ विभूषणंप्रदास्यामिविभूषयतुतेस
देतिवलययोः॥ परापवादपैशून्यादभक्ष्यस्यचभक्षणात् ॥ उत्पन्नपापंदानेनताम्रपा
त्रस्यनश्यतु ॥ इतिताम्रजलपात्रस्य ॥यानिपापानिकाम्यानिकामोत्थानिकृतानि
च ॥ कांस्यपात्रप्रदानेनतानिनश्यंतुमेसदा ॥ इतिभोजनार्थकांस्यपात्रस्य ॥ अग

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

म्यागमनंचैवपरदाराभिमर्शनं ॥ रौप्यपात्रप्रदानेनतानिनश्यंतुमेसदेतिजलार्थस्य
भोजनार्थस्यचरौप्यपात्रस्य ॥ पूरितंपूगपूगेननागवल्लीदलान्वितं ॥ पूर्णेनचूर्णपा
त्रेणकर्पूरपिष्टकेनच ॥ सपूगखंडनंदिव्यंगंधर्वाप्सरसांप्रियं ॥ ददेदेवानिरातंकंत्वत्प्र
सादात्कुरुष्वमामिति ॥ तांबूलस्य ॥ दीपस्तमोनाशयतिदीपःकांतिंप्रयच्छति ॥त
स्माद्दीपप्रदानेनममवंशप्रवर्धनं ॥ इतिदीपस्य ॥ एवंदासीमहिषीगजाश्वभूमिस्व
र्णपात्रपुस्तकशय्यागृहरजतवृषभानांदानमंत्राःकौस्तुभेद्रष्टव्याः ॥ ॥ ततःकन्या
पितापठति ॥ ॥ धर्मार्थकामाभिर्नामैर्योनरैःसाध्यतेपरः ॥ धर्मस्त्वयानयासार्धमा
चर्तव्यःसर्वैचिरं ॥ १ ॥ धर्मेचार्थेचकामेचत्वयेयमतिचारतः ॥ नत्याज्याऽज्याहु
तिरिवभूतौसंसारभूतिदां ॥ २ ॥ यस्त्वयाधर्मश्चारितव्यःसोनयासह ॥ धर्मेचार्थेच
कामेचत्वयेयंनातिचरितव्या ॥ वरः ॥ अहंनातिचरामीहयदुक्तंभवताततः ॥ ध

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मर्थकामकैः कार्यैर्देहाच्छायेयसर्वदा ॥ १ ॥ नातिचरामीतिवरोवदेत् ॥ कोदा
दितिकामस्तुतिंपठेत् ॥ ॐ कोदात्कस्माऽअदात्कामोदात्कामायादात् ॥ कामो
दाताकामं÷प्रतिगृहीताकामैतत्ते ॥ १ ॥ ॐ अथयदन्यद्ददातिकामेनैवतद्ददाती
दम्मेप्ययुत्रासदितितत्प्रत्येतिकोदात्कस्माऽअदात्कामोदात्कामायादात् ॥ कामो
दाताकामंप्रतिगृहीताकामैतत्ते ॥ १ ॥ एवंयस्त्वयेत्यादिकामस्तुतिश्चपुनर्द्विरुक्तव्या॥
अत्रवैदिकाः सयः कामयेतब्राह्मणंपठित्वादंपतीभ्यांसुवर्णाभिषेकंकुर्युः ॥ अत्रब्रह्मणे
अग्नयेस्वाहेत्यादिहवनपरपदंनिर्दिष्टंपरंसंस्रवमवनयतीतिसुवर्णरेताअग्निःस्वर्णष्ठीवी
तितन्मंथेनसुवर्णसंस्रवतीतिसिद्धं॥सयःकामयेदितिब्राह्मणंदिवैवपठित्वानतुरात्रौ ॥

---

१ कामस्तुतिंपठेदितिवासुदेवहरिहरौ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

किंतुबृहदारण्यंगतत्वेनारण्येनूच्यमानत्वात ॥ गृहेमंगलमध्येरात्र्यादौअशुचिभिः पठननिषेधात् ॥श्रुतिवाक्यादिप्रमाणैरवियुक्तत्वात्प्रयोगपशुभावविघाताच्चान्यदवि रुद्धंपुरुषसूक्तंऋचंवाचमध्यायंवादेवस्यत्वेत्यादिअभिषेकमंत्रान्पठेत् ॥ इतिखंड्भ ट्टायाचितपद्धतौ ॥ ॥ ॐसयऽंकामयेतमहत्प्राप्नुयामित्युदगयनऽआपूर्यमाणपक्षेपु ण्याहेद्वादशाहमुपसद्व्रतीभूत्वौदुंबरेकठंसेचमसेवासर्वौषधम्फलानीतिसम्भृत्यपरि समुह्यपरिलिप्याग्निमुपसमाधायावृताज्यठंसँस्कृत्यपुठंसानक्षत्रेणमन्थठंसन्नीयजु होति ॥ १ यावन्तोदेवास्त्वयिजातवेदः ॥ तिर्यञ्चोघ्नन्तिपुरुषस्यकामान् ॥ तेभ्यो हंभागधेयञ्जुहोमितेमातृप्ताःकामैस्तर्पयंतुस्वाहा ॥ २ ॥ यातिरश्चीनिपद्यसेऽहं विधरणीऽइति ॥ तान्त्वाघृतस्यधारयायजेसठंराधनीमहठंस्वाहा ॥ प्रजापतेनत्व

For Private and Personal Use Only

देतान्यन्यऽइतितृतीयाञ्जुहोति ॥ ३ ॥ ज्येष्ठायस्वाहाश्रेष्ठायस्वाहेति ॥ अग्नौहु
त्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयतिप्राणायस्वाहावसिष्ठायैस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमव
नयतिवाचेस्वाहाप्रतिष्ठायैस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयतिचक्षुषेस्वाहासम्प
देस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयतिश्रोत्रायस्वाहायतनायस्वाहेत्यग्नौहुत्वाम
न्थेसर्ठंस्रवमवनयतिमनसेस्वाहाप्रजात्यैस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयतिरेत
सेस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयति ॥ ४ ॥ भूतायस्वाहेति ॥ अग्नौहुत्वाम
न्थेसर्ठंस्रवमवनयतिभविष्यतेस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयतिविश्वायस्वाहे
त्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयतिसर्वायस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्रवमवनयति ॥

॥ ५ ॥ पृथिव्यैस्वाहेति ॥ अग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयत्यन्तरिक्षायस्वाहेत्यग्नौ
हुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिदिवेस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिदिग्भ्यःस्वा
हेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिब्रह्मणेस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिक्षु
त्रायस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयति ॥ ६ ॥ भूःस्वाहेत्यग्नौहुत्वाम
न्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिभुवःस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिस्वःस्वाहेत्यग्नौहु
त्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिभूर्भुवःस्वःस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयति ॥७॥
अग्नयेस्वाहेति ॥ अग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिसोमायस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेस
र्ठस्स्रवमवनयतितेजसेस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठस्स्रवमवनयतिश्रियैस्वाहेत्यग्नौहुत्वा

॥२८३॥

For Private and Personal Use Only

मन्थेसर्ठंस्त्रवमवनयतिलक्ष्म्यैस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्त्रवमवनयतिसवित्रेस्वाहेत्य
ग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्त्रवमवनयतिसरस्वत्यैस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्त्रवमवनयातिवि
श्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहेत्यग्नौहुत्वामन्थेसर्ठंस्त्रवमवनयतिप्रजापतयेस्वाहेत्यग्नौहुत्वाम
न्थेसर्ठंस्त्रवमवनयति ॥ ८ ॥ अथैनमभिमृशति ॥ भ्रमसिज्वलदसिपूर्णमसि
प्रस्तब्धमस्येकसभमसिहिङ्कृतमसिहिङ्क्रियमाणमस्युद्गीथमस्युद्गीयमानमसिश्रावि
तमसिप्रत्याश्रावितमस्यार्द्रेसन्दीप्तमसिविभूरसिप्रभूरसिज्योतिरस्यन्नमसिनिध
नमसिसँवर्गोसीति ॥ ९ ॥ अथैनमुद्यच्छति ॥ अमोस्यामर्ठंहितेमयि ॥ सहिरा
जेशानोधिपतिः समाराजेशानोधिपतिङ्करोत्विति ॥ १० ॥ अथैनमाचामति ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तत्सवितुर्वरेण्यंमधुवाताऽऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः ॥ माध्वीर्नःसन्त्वोषधीः ॥ भूः
स्वाहा ॥ ११ ॥ भर्गोदेवस्यधीमहि॥ मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवꣳरजः॥मधुद्यौ
रस्तुनःपिताभुवःस्वाहा ॥ १२ ॥ धियोयोनः प्रचोदयात् ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्म
धुमाँ २ अस्तुसूर्यः ॥ माध्वीर्गावोभवन्तुनः ॥ स्वःस्वाहेतिसर्वांश्चसावित्रीम
न्वाहसर्वांश्चमधुमतीःसर्वांश्चव्याहृतीरहमेवेदꣳसर्वम्भूयासम्भूर्भुवःस्वःस्वाहेत्यंत
तऽआचम्यप्रक्षाल्यपाणीजघनेनाग्निम्प्राक्शिराःसँविशति ॥ १३ ॥ प्रातरादि
त्यमुपतिष्ठते ॥ दिशामेकपुण्डरीकमस्यहम्मनुष्याणामेकपुंडरीकंभूयासमितियथे
तमेत्यजघनेनाग्निमासीनोवꣳशञ्जपति ॥ १४ ॥ तꣳहैतमुद्दालकऽआरुणिर्वाजस

For Private and Personal Use Only

नेयाययाज्ञवल्क्यायांतेवासिनऽउक्थोवाचापियऽएनर्ठंशुष्केस्थाणौनिषिंचेज्जायेर
ञ्च्छाखाःप्ररोहेयुःपलाशानीति ॥ १५ ॥ एतमुहैववाजसनेयोयाज्ञवल्क्यो
मधुकायपैङ्ग्यायान्तेवासिनऽउक्थोवाचापियएनर्ठंशुष्केस्थाणौनिषिञ्चेज्जायेर
ञ्च्छाखाःप्ररोहेयुःपलाशानीति ॥ १६ ॥ एतमुहैवमधुकःपैंग्यश्चूडायभागवित्त
येन्तेवासिनऽउक्थोवाचापियएनर्ठंशुष्केस्थाणौनिषिञ्चेज्जायेरञ्च्छाखाः प्ररोहेयुःप
लाशानीति ॥ १७ ॥ एतमुहैवचूडोभागवित्तिर्जानकयऽआयस्थूणायान्ते
वासिनऽउक्थोवाचापियएनर्ठंशुष्केस्थाणौनिषिञ्चेज्जायेरञ्च्छाखाःप्ररोहेयुः पलाशा
नीति ॥ १८ ॥ एतमुहैवजानकिरायस्थूणः सत्यकामायजाबालायान्ते

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वासिनऽउक्थोवाचापियएनर्ठ०शुष्केस्थाणौनिषिञ्चेज्जायेरञ्छाखाः प्ररोहेयुः पलाशानीति॥१९॥ एतमुहैवसत्यकामोजाबालोन्तेवासिभ्यउक्थोवाचापियएनर्ठ०शुष्केस्थाणौनिषिंचेज्जायेरञ्च्छाखाः प्ररोहेयुः पलाशानीतितमेतन्नापुत्रायवानंतेवासिनेवाब्रूयात् ॥२०॥ चतुरौदुंबरोभवत्यौदुंबरश्चमसऽऔदुंबरः स्रुवऽऔदुंबरऽइध्मऔदुंबर्याऽउपमन्थिन्यौ ॥२१॥ दशग्राम्याणिधान्यानिभवंति॥व्रीहियवास्तिलमाषाऽअणुप्रियंगवोगोधूमाश्चमसूराश्चखल्वाश्चखलकुलाश्चतान्त्साधंम्पिष्ट्वादध्नामधुनाघृतेनोपसिंचत्याज्यस्यजुहोति॥२२॥सर्वेषाँवाऽएषवें०॥१॥कांड१४प्र०७ ब्रा०५सुवर्णाभिषेकोस्तु॥ततोदातावरंप्रार्थयेत्॥ कन्येममाग्रतोभूयाः कन्येमेदेविपार्श्वयोः॥ कन्येमेपृष्ठ

For Private and Personal Use Only

तोभूयास्त्वद्दानान्मोक्षमाप्नुयाम् ॥ १ ॥ कन्यांलक्षणसंपन्नांकनकाभरणैर्युतां ॥ दा
स्यामिब्रह्मणेतुभ्यंब्रह्मलोकजिगीषया ॥ २ ॥ पृथिव्यादिमहद्भूताःसाक्षिणःसर्वदे
वताः ॥ इमांकन्यांप्रदास्यामिपितॄणांतारणायच ॥ ३ ॥ ममवंशकुलेजातापोषिता
वत्सराष्टकं ॥ तवविप्रमयादत्तापुत्रपौत्रप्रवर्द्धिनी ॥ ४ ॥ इमांकन्यांशुभांविप्रय
थाशक्तिविभूषितां ॥ गोत्रायशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमाश्रय ॥ ५ ॥ इतिप्रार्थ्य ॥अ
त्रचतुर्थश्लोकस्यद्वितीयपादेयथाकन्यावयोब्दास्तथैवोच्चारणीयं ॥ पोषितानववर्ष
कंदशवर्षकमिति ॥ ब्राह्मणेभ्योगंधतांबूलभूयसींदक्षिणांचदत्वा ॥ तैराशिषोगृही
त्वा यथाशक्तिब्राह्मणभोजनसंकल्पः ॥ अनेनकन्यादानाख्येनकर्मणाश्रीलक्ष्मी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नारायणःप्रीयतां ॥ इतिकन्यादानविधिः ॥ ॥ अथाचारप्राप्तंगणपतिपूजनंकंक
णबंधनंअक्षतारोपणंआम्रसिंचनमपिकार्यम् ॥ ॥ ततोवरःदेशकालसंकीर्तनांतेम
मचवध्वाःबव्हायुष्यप्राप्त्यर्थंगणपतिपूजनंकंकणबंधनंअक्षतारोपणंआम्रसिंचनंच
करिष्ये ॥ गणानांत्वेतिमंत्रेणगणपतिंसंपूज्य ॥ कंकणप्रकारः ॥ वधूवरयोःपरि
त्वेत्यनुवाकेनवेष्टितान्कंठदेशस्थान्सूत्रतंतूनधोनिष्कास्यत्रिवलीकृत्यकुंकुमाक्ता
न्कृत्वातेषुऊर्णायुतवृद्धिहरिद्राखंडंबद्धातत्कंकणंवधूवामहस्तेयदाबध्नन्नितिमंत्रे
णवरोबध्नीयात् ॥ कटिप्रदेशस्थांस्तंतूनूर्ध्वंनिष्कास्यतादृशकंकणंकृत्वातेनैवमंत्रे
णवरदक्षिणहस्तेवधूर्बध्नीयात् ॥ अक्षन्नमीतिमंत्रेणवधूवरयोःपरस्परंअक्षतारोपणं॥

१ पूजनंचगणेशस्यप्रणम्यचपरस्परं ॥ परस्परंमुखोच्छिष्टंकर्तव्यंप्रीतिहेतवे ॥ आम्रावृक्षस्यसेकोथगौ
रीपूजनपूर्वकं ॥ कुंकुमद्रव्यपंकेनस्त्रीणांगीतपुरःसरं ॥ इतिसंस्कारमुक्तावल्याम् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वध्वावसोःपवित्रेत्याम्रासिंचनं ॥ पित्रांप्रत्तामादायगृहीत्वानिष्क्रामति ॥ ततोवरः पित्राजनकेनप्रत्तांसंकल्प्यदत्तांवधूंआदायप्रतिग्रहविधिनाप्रतिगृहीत्वापश्चात्तांगृ हीत्वाहस्तेधृत्वानिष्क्रामतिगृहमध्यान्मंडपेअग्निसमीपंगच्छेदित्यर्थः ॥ यदैषिम नसादूरंदिशोनुपवमानोवा ॥ हिरण्यपर्णोवैकर्णः सत्वामन्मनसांकरोतुअमुकीति वधूनामग्रहणंमंत्रपाठोवरस्य॥ निष्क्रमणप्रभृतिएकःपुरुषउदकुम्भंर्ठ स्कंधेकृत्वाद क्षिणतोग्नेर्वाग्यतःस्थितोभवतिउत्तरतोवाअभिषेकपर्यंतं ॥ अथैनौसमीक्षयति कन्यापितापरस्परंसमीक्षेथामितिप्रेषण ॥ ॐ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवापशुभ्यः सुमनाःसुवर्चाः ॥ वीरसूर्देवकामास्योनाशन्नोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ सोमःप्रथमो विविदेगंधर्वोविविदउत्तरः ॥ तृतीयोग्निष्टेपतिस्तुरीयोहंमनुष्यजः ॥ सोमोददद्गं

१ आदायप्रतिग्रहविधिनाप्रतिगृह्य ॥ गृहीत्वाहस्तेधृत्वेतिहरिहरः ॥ वस्त्रप्रांतेधृत्वेतिगदाधरः ॥

For Private and Personal Use Only

धर्वायगंधर्वोददग्नये ॥] रयिंचपुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथोऽइमां ॥ सानःपूषाशिवत
मामेरयःसानऽऊरूऽउशतीविहर ॥ यस्यामुशंतःप्रहरामशेफंयस्यामुकामाबहवो
निविष्ट्यै ॥ १ ॥ इत्यंतंवरस्यमंत्रपाठः ॥ इत्येतस्यमंत्रस्यांतेवेदीसन्निधौपरस्पर
मुभयोर्निरीक्षणं॥ ततोवधूवरौप्रदक्षिणमग्निंपर्याणीयैकेपश्चादग्नेस्तेजनींकटंवादक्षि
णपादेनप्रवृत्योपविशतः ॥ देशकालौ० प्रतिगृहीतायामस्यांवध्वांभार्यात्वसिद्धयेवि
वाहहोमंकरिष्ये ॥ ततोदक्षिणतोब्रह्मासनादिपात्रासादनंकृत्वानात्रचरुः ॥ पात्रा
सादनानंतरंउपकल्पनीयानि॥शमीपलाशमिश्रालाजाः॥अश्मा ॥ लोहितमानडुहं
चर्म ॥ तदभावेबर्हिषः ॥ कुमार्याभ्राता ॥ शूर्पं ॥ दृढपुरुषः ॥ उदकुंभः ॥ आचा

१ तृणपूलकस्यदक्षिणपादेनोल्लंघनंवध्वासहकृत्वोपरिउपविशेत् ॥ इतिहरिहरभर्तृयज्ञयोराशयः ॥ उ
ल्लंघनंविनैवोपविशेदितिप्रयोगरत्नाशयः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्यायवरद्रव्यमिति ॥ पवित्रच्छेदनादिपर्युक्षणांतेआंघारावाज्यभागौचजुहुयात ॥ तद्यथा ॥ मनसा ॥ ॐ प्रजापतयेस्वाहां ॥ इदंप्रजा० ॥ ॐ इन्द्रायस्वाहाइदमिंद्रा० ॥ ॐ अग्नयेस्वा० इदम० ॥ ॐ सोमायस्वा० ॥ इदंसो० ॥ अथभूराद्याः प्रायश्चित्ताष्टाहुतयः ॥ ॐ भूःस्वाहाइदम० ॥ॐ भुवःस्वाहाइदंवा०॥ ॐस्वःस्वाहा इदंसूर्या० ॥ ॐ त्वन्नोंअग्ने० ॥ इदमग्नीव० ॥ ॐ सत्वन्नोंअग्ने० ॥ इदमग्नीव० ॥ ॐ अयाश्चाग्ने० इदमग्नयेअयसे० ॥ ॐ येतेशतं० इदंव० सवि० मरु० स्वर्केभ्य० ॥ॐ उदंत्तमं० ॥ इदंवरुणायादित्यायादि० ॥ इदंसर्वप्रायश्चित्ताख्यं ॥ ॥ अथराष्ट्रभृ

---

१ पूर्वाघारस्तूष्णींस्वाहांविनाहोतव्यः ॥ नस्वाहेतिचनानिरुक्तोहिनोनिरुक्तंहोतातूष्णीमितिमंत्रलिंगादितिगदाधराशयः ॥ प्रजापतयइतिमंत्रेणहोतव्यइतिहरिहराशयः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ह्रोमः ॥ ॥ ॐ ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वःसनऽइदंब्रह्मक्षत्रम्पातुतस्मैस्वाहावाट् ॥
इदमृतसाहेऋतधाम्नेअग्नयेगंधर्वायनमम ॥ १ ॥ ॐ ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्त
स्यौषधयोप्सरसोमुदोनामंताभ्यःस्वाहा ॥ इदमोषधीभ्योप्सरोभ्योमुद्भ्योनमम ॥
॥२॥ ॐ सꣳहितोविश्वसामासूर्योगन्धर्वःसनंइदम्ब्रह्मंक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट् ॥ इदं
सꣳहितायविश्वसाम्नेसूर्यायगन्धर्वायन० ॥ ३ ॥ ॐ सꣳहितोविश्वसामासूर्योगन्धर्व
स्तस्यमरीचयोप्सरसंऽआयुवोनामंताभ्यःस्वाहा॥ इदंमरीचिभ्योप्सरोभ्यआयुभ्यो
नम० ॥४॥ ॐसुषुम्णꣳसूर्यरश्मिश्चन्द्रमागन्धर्वःसनंइदम्ब्रह्मंक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावा

१ ऋताषाडित्यादिद्वादशमंत्राः राष्ट्रभृत्संज्ञाः ॥ स्वाहाकुर्यान्नवाडंतेनचैवजुहुयाद्धविः ॥ स्वाहाका
रेणहुत्वाग्नौपश्चान्मन्त्रंसमापयेत् ॥ एतेषुमंत्रेषुस्त्रीपुंस्त्वादिहेतुर्महीधरभाष्ये ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ट्॥इदंसुषुम्णायसूर्यरश्मयेचन्द्रमसेगन्धर्वायन० ५ ॐसुषुम्णꣳसूर्यरश्मिश्चन्द्रमाग
न्धर्वस्तस्यनक्षत्राण्यप्सरसौभेकुरयोनामंताभ्यꣳस्वाहा॥ इदंनक्षत्रेभ्योप्सरोभ्योभेकु
रीभ्योन० ॥६॥ ॐइषिरोविश्वव्यंचावातोगन्धर्वःसनऽइदंब्रह्मंक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावा
ट्॥इदमिषिरायविश्वव्यचसेवातायगन्धर्वायन० ॥७॥ ॐ इषिरोविश्वव्यंचावातो
गन्धर्वस्तस्यापोप्सरसऽऊर्जोनामंताभ्यꣳस्वाहा ॥ इदमद्भ्योप्सरोभ्यऽऊर्ग्भ्योनम
म ॥ ८ ॥ ॐ भुज्युःसुंपर्णोयज्ञोगंन्धर्वःसनंइहम्ब्रह्मंक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट् ॥ इदं
भुज्यवेसुपर्णाययज्ञायगन्धर्वायन० ॥ ९ ॥ ॐ भुज्युꣳसुंपर्णोयज्ञोगंन्धर्वस्तस्यदक्षि
णाअप्सरसंस्तावानामंताभ्यःस्वाहा ॥ इदंदक्षिणाभ्योप्सरोभ्यस्तावाभ्योन० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ १० ॥ ॐ प्रजापतिर्विश्वकर्मामनोगन्धर्वःसनंइदम्ब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट्॥ इदंप्रजापतयेविश्वकर्मणेमनसेगन्धर्वायन० ॥ ११ ॥ ॐ प्रजापतिर्विश्वकर्माम नोगन्धर्वस्तस्यंऋक्सामान्यप्सरसऽएष्टयोनामंताभ्यःस्वाहा ॥ इदमृक्सामेभ्यो प्सरोभ्यऽएष्टिभ्योनमम ॥ १२ ॥ अथजयाहोमः ॥ ॥ ॐ चित्तंचस्वाहाइदंचित्ता यन० १ ॥ ॐ चित्तिश्चस्वा० ॥ इदंचित्त्यैन० ॥ २ ॥ ॐ आकूतंचस्वा० ॥ इदंआ कूताय० ॥३॥ ॐ आकुतिश्चस्वाहा ॥ इदंआकूत्यैन० ॥ ४ ॥ ॐ विज्ञातंचस्वा० इदं विज्ञातायन० ॥ ५ ॥ ॐ विज्ञातिश्चस्वा० इदंविज्ञात्यैन० ॥ ६ ॥ ॐ मनश्चस्वा

१ चित्तंचेत्यादिजयामंत्राणांचित्तायस्वाहेतिचतुर्थ्यंतेनहोमइतिभर्तृयज्ञः ॥ नेतिकर्कादयः ॥ नचेमा निदेवतानामानिकिंतर्हिमंत्राश्चैतेचयथाम्नातंप्रयोक्तव्याइतिगदाधरादयः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हा ॥ इदंमनसे० ॥ ७ ॥ ॐ शक्कर्यश्चस्वा० इदंशष्करीभ्योन० ॥ ८ ॥ ॐ दर्श
श्चस्वा० इदंदर्शाय० ॥ ९ ॥ ॐ पौर्णमासंचस्वा० इदंपौर्णमासायन० ॥ १० ॥ ॐ
बृहच्चस्वा० इदंबृहतेन० ॥ ११ ॥ ॐ रथंतरंचस्वा० इदंरथंतरा० ॥ १२ ॥ॐ प्र
जापतिर्जयानिंद्रायवृष्णेप्रायच्छदुग्रःपृतनाजयेषु ॥ तस्मैविशःसमनमंतःसर्वाःस
उग्रःसऽइहव्योबभूवस्वाहा ॥ इदंप्रजापतयेजयानिन्द्रायनम० ॥ १३ ॥ ॥ अ
थाभ्यांतानहोमः ॥ ॥ ॐ अग्निर्भूतानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्क्षत्रे
स्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायामस्मिन्कर्मण्यस्यांदेवहूत्या७स्वाहा ॥ इदमग्नयेभूता
नामधिपतयेनमम ॥ १ ॥ एवमभ्यातानहोमेप्रत्याहुतौसमावत्वस्मिन्नित्यारभ्य

१ अग्निर्भूतानामित्यादयःपितरःपितामहाइत्यंताअष्टादशमंत्राअभ्यातानसंज्ञाइतिहरिहरगदाधरौ ॥
अग्निर्भूतानामित्यादिसुगन्नःपंथामित्यंताद्वाविंशतिरभ्यातानसंज्ञाइतिकर्ककारिकाकारौ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सर्वत्रसमानं ॥ ॐ इन्द्रोज्येष्ठानामधिपतिः समावत्वास्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्क्षत्रेस्यामा
शिष्यस्याम्पुरोधायामास्मिन्कर्मण्यस्यांदेवहूत्यांॅस्वाहा ॥इदमिन्द्रायज्येष्ठानाम
धिपतयेनमम ॥ २ ॥ ॐ यमःपृथिव्याअधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मण्य० स्वाहा ॥
इदंयमायपृथिव्याअधिपतयेन० ॥ ३ ॥ दक्षिणंस्यांअन्यपात्रंनिधायतन्मध्येत्या
गः ॥ ॥ प्रणीतोदकोपस्पर्शः ॥ ॐ वायुरंतरिक्षस्याधिपतिःस० स्वाहा ॥ इ
दंवायवेन्तरिक्षस्याधिपतयेन० ॥ ४ ॥ सूर्योदिवोधिपतिःस० स्वाहा ॥ इ
दंसूर्यायदिवोधिपतयेन० ॥ ५ ॥ ॐ चन्द्रमानक्षत्राणामधिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इ

---

१ पूर्वेंत्यागःपरंमृत्योयमत्यागंतुदक्षिणे ॥ पश्चिमेपितृत्यागंचरुद्रत्यागंतथोत्तरे ॥ एषउदकस्पर्शःइ
तिकारिकाकारः ॥ एकेप्राशनांतेएकेआचार्याःसंस्रवप्राशनांतेएतामाहुतिमिच्छंति ॥ तत्पक्षेपरंमृत्यु
रितिहोमांतेपुनरेतस्यसंस्रवप्राशनमितिगदाधरः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दंचंद्रमसेनक्षत्राणामाधिपतयेन० ॥६॥ ॐबृहस्पतिर्ब्रह्मणोधिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इ
दंबृहस्पतयेब्रह्मणोधिपतयेन० ॥ ७॥ ॐ मित्रःसत्यानामधिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इ
दंमित्रायसत्यानामधिपतयेन० ॥ ८ ॥ ॐ वरुणोपामधिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इ
दंवरुणायापामधिपतयेन० ॥ ९ ॥ ॐ समुद्रःस्रोत्यानामधिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इ
दंसमुद्रायस्रोत्यानामधिपतये० ॥ १० ॥ ॐ अन्नर्ठसाम्राज्यानामधिपतितन्मा०
स्वाहा ॥ इदमन्नायसाम्राज्यानामधिपतिनेन० ॥ ११ ॥ ॐ सोमऽओषधीनाम
धिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इदंसोमायौषधीनामाधिपतयेन० ॥ १२ ॥ ॐ सविताप्र
सवानामाधिपतिःस० स्वाहा ॥ इदंसवित्रेप्रसवानामधिपतयेन० ॥ १३ ॥ ॐ रुद्रः
पशूनामधिपतिःसमा० स्वाहा ॥ इदंरुद्रायपशूनामाधिपतयेन० ॥ १४ ॥ ऐशान्यां
अन्यपात्रंनिधायतन्मध्येत्यागः ॥ उदकोपस्पर्शः ॥ ॐ त्वष्टारूपाणामधिपतिःस

For Private and Personal Use Only

मा० स्वाहा ॥ इदंत्वष्ट्रेरूपाणामधिपतयेनम० ॥ १५ ॥ ॐ विष्णुःपर्वतानामधिप
तिःसमा० स्वाहा ॥ इदंविष्णवेपर्वतानामाधिपतयेन० ॥ १६ ॥ ॐ मरुतोगणाना
मधिपतयस्तेमा० स्वाहा ॥ इदंमरुद्भ्योगणानामधिपतिभ्योन० ॥ १७॥ ॐ पितरः
पितामहाःपरेवरेततास्ततामहाः ॥ इहमावन्त्वस्मिन्ब्रह्म० स्वाहा ॥ इदंपितृभ्यःपि
तामहेभ्यःपरेभ्योवरेभ्यस्ततेभ्यस्ततामहेभ्यश्चनमम॥१८॥दक्षिणाग्न्योर्मध्येअन्यपा
त्रंनिधायतन्मध्येत्यागः ॥ उदकोपस्पर्शः ॥ एतेष्टादशमंत्राअभ्यातानसंज्ञकाः ॥
अथाग्निरित्यादिपंचकं ॥ ॥ ॐ अग्निरैतुप्रथमोदेवतानाꣳसोस्यैप्रजांमुंचतुमृत्यु
पाशात् ॥ तदयꣳराजावरुणोनुमन्यतांयथेयꣳस्त्रीपौत्रमघंनरोदात्स्वाहा ॥ इदम
ग्नये० ॥१॥ ॐ इमामग्निस्त्रायतांगार्हपत्यःप्रजामस्यैनयतुदीर्घमायुः ॥ अशून्योप
स्थाजीवतामस्तुमातापौत्रमानंदमभिप्रबुध्यतामियꣳस्वाहा ॥ इदमग्नयेन० ॥

For Private and Personal Use Only

॥ २ ॥ ॐ स्वस्तिनोऽअग्नेदिवाप्टथिव्याविश्वानिधेह्ययथायजत्र ॥ यदस्यांमयि दिविजातंप्रशस्तंतदस्मासुद्रविणंधेहिचित्रᳪस्वाहा ॥ इदमग्नये० ॥ ३ ॥ ॐ सुगंन्नुपंथांप्रदिशन्नऽएहिज्योतिष्मद्धेह्यजरन्नऽआयुः ॥ अपैतुमृत्युरमृतंमआगाद्वैवस्वतोनोऽअभयंकृणोतुस्वाहा ॥ इदंवैवस्वतायन० ॥ ४ ॥ दक्षिणस्यांअन्यपात्रेत्यागः ॥ वध्ववक्ष्णोर्वस्त्रपटंप्रक्षिप्यतूष्णीं ॥ ॐ परंमृत्योऽअनुपरेहिपंथांयस्तेऽअन्यइतरोदेवयानात् ॥ चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजाᳪरीरिषोमोन्तवीरान्स्वाहा ॥ इदंमृत्यवेनममेतिअग्नौत्यागः ॥ ५ ॥ परंमृत्यवितिचैकेप्राशनांते ॥ परंमृत्यवित्येतामेवाहुतिमेकेआचार्याःसंस्रवप्राशनांतेइच्छंतीत्यर्थः ॥ उदकोपस्पर्शः ॥ अर्थ[1]

---

१ तिष्ठतीतिष्ठतापत्यागृहीतांजलिरेवसः ॥ अंजलिस्थान्त्रिधासर्वान्प्राङ्मुखीप्रतिमंत्रतः ॥ प्राजापत्येनतोर्थेनदैवेनैवेतिबव्हृचः ॥ इतिकारिकायां ॥ द्रव्यत्यागेतुवरस्यकर्तृत्वंस्वामिफलयोगादितिगदाधराशयः ॥

लाजाहोमः ॥ कुमार्याभ्राताआसादितशूर्पस्थशमीपलाशमिश्रान्लाजानंजलि
नांजलावावपति ॥ तान्संहतेनतिष्ठत्यग्नौजुहोतिवधूः ॥ ॐ अर्यमणंदेवंकन्याऽ अ
ग्निमयक्षत॥ सनोऽअर्यमादेवःप्रेतोमुंचतुमापतयेस्वाहा ॥ इदमर्यम्णेनमम ॥ अ
नेनमंत्रेणांजलिस्थान्लाजान्तृतीयांशंजुहोति ॥ ॐइयन्नार्युपब्रूतेलाजानावपंतिका॥
अयुष्मानस्तुमेपतिरेधन्तांज्ञातयोममस्वाहा ॥ इदमग्नयेनमम ॥ अनेनमंत्रेणांज
लिस्थान्लाजानर्धंजुहोति ॥ ॐ इमान्लाजानावपाम्यग्नौसमृद्धिकरणंतव ॥ ममतु
भ्यचसंवननंतदग्निरनुमन्यतामियठंस्वाहा ॥ इदमग्नयेनम॰ इत्यनेनमंत्रेणांजलि
स्थान्सर्वांल्लाजांजुहोति ॥ मंत्रत्रयंकन्यायावाचयतिवरः ॥ अथास्यैदक्षिणठंहस्तं
वरोगृण्हातिसांगुष्ठं ॥ ॐ गृभ्णामितेसौभगत्वायहस्तंमयापत्याजरदष्टिर्यथासः ॥
भगोऽअर्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वादुर्गार्हपत्यायदेवाः॥ अमोहमस्मिसात्वठंसात्वम

For Private and Personal Use Only

स्यमोऽअहं ॥ सामाहमास्मिऽऋक्त्वंद्यौरहंपृथिवीत्वं ॥ तावेवविवहावहैसहरेतोदधा
वहै ॥ प्रजांप्रजनयावहैपुत्रान्विंद्यावहैबहून् ॥ तेसंतुजरदष्टयःसंप्रियौरोचिष्णूसु
मनस्यमानौ ॥ पश्येमशरदःशतञ्जीवेमशरदःशतंशृणुयामशरदःशतम् ॥ १ ॥ इ
तिहस्तग्रहणेवरस्यमंत्रपाठः ॥ अथैनामश्मानंवरोवामहस्तेनवधूदक्षिणपादमारो
हयत्युत्तरतोग्नेः ॥ ॐ आरोहेममश्मानमश्मेवत्वंस्थिराभव ॥ अभितिष्ठपृतन्यतो
वबाधस्वपृतनायतः॥१॥इत्यश्मारोहणेवरस्यमंत्रपाठः ॥ अथगाथांगायति॥ ॐ स
रस्वतिप्रेदमवसुभगेवाजिनीवति ॥ यान्त्वाविश्वस्यभूतस्यप्रजायामस्याग्रतः ॥१॥
यस्यांभूतंसमभवद्यस्याम्विश्वमिदंजगत् ॥ तामद्यगाथांगास्यामियास्त्रीणामुत्तमं

१ दक्षिणपाणिनेतिरेणुदीक्षिताः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यशः ॥ १ ॥ इत्यंतंवरोगाथांगायति ॥ अथवधूपुरःसरौप्रदक्षिणमग्निंपरिक्राम
तोवधूवरौ ॥ ॐ तुभ्यमग्नेपर्यवहन्त्सूर्यांवहतुनासह ॥ पुनःपतिभ्योजायांदाग्नेप्रज
यासह ॥ १ ॥ इतिपरिक्रमणेवरस्यमंत्रपाठः ॥ एवंकुमार्याभ्राताशमीपलाशमि
श्राँल्लाजानंजलिनांजलावावपति॥ इत्यारभ्यपरिक्रमणांतंपुनर्वारद्वयंकुर्यात् ॥ तत
स्तृतीयपरिक्रमणानंतरंकुमार्याभ्राताशूर्पकोणप्रदेशेनसर्वांल्लाजान्कुमार्याअंजला
वावपति ॥ तिष्ठतीकुमारीसर्वांल्लाजाञ्जुहोति ॥ ॐभगायस्वाहाइदंभगायनमम ॥
इतिमंत्रंकन्ययावाचयतिवरः ॥ ततःसमाचारात्तूष्णींचतुर्थंपरिक्रमणं ॥ नेतरथावृ

---

१ वधूवरावग्निप्रदक्षिणीकुर्वंतौअंतरागत्वातन्मध्यएवगच्छतामितिगदाधरः ॥ दंपतीगच्छतेस्तत्रब्र
ह्माग्नीअंतरागतिरितिरेणुदीक्षिताः ॥

For Private and Personal Use Only

त्तिः॥पुनःपश्चादग्नेःप्राग्वदुपविश्यवरोब्रह्मान्वारब्धःप्राजापत्यहोमंकुर्यात्॥ॐप्रजा
पतयेस्वाहाइदंप्रजापतयेनममेतिप्रोक्षण्यांत्यागः॥ अग्नेरुत्तरतःअथैनांवधूमुदीचीं
सप्तपदानिप्रक्रामयतिवरोवक्ष्यमाणमंत्रैः॥ शिष्टाचाराद्वेद्युत्तरतःवेदीमारभ्यउत्तरो
त्तरंहस्तांतरालेधान्यसप्ताचलान्कृत्वावरःप्रतिपदसीत्यनेनमंत्रेणसंपूज्य ॥ तेषुवधू
प्रतिज्ञापाठनपुरःसरंमंत्रंपठित्वावध्वादक्षिणपादंस्पर्शयतियाम्यमारभ्यउदक्संस्थं
उत्तरतउत्तरं॥ वरःदेशकालकीर्तनांतेप्रतिगृहीतस्वदारसिद्ध्यर्थंसप्ताचलपूजनंकरि
ष्ये ॥ ॐप्रतिपदंसिप्रतिपदेत्वानुपदंस्यनुपदेत्वासंपदंसिसंपदेत्वातेजोसितेजंसेत्वा

---

१ अग्नेरुत्तरतःएनांवधूंदक्षिणपादेनसप्तवारंपरिक्रमणंकारयतीतिहरिहरगदाधरादयः ॥ कुमार्यादक्षि
णंपादंगृहीत्वास्थापयतीत्यन्ये ॥ विष्णुस्त्वानयत्वितिषड्मंत्रेष्वनुषज्यतेनसप्तमेइतिकर्कः॥ प्रक्रमेंबुवाम
पादस्यनाक्रमणमितिरेणुदीक्षितः ॥ अन्येषांभाष्यकाराणांचमतेविष्णुपदस्यानुषंगः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥१॥इतिमंत्रेणसंपूज्यवधूपदंक्रामयति॥ॐ एकमिषेविष्णुस्त्वानयतु॥ इतिवरेणोक्ते
नमंत्रेणवधूर्दक्षिणैकपदंदद्यादुदक्॥ तदनंतरंवामपादंव्यर्थं॥पुनर्दक्षिणपददानेमंत्रमु
क्ता॥एवंसर्वत्र॥ॐ द्वेऽऊर्ज्जेविष्णुस्त्वानयतुइतिद्वितीयं॥ॐ त्रीणिरायस्पोषायविष्णु
स्त्वानयतु ॥ इतितृतीयं॥ ॐ चत्वारिमायोभवायविष्णुस्त्वानयतुइतिचतुर्थं ॥ॐ
पंचपशुभ्योविष्णुस्त्वानयतु ॥ इतिपंचमं ॥ ॐ षड्रायस्पोषायविष्णुस्त्वानयतुइ
तिषष्ठं॥ॐ सखेसप्तपदाभवसामामनुव्रताभवविष्णुस्त्वानयतु॥इतिसप्तमं ॥ परिक्र
मणेनस्वस्थानोपवेशनं ॥ केचित्प्रतिपदेकन्ययैकैकप्रतिज्ञामंत्रः पठनीयस्तेचयथा॥
सुखदुःखानिसर्वाणित्वयासहविभज्यते॥ यत्रत्वंतदहंतत्रप्रथमेसाब्रवीदिदं ॥ १ ॥
कुटुंबंरक्षयिष्यामिआवृद्धबालकादिकं ॥ अस्तिनास्तीतिपश्याद्वितीये० ॥ २ ॥
भर्तृभक्तिरतानित्यंसदैवप्रियभाषिणी ॥ भविष्यामिपदेचैवतृतीये० ॥३॥ आर्तेआ

For Private and Personal Use Only

र्ताभविष्यामिसुखदुःखविभागिनी ॥ तवाज्ञांपालयिष्यामिकन्यातूर्यपदेब्रवीत् ॥
॥ ४ ॥ ऋतुकालेशुचिस्नाताक्रीडिष्यामित्वयासह ॥ नाहंपरतरंगच्छेकन्यापंच
पदेब्रवीत् ॥ ५ ॥ इहाथसाक्षिणोविष्णुस्त्वयाहंनैववंचिता ॥ उभयोः प्रीतिसंभूता
कन्याषष्ठपदेब्रवीत् ॥ ६ ॥ होमयज्ञादिकार्येषुभवामिचसहायिनी ॥ धर्मार्थकाम
कार्येषुकन्यासप्तपदेब्रवीत् ॥ ७ ॥ इतिकन्यामंत्राः ॥ इतिसप्तपदीक्रमणं ॥ अथव
रःगृहान्निष्क्रमणसमयेएकपुरुषस्कंधेकृतादुदकुंभादुदकंदाक्षिणहस्तेनादायमंत्रंपठ
न्वधूंमूर्धन्यभिषिंचति ॥ ॐ आपःशिवाःशिव० ॥ १ ॥ इत्यनेनमंत्रेण ॥ पुनस्त
स्मादेवकुंभादुदकमादायापोहिष्ठेतिऋक्त्रयमुक्त्वामूर्धन्यभिषिंचाति ॥ अथादिवा

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विवाहश्चेत्तदावधूर्वरेणंसूर्यमुदीक्षस्वेतिप्रेषितासतीसूर्यमुदीक्षते ॥ तच्चक्षुरित्यनेनमंत्रेणशृणुयामशरदः शतादित्यंतेन ॥ वध्वाएवमंत्रपाठः ॥ अथवरोवध्वादक्षिणार्ंसस्योपरिहस्तंनीत्वातस्याहृदयमालभते ॥ ॐ ममव्रतेतेहृदयंदधामिममचित्तमनुचित्तंतेअस्तु ॥ ममवाचमेकमनाजुषस्वप्रजापतिष्ट्वानियुनक्तुमह्यं ॥ इत्यनेनमंत्रेणस्वपठितेन ॥ ततोवरोऽनामिकाग्रंवधूंशिरसिधृत्वातामभिमंत्रयते ॥ ॐ सुमंगली

१ सूर्यावलोकनंदिवाविवाहेभवतीतिरेणुकारिकाहरिहरौ ॥ सूर्यावेक्षणस्यान्यथानुपपत्त्यास्तमितेध्रुवंदर्शयतीत्यत्रास्तमितग्रहणाच्चएतद्गृह्यानुसारिणां ॥ दिवैवविवाहोनरात्राविति गदाधरः ॥ २ वध्वाः सीमंतेवरःसिंदूरंददातीतिप्रयोगरत्ने ॥ अनामिकाग्रेणवधूशिरसिअभिमंत्रणमित्यन्ये ॥ अत्राचाराच्चतस्रःस्त्रियोमंगलंकुर्वीरन्पतिपुत्रान्विताभव्याश्चतस्रःसुभगाअपि ॥ सौभाग्यमस्यैदद्युस्तामंगलाचारपूर्वकामितिरेणुदीक्षिताः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रियंवधूरिमार्ठंसमेतपश्यत ॥ सौभाग्यमस्यैदत्वायाथास्त्वंविपरैतना ॥ इत्यनेन
मंत्रेणस्वपाठितेन ॥ अत्रसमाचाराद्दधूंवरस्यवामभागेउपवेशयंति ॥ अत्रावसरेव
ध्वाःसीमंतेवरःसिंदूरंददाति ॥ ॐ वाममद्यसंवितर्वाममुश्वोदिवेदिवेवाममस्मभ्यंठं
सावीः ॥ वामस्यहिक्षयंस्यदेवभूरेंरयाधियावामभाजंःस्याम ॥ १ ॥ दक्षिणतऽउहै
कऽउपदधातितदेताःपुण्यालक्ष्मीर्दक्षिणतोदध्मइति तस्माद्यस्यदक्षिणतोलक्ष्मभव
तितंपुण्यलक्ष्मीकऽइत्याचक्षतऽउत्तरतःस्त्रेयाऽउत्तरतऽआयतनाहिस्त्रीतत्तत्कृतमेव
पुरस्तात्त्वेवैनाऽउपदध्याद्यत्राहैवशिरस्तदेवहनूतज्जिव्हाथैताःपुण्यालक्ष्मीर्मुखतोध
त्तेतस्माद्यस्यमुखेलक्ष्मभवतितंपुण्यलक्ष्मीकऽ इत्याचक्षते ॥ इतिमंत्रपाठोवर
स्य ॥ अथाग्नेः प्रागुदग्वानुगुप्तंआगारंपूर्वंपरिकल्पितंभवति ॥ तस्मिन्नानडुहं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रोहितचर्मप्राग्ग्रीवमुपरिलोमास्तीर्णंभवति ॥ कलौतदभावेप्रागग्रानुदगग्रान्वा
कुशानास्तरेत् ॥ तदुपरितांवधूंप्रत्यङ्मुखींदृढपुरुषउन्मथ्योत्क्षिप्योपवेशयति ॥
ॐ इहगावोनिषीदंत्विहाश्वाइहपूरुषाः ॥ इहोसहस्रदक्षिणोयज्ञऽइहपूषानिषीदतु॥
॥ १ ॥ इत्यनेनदृढपुरुषपठितेनमंत्रेण ॥ केचित्तुजामातरंदृढमाचक्षते ॥ अस्मि
न्पक्षेजामातैवोत्क्षिप्यमंत्रमुक्त्वाआस्तृतकुशेषूपवेशयतिवधूं ॥ ततआगत्यपूर्ववद्य
थास्थानंवरोदक्षिणतउपविश्यपश्चात्स्विष्टकृद्धोमंकुर्यात् ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृते
स्वाहा ॥ इदमग्नयेस्विष्टकृतेनमम ॥ ततःसंस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशे
षंसमाप्य ॥ अथस्वकीयाचार्यायगोदानंकरोतिब्राह्मणश्चेज्जामात्रेवाक्षत्रियआ

---

१ दृढपुरुषःकश्चिद्बलवान्पुरुषइतिहरिहरः ॥ दृढपुरुषोजितेंद्रियइतिभर्तृयज्ञः ॥ जामातैवदृढपुरुषइ तिरेणुकाशोदीक्षितगंगाधराः ॥

For Private and Personal Use Only

चार्यायग्रामंददाति ॥ वैश्यआचार्यायअश्वंददाति ॥ कृतस्याविवाहहोमाख्यस्यक
र्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ अथरात्रौविवाहस्तदाएतद्व
रदानानंतरंवरोवधूंध्रुवमीक्षस्वेतिप्रेषंदत्वाध्रुवमीक्षयते ॥ ध्रुवमसिध्रुवंत्वापश्यामिध्रु
वैधिपोष्येमयिमह्यंत्वादात् ॥ बृहस्पतिर्मयापत्याप्रजावतीसंजीवशरदःशतम् ॥
इतिवरेणमंत्रपठितेवधूर्ध्रुवमीक्षते ॥ सायद्यपिनपश्येत्तदापश्यामीत्येवब्रूयात् ॥
॥ अथाशीर्वादः ॥ ॐ यद्वैवैतद्वाजप्रसवीयंजुहोति ॥ एताहदेवताःसुताऽएतेनसवेन
येनैतत्सोष्यमाणोभवतिताऽएवैतत्प्रीणातिताऽअस्माऽइष्टाःप्रीताऽएतꣳसवमनुम
न्यंतेताभिरनुमतःसूयतेयस्मैवैराजानोराज्यमनुमन्यंतेसराजाभवति ॥ १ ॥

१ ध्रुवमीक्षस्वेत्यध्येषणानभवतीतिकर्कः ॥ ध्रुवमीक्षस्वेतिप्रेषइतिहरिहरगंगाधरौ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कांड १ प्रपाठक ३ ब्राह्मण २ मंत्र ५ ॥ अथातोराष्ट्रभृतोजुहोति ॥ राजानोवैरा
ष्ट्रभृतस्तेहिराष्ट्राणिबिभ्रत्येताहदेवताःसुताऽएतेनसवेनयेनैतत्सोष्यमाणोभवातिताऽ
एवैतत्प्रीणातिताऽ अस्माऽइष्टाःप्रीताएतंऽसवमनुमन्यंतेताभिरनुमतःसूयतेयस्मैवै
राजानोराज्यमनुमन्यंतेसराजाभवति ॥२॥ कांड ९ प्र० ३ ब्रा० ३ मं० १॥ अ
थरथशीर्षेजुहोति ॥ एषवैससवऽएतद्वैतत्सूयतेयस्मैतमेतादेवताःसवमनुमन्यंतेया
भिरनुमतःसूयतेयस्मैवैराजानोराज्यमनुमन्यंतेसराजाभवति ॥ ३ ॥ कां० ९ प्र०
३ ब्रा० ३ मं० १३ ॥ तत्वैदेवस्वामेवएतानिहवींऽषिनिर्वपेदेताहदेवताःसुताएते
नसवेनयेनैतत्सोष्यमाणोभवतिताऽएवैतत्प्रीणातिताऽअस्माऽइष्टाःप्रीताऽअतऽंस

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वमनुमन्यंतेताभिरनुमतःसूयतेयस्मैवैराजानोराज्यमनुमन्यंतेसराजाभवति ॥
॥ ४ ॥ कां० ९ प्र० ३ ब्रा० ५ मं० १२ ॥ अथराजानमभिषुत्याग्नौजुहोति ॥ ए
षवैसुसवऽएतद्वैतत्सूयतेयमस्मैतमेतादेवताःसवमनुमन्यंतेयाभिरनुमतःसूयतेयस्मै
वैराजानोराज्यमनुमन्यंतेसराजाभवति ॥ ५ ॥ कां० ९ प्र० ४ ब्रा० १ मं० ८ ॥
शतमानंभवति ॥ शतायुर्वैपुरुषःशतेंद्रियऽ आयुरेवेन्द्रियम्वीर्यमात्मन्धत्ते ॥ ६ ॥
दंपत्योरविच्छिन्नाप्रीतिरस्तु ॥ वंशाभिवृद्धिरस्तु ॥ इत्याशीर्वादः ॥ यथाशक्तिब्रा
ह्मणभोजनसंकल्पः ॥ विवाहाग्निंमहानसेप्रक्षिप्य ॥ कर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ कारि
कायां ॥लाजहोमत्रयेमंत्रानश्मनोरोहणेतथा ॥भगायचैकमंत्रंचकन्यापठतिपंचकं
॥ ध्रुवदर्शनकालेचषष्ठश्चैवउदाहृतइति ॥ कन्यावस्त्रपरीधानेतथैवचोत्तरीयके ॥

For Private and Personal Use Only

तथासमीक्षकालेतुपितुर्निष्क्रमणेगृहात् ॥ अश्मनोरोहणेचैवहस्तग्राहेतथैवच ॥ त
थासप्तपदेचैववधूमूर्ध्न्यभिषेचने ॥ हृदयालंभनेचैवतथैवअभिमंत्रणे ॥ दृढपुरुषेक्र
मेणैवएतान्मंत्रान्वरःपठेत् ॥ इति ॥ ॥ अथविवाहेमंत्राधिकारिणः ॥ वधूवरस्य
पितरौवधूवरौतथैवच ॥ विवाहेमंत्रपाठीचअपरोन्येकबोधकइति ॥ १ ॥ रौद्रीपै
त्रीतथामृत्युर्यमाहुत्याकृतेतथा ॥ अंतर्धानंविनायस्तुअल्पायुर्दंपतीभवेत् ॥ २ ॥
रौद्रीपैत्रीमृत्युयमाहुतीर्हुत्वाह्यपःस्पृशेत् ॥ अपांस्पर्शनकालेतुस्पृशेत्प्रणीतकंज
लं ॥ यमायदक्षिणेत्यागंईशान्यांरुद्रमेवच ॥ दक्षिणाग्नेययोर्मध्येपितृत्यागोविधी
यते ॥ ३ ॥ एतत्त्यागंस्वयंपात्रेअन्यंदेयात्तुप्रोक्षणीम् ॥ ४ ॥ भृष्टव्रीहिभिर्मवेल्लाजाश
मीदलविमिश्रिता ॥ कन्याहोमंप्रकुर्वीतभर्तुर्भ्रातुश्चसंगमे ॥ ५ ॥ वरेणवामहस्तेन
वधूपादंचदक्षिणं ॥ शिलामारोहयेत्प्राज्ञःमंगलानियथाक्रमम् ॥ ६ ॥ शक्तिरूपेण

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

याशैल्याशिवरूपाशिलापतिः ॥ उभौअंगुष्ठसंस्पर्शात्साकन्याविधवाभवेत् ॥ ७ ॥
कामस्त्वघोषबाणैःस्वैःप्रहरेदतिदारुणैः ॥ तस्मादग्रेभवेत्कन्यातस्यबाणस्यशांत
ये ॥ ८ ॥ कन्यकाग्रेवरंकृत्वाब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ विधवाजायतेनारीनिषिद्धस्त
त्रकारणात् ॥ ९ ॥ अग्रेतुशुभदापत्नीमांगल्येसर्वकर्मणि ॥ पदेपदेश्वमेधंचधनायुः
पुत्रवर्धनं ॥ १ ॥ लाजानाज्यंस्त्रुवंकुंभंब्रह्माणमृत्विजंगुरुं ॥ एतेषांबाह्यतःकृत्वाशेषा
णांतुप्रदक्षिणा ॥ ११ ॥ वध्वादक्षिणपादानिसप्तानिप्रक्रमेत्तुसा ॥ याम्यादुदग्दिक्संस्था
प्यप्रक्रमेदुत्तरोत्तरम् ॥ १२ ॥ गणयेद्दक्षिणपदान्पदवामान्निरर्थकान् ॥ १२ ॥ पति
पुत्रान्विताभव्याश्चतस्रःसुभगाःस्त्रियः ॥ सौभाग्यमस्यैदद्युस्तामंगलाचारपूर्वक
मिति ॥ १३ ॥ पतिपुत्रवतीनारीसुरूपगुणशालिनी ॥ अविच्छिन्नप्रजासाध्वीसद
यासासुमंगली ॥ १४ ॥ इतिकारिकावचनानि ॥ ॥ अथकश्चिद्यदिअभ्रातृकांक

For Private and Personal Use Only

न्यामुद्वहेत्तदास्याःपित्रोःरथाधिकंगवांशतंदत्वोद्वहेत् ॥ एतेनपुत्रिकादोषान्मुच्यते ॥ ग्रामवचनंचात्रविवाहेकुर्यात् ॥ स्मशानेच ॥ विवाहस्मशानयोर्ग्रामःप्रमाणमितिश्रुतेः ॥ ग्रामशब्देनस्वकुलवृद्धाःस्त्रियोभिधीयंते ॥ ताश्चपूर्वपुरुषैरनुष्ठीयमानंसदाचारंस्मरंति ॥ विवाहादारभ्यत्रिरात्रमक्षारालवणाशिनौस्यातां ॥ जायापतीअधःशयीयातांत्रिरात्रमेव ॥ अधःशब्दःखट्वाव्युदासार्थोनतुआस्तरणव्युदासार्थः ॥ संवत्सरंनमिथुनमुपेयातांद्वादशरात्रंवाषड्रात्रंवात्रिरात्रंवेति ॥ मिथुनकरणेशक्त्यपेक्षयाएतेविकल्पाः ॥ संवत्सरादिपक्षाशक्तौत्रिरात्रपक्षेप्याश्रियमाणेचतुर्थ्युत्तरकालंपंचम्यांरात्रावभिगमनंकर्तव्यं ॥ कुत एतत् ॥ चतुर्थीकर्मण्यकृतेभार्यात्वमेवनाद्यापिसंवृत्तंतस्याविवाहैकदेशत्वाच्चतुर्थीकर्मणः ॥ इतिसंस्कारभास्करेविवाहदिनकृत्यप्रयोगः ॥ ॥ अथऐरणीप्रदानं ॥ ॥ तच्चआचारप्राप्तंविवाहाच्चतुर्थदिनेऽ

परराात्रेकार्यं ॥ तत्स्वरूपं ॥ वंशपात्रमिहैकंचशूर्पैः षोडशभिर्युतं ॥ करकैरुद्रसंख्या
कैःसुवर्णपरिपूरितैः ॥ शतच्छिद्रांशुभामेकांगोधूमेनप्रपूरितां ॥ व्यजनैकंतथैवचेति
वापाठभेदः ॥ सवस्त्रंचसदीपंचसौभाग्यद्रव्यसंयुतं ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तंफलतांबूल
संयुतं ॥ एतावदैरिणीरूपंकर्तव्यंप्रीतिवर्धनं ॥ उमाशंकरयोःप्रीत्यैऐरिणीदानमुत्त
मं ॥ वरमात्रेप्रदास्यामिकन्यादानस्यासिद्धये ॥ ॥ अथऐरिणीपूजा ॥ ततःकन्या
पितासपत्नीकः मंडपमध्येप्राङ्मुखः शुभासनेउपविश्य ॥ स्वाग्रेवंशपात्रंनिधायत
त्पुरतः वस्त्राच्छादितपीठेवधूवरौप्रत्यङ्मुखावुपवेशयेत् ॥ वरमातरंभर्तृसहितांपी
ठेउदङ्मुखीमुपवेशयेत् ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य ॥ एवंगुणवि
शेष० तिथौमयाचतुर्भिरहोभिःनिष्पादितविवाहाख्यस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंश्रु
तिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंकन्यादानसंपूर्णफलावाप्तयेवधूवरयोःबव्हायुष्यप्रा

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मयेवंशाभिवृद्ध्यर्थंश्रीउमामहेश्वरप्रीतयेचवरमात्रेऐरिणीप्रदानमहंकरिष्ये ॥ त
त्रनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंमहागणपतिपूजनं ॥ मनोजूतिरितिप्रातिष्ठा ॥ ततःश्रीश्चतेति
मंत्रेणषोडशोपचारैःऐरिणींपूजयेत् ॥ प्रार्थना ॥ ऐरिणित्वमुमादेवीमहेशोगिरिजा
पतिः ॥ अतस्त्वांपूजयिष्यामिऐरिणींसर्वकामदां ॥ ऐरिणित्वमुमादेवीवंशपात्रस्व
रूपिणी ॥ कन्यादानस्यसंपूर्णफलंदेहिशिवप्रिये ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठति
मेदिनी ॥ तावद्धिवंशवृद्धिंत्वंदेहिमेशंकरप्रिये ॥ अनयापूजयाऐरिणीस्वरूपिणौउ
मामहेश्वरौप्रीयेतां ॥ वरमातृहस्तेशिवाआपःसंतु ॥ संतुशिवाआपः ॥ सौमनस्य
मस्तु ॥ अस्तुसौमनस्यं ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ अस्त्वक्षतम० ॥ गंधाःपांतु ॥ सौ
मंगल्यंचास्तु ॥ अक्षताःपांतु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पाणिपांतुसौश्रियमस्तु ॥ यत्पा
पंरोगंअशुभंअकल्याणंतद्दूरेप्रतिहतमस्तु ॥ दानमंत्रः ॥ वंशोवंशकरःश्रेष्ठोवंशोवं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शसमुद्भवः ॥ वंशपात्रमिदंदानंवंशवृद्धिकरंपरं ॥ वंशपात्रमिदंपुण्यंवंशजातसमुद्भ
वं ॥ वंशानामुत्तमंदानंकन्यादानफलप्रदम् ॥ वंशपात्राणिसर्वाणिमयासंपादिता
निवै ॥ उमाकांतायदास्यामिममवंशाभिवृद्धये ॥ वंशवृद्धिकरंदानंसौभाग्यादिस
मन्वितं ॥ नानापक्कान्नसंयुक्तंदंपत्योर्वंशवर्द्धनं॥वस्त्रेणाच्छादितंपूगफलहेमसमन्वि
तं ॥ ददामिवरमातस्तेपार्वतीशंकरौतथा ॥ दातामहेश्वरोदेवोगृहीतापिमहेश्वरः॥
दानेनानेनमेदेवप्रसीदपरमेश्वर ॥ इदंऐरिणीवंशपात्रंसदक्षिणाकंवरमात्रेतुभ्यमहं
संप्रददेनमम ॥ ततोवरगोत्रजादीन्गंधवस्त्रादिभिःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ यच्छ
क्त्याविहितंस्वगृह्यकथितैर्मंत्रैश्चपौराणिकैर्दानंवस्त्रजलान्नचंदनदलाद्यंवाचतुर्भिर्दि
नैः ॥ दंपत्योर्ममवंशवृद्धिमनघांदद्यादुमाशंकरोन्यूनंतत्कृपयाखिलंसफलतांयातु
द्विजानांनतिः ॥ १ ॥ ततोवधूगोत्रजाःतत् ऐरिणीवंशपात्रंगृहीत्वावरगोत्रजादीनांशि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रसिधारयेयुः ॥ ॐ घृतवंतीभुवनानामभिश्रियोर्वीपृथ्वीमधुदुघेसुपेशसा ॥ द्यावापृथिवीवरुणस्यधर्मणाविष्कंभितेऽअजरेभूरिरेतसा ॥ १ ॥ इतिमंत्रेण ॥ ततःकन्यां निवेदयेत् ॥ अष्टवर्षात्वियंकन्यापुत्रवत्पालितामया ॥ इदानींतवपुत्रायदत्तास्नेहे नपाल्यतां ॥ १ ॥ अनेनवरपितुरुत्संगेदद्यात् ॥ पुनरुत्थाप्य ॥ अस्मदादिसुहृदं धूंस्त्यक्त्वायातिभवद्गृहं ॥ अतिस्नेहेनवैमातःकन्यांमेपरिपालय ॥ २ ॥ अनेनवर मातुरुत्संगेदद्यात् ॥ अत्रावसरेवध्वावासिष्ठारुंधतीपूजनं ॥ रुक्मपीठेसुविस्तीर्णेमणि विद्रुमशोभिते ॥ तिष्ठत्वत्रासनेदेवीयावत्पूजांकरोम्यहं ॥ इतिआवाह्य ॥ श्रीश्चतेइति मंत्रेणवासिष्ठारुंधतीभ्यांनमः पंचोपचारैःसंपूज्य ॥ पूजांतेगंधपुष्पफलहिरण्योपेतं अर्घंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ अरुंधतिमहाभागेवासिष्ठप्रियवादिनि ॥ सौभाग्यंसंततिं

For Private and Personal Use Only

देहिगृहाणार्घंनमोस्तुते ॥ ९ ॥ इत्यर्घंदत्वाप्रार्थयेत् ॥ अरुंधतिमहाभागेवसिष्ठप्रि
यवल्लभे ॥ सौभाग्यंदेहिसततंपुत्रपौत्रांश्चदेहिमे ॥ पतिव्रतेनमस्तुभ्यंसौभाग्याभर
णेशुभे ॥ धनंदेहिसुतंदेहिअरुंधतिनमोस्तुतेइतिप्रार्थ्य ॥ ततोअखंडसौभाग्यादिका
मनयावसिष्ठारुंधतीप्रीतयेषोडशाष्टौवावायनानिब्राह्मणेभ्योदद्यात् ॥ अथवावाय
ननिष्क्रयीभूतंयथाशक्तिरजतद्रव्यंअखंडसौभाग्यप्राप्तिकामनयावसिष्ठारुंधतीप्री
तयेअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददेइति ॥ ततोवरहस्तेकन्यांनिवेदयेत् ॥ इ
यंकन्यामयादत्तातवविप्रसहायिनी ॥ स्वदेशेपरदेशेवापरिपाहिकुलोचितं ॥ १ ॥
इतिमंत्रेणनिवेदयेत्॥ ब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदत्वातैराशिषोगृह्णीयादित्यैरिणीप्रदानम्॥
एतदकरणेदोषोयथा ॥ वंशदानंविनायस्तुमंडपोद्वासनंयदि ॥ अज्ञानात्कुरुतेमू
ढोदंपत्योःक्षयमायुषां ॥ दंपत्योर्वासंसीदत्वापूजयेदैरिणींततः ॥ वंशपात्रंतथाकन्यां

वरमात्रेनिवेदयेत् ॥ वंशदानंचतुर्थेन्हिकन्यादानांगमिष्यते ॥ रात्रौकुर्यात्तृतीयें
शेकुयोगेपिनदुष्यति ॥ पातोवावैधृतिर्वास्याच्चतुर्थेहनिचेद्यदि ॥ तत्रैवापररात्रेस्या
दैरिणीपूजनादिकमिति॥ एतत्कुयोगेपिचतुर्थेन्हिकार्यंनान्यत्रेतितात्पर्यार्थः॥ वस्तु
तस्तुनवीनग्रंथेषुएतस्यादर्शनान्नानादरणीयं ॥ इतिशाकलकारिकायां॥ ॥अथव
धूप्रवेशः॥ ॥ वधूप्रवेशःप्रथमेतथैवशुभप्रदःपंचमकेथवान्हि ॥ द्वितीयकेवाथचतुर्थ
केवाषष्ठेवियोगामयदुःखदःस्यात् ॥ १ ॥ तथाचसंग्रहे ॥ विवाहमारभ्यवधूप्रवेशो
युग्मेतिथौषोडशवासरांतात् ॥ ऊर्ध्वंततोब्देऽयुजिपंचमांतादतःपरस्तान्नियमोन
चास्ति ॥ २ ॥ अयुग्मेतृतीयंत्यक्त्वायुग्मेषष्ठंविवर्जयेत् ॥ प्राप्तकालेव्यतीपातवैधृ
तीसंक्रमंतथा ॥ उपरागंश्राद्धदिनंवर्जयित्वाशुभेप्सुभिः ॥ ३ ॥ ज्योतिःशास्त्रोक्तादि
वसेशुभकालेतथैवच ॥ रात्रौवधूप्रवेशःस्याद्दिवानैवकदाचनेति ॥ ४ ॥ तत्रज्योतिः

For Private and Personal Use Only

शास्त्रोक्तशुभकालेवरः पित्रादत्तांवधूंगृहीत्वायानेउपविश्यमंगलवाद्यघोषपुरःसरंमं
गलगीतपठनपरैः पुरंध्रीजनैराचार्यादिविप्रैःआनोभद्राःस्वस्तिनऽइन्द्रइतिसुमंगलसू
क्तपठनपरैश्चसहस्वगृहमागत्यगृहमध्येशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःवधूं
निवेश्य ॥ देशकालौस्मृत्वाअस्याःममनवोढाभार्यायाः प्रथमगृहप्रवेशंकरिष्ये ॥त
दंगविहितंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंचकरिष्येइतिकृत्वा ॥ ततआचारप्राप्तं
कांस्यपात्रेतंदुलान्प्रसार्यतदुपरिसुवर्णशलाकया।श्रीकुलदेवताप्रयुक्तमादौअमुकीइ
तिनामविलिख्यमनोजूतिरितिप्रतिष्ठाप्यश्रीश्वतेइतिमंत्रेणषोडशोपचारैःसंपूज्य ॥
अन्यथाकुलाचारंकुर्यात् ॥ ततोवरेणनामवाचनपुरःसरंवध्वानामप्रतिष्ठितंकुर्या
त् ॥ श्रीकुलदेवताप्रयुक्तमादौअमुकनामप्रतिष्ठितंइतित्रिर्वाचयित्वा ॥ ब्राह्मणाःम
नोजूतिरितिमंत्रंपठित्वावधूशिरासिमंत्राक्षतान्दद्युः ॥ ब्राह्मणेभ्योगंधतांबूलदक्षिणा

दिदत्वातैराशिषोगृह्णीयात् ॥ इतिवधूप्रवेशः ॥ ॥ अथप्रथमाब्देवधूनिवासः ॥ ॥
ज्योतिर्निबंधे ॥ उद्वाहात्प्रथमेशुचौयादिवसेह्नर्तुर्गृहेकन्यकाहन्यात्तज्जननींक्षयेनिज
त[illegible]ज्येष्ठपतिज्येष्ठकं ॥ [illegible]श्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वपित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहं
तनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ इतिप्र[illegible]ब्देवधूनिवासः ॥ ॥ अथचतुर्थीकर्मोच्य
ते ॥ तच्चविवाहाच्चतुर्थदिनेऽपररात्रेऐरिणीप्र[illegible]त्तरंकार्यं ॥ गृहमध्येग्निस्थापनं
तत्रैवचतुर्थीकर्मोक्तंहारिहरादिभिस्तथापितत्शिष्टाः [illegible]शालायांवेद्यांकुर्वंतीति ॥
तत्रायंक्रमः ॥ कृत्येचातुर्थिकेतुवधुवरउभयोर्मंगलस्नानका[illegible]स्थाप्योवैवाहिकाग्नि
स्तदुत्तरउदकुंभंचरुमग्नौपचेयुः ॥ हुत्वाघाराज्यभागानथघृतहवन[illegible]ग्निवायुश्चसूर्यश्चं

१ चतुर्थ्यामपररात्रेभ्यंतरतोग्निमुपसमाधायेतिसूत्रात्ग्रहमध्यएवाग्निस्थापनंतत्रैवचतुर्थीकर्मोक्तंहारिह
रादिभिस्तथापीदानींतनशिष्टावेद्यांकुर्वंति ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्रोगंधर्वंपंचप्रजापतिचरुणाषट्स्रवंचोदपात्रे ॥ १ ॥ शेषैःस्विष्टंनवाज्याहुतिमनुहवनं
प्रोक्षणीसंस्रवंतत्प्राश्यंशेषंसमाप्यंअथवरवधूमूर्धन्यार्षिचोदपात्रात ॥ प्र[illegible]स्तेस्था
लिपाकंहुनितमपिवधूंप्राशयित्वावरेणकर्मादौमंगलासारचितक्रम[illegible]कासर्वसंस्का
रमाला ॥ २ ॥ इति ॥ ॥ ततोवरोवध्वासहवधूपितृगृहेमंग[illegible]स्नात्वाऽहतपट्टकूला
दिवाससीपरिधायधृतकुंकुमतिलकोवेद्यांशुभासनेउप[illegible]श्यदक्षिणतःपत्नींचोपवे
श्य ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालकीर्तनां[illegible]मास्याभार्यायाः सोमगंधर्वाग्न्युप
भक्तदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्री[illegible]प्याविवाहैकदेशत्वाच्चतुर्थीकर्माहंकरिष्ये ॥
त[illegible]र्विघ्नतार्थंगणपतिप[illegible]स्मरणंकुर्यात् ॥ तत्रगृहाभ्यंतरतोग्निमुपसमाधाय
स्थांडिलंपंचभूसंस्कारपूर्वकंविवाहाग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ ततोदक्षिणतोब्रह्मासनादिप्र
णीतास्थापनानंतरंप्रणीतोत्तरतउदपात्रंप्रतिष्ठाप्य ॥ आज्यं ॥ स्थालीपाक

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चरुः ॥ पवित्रीकरणादिआघाराज्यभागांतमाधानवत् ॥ आज्यभागानंतरमा
ज्येनपंचाहुतयोवक्ष्यमाणमंत्रैः ॥ ॐ अग्नेप्रायश्चित्तेत्वंदेवानांप्रायश्चित्तिरसि
ब्राह्मणस्त्वानाथकामऽउपधावामियास्यैपतिघ्नीतनूस्तामस्यैनाशयस्वाहा ॥ इद
मग्नयेनमम ॥ ॐ वायोप्रायश्चित्तेत्वंदेवानांप्रायश्चित्तिरसिब्राह्मणस्त्वानाथका
मऽउपधावामियास्यैप्रजाघ्नीतनूस्तामस्यैनाशयस्वाहा ॥ इदंवायवेनम० ॥ ॐ
सूर्य्यप्रायश्चित्तेत्वंदेवानाम्प्रायश्चित्तिरसिब्राह्मणस्त्वानाथकामऽउपाधवामियास्यै
पशुघ्नीतनूस्तामस्यैनाशयस्वाहा ॥ इदंसूर्यायनम० ॥ ॐ चन्द्रप्रायश्चित्तेत्वंदे
वानांप्रायश्चित्तिरसिब्राह्मणस्त्वानाथकामऽउपधावामियास्यैगृहघ्नीतनूस्तामस्यैना
शयस्वाहा ॥ इदंचंद्रमसेन० ॥ ॐ गन्धर्वप्रायश्चित्तेत्वंदेवानांप्रायश्चित्तिरसिब्रा
ह्मणस्त्वानाथकामऽउपधावामियास्यैयशोघ्नीतनूस्तामस्यैनाशयस्वाहा ॥ इदंगंध

For Private and Personal Use Only

वायेनमम ॥ ततःस्थालीपाकेनप्रजापतयइतिएकाहुतिः ॥ ॐ प्रजापतयेस्वाहा॥ इदंप्र० ॥ आसांषडाहुतीनांप्रणीतापात्रस्योत्तरतउदपात्रेसंस्रवप्रासनं ॥ स्विष्टकृतोपिकेचिदिच्छंति ॥ अन्यासामाहुतीनांप्रोक्षणीपात्रेसंस्रवप्रासनं ॥ ततःस्थालीपाकेनस्विष्टकृतं ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहाइदमग्नयेस्विष्टकृतेनमम ॥ ततआज्येनमहाव्याहृत्यादिप्रजापत्यंतानवाहुतयः ॥ ततः प्रोक्षणीपात्रेयेसंस्रवास्तेषांप्रासनं ॥ पवित्राभ्यांमार्जनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंसमाप्य ॥ ततःप्रणीतोत्तरस्थादुदपात्रादुदकंपल्लवेनादाय वधूमूर्धन्यभिषिंचातिवरः॥ ॐयातेपतिघ्नीप्रजाघ्नीपशुघ्नीगृहघ्नीयशोघ्नीनिंदितातनूजारघ्नींततएनांकरोमिसाजीर्यत्वंमयासहासौ ॥ असावित्यस्थानेनामादेशः ॥ अमुकीइत्यनेन ॥ अथैनांवधूंस्थालीपाकंप्राशयतिवरः ॥ ॐ प्राणैस्तेप्राणान्तसन्दधाम्यस्थिभिरस्थीनिमांऽसैर्मांऽसानित्वचात्वचम् ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ १ ॥ इतिमंत्रेणवरपठितेनतांचाचम्यअत्रावसरेवधूवरौबंधनक्रमेणपरस्परंकंक
णेविमंचेताम् ॥ यथाशक्तिब्राह्मणभोजनसंकल्पः॥ब्राह्मणेभ्योभूयसींदत्वातैराशिषो
ग ...याहरः ॥ इतिसंस्का... भास्करेचतुर्थीकर्मप्रयोगः ॥ ॥ अथदेवकोत्थापनं ॥
तत्रकालः ॥ समेचदिवसेकुर्याद्देवको... थापनंबुधः ॥ षष्ठंचविषमंनेष्टंमुक्त्वापंचमस
प्तमौ ॥ १ ॥ मंडपोद्वासनंकार्यंसमेवाविषमे... ॥ समेषष्ठंदिनंवर्ज्यंविषमेत्रिनवं
त्यजेदिति ॥ २ ॥ अत्रस्थापनदिनात्परिगणना ॥ ...विषमेत्रिनवंसमेषष्ठादिनंव
र्ज्यं ॥ चतुर्थंपंचमसप्तमातिरिक्तंनात्रेष्टमित्यर्थः ॥ ज्योतिर्ग्र... ॥ प्रतिष्ठादिनमार
भ्ययावत्षोडशवासराः ॥ देवकोत्थापनंकार्यमुद्वाहेचव्रतेदशेति ॥ मुहूर्तमार्तंडटी
कायां ॥ विवाहदिनमारभ्यनवत्रिषष्ठदिवसेषूद्वासनमापनकार्यमित्यु... तन्मंडप
स्यनतुदेवकादेरितिद्रष्टव्यं ॥ विवाहोत्तरंयुग्मेसमेद्वितीयचतुर्थादिकेघस्रे... षष्ठ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दिवसहीनेतथाविषमेतुपंचमेसप्तमेचाहानिदिवसेमंडपोद्वासनंदेवकोत्थापनंसच्छुभ
फलदातृस्यात् इतिमूहूर्तचिंतामणौपीयूषधारायां ॥ उक्तदिनेवरवधूसद्मि..स्वस्वगृ
हेवरपितावधूपिताचस्वदक्षिणतः पत्न्यासहशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्य ॥ आचम्य
प्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममगृहेषट्सुषट्सुमासेषुशोभ..प्राप्त्यर्थंविवाहांग
भूतंदेवकोत्थापनमंडपोद्वासनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदं..विहितंगणपतिपूजनंस्वस्ति
पुण्याहवाचनंचकरिष्येइतिकृत्वा ॥ स्वस्ति..नभोब्राह्मणाःमयाक्रियमाणयोःदे
वकोत्थापनमंडपोद्वासनाख्यकर्मणो..पुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐपुण्याहं ॥ एवंकल्या
..र्द्धिंस्वस्तिंश्रियंइति ॥ ..स्थापितदेवतानांपंचोपचारैरुत्तरपूजनंकार्यं ॥ उ
त्तिष्ठब्रह्मणस्पत्यातुमातृगणाइतिमंत्रेणस्थापितदेवताःविसृज्य॥ ॐ उत्तिष्ठब्रह्मण
स्पतेदेवयन्तंस्त्वेमहे ॥ उपप्रयंन्तुमरुतंःसुदानवऽइन्द्रंप्राशूर्भवासचां ॥ १ ॥ यांतु

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मातृगणाःसर्वेस्वशक्त्यापूजितामया ॥ इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थंपुनरागमनायच॥१॥आ
वाहितदेवताःस्वस्वस्थानेगच्छतेत्युत्थापयेत् ॥ ततआचार्योनंदिन्यादिमंडपमातृणां
स्व मुच्यतनद सफ यित्वा॥ नंदिन्यादिमातृणांपर्णानिशूर्पेनिदध्यात् ॥ त
यजमानःपत्न्यासिहवरोवधूश्चत हस्तौगृहीत्वाशूर्पेआचार्यःजलंसिंचतिसोपि
शूर्पेणगृहाभ्यंतरमारभ्यमंडपांतंत्रिवारंगत्वा धारांपातयेत् ॥ वसोःपवित्रमसि॥
द्यौःशांतिरितिमंत्रेण॥ धरापातनोत्तरंतेनैवमंत्रेणतन्म पल्लवैःसपत्नीकंयजमानम
भिषिच्यशूर्पस्थमातृपलवानिमंडपोपरिनिक्षिप्य ॥ ईशाने कोणप्रदेशेमंडपवितानं
विमुच्य॥ततःसूत्रवेष्टितेद्वेपूगीफलेआचार्योगृहीत्वायजमानाय गोदानंकुर्यात्॥
तद्यथा ॥ सपत्नीकयजमानस्यांजलौ॥ शिवाआपःसंतु ॥ संतुशिवाआप ॥ सौमन
स्यमस्तु॥अस्तुसौमनस्यं ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ अस्त्वक्षतमरिष्टंच ॥ इ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नप्रतिवचने॥ अत्राःपांतु ॥ सुप्रोक्षितमस्तु ॥ गंधाःपांतु ॥ सौमंगल्यंचास्तु ॥ अक्षताःपांतु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पंपातुसौश्रियमस्तु॥यत्पापंरो अशुभंअकल्याणंतद्दूरेप्रतिहतमस्तु ॥ इत्यंजल्युपरिउदकंभ्रामयित्वोदीच्यां निषिंचेत् ॥ ततो यजमानः ॥ भोब्राह्मणाःममगृहेषट्सुषट्सुमासेषुशोभनानि भवंतोब्रुवंतु ॥ संतुशोभनानीत्याचार्यः ॥ इतित्रिरुक्त्वा ॥ कृतमेतद्दिवाह्न... आचार्यत्वंतदुत्पन्नंश्रेयस्तुभ्यमहंसंप्रददेइतियजमानहस्तेसाक्षतज... फलद्वयंप्रक्षिप्यप्रतिगृह्यतामितिवदेत ॥ यजमानोदेवस्यत्वेतिप्रति... ह्णाते ॥ ततोवस्त्रालंकारादिभिर्यथाविभवमा ...जनंकृत्वातस्मै... दक्षिणांदत्वाऽन्येभ्योब्राह्मणेभ्योभूयसींदक्षिणांदत्वातेराशिषोगृहीत्वा ॥ यस्यस्मृत्येतिकर्मसंपूर्णतांवाचयित्वा ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वा ॥ सुहृद्भिःसहयजमानोभुंजीतेतिदेवकोत्थापनं ॥ इतिसंस्कारभास्करेविवाहसं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्कारप्रयोगः ॥ ॥ अथद्विरागमः ॥ तत्रमाघफाल्गुनवैशाखाः शुक्लपक्षश्चशु
भाः ॥ अश्विनीरोहिणीपुनर्वसुपुष्योत्तरात्रयानुराधाज्येष्ठाहस्तस्वातीचित्राश्रवण
[illegible]रकानक्षत्रेषुचंद्रबुधशुक्रवारेषुगुरुशुक्रास्तादिरहितेस्थिरलग्नादिशुभकालेद्वि
रागायवधूप्रवेशः शुभः ॥ द्विरागमनेऽधिमासविष्णुशयनमासौसमवत्सराः प्रति
शुक्रादिदोषाश्चवर्ज्याः द्विरागमोपियदिविवाहमारभ्यषोडशदिनमध्येक्रियतेतदाप्र
तिशुक्रादिदोषोस्तादिदोषश्चनास्ति ॥ यथा ॥ द्विरागमः षोडशवासरांतंएका
दशाहेसमवासरेषु ॥ नचात्रऋक्षंनतिथिर्नयोगोनवारशुद्ध्यादिविचारणीयं ॥
केवलांगिरसकेवलभृगुभरद्वाजवसिष्ठकश्यपात्रिवत्सगोत्राणांप्रतिशुक्रदोषोन ॥
रेवत्यश्विनीभरणीकृत्तिकाद्यचरणेषुचंद्रेसतिशुक्रस्यांधत्वात्प्रतिशुक्रदोषोन ॥ ॥२७७॥
दुर्भिक्षेदेशविप्लवेविवाहेतीर्थगमनेएकनगरग्रामयोश्चप्रतिशुक्रदोषोन ॥ इतिद्वि

For Private and Personal Use Only

रागमः ॥ ॥ विवाहेभार्ययासहभोजनमाहांगिराः ॥ ब्राह्मण्यास[illegible]योऽश्नी
यादुच्छिष्टंवाकदाचन ॥ तत्रदोषंनमन्यंतेसर्वएवमनीषिणः ॥ १ ॥ एकपात्रे
समश्नीयाद्विवाहेषुवधूवरौ ॥ तत्रदोषंनमन्यंतेआचारभ्रेषनैव[illegible]ति ॥ संग्रहे ॥
एकासनंचैकशय्यांएकपात्रेचभोजनं ॥ एकत्रमंगलस्नानं[illegible]कवाहनरोहणं ॥ कुर्वन्
विवाहेएतानिभवेद्विप्रोनदोषभागिति ॥ अथाभ[illegible]यकश्राद्धोत्तरंदेवकोत्थापनप
र्यंतंनिषिद्धकर्माणि ॥ गार्ग्यः ॥ नांदीश्राद्धे[illegible]तपश्चाद्यावन्मातृविसर्जनं ॥ दर्शश्रा
द्धंक्षयश्राद्धंस्नानंशीतोदकेनच ॥ [illegible]सव्यंस्वधाकारंनित्यश्राद्धंतथैवच ॥ ब्रह्मय
ज्ञ[illegible]ध्ययनंनदीसीमांत[illegible]न ॥ उपवासव्रतंचैवश्राद्धभोजनमेवच ॥ नैवकुर्युःस
पिंडाश्चमंडपोद्वासनावधि ॥ १ ॥ त्रिपुरुषसापिंड्यपर्यंतं ॥ अत्रनित्यश्राद्धनिषेधे
नतत्कार्यविहितपितृयज्ञनिषेधसिद्धिः ॥ स्वधाकारग्रहणंतत्सहितवैश्वदेवनिषेधार्थं॥

तथान्यच्च ॥ अभ्यंगेसूतकेरात्रौविवाहेपुत्रजन्मनि ॥ मांगल्येषुचसर्वेषुनधार्यंगो
पिचंदनं ॥ १ ॥ इति ॥ ॥ अथमातृविसर्जनानंतरंअब्दपर्यंतंनिषेधमाह ॥ व
[illegible] ॥ स्नानंसचैलंतिलमिश्रकर्मप्रेतानुयानंकलशप्रदानं ॥ अपूर्वतीर्थामरदर्शनं
[illegible]विवर्जयेन्मंगलतोब्दमेकं ॥ १ ॥ पितृणामुद्देशेनकलशदानमित्यर्थः ॥ ॥ अ
त्रापवादः ॥ तीर्थेसंवत्सरेप्रेतेपितृयज्ञेमहालये ॥ कृतोद्वाहोपिकुर्वीतपिंडनिर्वपणं
सदेति ॥ ॥ मासषट्कंविवाहादौव्रतप्रारंभणेपिच ॥ जीर्णभांडादिनत्याज्यंगृहसं
मार्जनीतथेति ॥ ॥ श्मश्रुकरणे ॥ ऊर्ध्वंविवाहात्पुत्रस्य तथाचव्रतबंधनात् ॥
आत्मनोमुंडनंचैववर्षंवर्षार्धमेवच ॥ त्रिमासंवात्रिपक्षंवानकु[illegible]कदाचनेति ॥
कन्यागृहेभोजननिषेधः ॥ भविष्ये ॥ अप्रजायांतुकन्यायांनभुंजीत [illegible]कदाचन ॥
दौहित्रस्यमुखंदृष्ट्वाकिमर्थमनुशोचति ॥ नभुंजीतेत्यत्रकन्यागृहेइतिशेषः ॥ अप

राकेंआदित्यपुराणेच ॥ अप्रजायांतुकन्यायांनाश्नीयात्कन्यकागृहे ॥ त... शादिवि
धिनाकन्यांदत्वाश्नीयात्कदाचन॥अथभुंजीतमोहाच्चेत्सयातिनरकंध... भाति ॥ ब्राह्म
विवाहविधिनादातुंयोग्यांकन्यांदत्वाकदापितस्याःगृहेनैवाश्नी... ॥इत्यर्थः ॥शाकल
कारिकास्वपि ॥ दुहित्रन्ननंभुंजीयाद्यावत्तस्याभवेत्सुतः ॥... अन्यथायस्तुभुंजीतदा
नंतस्यवृथाभवेत् ॥ कन्यायास्त्वप्रसूतायायम... नभुंजतेयदि ॥ अवंसकेवलंभुं
क्तेप्राजापत्येनशुध्यतीति ॥ अथवरस्यम... भार्यत्वपरिहारोपायः ॥ तदुक्तंबृहद्या
ज्ञवल्क्येन ॥ परिवेत्तृत्वपापे... मृतभार्यत्वंजायते ॥ तद्दोषपरिहारार्थंप्राजाप
त्य... तथा ॥ चांद्राय... यचैकेअनेकेद्विगुणंचरेत ॥ एकेएकभार्यामरणेइदंप्राय
श्चित्तं॥ अनकअनेकभार्यामरणेतुएतत्प्रायाश्चित्तंद्विगुणंचरेदित्यर्थः॥गणेशंपूजयेदा
दौपुण्याहंवाचयेद्द्विजैः ॥ दुर्गाग्निविष्णुप्रतिमाःस्थापयेत्पूजयेत्ततः ॥ त्रिभिस्तुदेव

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तात्प्रीत्यैहुनेदष्टाधिकायुतं ॥ आहुतिंचरुणाज्येनप्रतिद्रव्योक्तसंख्यया ॥ दुर्गाग्निवि
ष्णुमंत्रैश्चपुनःपुनरितीरितइति॥अथप्रयोगः ॥ सुदिनेसुस्नातोयजमानआसनेउपवि
श ... स्यांविवाहंकुर्यात्कालकीर्तनांतेममममृतभार्यत्वदोषनिरासद्वाराश्रीपरमे
॥ ध्यमानत्वेसतिद्वितीयविवाहेऽष्टाधिकायुतसंख्ययाचर्वाज्यहवनंकरिष्ये॥ तत्रादौ
धिताधूर्तावंध्यार्थघ्न्याप्रियंवदा ॥ स्त्रीप्रसूश्चा आचार्यादिवरणंदिग्रक्षणंपंचगव्यकर
धिवेदनेकालप्रतीक्षामाहमनुः ॥ वंध्याष्टमेऽधिवेद्या विष्णुदेवतानांस्थापनंचकरिष्ये
शेस्त्रीजननीसद्यस्त्वप्रियवादिनीति ॥ ॥ विवाहांतरेविशे त्वन्नोअग्नेतवदेवेतिअग्निं
मार्थमन्यांलब्धुंयइच्छति ॥ समर्थस्तोषयित्वार्थैःपूर्वोढामपरां सन्निधानांतंकृत्वा
लक्ष्यः ॥ आज्ञासंपादिनींदक्षांवीरसूंप्रियवादिनीं ॥ त्यजन्दायतृतीयं धाराज्यभा ॥२७९॥
रणंस्त्रियः ॥ सधनोधनतृतीयांशमधनोशनाच्छादनात्मकभरणंचदद्यात् षष्टित

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अथस्त्रीनिधनेद्वितीयपरिणयनकालमाह ॥ सिंधौ ॥ प्रमदामृतिवासरा[illegible]पूर्वोक्त
द्वाहविधिर्वरस्यच ॥ विषमेपरिवत्सरेशुभोयुगुलेचापिमृतिप्रदोभवेद्[illegible]पुनरग्निंवरु
कन्याविषयोगेसमुत्पन्नाचेद्वैधव्ययोगहरकुंभविवाहः ॥ सचत्रि[illegible]प्रजापतिंएतादेव
यंभौमार्किवारेषुतिथिभद्राशताभिधम् ॥ आश्लेषाकृ[illegible]नं ॥ प्रतिदैवतंतूष्णीं
ना ॥ १ ॥ जनुर्लग्नेरिपुक्षेत्रेसंस्थितःपापखेचरः [illegible]तपर्याप्तंचर्वाज्यद्रव्यंयथामंत्र
ताविषकन्यका ॥ २ ॥ लग्नेशनैश्चरोयस्य[illegible]त् ॥ प्रथमंगणेशायवराहुतिंदत्वाअ
रोद्वाह्यात्रिविधाविषकन्यका ॥ [illegible]स्विष्टेतिक्रमेणहोमशेषंसमाप्यदशविप्रान्भो
[illegible]विनिवृत्तये ॥ [illegible]यथा ॥ आज्यभागांतेपूर्वंअम्बेअम्बिकेतिमंत्रेणदुर्गा
यैचवाहुतयः १६६८ ॥ त्वन्नोऽअग्नेइतिअग्नयेचर्वाहुतयः १६६८ ॥ इदंविष्णु
रितिविष्णवेचर्वाहुतयः १३६८ ॥ अनंतरंअम्बे०दुर्गायैआज्याहुतयः १६६८ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्वन्नो० अग्नयेआज्याहुतयः १६६८ ॥ इदं० विष्णवेआज्याहुतयः ॥ १६६८ ॥
एवमेवप्रकारेणसर्वाहुतयः ॥ १०००८ ॥ अष्टोत्तरायुताभवंति ॥ अथवाकस्यचि
[illegible] ॥ इतिमृतभार्यत्वपरिहारोपायः ॥ ॥ ६ ॥ अथभार्या
[illegible] ॥ अनघाद्यास्मीतितिस्त्रिवारके[illegible]नीयकारणमाहयाज्ञवल्क्यः ॥ सुरापीव्या
यवरंदत्वातस्मादाशिषोगृहीत्वाकर्मेश्वरा[illegible]वित्तव्याहृयंतरंकारयेदिति ॥ ॥ अ
बालवैधव्यहरविष्णुमूर्तिदानं ॥ तत्प्रकारोनारदः[illegible]ादशमेतुमृतप्रजा ॥ एकाद
पूज्यविविधार्हणैः ॥ तस्मैदद्याद्विधानेनविष्णोर्मूर्तिंचतुर्भुजं ॥ एकामुत्क्रम्यका
लस्यैकसुलक्षणां ॥ तदर्धेनतदर्धेनवित्तशक्त्यनुसारतः ॥ निभंतहेत् ॥ याज्ञव
चक्राब्जसंयुतां ॥ दधानांवाससीपीतेकुमुदोत्पलमालिकां ॥ सदा[illegible]मद्रव्योभ ॥२८०॥
न्मंत्रमेतमुदीरयेदिति ॥ प्रयोगस्तु ॥ देशकालकीर्तनांतेममवैधव्यारिष्ट[illegible]र्थः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नप्रतिवचने॥ अत्राःपांतु ॥ सुप्रोक्षितमस्तु ॥ गंधाःपांतु ॥ सौमंगल्यं तःपुनरु
॥ अक्षताःपांतु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पंपातुसौश्रियमस्तु॥यत्पापंरोगं ॥ ॥ अथ
ल्याणंतद्दूरेप्रतिहतमस्तु ॥ इत्युंजल्युपरिउदकंभ्रामयित्वोदीच्यांयोगस्त्रिविधः॥ सू
यजमानः ॥ भोब्राह्मणाःममगृहेषट्सुषट्सुमासेषुशोभनपत्रिकानागेतत्रजाताविषांग
नानीत्याचार्यः ॥ इतित्रिरुक्त्वा ॥ कृतमेतद्विवाहे द्विसाम्यमपियोगेस्मिन्संजा
तुभ्यमहंसंप्रददेइतियजमानहस्तेसाक्षतजलंस्तुर्तार्कीर्नवमेकुजः ॥ विषाख्यासापि
त ॥ यजमानोदेवस्यत्वेतिप्रतिग्र ॥ तद्दोषपरिहारोपायः ॥ सावित्र्यादिव्रतंकृ
त्वा नंकृत्वातस्मै अश्वत्थादिभिरुद्वाह्यादद्यात्तांचिरजीविनेइति ॥ ॥ अन्य
च्च ॥ बालवधव्ययोगेतुकुंभद्रुप्रतिमादिभिः॥कृत्वालग्नंततःपश्चात्कन्योद्वाह्येतिचाप
रे ॥ ॥ कुंभःप्रसिद्धः ॥ द्रुप्रतिमेतिस्वर्णमयाश्वत्थद्रुमप्रतिमा ॥ तैःसहअनूढाक

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्योद्वाह्या ॥ पुनर्भूदोषाभावस्तुविधानखंडे ॥ स्वर्णद्रुपिप्पलानांचप्रतिमाविष्णुरू
पिणी ॥ तयासहविवाहेतुपुनर्भूत्वंनजायते ॥ सूर्यारुणसंवादे ॥ विवाहात्पूर्वकाले
त[illegible]कानक्षत्रेषुचद्र[illegible]संस्थाप्यविधिवत्तत्रद्रुप्रतिमांयजेत्॥मधुपर्कादिकंदत्वा
[illegible]ायवधूप्रवेशः शुभः ॥ [illegible]णकुंभेनसहचोद्वहेत् ॥ सूत्रेणवेष्टयेत्पश्चाद्दशतं
शुक्रादिदोषाश्चवर्ज्याःद्विरागमोपियदिववंद्विरे ॥ ततःकुंभंचनिःसार्यप्रभज्यसलि
तिशुक्रादिदोषोस्तादिदोषश्चनास्ति ॥ यथा ॥ [illegible]लंकारवस्त्राढ्यांवरायप्रतिपाद
दशाहेसमवासरेषु ॥ नचात्रऋक्षंनतिथिर्नयोगोनवा[illegible]एकांतेविष्णुमंदिरेगत्वा
केवलांगिरसकेवलभृगुभरद्वाजवसिष्ठकश्यपात्रिवत्सगोत्राणा[illegible]र्तिनानंतरंकन्या
रेवत्यश्विनीभरणीकृत्तिकाद्यचरणेषुचंद्रेसतिशुक्रस्यांधत्वात्प्रतिशु[illegible]वैधव्यारिष्ट
दुर्भिक्षेदेशविप्लवेविवाहेतीर्थगमनेएकनगरग्रामयोश्चप्रतिशुक्रदोषोन ॥ [illegible]तिपूज

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रागमः ॥ ॥ विवाहेभार्ययासहभोजनमाहांगिराः ॥ ब्राह्मण्यास
यादुच्छिष्टंवाकदाचन ॥ तत्रदोषंनमन्यंतेसर्वएवमनीषिणः ॥ १ ... द्यौरि
समश्नीयाद्विवाहेषुवधूवरौ ॥ तत्रदोषंनमन्यंतेआचारश्रेषनैवके ... पूज्य ॥
एकासनंचैकशय्यांएकपात्रेचभोजनं ॥ एकत्रमंगलस्नानं ... भांप्रतिष्ठाप्यषोड
विवाहेएतानिभवेद्विप्रोनदोषभागिति ॥ अथाभ ... पायजीवनानांसमाश्र
र्यंतंनिषिद्धकर्माणि ॥ गार्ग्यः ॥ नांदीश्रा ... विष्णोवरंदेहिकन्यांपालयदुः
संक्षयश्राद्धंस्नानंशीतोदकेनच ॥ ... अतःपटंकन्यांकुंभांतरालेधृत्वामंगलप
... ध्ययनंनंदीसीमांत ... पटानिःसार्य ॥ कन्यायैवस्त्रोपवस्त्रमंगलतंतुबं
ध ... त्वा ॥ दशवारंअधस्तादुपरिचकुंभंकन्यांचपरित्वेत्य
नुवाकेनसूत्रसंवेष्टय ॥ कुंभस्यविष्णवेकन्यांसमर्पयेत् ॥ मंत्रस्तु ॥ गौरींकन्यामिमां
श्लक्ष्णांयथाशक्तिविभूषितां ॥ ददामिविष्णवेतुभ्यंसौभाग्यंदेहिसर्वदा ॥ १ ॥ वि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्योद्वाह्या ॥ पुनर्भूदोषाभावस्तुविधानखंडे ॥ स्वर्णद्रुपिप्पलानांचप्रतिमाविष्णुरू
पिणी ॥ तयासहविवाहेतुपुनर्भूत्वंनजायते ॥ सूर्यारुणसंवादे ॥ विवाहात्पूर्वकाले
तं ॥ स्नानंसचैलो... संस्थाप्यविधिवत्तत्रद्रुप्रतिमांयजेत् ॥ मधुपर्कादिकंदत्वा
वविवर्जयेन्मंगलतोब्दमेकं ॥ १ ...त्रेणकुंभेनसहचोद्वहेत् ॥ सूत्रेणवेष्टयेत्पश्चाद्दशतं
त्रापवादः ॥ तीर्थेसंवत्सरेप्रेतेपितृयज्ञेमहा...रे ॥ ततःकुंभंचनिःसार्यप्रभज्यसलि
सदेति ॥ ॥ मासषट्कंविवाहादौव्रतप्रारंभणेपिच ...लंकारवस्त्राढ्यांवरायप्रतिपाद
मार्जनीतथेति ॥ ॥ श्मश्रुकरणे ॥ ऊर्ध्वंविवाहात्पुत्र... एकांतेविष्णुमंदिरेगत्वा
आत्मनोमुंडनंचैववर्षंवर्षार्धमेवच ॥ त्रिमासंवात्रिपक्षंवानकु... कीर्तनानंतरंकन्या
कन्यागृहेभोजननिषेधः ॥ भविष्ये ॥ अप्रजायांतुकन्यायांनभुंजी... वैधव्यारिष्ट
दौहित्रस्यमुखंदृष्ट्वाकिमर्थमनुशोचति ॥ नभुंजीतेत्यत्रकन्यागृहेइतिशेषः ...तिपूज

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्थंअखंडसौभाग्यप्राप्तयेचविष्णुप्रतिमादानंकरिष्ये ॥ ताम्रपात्रेतंदुलेनापूर्णंतदुपरि
स्वर्णमयींकृताग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठांविष्णुप्रतिमांचतुर्भुजायुधान्वितांप्रतिष्ठाप्यषो
डशोपचारैःपूजयेत्॥ पूजाकालेपीतांबरादिवस्त्राणिकुंडलाद्यलंकारान्कुंकुमादिपुष्प
मालाश्चार्पयित्वाप्रणमेत् ॥ भगवन्कमलाकांतसर्वमंगलदायक ॥ हत्वासर्वाण्यरि
ष्टानिसौभाग्यंचाभिवर्धय ॥ १ ॥ इतिसंप्रार्थ्य ... प्रतिगृहीतारंब्राह्मणंसंपूज्या
र्चितप्रतिमांसोपस्कारांदद्यात् ॥ दानमंत्रस्तु ॥ यन्मयाप्राच्यजनुषीघ्नंत्यापतिस
मागमं ॥ विषोपविषशस्त्राद्यैर्हतं ... तसुरक्तया ॥ प्राप्यमाणंमहाघोरंयशःसौख्य
धरंतरं ॥ वैधव्याद्यतिदुःखौघान्नाशयसुखलब्धये ॥ बहुसौभाग्यदात्रीचमहावि
ष्णोरिमांतनुं ॥ सौवर्णींप्रतिमांशक्त्यातुभ्यंसंप्रददेद्विज ॥ १ ॥ इमांमयार्चितांवि
ष्णुप्रतिमांसोपस्कारांवैधव्यारिष्टनिरासार्थंअखंडसौभाग्यप्राप्तयेचअमुकशर्मणे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददेइतिदत्वा ॥ यथाशक्तिसुवर्णदक्षिणांदत्वा तस्मादाशिषो
गृहीत्वा ॥ कन्याअनघाद्याहमस्मीतितिर्वदेत् ॥ एवमस्त्वितिविप्रोक्तिंगृहीत्वा ॥
कर्मप्रीतिन्माजेयंत्‌गास्पष्टोवैवाहिकंकुर्यात् ॥ इतिवैधव्ययोगहरविष्णुप्रतिमादानं॥
॥ ६ ॥ ॥ अथतृतीयमानुषीविवाहस्यनिषिद्धत्वात्तस्मिन्कर्तव्येसत्यर्कीविवाहवि
धिरुच्यते ॥ ॥ तत्रतृतीयमानुषीविवाहनिषेधमाह कश्यपः ॥ तृतीयांमानुषीं
नैवचतुर्थींयःसमुद्वहेत् ॥ पुत्रपौत्रादिसंपन्नःकुलीनसाग्निकोवरः ॥ उद्वहेदिति
सिद्ध्यर्थंतृतीयानकदाचन ॥ मोहादज्ञानतोवापिगच्छेद्यादिमानुषीं ॥ म्रियतेन
चसंदेहोगर्गस्यवचनंयथा ॥ ॥ वसिष्ठः ॥ चतुर्थ्यांश्चविवाहार्थंतृतीयार्कीसमुद्वहे
त् ॥ आदित्यदिवसेवापिहस्तर्क्षेवाशनैश्चरे ॥ शुभेदिनेवापूर्वाण्हेकुर्यादर्कीविवाह
कं ॥ ब्राह्मे ॥ ग्रामात्प्राच्यामुदीच्यांवासुपुष्पफलसंयुतां॥ निरीक्ष्ययलतामत्रस्थां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

डिलंरचयेद्बुधः॥ व्यासः ॥ स्नात्वालंकृतवासांसिरत्नगंधविभूषितः॥सुपुष्पफलशाखं
चअर्कीगुल्मंसमाश्रयेत् ॥ सलक्षणेनकुंभस्थामर्कींसंस्थाप्ययत्नतः॥ अर्ककन्याप्र
दानार्थंआचार्यंकल्पयेत्पुरा ॥ उभौगोत्रविभिन्नंतंशांतंदांतंदयान्वितं ॥ आ
चार्येणस्वयंभाव्यंदत्तांसूर्येणकन्यकां ॥ अर्कीसन्निधिमागत्यतत्रस्वस्त्यादि
वाचयेत् ॥ नांदीश्राद्धंहिरण्येनअष्टवर्गान्प्रपूजयेत् ॥ ॥ पूजयेन्मधुपर्केण
आचार्योरत्नतोवरं ॥ यज्ञोपवीतंवस्त्रंचहस्तकर्णादिभूषितं ॥ उष्णीषंगंधमाल्यादि
वरायचप्रदापयेत् ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ यथाविधीतिरुच्येतइत्यस्यानंतरंक्रमः॥ कृत्वा
र्कंपुरतस्तिष्ठन्प्रार्थयेत्तुद्विजोत्तमान् ॥ त्रिलोकवासिन्सप्ताश्वछाययासहितोरवे ॥
तृतीयोद्वाहजंदोषंनिवारयसुखंकुरु॥ १ ॥ तत्राध्यारोप्यदेवेशंछाययासहितंरविं॥
वस्त्रैर्माल्यैस्तथागंधैस्तन्मंत्रेणप्रपूजयेत् ॥ तन्मंत्रआकृष्णेनेति ॥ अन्यच्च ॥ श्वे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तवस्त्रेणसंवेष्टयंतथाकार्पासतंतुभिः ॥ गंधपुष्पैःसमभ्यर्चताल्लिंगैरभिषिच्यतं ॥ गुडौ
दनंतुनैवेद्यंतांबूलंचसमर्पयेत् ॥ व्यासः ॥ अर्कप्रदक्षिणंकुर्वन्जपेन्मंत्रमिमंबुधः ॥
ममप्रीतिकरायेयंत्वयासृष्टापुरातनी ॥ अर्कजाब्रह्मणासृष्टाअस्माकंपरिरक्षतु ॥
॥ १ ॥ पुनःप्रदक्षिणंकृत्वमंत्रेणानेनमंत्रवित् ॥ ॥ नमस्तेमंगलेदेविनमःसवितु
रात्मजे ॥ त्राहिमांकृपयादेविपत्नीत्वंमेइहागता ॥ अर्कित्वंब्रह्मणासृष्टासर्वप्राणिहि
तायच ॥ वृक्षाणामादिभूतात्वंदेवानांप्रीतिवर्धिनी ॥ तृतीयोद्वाहजंपापंमृत्युंचाशु
निवारय ॥ ततश्चकन्यावरणात्त्रिपुरुषकुलमुच्चरेत् ॥ आदित्यःसविताचार्कःपुत्री
पौत्रीप्रपौत्रिका ॥ गोत्रंकाश्यपइत्युक्तंलोकेलौकिकमाचरेत्॥अन्यच्च ॥ वरःकश्यप
गोत्रश्चेत्तदाचार्यःस्वपूर्वजान् ॥ उच्चरेन्ममपुत्रीतिस्वगोत्रैःसहताद्विधिः ॥ ॥ व्या
सः ॥ सुमुहूर्तेर्कीनिरीक्ष्यस्वस्तिसूक्तमुदीरयेत् ॥ आशिषश्चततःकुर्यादाचार्यप्रमुखै

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्विजैः ॥ यथाचार्यः समाहूयविधिनातन्मुखोन्नतां ॥ परिगृह्यततोहोमंगृह्योक्तविधि
नाचरेत् ॥ ॥ अर्कादानमंत्रस्तु ॥ अर्ककन्यामिमांविप्रयथाशक्तिविभूषितां ॥ गो
त्रायशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमाश्रय ॥ १ ॥ ॥ अंजल्यक्षतकर्माणिकृत्वाकंकणपूर्व
कं ॥ यावत्पंचावृतंसूत्रंअर्कावृक्षेप्रवेष्टयेत् ॥ पंचीकृतंपुनःसूत्रंस्कंधेबध्नातिमंत्रतः ॥
स्वशाखोक्तेनमंत्रेणगायत्र्याचाथवाजपेत् ॥ बृहत्सामेतिमंत्रेणसूत्ररक्षांप्रकल्पये
त् ॥ अर्क्याश्चपुरतःपश्चाद्दक्षिणोत्तरयोस्तथा ॥ आग्नेयादिक्रमेणैवविदिक्षुअपिचै
वहि ॥ अष्टौकुंभान्प्रतिष्ठाप्यक्रमेणैवयथाविधि ॥ प्रस्रवप्रतिकुंभंचात्रिभिःसूत्रे
णवेष्टयेत् ॥ हरिद्रागंधसंयुक्तान्पूरयेच्छीतलैर्जलैः ॥ पंचपल्लवसंयुक्तान्फलरत्नस
मन्वितान् ॥ सर्वौषधिसमायुक्तान्पूर्णपात्रसमान्वितान् ॥ प्रतिकुंभेमहाविष्णुंसंपूज्य
परमेश्वरं ॥ पाद्यार्घादीनिनैवेद्यंकुर्यान्नाम्नैवमंत्रवित् ॥ कुंभोदकैर्वरंअर्कांवारुणैराभि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षिंचयेत् ॥ ॥ अत्रहोमप्रकारःशौनकेनदर्शितः ॥ तृतीयेतुविवाहेचसंप्राप्तेपुरुषस्य
तु ॥ अर्कविवाहंवक्ष्यामिशौनकोक्तविधानतः ॥ अर्कसन्निधिमागत्यतत्रस्वस्त्या
दिवाचयेत् ॥ नांदीश्राद्धंप्रकुर्वीतआचार्यंवरयेत्ततः ॥ अर्कमभ्यर्च्यसौर्यांचगंध
पुष्पाक्षतादिभिः ॥ सौर्याएवचसूर्यश्चआकृष्णेनऋचेनच ॥ स्वयंचालंकृतस्तद्वद्वस्त्र
माल्यादिभिःशुभैः ॥ अर्कस्योत्तरदेशेतुस्थंडिलंकारयेत्ततः ॥ उल्लेखनादिकंकृत्वा
अग्निंसंस्थापयेत्ततः ॥ ब्रह्मासनादिकंकृत्वासमन्वारब्धएतया ॥ एतयाअर्ककन्य
या ॥ संस्कृताज्यंस्रुवेणैवआघारांतमतःपरं ॥ आज्याहुतिंचजुहुयात्संगोभिरनयै
कया ॥ यस्मैत्वाकामकामश्चएकयाचततःपरं ॥ व्यस्ताभिश्चसमस्ताभिस्ततश्चास्वि
ष्टकृद्भवेत् ॥ परिवेशनपर्यंतमयाश्वेत्यादिकंक्रमात् ॥ प्रार्थनामंत्रादिविशेषमाह
व्यासः ॥ पुनःप्रदक्षिणंकृत्वामंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ मयाकृतमिदंकर्मस्थावरेषुजरा ॥२८५॥

युणा ॥ अर्कीपत्यानिनोदेहितत्सर्वंक्षंतुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ इत्युक्त्वाशांतिसूक्तंचज
प्त्वाचविसृजेत्पुनः ॥ गोयुग्मंदक्षिणांदद्यादाचार्यायचभक्तितः ॥ इतरेभ्योपिविप्रे
भ्योदक्षिणांचापिशक्तितः ॥ तत्सर्वंगुरवेदद्यादंतेब्राह्मणभोजनं ॥ एवमर्कींसमभ्य
र्च्यविधिनामानुषींपुरा ॥ उद्वहेदन्यथानैवपुत्रपौत्राभिवृद्धिमान् ॥ एवमेतद्द्विजश्रे
ष्ठविधिनासम्यगुद्वहेत् ॥ धनधान्यसमृद्धिंचइच्छाभीष्टवरंव्रजेदित्यर्कीविवाहक्र
मः ॥ ॥ अथप्रयोगः ॥ ॥ अत्रक्रियमाणविवाहात्प्राक्चतुर्दिनादिव्यवहितेरवि
शनिवासरेहस्तनक्षत्रेवाशुभतिथ्यादिदिनेग्रामात्प्राच्यामुदीच्यांवापुष्पफलयुतार्की
गुल्मंप्रयोज्यतदधोभागेपुरतःस्थंडिलंविरच्य ॥ अर्कीपश्चिमतोयजमानउपवि
श्य॥ गुल्मस्यसमंतात्प्रागाद्यष्टदिक्षुतंदुलेनाष्टदलानिविरच्य ॥ आचम्यप्रणाना
यम्यदेशकालकीर्तनांतेममतृतीयमानुषीविवाहजन्यदोषपरिहारार्थंशुभफलप्राप्तये

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअर्कीविवाहंकरिष्ये ॥ तदंगविहितंनिर्विघ्नतार्थंगणपतिपूजनं स्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंवसोर्द्धारा आयुष्यमंत्रजपंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइ तिकृत्वा ॥ तच्चनांदीश्राद्धंहेम्नाकर्तव्यं ॥ कर्मार्थंस्वकुलाचार्यंवृत्वा ॥ कन्यापिताय थासूर्योदेवानांचप्रजापतिः ॥ तथात्वर्कप्रदानार्थमाचार्यत्वंकुरुद्विज ॥ अपरमर्की दानाचार्यंवृणुयात् ॥ ततोवरः अर्कीगुल्मस्याग्रेतंदुलाष्टदलेमहीद्यौरितिक्रमेणपू र्णपात्रनिधानांतंकलशंप्रतिष्ठाप्यगंगाद्यावाह्याभिमंत्र्यवरुणंसंपूज्य ॥ तदुपरिअभ्यु त्तारणप्राणप्रतिष्ठांसंपाद्यस्वर्णमयीं छाययासहितामर्कप्रतिमांप्रतिष्ठाप्य ॥ वस्त्रोपव स्त्राणिसमर्प्य ॥ आकृष्णेनेतिषोडशोपचारैः संपूज्यगुडौदननैवेद्यंदत्वा ॥ पूजनांते

---

१ धर्मसिंधौमधुपर्कोत्तरमर्कावाहनाद्युक्तं ॥ शांतिसारमयूखादावादौउक्तं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रार्थयेत् ॥ त्रिलोकवासिन्सप्ताश्वछाययासहितोरवे ॥ तृतीयोद्वाहजंदोषंनिवारय सुखंकुरु ॥ १ ॥ ततोर्कींआपोहिष्ठेतितृचेनशुद्धजलेनाभिषिच्यषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रदक्षिणांकुर्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ ममप्रीतिकरायावैत्वयासृष्टापुरातनी ॥ अर्कजाब्रह्मणासृष्टावस्माकंपरिरक्षतु ॥ १ ॥ इत्येका ॥ नमस्तेमंगलेदेविनमःसवितुरात्मजे ॥ रक्षमांकृपयाशश्वत्पत्नीत्वंमेइहागता ॥ १ ॥ इतिद्वितीयप्रदक्षिणा ॥ ततोर्कींप्रार्थयेत् ॥ अर्कित्वंब्रह्मणासृष्टासर्वप्राणिहितायच ॥ वृक्षाणामादिभूतात्वं देवानांप्रीतिवर्धिनी ॥ १ ॥ सर्वारिप्रहरानित्यंसर्वमंगलदायिनी ॥ तृतीयोद्वाहजं पापंमृत्युंचाशुविनाशय ॥ २ ॥ ॥ ततःआचार्यःदेशकालौ० कश्यपगोत्रोत्पन्नांआदित्यस्यप्रपौत्रींसवितुःपौत्रीं अर्कस्यपुत्रीं ॥ अमुकगोत्रायवरायदास्येइतिवाग्दानंकृत्वा ॥ वाग्दानंधर्मसिंधुमयूखयोर्नोक्तं ॥ शांतिसारदर्पणेचउक्तम् ॥ ॥ ततो

For Private and Personal Use Only

दानाचार्यः देशकालौस्मृत्वाअर्कीविवाहार्थमागतंवरंमधुपर्केणार्चयिष्येइतिसंकल्प
पूर्वकंस्वशाखोक्तविधिनावरायमधुपर्कपूजांसमर्पयेत् ॥ ततोवरःस्थंडिलेपंचभूसं
स्कारपूर्वकमग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ अर्कीवरांतरालेअंतःपटंधृत्वाकर्माचार्यादिब्राह्मणैर्मंग
लपद्याष्टकंपठित्वाओंप्रतिष्ठेत्युक्त्वाउत्तरतःअंतःपटंनिःसार्य ॥ आचार्यादिब्राह्मणाः
स्वस्तिनइंद्रेतिमंगलसूक्तंपठेयुः ॥ ततोजरांगच्छेतिअर्कयैवासोपरिधाप्य ॥ याऽअकृं
तन्नेत्युत्तरीयं ॥ समंजंत्विति अर्कीनिरीक्ष्य ॥ यदाबध्नन्निति मंत्रेणमांगल्यतंतुंबध्नी
यात् ॥ ततोगायत्र्याबृहत्सामेनपरित्वेत्यनुवाकेनवाअर्कीवरयोःसूत्रमावेष्टय ॥
ततोदानाचार्यउदङ्मुखउपविश्यदेशकालौस्मृत्वाश्रीपरमेश्वरप्रीतयेअर्कीकन्या
दानंकरिष्ये ॥ वरहस्तेशिवाआपःसंत्वित्यादिकृत्वा॥ वरस्यगोत्रोच्चारः॥अमुकगोत्र
स्यअमुकप्रवरस्यअमुकशर्मणःप्रपौत्राय ॥ अ० गो० अ० प्र० अ० श० पौत्राय॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अ० गो० अ० प्र० अ० श० पुत्राय ॥ अ० गो० अ० प्र० अ० शर्मणेवराय ॥
अथार्कीपक्षे ॥ काश्यपगोत्रस्यकाश्यपावत्सारनैध्रुवेतित्रिप्रवरस्यआदित्यस्यप्र
पौत्रीं ॥ का० गो० का० त्रिप्र० सवितुःपौत्रीं ॥ का० गो०का०त्रिप्र० अर्कस्यपुत्रीं ॥
का० गोत्रोत्पन्नांका० प्रित्र० अर्कीनाम्नींइमांकन्यांसूर्यदैवत्यांतवतृतीयमानुषीवि
वाहदोषनिरासार्थंभार्यात्वेनतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ अनेनार्कीशाखांवरहस्तेदत्वातदुप
रिसकुशोदकंनिषिंचेत् ॥ एवंत्रिवारंकुर्यात् ॥ वरस्यकाश्यपगोत्रंचेत्तर्हिदानाचा
र्यःअर्कीनाम्नींइमांकन्यांसूर्यदत्तांविभाव्यस्वगोत्रोच्चारपूर्वकंआत्मनश्चत्रिपूर्वजान्
ममपुत्रींइत्यूहंकुर्यात् ॥ ॥ अर्कीकन्यामिमांविप्रयथाशक्तिविभूषिताम् ॥ गोत्रा
यशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमाश्रय ॥ १ ॥ ॥ ततोवरःअर्क्युपरिअक्षतान्गंधपुष्पोद

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कपूर्णानंजलींस्त्रीन्समर्पयेत ॥ तत्रमंत्राः ॥ ॐ यज्ञोमेकामःसमृध्यताम् ॥ इतिप्रथमांजलिः ॥ ॐ धर्मोमेकामःसमृध्यताम् ॥ इतिद्वितीयां० ॥ ॐ यशोमेकामःसमृध्यताम् ॥ इतितृतीयां० ॥ ततोर्किगुल्मेपरित्वेत्यनुवाकेनवेष्टितंसूत्रंनिष्कास्य पंचगुणंकृत्वातत्रहरिद्राखंडंबद्धातत्कंकणंबृहत्सामेतिमंत्रेणअर्कीदक्षिणशाखायां बध्नीयात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ ॐ बृहत्सामनक्षत्रमृद् गृद्धवृष्टयंत्रिष्टुभौजशुभितमुग्रवीरं ॥ इंद्रस्तोमेनपंचदशेनमध्यमिदंवातनुसगरेणरक्ष ॥ १ ॥ इतिमंत्रेणकंकणंबध्नीयात् ॥ ततोर्कीदिग्विदिक्षुकृताष्टदलेषुमहीद्यौरित्यादिक्रमेणाष्टौकुंभान्संस्थाप्य ॥ केचि

१ अंजलिदानंमयूखदर्पणयोरुक्तंकमलाकरधर्मासिंध्वादौनोक्तम् ॥ २ धर्मसिंधौवरस्यापिकंकणबंधनमुक्तंकमलाकरादिभिरर्कस्यैवोक्तम् ॥ ३ धर्मसिंधुकमलाकरमतेचतुःकुंभस्थापनंमयूखशांतिसादर्पणेषुअष्टकुंभस्थापनमुक्तम् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्प्रागादिचतुर्दिक्षुचतुरःकुंभान् सूत्रेणावेष्ट्यचंदनप्रक्षेपणेऽष्टगंधंक्षिप्त्वापूर्णपात्रं निधायतेषुनाम्नाविष्णुमावाह्यषोडशोपचारैःसंपूजयेत् ॥ ॥ वरःदेशकालकीर्तनांतेअर्कोविवाहांगभूतंहोमंकरिष्ये ॥ ॥ ततोदक्षिणतोब्रह्मासनादिआज्यभागांतं चरुवर्जंकुशकंडिकांसंपाद्य ॥ तत्राघारावाज्यभागौ ॥ मनसा ॥ ॐ प्रजापतयेस्वा० इदंप्रजा०नमम ॥ ॐ इंद्रायस्वा०इदमिन्द्रा० ॥ ॐ अग्नयेस्वा०इदमग्नये० ॥ ॐ सोमायस्वा०इदंसोमाय० ॥ ॥ ततोबृहस्पतिंअग्निंचैकैकयाहुत्याज्येनहुत्वा ॥ तद्यथा ॥ ॐ संगोभिरांगिरसोनक्षमाणोभगऽइवेदर्यमणंनिनाय ॥ जनेमित्रोनदंपतीअनक्तिबृहस्पतेवाजयाशुँरिवाजौस्वाहा ॥ इदंबृहस्पतयेनमम ॥ ॐयस्मैत्वाकामकामायवयंसम्राड्यजामहे ॥ तामस्मभ्यंकामंदत्वायथेदंघृतंपिबस्वाहा ॥ इदमग्नयेनमम ॥ ॥ ततोव्यस्तसमस्तव्याहृतीर्हुत्वाज्येन ॥ ॐ भूःस्वा०इदमग्न० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ भुवःस्वा०इदंवायवे० ॥ ॐ स्वःस्वा०इदंसूर्याय० ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःस्वा०इदंप्र
जापतये० ॥ ततःस्विष्टकृत् ॥ ततोभूराद्याःप्राजापत्यंतानवाहुतीराज्येनेत्यादिकं
कर्मकृत्वा ॥ ॥ ततःसंस्रवप्राशनादिप्रणीताविमोकांतंहोमशेषंअभिषेकांतंसमाप
येत् ॥ ततोर्कींप्रार्थयेत् ॥ मयाकृतमिदंकर्मस्थावरेषुजरायुणा॥अर्कापत्यानिनोदेहि
तत्सर्वंक्षंतुमर्हसि ॥ १ ॥ ततआचार्यौगंधादिभिःसंपूज्यताभ्यांचगोयुग्मंदद्यात् ॥
अष्टौब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ नानानामगोत्रेभ्योब्राह्मणेभ्योभूयसींदक्षिणांदत्वा ॥ तै
राशिषोगृहीत्वा ॥ पूजोपकरणादिकंआचार्यायदत्वा ॥ स्थापितदेवतानांउत्तरपूजां
कृत्वा ॥ देवताअग्निंविसृज्य ॥ यस्यस्मृत्येतिनत्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वा ॥ शांतिसू
क्तंजपेत् ॥ स्थापितकलशोदकेनअर्कीवरयोरभिषेकः ॥ धृतवस्त्रयोराचार्यायदा
नमितिगोपीनाथदीक्षिताः ॥ दिनचतुष्टयंअग्निंकुंभांश्चरक्षयेदितिमयूखः ॥ पंच

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मदिनकृत्यंब्राह्मे ॥ चतुर्थेदिवसेतीतेपूर्ववत्तांप्रपूज्यच ॥ विसृज्यहोममग्निंचविधि
नामानुषींपरां ॥ उद्वहेदन्यथानैवपुत्रपौत्रसमृद्धिमान् ॥ अयंचार्कविवाहःकाश्यप
गोत्रिणोनभवतिगोत्रैक्यात् ॥ अथवासूर्येणचंद्रायदत्तांविभाव्यकाश्यपगोत्रस्था
नेअत्रिगोत्रंकन्याविशेषेणसंकीर्त्यआदित्यसवित्रर्कस्थानेचंद्रसोमेंदुशब्दानुच्चारये
दितिकेचित् ॥ अत्रगोत्रैक्यंनदोषायेत्यन्ये ॥ काश्यपगोत्रोवरःस्वगोत्राविरुद्धगो
त्रिणमाचार्यंपरिकल्प्यतस्मादर्कांप्रतिगृण्हीयात् ॥ आचार्यस्तुसूर्यदत्तांविभाव्य
॥ काश्यपगोत्रस्थानेस्वगोत्रंकन्याविशेषेणसंकीर्त्य ॥ आदित्यसवित्रर्कस्थानेस्व
पित्रादित्रयंस्वंनामचकीर्तयेत् ॥ एवंरीत्यैवकाश्यपगोत्रवरस्यअर्कविवाहोयुक्तइ
तिगोपीनाथदीक्षिताः ॥ एवंकृत्वाविधानंतुभार्याक्षेमंचविंदतीति ॥ ॥ इति श्री
मट्टषिभट्टविरचितेसंस्कारभास्करेअर्कीविवाहप्रयोगः ॥ ॥ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ अथानादिष्टप्रायश्चित्तं ॥ कालातिक्रमेनियतवत् ॥ गर्भाधानादीनिउपनयनां
तानिकर्माणिनियतकालान्यभिहितानि ॥ यदिदैववशात्पुरुषापराधाद्वादोषाद्वाते
षांनियतस्यकालस्यअतिक्रमोभवतितदाकिंकर्तव्यमितिसंदेहेनिर्णयमाह ॥ काला
तिक्रमेयस्यसंस्कारकर्मणःशास्त्रनियमितोयःकालस्तस्यअतिक्रमेलंघनेनियतवत्
नित्यवन्नित्येश्रौतकल्पेयद्विहितंतद्वत्अनादिष्टप्रायश्चित्तंभवति ॥ एवंकृतप्रायश्चि
त्तस्यअतिक्रांतकालेसंस्कारकर्मण्यधिकारःसंपद्यते ॥अनादिष्टप्रायश्चित्तेतिकर्तव्य
ताप्रयोगेवक्ष्यते॥अत्रकालातिक्रमइत्युपलक्षणं॥ अतःअन्येषामपिकर्मणांनाशेइदम
नादिष्टमेवप्रायश्चित्तं॥गृह्यकारेणप्रायश्चित्तांतरस्यअनुपदिष्टत्वात्॥ किंतुश्रौतानाम
तिदेशेप्राप्तेअविज्ञातेप्रतिमहाव्याहृतिभिःसर्वाभिश्चतुर्थꣳसर्वप्रायश्चित्तेचेत्यस्यैव
कालातिक्रमेनियतवदित्यनेनातिदेशःकृतोनतूपदेशःकृतः ॥ गृह्यकारेणतत्प्रविज्ञात

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मप्रत्यक्षश्रुतिमूलं ॥ किमिदमार्ग्वैदिकंयाजुर्वैदिकंसामवेदिकंचेत्यनिश्चितंस्मार्तंक
र्मंतस्यभ्रंशेश्रौतकल्पेऽन्याहूतिचतुष्टयपंचवारुणहोमंप्रायश्चित्तंउद्दिष्टमत्र॥ गृह्यसूत्रे
गृह्योक्तकर्मणामपिस्मार्तत्वात्तद्भ्रंषेतस्यैवातिदेशोयुक्तः ॥ नपुनःप्रत्यक्षवेदमूलकर्म
भ्रंषोपदिष्टता॥कालातिक्रमेनियतवदित्यस्यार्थउक्तः॥इतिकर्तव्यतात्रालिख्यते ॥ पू
र्णाहुतिवदाज्यंसंस्कृत्यअनादिष्टप्रायश्चित्तहोमंकुर्यात ॥पूर्णाहुतिर्यथा॥ कात्यायन
सूत्रे॥ पूर्णाहुतिंजुहोतिनिरूप्याज्यंगार्हपत्येधिश्रित्यस्त्रुकस्त्रुवंचसंमृज्याज्यमुद्वास्यो
त्पूयावेक्ष्यगृहीत्वान्वारब्धएवर्ठसर्वत्र ॥ अत्रैवंप्रयोगः ॥ यदावसथिकस्यअनादि
ष्टंप्राप्नोतितदाग्निःसंभृतएव ॥ यदिनिरग्नेस्तदाशुद्धायांभूमौउक्तमानेनस्थंडिलंवि
रच्यतत्रपंचभूसंस्कारान्कृत्वालौकिकाग्निंस्थापयित्वास्थाल्यामाज्यंनिर्वाप्याग्नाव
धिश्रित्यस्त्रुवंदर्भैःसंमृज्याज्यमुद्वास्यकुशतरुणाभ्यामुत्पूयावेक्ष्यस्त्रुवेणादायोपरि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

समिधंनिधायोत्थायस्त्रुवंसव्येकृत्वादक्षिणेनाग्नौतिष्ठन्समिधमाधायोपविश्यदक्षि
णंजान्वाच्यओंभूःस्वाहेतिस्त्रुवस्थेनाज्येनैकाहुतिंहुत्वा ॥ इदमग्नयेनममेतित्या
गःएवंसर्वत्र ॥ ॐ भुवःस्वाहा ॥ इदंवायवे० ॥ ॐ स्वःस्वाहा ॥ इदंसूर्याय० ॥ ॐ
भूर्भवःस्वःस्वाहा ॥ इदंप्रजापतये० ॐ त्वन्नोऽअग्ने०मुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ इदमग्नी
वरुणाभ्यां० ॥ ॐ सत्वन्नोऽअग्ने०नऽएधिस्वाहा ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां० ॥ ॐ अय
श्चाग्ने०भेषजऽस्वाहा ॥ इदमग्नयेअयसे० ॥ ॐ येतेशतं०स्वर्काःस्वाहा ॥ इदंवरु
णायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्च० ॥ ॐ उदुत्तमं०स्यामस्वाहा ॥ इ
दंवरुणायादित्यायादितयेच० ॥ एवंस्त्रुवेणादायाज्याहुतिंजुहोति ॥ ॥ इदंनवाहु
तिहोमात्मकंयत्रयत्रप्रायश्चित्तानादेशःकर्मणांनियतकालातिक्रमावातत्रतत्रानादि
ष्टसंज्ञकंप्रायश्चित्तंवेदितव्यम् ॥ ॥ इत्यनादिष्टप्रायश्चित्तम् ॥ ॥ ग्रंथाननेका

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सूचीपत्र.

भागवतब्रजभाषाटीका५००दृष्टांतोंसहित की० १२ रु० यजुर्वेदसंहिता (वाजिसनेयी) सर्वानुक्रमणिकायाज्ञवल्क्यशिक्षासहित दूसरे मोटे टैपमें शुद्धतापूर्वक उत्तम छपी है की० ३ रु० द्वादशउपनिषद्मूल स्थूलाक्षर शांतीसहित की० ३ रु० आन्हिकसूत्रावली की० २॥ रु० मंत्रसंहिता की० ६ आ० रुद्री यजुर्वेदी की०४ आ० दंडकयजुर्वेदी की० ४ आ० पितृसंहिता की० १॥ आ० पुरुषसूक्त और श्रीसूक्त की० १ आ० शारीरक (शाङ्करभाष्य) रत्नप्रभाटीका व्यासाधिकरणमाला और भक्तिसूत्र सभाष्य अक्षर बडा की० १० रु० गीता चिद्घनानंदस्वामीकृत गूढार्थदीपिका मूल अन्वय पदच्छेदसहितभाषाटीका की० ८ रु० गीता आनंदगिरिकृत भाषाटीकास० की० ३ रु०

पुस्तक मिलनेका ठिकाणा—

श्रीकृष्णदासात्मज-गङ्गाविष्णु, खेमराज श्रीवेङ्कटेश्वर छापाखाना बम्बई.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नालोक्ययथामतिमयाकृतः ॥ याज्ञिकानांहितार्थायश्रीरामचरणार्पितः ॥ १ ॥ भूनेत्ररसभूशाके१६२१प्रमाथिनिशुभेमधौ॥ऋषिसंज्ञेनरचितःसर्वसंस्कारभास्करः ॥

॥ इति संस्कारभास्कारःसमाप्तः ॥

इस पुस्तकका रजिस्टरी सब हक्क सन् १८६७ का ऐक्ट २५ केवमूजब यन्त्राधिकारीने स्वाधीन रक्खा है.

इदं पुस्तकं श्रीकृष्णदासात्मज-गङ्गाविष्णु,खेमराजाभ्यां मुम्बय्यां स्वकीये
"श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रालये मुद्रितम् । संवत् १९४९
शके१८१४ मिति वैशाख शुद्ध ११

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विदुषामभ्यर्थना ।

अत्र च महाभारतादीतिहासाः श्रीमद्भागवतादिपुराणानि सहस्रनामादिस्तोत्राणि तथा च व्याकरणन्यायादिशास्त्रनाटकाख्यायिकादिग्रंथाश्च सीसकोत्तममहल्लघ्वक्षरैश्च मनोहरंमुद्रिताः योग्यमूल्येन क्रय्याः संति तत्तांश्च ग्राहकायथासूचीपत्रं मूल्यप्रेषणेन प्राप्नुयुः ।

पुस्तक मिलनेका ठिकाणा—

श्रीकृष्णदासात्मज-गङ्गाविष्णु, खेमराज श्रीवेङ्कटेश्वर छापाखाना

बम्बई.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ इति संस्कारभास्करः समाप्तः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only